

Sexual Consent

วัฒนธรรมการสื่อสาร
ความยินยอมทางเพศ
สำหรับสื่อมวลชน

คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชเนตตี ทินนาม · โทสุม โอมพรนุวัฒน์ · พิมพ์พีร์ เย็นอุรา

Sexual Consent

วัฒนธรรมการสื่อสาร
ความยินยอมทางเพศ
สำหรับสื่อมวลชน

คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชเนตตี กีนนาม • โทสุม โอมพรนุวัฒน์ • พิมพ์พจี เย็นอุรา

Sexual Consent:

วัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ สำหรับสื่อมวลชน

เชนตตี กินนาม • โกสุม โอมพรนุวัฒน์ • พิมพ์พจี เย็นอุรา

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชเนตตี กินนาม.

Sexual consent วัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศสำหรับสื่อมวลชน.- กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2568.

234 หน้า.

1. ความยินยอมทางเพศ. 2. การสื่อสารกับเพศ. 1. โกสุม โอมพรนุวัฒน์, ผู้แต่งร่วม. 1. พิมพ์พจี เย็นอุรา, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

306.77

ISBN 978-616-621-077-4

พิสูจน์อักษร: วิจิตรา วัชนะประพันธ์

พิมพ์ครั้งที่ 1: ธันวาคม 2568 จำนวน 500 เล่ม

สงวนสิทธิ์ตามกฎหมาย

จัดพิมพ์โดย: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

พิมพ์ที่: บริษัท อิมเพรส จำกัด (สำนักงานใหญ่)
51/88 ซอยวิภาวดีรังสิต 66 แขวงตลาดบางเขน
เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

คำนำ

หนังสือ Sexual Consent: วัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ สำหรับสื่อมวลชน เล่มนี้จัดทำขึ้นภายใต้การสนับสนุนของ IPDC UNESCO และคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากความเชื่อพื้นฐานว่า “การสื่อสารคือพลัง” และสื่อมวลชนคือสถาบันสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการกำหนดความหมาย การตีความ และการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ในบริบทที่การคุกคามทางเพศยังคงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคมไทย การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ในสื่อจึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาทักษะรายบุคคล หากแต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านวัฒนธรรมสื่อ และสร้างพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเท่าเทียมยิ่งขึ้น

ในประวัติศาสตร์การสื่อสารของไทย ประเด็นเรื่องเพศมักถูกนำเสนอผ่านภาพตัวแทนที่มุ่งสร้างความบันเทิง ความตื่นเต้น หรือความล่อแหลมมากกว่าจะเป็นพื้นที่แห่งความรู้ การปกป้องสิทธิ หรือการสร้างความเข้าใจเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ ส่งผลให้ “ความยินยอม” กลายเป็นเรื่องที่ถูกเข้าใจคลาดเคลื่อน ถูกเหมารวมด้วยมายาคติ และถูกลดทอนความสำคัญจากการรายงานข่าวและการนำเสนอในสื่อบันเทิง เมื่อสื่อไม่พูดถึงความยินยอมทางเพศอย่างถูกต้อง สังคมก็ยังไม่มองเห็นความสำคัญ และยิ่งเปิดช่องให้ความมึนงง ความกลัว และการโทษเหยื่อดำรงอยู่ต่อไป โดยไม่ถูกตั้งคำถาม

นับตั้งแต่ UNESCO ได้จัดทำ Gender-Sensitive Indicators for Media (GSIM) เมื่อปี ค.ศ.2012 ด้านหนึ่งมีการพัฒนาตัวชี้วัดด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงและผู้ชายตามหลักการความอ่อนไหวทางเพศสภาพในงานสื่อมวลชน ตัวชี้วัดดังกล่าวระบุอย่างชัดเจนถึงการป้องกันการคุกคามทางเพศ โดยจัดให้มีและการดำเนินการของระบบการป้องกัน การร้องเรียน การสนับสนุน และการเยียวยาที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศและการกลั่นแกล้งในที่ทำงานในองค์กรสื่อ รวมทั้งตัวชี้วัดเกี่ยวกับเนื้อหาสื่อที่ปลอดภัยทางเพศ

หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดบทเรียนการเรียนรู้จากการฝึกอบรมผู้สื่อข่าวในโครงการอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมสื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก IPDC UNESCO โดยคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับความร่วมมือจากสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย โครงการปริญญาโทสตรีเพศสถานะ และเพศวิถีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกันทำงานในประเด็นการยุติการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตัวชี้วัดของ UNESCO ที่ต้องการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในการทำงานของสื่อ กระตุ้นให้สื่อสามารถนำเสนอเนื้อหาที่มีความเข้าใจในเรื่องการแก้ปัญหาการคุกคามทางเพศและความยินยอมทางเพศ และหวังให้เป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศในสังคม ร่วมกันสร้างสังคมที่ผู้คนทุกเพศสภาพสามารถพูดได้อย่างมั่นใจว่า “ฉันยินยอม” หรือ “ฉันไม่ยินยอม” อย่างปลอดภัย และได้รับการเคารพอย่างแท้จริง

สารบัญ

คำนำ

บทที่ 1	เพศ อำนาจ และความยินยอมทางเพศ	1
บทที่ 2	พัฒนาการ นิยาม และหลักการเกี่ยวกับ ความยินยอมทางเพศ	25
บทที่ 3	เหตุใด ‘การสื่อสารความยินยอมทางเพศ’ จึงซับซ้อน?	55
บทที่ 4	ทักษะการสื่อสารความยินยอม เพื่อสร้างวัฒนธรรมความยินยอม	81
บทที่ 5	ความยินยอมพร้อมใจทางเพศในสื่อ: มีติเนื้อหาและองค์กร	111
บทที่ 6	การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมในองค์กร	151
บทที่ 7	หลักสูตรการฝึกอบรมสื่อมวลชน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสาร ด้วยความยินยอมทางเพศ	179

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	FRIES Principle	42
ตารางที่ 2	ความแตกต่างระหว่าง You Message และ I Message	100
ตารางที่ 3	เนื้อหาและการดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรม	182

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	หลักการ FRIES: 5 องค์ประกอบสำคัญของ ความยินยอมพร้อมใจ	41
ภาพที่ 2	ลำดับขั้นของการกล่าวโทษผู้หญิง	59
ภาพที่ 3	Spectrum of Consent	72
ภาพที่ 4	ข่าว “สาวเลือดขมรเสี่ยเซิงชายในระบบ 4 ต่อ 1 ที่โมเต็ลชลบุรี”	123
ภาพที่ 5	ภาพตัวแทนเพศสภาพและบทบาททางเพศ	189
ภาพที่ 6	The Genderbread Person	190

บทที่ 1

เพศ อำนาจ และความยินยอมทางเพศ

โทลูม โอมพรนุวัฒน์

เกริ่นนำ: ทำไมเรื่องนี้สำคัญ

“ทำไมบางครั้งเรารู้สึกว่าเราพูดว่า ‘ไม่’ ไปแล้ว แต่คู่สนทนายังไม่หยุด?”

“ทำไมบางคนไม่กล้าแม้แต่จะพูดคำว่า ‘ไม่’ ออกมา ทั้งที่ใจจริงไม่ต้องการ?”

คำถามเหล่านี้อาจดูเหมือนเป็นเรื่องเล็ก แต่จริงๆ แล้วมันเชื่อมโยงกับประเด็นที่ใหญ่กว่านั้น นั่นคือ เรื่องของเพศ อำนาจ และความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent).

ลองมองรอบตัวเรา ในละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เพลง หรือแม้แต่โฆษณา เรามักเห็นฉาก “โรแมนติก” ที่ฝ่ายหนึ่งปฏิเสธ ส่วนอีกฝ่ายไม่ยอมถอย แต่เดินหน้าตามดื้อ จนสุดท้ายความสัมพันธ์จบลงอย่างมีความสุขราวกับความยินยอมไม่สำคัญ เรื่องเล่าแบบนี้เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าในสื่อ และได้สร้างบรรทัดฐานบางอย่างในใจคนเราว่า “การปฏิเสธไม่ใช่เรื่องจริงจัง” หรือ “ไม่ หมายถึง ใช่ ถ้าแค่พยายามมากพอ”.

ความเข้าใจเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยบังเอิญ แต่มาจากสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างทางสังคมและอำนาจ ที่กำหนดบทบาทให้กับเพศต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ผู้ชายมักถูกสอนให้ “เป็นฝ่ายรุก” “กล้า” หรือ “ไม่ยอมแพ้” ขณะที่ผู้หญิงถูกคาดหวังให้ “อ่อนโยน” “ไม่พูดตรงๆ” หรือ “ไม่ปฏิเสธแรงๆ” สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นธรรมชาติของเพศชายหรือเพศหญิง แต่เป็นการปลูกฝังทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่เด็ก นับตั้งแต่ของเล่นที่แยกสีฟ้ากับสีชมพู เสื้อผ้าที่ถูกกำหนดว่า “เหมาะกับเพศนี้” หรือแม้แต่คำสอนพื้นฐานๆ อย่างเช่น “ผู้หญิงดีต้องเรียบร้อย” และ “ผู้ชายที่แท้ต้องเป็นผู้นำ”.

ภายใต้กรอบเหล่านี้ ใครบางคนอาจรู้สึกที่ไม่มีสิทธิจะพูดว่า “ไม่” หรือ หากพูดไป คำตอบนั้นก็อาจไม่ถูกรับฟัง ในอีกด้านหนึ่ง ใครอีกคนก็อาจถูกสังคมผลักดันให้คิดว่ามีสิทธิจะ “เดินหน้าต่อ” แม้อีกฝ่ายไม่ยินยอม ความยินยอมทางเพศจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของบุคคลสองคน แต่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ถูกหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรม สถาบัน และค่านิยมทางเพศที่ฝังรากอยู่ในชีวิตประจำวันของเรา

เพราะฉะนั้น การพูดถึงความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ไม่ใช่แค่การสอนให้ “ถามก่อนทำ” หรือ “เคารพคำตอบของอีกฝ่าย” เท่านั้น หากแต่เป็นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงกลไกของเพศสภาพ (Gender) และอำนาจ (Power) ที่ทำให้ใครบางคนมี “เสียง” มากกว่าอีกฝ่าย และทำให้คำว่า “ไม่” ของบางคนดังไม่เท่ากับของคนอื่น

บทนี้จึงมุ่งวางรากฐานสำคัญ เพื่อให้เรามองเห็นว่าเพศและอำนาจสัมพันธ์กันอย่างไร และทำไมการเข้าใจพลวัตเหล่านี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความยินยอมทางเพศอย่างแท้จริง วัฒนธรรมที่คำว่า “ไม่” หมายถึง “ไม่” และคำว่า “ใช่” เกิดขึ้นจากความต้องการที่แท้จริง ไม่ใช่ความคาดหวังหรือแรงกดดันจากโครงสร้างสังคม

การทำความเข้าใจแนวคิด เพศสภาพ เพศวิถี ปตาธิปไตย และอำนาจ

การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่อง เพศสรีระ (Biological Sex) เพศสภาพ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจความซับซ้อนของโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ทางเพศในสังคมไทย แนวคิดเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับค่านิยมทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาและโครงสร้างทางสังคม ซึ่งล้วนส่งผลต่อประเด็นสำคัญ เช่น สิทธิทางร่างกาย ความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) และความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ เป็นต้น (Byers & Blair, 2020; Carvalho, 2020)

เพศสรีระ (Biological Sex)

เพศสรีระ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและสรีรวิทยาที่ใช้กำหนดว่าบุคคลเป็นเพศชายหรือเพศหญิง โดยพิจารณาจากโครโมโซม ระดับฮอร์โมน และอวัยวะสืบพันธุ์ (Byers & Blair, 2020) โดยทั่วไปแล้ว เพศสรีระมักถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ ชายและหญิง อย่างไรก็ตามความเข้าใจแบบทวิลักษณ์ (Binary) นี้เริ่มถูกท้าทายมากขึ้นจากการยอมรับการดำรงอยู่ของผู้ที่มีลักษณะเพศกำกวม หรือผู้ที่อยู่ระหว่างขั้วสองขั้วทางชีววิทยา ซึ่งเรียกรวมกันว่า Intersex (Garofalo & Garvin, 2020)

ในบริบทของประเทศไทยการรับรู้เพศสรีระยังคงถูกกำหนดและใช้ในเชิงการบริหารจัดการทางกฎหมายและระบบราชการ โดยมักจำกัดให้บุคคลต้องถูกระบุเพศชายหรือหญิงตั้งแต่แรกเกิด และมีผลต่อการเข้าถึงสิทธิหรือบริการต่างๆ อย่างไรก็ตามการต่อสู้และการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลข้ามเพศและผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับเพศสภาพทางชีววิทยา และเรียกร้องให้เกิดการยอมรับความหลากหลายมากขึ้น (Jarernpanit, 2024; Bumphenkiatikul et al., 2024)

เพศสภาพ (Gender)

เพศสภาพ (Gender) เป็นแนวคิดที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ ซึ่งขยายเกินไปกว่าความเข้าใจแบบทวิลักษณ์ดั้งเดิมที่แบ่งเพียง “ชาย” และ “หญิง” เพศสภาพเป็นการประกอบสร้างทางสังคม (Social Construct) ที่ประกอบด้วยบทบาท พฤติกรรม กิจกรรม และคุณลักษณะต่างๆ ซึ่งสังคมกำหนดว่าเหมาะสมสำหรับเพศชายหรือเพศหญิง ตรงข้ามกับเพศสรีระ (Biological Sex) ที่กำหนดโดยปัจจัยทางกายภาพ เพศสภาพถูกหล่อหลอมด้วยปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม และประสบการณ์ส่วนบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ ความแตกต่างระหว่าง “เพศสรีระ” และ “เพศสภาพ” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเชิงกำหนดนิยมทางชีววิทยา (Biological Determinism) และเปิดพื้นที่ให้การยอมรับความหลากหลายของอัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศ (Kimmel & Gordon, 2018; Gabriel, 2008)

เพศสภาพในฐานะโครงสร้างทางสังคม

การเข้าใจเพศสภาพในฐานะโครงสร้างทางสังคม คือ การมองว่าเพศสภาพเป็นระบบการจัดประเภทบุคคลตามนิยามของสังคมเกี่ยวกับความเป็นชายและหญิง ระบบนี้มีได้เป็นสากล เพราะวัฒนธรรมบางสังคมยอมรับการมีอยู่ของเพศมากกว่าสองเพศ เช่น กลุ่ม ฮิจร่า (Hijras) ในเอเชียใต้ หรือ เบอร์ดาคเฮส (Berdaches) ในวัฒนธรรมชนพื้นเมืองอเมริกัน (Kimmel & Gordon, 2018) ความแตกต่างระหว่างเพศสรีระและเพศสภาพเริ่มได้รับการเน้นย้ำจากนักสตรีนิยมตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เพื่อแยกอิทธิพลของชีววิทยาออกจากอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม และเพื่อท้าทายแนวคิดที่ว่าบทบาททางเพศเป็นสิ่งที่ “เป็นธรรมชาติ” หรือ “ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้” (Gabriel, 2008)

อัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Identity)

อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) หมายถึง ความรู้สึกภายในและการรับรู้ส่วนบุคคลเกี่ยวกับเพศของตนเอง ซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเพศทางชีววิทยาที่มีมาตั้งแต่เกิด อัตลักษณ์ทางเพศเป็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ลึกซึ้ง และอาจรวมถึงอัตลักษณ์ เช่น คนข้ามเพศ (Transgender) คนไม่อยู่ในกรอบเพศทวิลักษณ์ (Non-Binary) เพศนอกกรอบ หรือเควีย์ร์ (Genderqueer) (Basow, 2005; Shelton & Dispenza, 2013)

การแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Expression) คือ การแสดงออกภายนอกของอัตลักษณ์ทางเพศผ่านพฤติกรรม การแต่งกาย ทรงผม น้ำเสียง และลักษณะการนำเสนอตัวตนอื่นๆ สังคมจะตีความและกำหนดคุณค่าให้กับการแสดงออกเหล่านี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันมากในแต่ละวัฒนธรรม (Kimmel & Gordon, 2018)

บทบาทและบรรทัดฐานทางเพศสถานะ (Gender Roles)

บทบาททางเพศสภาพ (Gender Roles) หมายถึง ชุดของความคาดหวังเชิงวัฒนธรรมและสังคมที่กำหนดว่า “บุคคลควรเป็นอย่างไร” และ “ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร” ตามเพศที่สังคมรับรู้หรือกำหนดให้ บทบาทเหล่านี้ถูก “ผลิตซ้ำ” ผ่านสัญลักษณ์ ภาษา ค่านิยม และโครงสร้างของสถาบันทางสังคมต่างๆ ซึ่งมักจะตอกย้ำแนวคิดแบบทวิลักษณ์เกี่ยวกับความเป็นชายและความเป็นหญิง ทำให้บทบาทดังกล่าวดูเหมือนเป็นเรื่องปกติธรรมดาและไม่อาจตั้งคำถามได้ (Rothausen - Vange, 2004)

ในสังคมปิตาธิปไตย บทบาททางเพศสภาพมักถูกจัดวางให้มีลำดับชั้นเชิงอำนาจ ผู้ชายถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำ เข้มแข็ง มีเหตุผล และควบคุมอารมณ์ ขณะที่ผู้หญิงถูกคาดหวังให้มีความอ่อนโยน เอาใจใส่ผู้อื่น เชื้อพัง

และทำหน้าที่ดูแลครอบครัว การกำหนดบทบาทเช่นนี้มีไว้เพียงการจัดหน้าที่ทางสังคม หากยังเป็นกลไกในการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมทางเพศ และส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษา อาชีพ รายได้ และอำนาจในการตัดสินใจของบุคคลแต่ละเพศอย่างเป็นระบบ

แนวคิดเรื่องบทบาททางเพศสภาพยังเชื่อมโยงกับกระบวนการกำหนดเพศสภาพ (Gender Typing) และการกระทำให้สอดคล้องกับบทบาททางเพศสภาพ (Gender Role Conformity) กล่าวคือ กระบวนการที่บุคคลเรียนรู้ ซึมซับ และปรับตัวให้สอดคล้องกับบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด โดยจะค่อยๆ พัฒนาเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับเพศ (Basow, 2005) กระบวนการนี้เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการอบรมเลี้ยงดู การศึกษา การสื่อสารในครอบครัว รวมถึงอิทธิพลจากสื่อและกลุ่มเพื่อน

กระบวนการกำหนดเพศสภาพ (Gender Typing) สามารถอธิบายได้ผ่านองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

ประการแรก อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity) คือการรับรู้และยอมรับว่า “ตนเองเป็นเพศใด” เด็กสามารถแยกแยะเพศชาย - หญิงได้ตั้งแต่อายุยังน้อย และเรียนรู้ที่จะนิยามตนเองภายใต้หมวดหมู่ทางเพศนั้น อัตลักษณ์ทางเพศจึงไม่ใช่เพียงการรับรู้ทางชีววิทยา แต่ยังเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับภาษา การถูกเรียกขาน และการถูกปฏิบัติแตกต่างกันตามเพศ

ประการที่สอง ภาพเหมารวมทางเพศ (Gender Stereotypes) ได้แก่ ความเชื่อหรือความคิดที่สังคมผลิตขึ้นเกี่ยวกับลักษณะนิสัย ความสามารถ และบทบาทที่ “เหมาะสม” สำหรับแต่ละเพศ เช่น ความเชื่อว่า “ผู้หญิงควร

อ่อนหวาน” หรือ “ผู้ชายต้องกล้าแสดงออก” ภาพเหมารวมเหล่านี้ทำหน้าที่กำหนดกรอบความเป็นไปได้ในชีวิตของบุคคล และสร้างความกดดันให้ต้องประพฤติตนตามแบบแผน แม้จะขัดกับความต้องการหรือศักยภาพของตนเองก็ตาม

ประการที่สาม พฤติกรรมตามแบบทางเพศ (Gender-Typed Behaviors) คือการเลือกและแสดงออกทางพฤติกรรมที่สังคมมองว่าเหมาะสมกับเพศของตน เช่น การเลือกของเล่น เสื้อผ้า กิจกรรม หรือกลุ่มเพื่อน เด็กชายอาจถูกส่งเสริมให้เล่นกีฬา ไขว่ของเล่นแนวผจญภัย ขณะที่เด็กหญิงอาจถูกส่งเสริมให้เล่นตุ๊กตาหรือกิจกรรมดูแลผู้อื่น การฝึกฝนพฤติกรรมเช่นนี้อย่างต่อเนื่องจะทำให้บทบาททางเพศฝังแน่นเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน

ประการที่สี่ อิทธิพลของสังคม (Societal Influence) ครอบครัวยุโรป โรงเรียน สื่อ และกลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมบทบาททางเพศสภาพ ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่าง (Role Models) ที่ถ่ายทอดค่านิยมทางเพศผ่านคำพูด การกระทำ และการให้รางวัล - ลงโทษอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่สื่อมวลชนผลิตซ้ำภาพแทนเพศในลักษณะตอกย้ำแบบแผนเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนทำให้ความคาดหวังทางเพศกลายเป็น “สามัญสำนึกทางสังคม” (Common Sense) (Agarwal, 2015; Wenxin & Meiping, 2024).

เกินกว่ากรอบเพศวิลักษณ์ (Beyond Gender Binary)

ความเข้าใจเพศสภาพแบบทวิลักษณ์ที่มองว่ามีเพียงเพศชายหรือเพศหญิงเริ่มถูกวิพากษ์ว่าไม่เพียงพออีกต่อไป ปัจจุบันมีผู้คนจำนวนมากที่นิยามตนเองนอกเหนือกรอบทวิลักษณ์ รวมถึงการยอมรับการดำรงอยู่ของบุคคลเพศกำกวม (Intersex) ที่ช่วยตอกย้ำว่ากรอบความเข้าใจเพศแบบชาย/หญิงไม่อาจอธิบายความเป็นจริงที่ซับซ้อนได้ทั้งหมด (Erickson-Schroth & Davis, 2022; King,

2022) เพศสภาพจึงเป็นแนวคิดที่ยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา โดยมีปัจจัยทางสังคม ชีววิทยา วัฒนธรรม และภาษาเป็นตัวกำหนด ประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันยังส่งผลต่อวิธีที่บุคคลเข้าใจและแสดงออกทางเพศของตนเอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้การยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย (Mazzuca et al., 2020)

แม้ว่าเส้นแบ่งระหว่างเพศกับเพศสภาพจะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในทางวิชาการ แต่ก็ยังมีการถกเถียงต่อเนื่องเกี่ยวกับระดับที่อัตลักษณ์ทางเพศอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางชีววิทยา นักวิจัยบางส่วนให้เหตุผลว่า พันธุกรรมหรือฮอร์โมนอาจมีบทบาทในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่างเพศและเพศสภาพมีความซับซ้อนมากกว่าที่เคยเข้าใจกันในอดีต (Erickson-Schroth & Davis, 2022) ประเด็นนี้ท้าทายมุมมองเชิงโครงสร้างทางสังคมเพียงอย่างเดียว และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการเข้าใจเพศสภาพในเชิงซ้อนที่พิจารณาทั้งมิติทางชีววิทยาและสังคมควบคู่กันไป

เพศวิถี (Sexuality)

เพศวิถี (Sexuality) หมายถึง มิติทางเพศที่ครอบคลุมถึง ทัศนคติทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และความพึงพอใจทางเพศ อันเป็นกระบวนการเชิงซ้อนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางชีววิทยา จิตวิทยา และสังคม ซึ่งร่วมกันหล่อหลอมวิธีที่บุคคลสัมผัส ประสบ และแสดงออกถึงแรงดึงดูดทางเพศและพฤติกรรมทางเพศ (Byers & Blair, 2020) การทำความเข้าใจเพศวิถีอย่างรอบด้านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้เห็นถึงความหลากหลายในการแสดงออกถึงความยินยอม (Sexual Consent) และรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ทางเพศที่แตกต่างกัน (Youldell, 2005)

สเนียมทางเพศ (Sexual Orientation)

รสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) คือ รูปแบบของแรงดึงดูดทางอารมณ์ ความรัก หรือแรงดึงดูดทางเพศที่บุคคลมีต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของเพศวิถี ในบริบทสังคมไทย รสนิยมทางเพศมักมีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทางเพศอย่างแยกไม่ออก สังเกตได้จากคำเรียกเฉพาะ เช่น ทอมและดี้ ที่สะท้อนทั้งการระบุอัตลักษณ์ทางเพศและรสนิยมทางเพศไปพร้อมกัน ตัวอย่างเช่น อัตลักษณ์ ‘ทอม’ มักถูกนิยามว่ามี การนำเสนอเพศที่เป็นชาย (Masculine Presentation) ควบคู่กับการมีแรงดึงดูดทางเพศต่อผู้หญิงที่มีการนำเสนอเพศแบบหญิง ส่วน ‘ดี้’ จะหมายถึงผู้หญิงที่แสดงออกด้วยความเป็นผู้หญิงชัดเจน และมักมีความสัมพันธ์เชิงรักหรือเชิงเพศกับ ทอม (Sinnott, 2017; Coome et al., 2020)

แม้สังคมไทยจะยังคงมีการควบคุมเชิงบรรทัดฐานที่เข้มงวดต่อเพศวิถีของผู้หญิง แต่ผู้หญิงไทยจำนวนไม่น้อยได้แสดงถึง พลวัตในการต่อรองและความสามารถในการเป็นเจ้าของอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง (Sexual Agency) พวกเขาสร้างความหมายใหม่ให้กับความเป็นเพศวิถีของตนผ่านการนำเสนอภาพลักษณ์ การเล่าเรื่องราว และการตีความประสบการณ์ของตนเอง เพื่อท้าทายอำนาจเชิงบรรทัดฐานและนิยามทางสังคมเดิม ๆ (Thaweessit, 2004) ปรัชญาการณนี้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกกระทำในระบบโครงสร้างทางเพศเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพในการนิยามอัตลักษณ์และความต้องการของตนเองใหม่อย่างมีพลัง

ปิตาธิปไตย (Patriarchy)

ปิตาธิปไตย เป็นระบบสังคมที่มีความซับซ้อน ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือการที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงและเพศอื่น ๆ โดยระบบนี้แสดงออกผ่านโครงสร้างทางสังคมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ปิตาธิปไตย

ฝั่งรากลึกทั้งในพื้นที่ส่วนตัว เช่น ครอบครัว และพื้นที่สาธารณะ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ บทบาททางเพศ และการเข้าถึงทรัพยากรของผู้คน ระบบนี้ยังส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความเหลื่อมล้ำทางเพศและอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งมีผลต่อเรื่องความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) และสามารถนำไปสู่การบังคับ ข่มขู่ หรือ ความรุนแรงทางเพศได้ โครงสร้างเช่นนี้ไม่ได้กระทบเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น หากยังมีผลต่อบุคคลทุกกลุ่มอัตลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากบังคับใช้กรอบบทบาทและลำดับชั้นทางเพศอย่างแข็งตัว (Levy, 2022; Levy, 2016.; Winter, 2018)

นิยามของปิตาธิปไตย

คำว่า *Patriarchy* มีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ *Patria* หมายถึง เชื้อสาย ครอบครัว หรือบ้านเกิด และ *Arkhe* หมายถึง การปกครองหรืออำนาจ ดังนั้นเมื่อรวมกันจึงแปลตรงตัวได้ว่า “การปกครองของบิดา” (Panday & Sushil, 2022.) โดยทั่วไปปิตาธิปไตยถูกเข้าใจว่าเป็นรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมที่ความเชื่อทางวัฒนธรรมและสถาบันต่างๆ สนับสนุนอำนาจของผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ชายที่มีอาวุโสหรือมีอำนาจเหนือผู้หญิงและผู้ชายที่อายุน้อยกว่า (Levy, 2022) ปิตาธิปไตยเป็นระบบที่ตั้งอยู่บนการแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์ โดยให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ชาย และบังคับใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างชายกับหญิง (Rishani, 2017)

ลักษณะสำคัญของปิตาธิปไตย

ปิตาธิปไตยมิใช่เพียงระบบอำนาจเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นโครงสร้างสังคมที่ฝังรากลึกและสืบทอดมาในหลายมิติ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน ชาติ และสากล ลักษณะสำคัญของปิตาธิปไตยสามารถสรุปได้ดังนี้

- อำนาจและอภิสิทธิ์

ปีตาธิปไตยเป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อรักษาและผลิตซ้ำอำนาจของผู้ชายในฐานะกลุ่มที่ได้รับอภิสิทธิ์สูงสุด โดยโครงสร้างนี้แสดงออกผ่านนโยบายของรัฐ วัฒนธรรมที่เน้นอำนาจชายเป็นใหญ่ ระเบียบปฏิบัติในครอบครัว ไปจนถึงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของเพศชายเอง ผู้ชายในระบบปีตาธิปไตยมักได้รับสิทธิและโอกาสทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมมากกว่าผู้หญิงหรือกลุ่มเพศอื่น เช่น การครองตำแหน่งผู้นำ การถือครองทรัพย์สิน และการควบคุมทรัพยากรสาธารณะ ระบบนี้ยังสร้างเครือข่ายค่านิยมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ค้ำจุนอภิสิทธิ์ของผู้ชายผ่านกลไกทางกฎหมาย ศาสนา และสถาบันสังคมต่างๆ (Levey, 2016)

- โครงสร้างเชิงระบบและอุดมการณ์

ปีตาธิปไตยเป็นกรอบคิดทางอุดมการณ์ที่ครอบงำจิตสำนึกของสังคมและบุคคล ทำงานผ่านกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างภาพเหมารวมทางเพศ การนิยามหน้าที่ของเพศชาย-หญิง หรือแม้แต่การกำหนดบรรทัดฐานทางศีลธรรม โครงสร้างนี้แฝงอยู่ในทุกระดับ ตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่แตกต่างกัน เช่น ชาย-หญิง ไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกัน เช่น ชาย-ชาย หรือหญิง-หญิง โดยก่อให้เกิดลำดับชั้นภายใน เช่น การให้สิทธิพิเศษแก่ชายสูงวัยมากกว่าชายวัยหนุ่ม หรือการจัดลำดับค่าของผู้หญิงตามความสอดคล้องกับค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่ (Winter, 2018)

- โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง

ระบบปีตาธิปไตยมักผูกพันกับรูปแบบเศรษฐกิจและการเมืองบางประเภท โดยเฉพาะสังคมก่อนทุนนิยมและสังคมเกษตรกรรมแบบศักดินา ซึ่งการสืบทอดทรัพย์สินผ่านสายตระกูลชาย การควบคุมแรงงานในครัวเรือน และการกำหนดสถานภาพทางกฎหมายของผู้หญิงให้ขึ้นกับสามีหรือบิดา เป็นกลไกสำคัญ

ที่รักษาโครงสร้างอำนาจนี้ แม้ในยุคสังคมนิยมหรือสังคมนิยมสมัยใหม่ ปิตาธิปไตยยังคงปรับตัวและสอดแทรกอยู่ในระบบแรงงาน การจัดสรรค่าแรง ความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และสิทธิทางการเมือง โดยยังคงรักษาผลประโยชน์ให้ผู้ชายเป็นกลุ่มศูนย์กลาง (Sharabi, 1992)

- การตัดข้ามเชิงอำนาจ (Intersectionality)

ลักษณะสำคัญอีกประการของปิตาธิปไตยคือ การตัดข้ามกับรูปแบบอำนาจและการกดขี่อื่น ๆ ซึ่งสร้างพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อน เช่น เมื่อปิตาธิปไตยซ้อนทับกับการเหยียดเชื้อชาติ (White Supremacy) จะก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมที่ทวีความรุนแรงขึ้นต่อผู้หญิงและบุคคลชายขอบในเชื้อชาติที่ถูกกดขี่ หรือเมื่อผนวกรวมกับอำนาจรักต่างเพศนิยม (Heteronormativity) จะสร้างความกดดันต่อผู้ที่มีเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่สอดคล้องกับกรอบเพศวิถีลักษณะ กระบวนการตัดข้ามเชิงอำนาจ (Intersectionality) นี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำมิได้เกิดจากเพศเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านชนชั้น ชาติพันธุ์ ศาสนา ความพิการ และสถานภาพทางเศรษฐกิจด้วย (Ortner, 2022)

ผลกระทบของปิตาธิปไตยต่อความยินยอมทางเพศ

ปิตาธิปไตยสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งอาจนำไปสู่การข่มขู่และการละเมิดความยินยอมทางเพศได้ชัดเจน บรรทัดฐานแบบปิตาธิปไตยมักให้คุณค่ากับความพึงพอใจของผู้ชายเป็นหลัก และใช้การควบคุมร่างกายของผู้หญิงเป็นกลไกสำคัญ (Fushshillat & Apsari, 2020; Rodriguez-Garcia-de-Cortazar et al., 2024) ระบบนี้เปิดช่องให้เกิดการวัตถุนิยมทางเพศ (Objectification) ต่อผู้หญิง เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงทางเพศ และทำให้การกระทำที่ละเมิดความยินยอมกลายเป็นเรื่องปกติในวัฒนธรรม ผู้หญิงมักเผชิญข้อจำกัดทางพื้นที่และสังคมที่ลดทอนอำนาจ

การตัดสินใจของตนเอง (Fushshilat & Apsari, 2020) ในบริบทความสัมพันธ์เชิงเพศและความรัก (Sexual - Affective Relationships) การก่อรูปทางเพศแบบปิตาธิปไตยอาจนำไปสู่ประสบการณ์การถูกขู่กรรโชกหรือความรุนแรงตลอดจนการกดทับความพึงพอใจทางเพศของผู้หญิงให้อยู่ได้ความพึงพอใจของผู้ชาย (Rodriguez - Garcia - de - Cortazar et al., 2024)

ปิตาธิปไตยบังคับใช้บรรทัดฐานและบทบาททางเพศอย่างเข้มงวด กำหนดอัตลักษณ์และจำกัดความเบี่ยงเบนจากมาตรฐานที่สังคมกำหนด (Rishani, 2017) อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากร อำนาจ และโอกาสที่แตกต่างกันตามเพศ โดยผู้ชายมักได้รับสิทธิพิเศษมากกว่า (Levy, 2022) ระบบนี้เปิดทางให้เกิดการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ และใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ทั้งในชีวิตส่วนตัวและสาธารณะ (Panday & Sushil, 2022)

ความท้าทายและมุมมองเชิงวิพากษ์

แม้ว่าปิตาธิปไตยจะเป็นโครงสร้างหลักที่กำหนดความสัมพันธ์ทางเพศและความยินยอมทางเพศ แต่นักวิชาการสตรีนิยมได้วิพากษ์แนวคิดดั้งเดิมนี้โดยชี้ให้เห็นความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของโครงสร้างอำนาจแนวทางวิพากษ์เชิงหลังสมัยใหม่ (Postmodern) และแนวคิดต้านลัทธิแก่นสารนิยม (Anti - Essentialist) เน้นให้เห็นถึงพลังการต่อรองและการต่อสู้ของผู้หญิง รวมถึงกลุ่มชายขอบอื่นๆ ในการโต้กลับและท้าทายบรรทัดฐานแบบปิตาธิปไตย (Bain & Arik, 2017) นอกจากนี้รูปแบบการกดขี่อื่น เช่น การเหยียดเชื้อชาติหรือรักต่างเพศนิยม ยิ่งทำให้ผลกระทบของปิตาธิปไตยซับซ้อนมากขึ้น (Ortner, 2022) การทำความเข้าใจแง่มุมเชิงซ้อนเหล่านี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขรากของความไม่เท่าเทียมทางเพศ และการส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงเพศที่ยึดหลักความยินยอม ความเท่าเทียม และการเคารพศักดิ์ศรีของทุกเพศ

อำนาจและการควบคุมเรื่องเพศ

อำนาจทางสังคมและอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางเพศของผู้หญิง

อำนาจทางสังคมและอิทธิพลที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางเพศมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อชีวิตทางเพศของผู้หญิง งานวิจัยหลายชิ้นในบริบทวัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างกันได้ยืนยันว่ามีมิติอำนาจและความสัมพันธ์ทางเพศมีความเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง ส่งผลทั้งต่อความสามารถในการแสดงออกเชิงเพศ (Sexual Assertiveness) และการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิง นอกจากนี้อำนาจยังดำรงอยู่ทั้งในระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สัมพันธ์ และในระดับบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์เหล่านี้ โดยการเข้าใจพลวัตของอำนาจและเพศวิถีจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการมองเห็นโครงสร้างความไม่เท่าเทียมเชิงเพศที่ซ่อนอยู่

พลวัตเชิงอำนาจในความสัมพันธ์ทางเพศ

อำนาจเป็นหลักการจัดระเบียบสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยอำนาจถูกนิยามว่าเป็นความสามารถที่บุคคลหนึ่งจะมีอิทธิพลเหนืออีกบุคคลหนึ่งเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ ในขณะที่สามารถต้านทานอิทธิพลจากผู้อื่นได้ (Simpson et al., 2015) ในด้านความสัมพันธ์ทางเพศ พลวัตเชิงอำนาจมักถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานทางเพศที่ให้ผู้ชายอยู่เหนือกว่า ซึ่งแนวคิดชายเป็นใหญ่เช่นนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเชื่อมั่นในตนเองของผู้หญิง (Sexual Self-Efficacy) และขีดความสามารถในการเจรจาเกี่ยวกับการตัดสินใจด้านสุขภาพทางเพศและการวางแผนครอบครัว (Rosenthal et al., 2012; Blanc, 2001) งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า อำนาจมีผลต่อความมั่นใจและการแสดงออกทางเพศของทั้งผู้ชายและผู้หญิงอย่างเท่าเทียมกัน ข้อแตกต่างทางพฤติกรรมทางเพศระหว่างเพศ

จึงสะท้อนความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจมากกว่าที่จะเป็นความแตกต่างโดยธรรมชาติทางชีวภาพ (Lammers & Stoker, 2019)

อิทธิพลของอำนาจทางสังคมต่อพฤติกรรมทางเพศ

อำนาจทางสังคมสามารถนำไปสู่การทำให้ผู้หญิงตกเป็นวัตถุทางเพศ (Sexual Objectification) เนื่องจากอำนาจไปกระตุ้นแนวโน้มของผู้มีอำนาจในการมองเห็นผู้อื่นเป็นเพียงเครื่องมือที่ตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของตน เช่น การทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุทางเพศที่ถูกใช้ประโยชน์ (Xiao et al., 2019) ในความสัมพันธ์ต่างเพศ พลวัตเชิงอำนาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศโดยตรง งานวิจัยพบว่า การมีอำนาจ (Dominance) มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์มากขึ้น ขณะที่การอยู่ในบทบาทยอมจำนน (Submission) โดยเฉพาะในผู้ชาย กลับเชื่อมโยงกับการละเว้นจากกิจกรรมทางเพศ (Browning et al., 1999)

นอกจากนี้ ความเชื่อที่ว่าผู้ชายควรครองอำนาจทางเพศยังสอดคล้องกับแนวโน้มการยึดถืออำนาจสังคมเชิงลำดับชั้น (Social Dominance Orientation: SDO) ซึ่งมีผลต่อความเชื่อมั่นของผู้หญิงในการป้องกันตัวเองทางเพศ เช่น การใช้ถุงยางอนามัย หรือวิธีคุมกำเนิดที่ผู้หญิงเป็นผู้ควบคุม (Rosenthal et al., 2012)

ปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคม

บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้และการใช้อำนาจในความสัมพันธ์ทางเพศ ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันที่มีความเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และ HIV พบว่า การมีอำนาจในความสัมพันธ์ถูกเชื่อมโยงกับความเป็นอิสระ ความสามารถในการควบคุม และคุณภาพความสัมพันธ์ (Harvey & Bird, 2004) พลวัต

เชิงอำนาจและเพศวิถีไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในบริบทตะวันตก งานวิจัยในสังคมจีนก็แสดงรูปแบบที่คล้ายกัน โดยพบว่าอำนาจนำไปสู่การทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุทางเพศมากขึ้นเช่นกัน (Xiao et al., 2019)

แม้อำนาจจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศของผู้หญิง แต่การวิเคราะห์พลวัตเชิงอำนาจจำเป็นต้องพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเพศ และเพศวิถี จะช่วยให้สามารถตอบสนองต่อประเด็นสุขภาพทางเพศ และอนามัยเจริญพันธุ์ได้อย่างรอบด้าน และส่งเสริมความเท่าเทียมในความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามต้องตระหนักว่าอำนาจเป็นโครงสร้างที่มีหลายมิติ ผลกระทบของอำนาจจึงแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม กลุ่มประชากร และบริบทวัฒนธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาและออกแบบแนวทางจัดการอย่างละเอียดและหลากหลาย

ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความยินยอมทางเพศ

ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความยินยอมทางเพศเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและหลายมิติ อำนาจในบริบทของความสัมพันธ์ทางเพศสามารถปรากฏได้หลายรูปแบบ ทั้งในเชิงการครอบงำ การมีอำนาจต่อรองในตนเอง และอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทุกรูปแบบนี้ล้วนมีผลต่อวิถีที่ความยินยอมถูกเข้าใจ ต่อรอง และปฏิบัติ ความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างอำนาจกับความยินยอมยังเป็นหัวใจสำคัญในการทำความเข้าใจรากเหง้าของความรุนแรงทางเพศและการป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าว ส่วนต่อไปนี้จะวิเคราะห์ประเด็นหลักเกี่ยวกับอำนาจและความยินยอม โดยอ้างอิงงานวิจัยร่วมสมัย

พลวัตเชิงอำนาจกับการให้ความยินยอมทางเพศ

การครอบงำกับการมีอำนาจในตนเอง

อำนาจอาจถูกมองได้สองด้าน คือ ด้านที่ใช้เพื่อครอบงำผู้อื่น และด้านที่สร้างพลังให้บุคคลมีอำนาจจัดการตนเอง งานวิจัยพบว่าผู้ที่เข้าใจอำนาจในมิติของการครอบงำมักไม่ให้ความสำคัญกับการยินยอมของอีกฝ่ายในความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งอาจนำไปสู่โอกาสเกิดการล่วงละเมิดทางเพศและการข่มขืนที่สูงขึ้น (Martin, 2003) ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจกรอบคิดเรื่องอำนาจเป็นสิ่งสำคัญต่อพฤติกรรมเกี่ยวกับความยินยอม

การสื่อสารที่แท้จริง (Communicative Acts)

แนวคิดเรื่องการกระทำแบบสื่อสาร (Communicative Acts) ชี้ให้เห็นว่า ความยินยอมมิใช่เพียงถ้อยคำตอบรับ (Speech Acts) แต่ควรเป็นกระบวนการสนทนาที่ปราศจากการครอบงำหรือบีบบังคับ พลวัตเชิงอำนาจแบบลำดับชั้นหรือการใช้อำนาจข่มขู่ อาจบิดเบือนหรือขัดขวางความยินยอมที่แท้จริง ในทางกลับกันการสร้างพื้นที่การสื่อสารเชิงเสวนา (Dialogic Acts) จะช่วยให้ความยินยอมเป็นไปด้วยเสรีภาพและความสมัครใจ (Torras-Gómez et al., 2025)

ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ

การรับรู้ความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ โดยเฉพาะในหมู่เยาวชน เช่น ความแตกต่างทางอายุ เพศ หรือสถานะทางสังคม มักมีผลต่อเสรีภาพในการให้ความยินยอม ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ อาจทำให้การสื่อสารเรื่องความยินยอมเป็นไปทางเดียว กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าจะเป็นผู้ริเริ่ม ขณะที่ผู้มีอำนาจน้อยกว่าต้องรับบทผู้ถูกควบคุมหรือปฏิเสธ (Jones, 2022) การทำความเข้าใจและจัดการกับพลวัตนี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการส่งเสริมการสื่อสารเพื่อความยินยอมที่มีลักษณะต่างตอบรับและเสมอภาค

พลวัตทางเพศกับบทบาททางเพศ

สคริปต์รักต่างเพศ (Heterosexual Scripts)

กรอบวาทกรรมรักต่างเพศที่สะท้อนผ่านบรรทัดฐานทางสังคมและสื่อมวลชน มักสร้างสารที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับความยินยอม ผู้ชาย โดยเฉพาะเยาวชนชาย มักเผชิญแรงกดดันให้ปฏิบัติตามแบบแผนบทบาททางเพศที่เน้นการครอบงำ ทำให้เกิดความไม่สมดุลของอำนาจในความสัมพันธ์ทางเพศ (Ólafsdóttir & Kjaran, 2019) การเข้าใจบทสคริปต์ทางเพศเหล่านี้มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ธรรมชาติของอำนาจในกระบวนการเจรจาความยินยอม

โครงสร้างทางสังคมของเรื่องเพศ (Social Constructs of Sexuality)

เรื่องเพศสัมพันธ์มิได้เป็นเพียงมิติทางชีวภาพ หากแต่ดำรงอยู่ในเครือข่ายอำนาจทางสังคมที่ซับซ้อน ทั้งผู้ชายและผู้หญิงอาจมีส่วนในการตอกย้ำอุดมการณ์ความเป็นชายรักต่างเพศแบบครอบงำโดยไม่รู้ตัว ซึ่งอาจบิดเบือนหรือทำให้ความยินยอมแท้จริงถูกบดบัง (Horley & Clarke, 2016) การตระหนักถึงโครงสร้างสังคมเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการเข้าใจอำนาจในความสัมพันธ์ทางเพศ

อำนาจเชิงสถาบันและเชิงปฏิสัมพันธ์

สภาพแวดล้อมทางวิชาชีพและเชิงสถาบัน

ในบริบทวิชาชีพหรือเชิงสถาบัน การใช้อำนาจในทางมิชอบอาจนำไปสู่การบังคับยินยอมต่อการกระทำทางเพศที่ไม่พึงประสงค์ มาตรฐานทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจยังไม่สามารถรองรับความละเอียดอ่อนของการถูกกดดัน

ให้ยินยอมได้ จึงมีข้อเสนอให้มีการนิยามความยินยอมใหม่ในเชิงกฎหมาย โดยคำนึงถึงความเต็มใจในเชิงอัตวิสัยและการเห็นชอบร่วมกันอย่างแท้จริง (Buchhandler - Raphael, 2010)

แม้ว่าอำนาจจะมีอิทธิพลต่อความยินยอมทางเพศในหลายระดับ แต่สิ่งสำคัญคือต้องพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงพลวัตเหล่านี้ด้วย ปัจจัยอย่างบรรทัดฐานทางสังคม นิยามทางกฎหมาย และกรอบการศึกษา ล้วนมีบทบาทในการกำหนดวิธีที่อำนาจและความยินยอมถูกเข้าใจและปฏิบัติ การพัฒนาความเข้าใจอย่างรอบด้านจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างพื้นที่ที่การยินยอมเป็นเสรีภาพและความสมัครใจอย่างแท้จริง

unสรุป

บทที่ 1 เพศ อำนาจ และความยินยอมทางเพศ ได้วางรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจว่า “ความยินยอมทางเพศ” มิใช่เพียงการตอบตกลงหรือปฏิเสธในระดับปัจเจก หากแต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างทางสังคมที่หล่อหลอมความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ บทนี้ได้แสดงให้เห็นว่า เพศสภาพ เพศวิถี และอำนาจ มิได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาด หากแต่ถักทอเข้าหากันเป็นระบบที่จัดวางตำแหน่งของบุคคลในสังคมอย่างไม่เท่าเทียม

การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถีช่วยให้เราเห็นว่า “เพศ” มิใช่ความจริงทางธรรมชาติ หากเป็นการประกอบสร้างทางสังคมที่แฝงด้วยการเมืองของอำนาจ โครงสร้างปิตาธิปไตยได้ทำหน้าที่จัดลำดับคุณค่า ให้สิทธิและเสียงแก่บางเพศมากกว่าบางเพศ โดยส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกายและเรื่องเพศ

บทนี้ยังได้ชี้ให้เห็นว่าอำนาจไม่เพียงปรากฏในรูปของการบังคับ หากยังแฝงอยู่ในบรรทัดฐาน ความคาดหวัง วัฒนธรรม และความเงียบ ซึ่งล้วนสามารถบิดเบือนความยินยอมให้กลายเป็นสิ่งที่ไม่สมัครใจอย่างแท้จริง การยินยอมภายใต้บริบทที่ไม่เท่าเทียมจึงไม่อาจถือเป็นการยินยอมอย่างเสรี

ในที่สุดบทนี้เสนอให้มองความยินยอมในฐานะปัญหาทางโครงสร้าง มิใช่ศีลธรรมส่วนบุคคล และตระหนักว่า การสร้างวัฒนธรรมการเคารพความยินยอมไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่รื้อถอนบรรทัดฐานทางเพศและระบบอำนาจที่ฝังรากลึก

เอกสารอ้างอิง

- Agarwal, C. (2015). From 'Sex' to 'Gender': Theories of Gender Typing. *International Research Journal of Management Sociology & Humanity*, 6(6), 345 - 349.
- Basow, S. A. (2005), Gender Role and Gender Identity Development, In J. Worell, and C. D Goodheart (eds), *Handbook of Girls' and Women's Psychological Health*. New York, NY: Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195162035.003.0026>,
- Bain, A.L. and Arik, H. (2017). Patriarchy. In D. Richardson, N. Castree, M.F. Goodchild, A. Kobayashi, W. Liu and R.A. Marston (Eds.), *International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0199>
- Buchhandler - Raphael, M. (2010). Sexual Abuse of Power. *University of Florida journal of law and public policy*, 21, 77 - 144. <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm?abstractid=1612195>
- Bumphenkiatikul, T., Hataiyusuk, S., Suwan, A., Panyakhamlerd, K., & Wainipitapong, S. (2024). Perspectives of Thai Transgender Adults on Diagnostic Criteria for Transsexualism, Gender Incongruence, and Gender Dysphoria. *International Journal of Sexual Health*, 36(4), 1 -9. <https://doi.org/10.1080/19317611.2024.2383966>

- Burn, S.M. (2016). Gender Identification. In A. Wong, M. Wickramasinghe, r. Hoogland and N.A. Naples (Eds.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118663219.wbegss368>
- Byers, E. S., & Blair, K. (2020). Sex, Gender, and Sexuality. In F. M. Cheung & D. F. Halpern (Eds.), *The Cambridge Handbook of the International Psychology of Women* (pp. 37 - 51). Cambridge: Cambridge University Press.
- Christ, C. P. (2016). A New Definition of Patriarchy: Control of Women's Sexuality, Private Property, and War. *Feminist Theology*, 24(3), 214 - 225. <https://doi.org/10.1177/0966735015627949>
- Coomer, L. A., Skorska, M. N., Skorska, M. N., VanderLaan, D. P., & VanderLaan, D. P. (2020). Direct Reproduction and Sexual Orientation and Gender Diversity in Thailand. *Archives of Sexual Behavior*, 49, 2449 - 2460. <https://doi.org/10.1007/S10508-020-01830-8>
- Erickson - Schroth, L., & Davis, B. (2022). Gender 101. In *Gender: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/wentk/9780190880033.003.0001>
- Erickson - Schroth, L., & Davis, B. (2022). Gender, Society and Behavior. In *Gender: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/wentk/9780190880033.003.0001>
- Gabriel, Y. (2008), 'G', *Organizing Words: A Critical Thesaurus for Social and Organization Studies*. Oxford Academic. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/oso/9780199213221.003.0007>
- Horley, J., & Clarke, J. (2016). Constructing Sexuality: A Theory of Stability and Fluidity. *Sexuality & Culture*, 20(4), 906 - 922.
- Jarempanit, T. (2024). Reflections on Being a Thai Transman through the Lens of the Reproductive Justice Framework. *Journal of Lesbian Studies*, 28(4), 686 - 700. <https://doi.org/10.1080/10894160.2024.2393564>

- Jones, S., Milnes, K., & Turner-Moore, R. (2022). Tensions and Potentials of Involving Young People in Discourse Analysis: An Example from a Study on Sexual Consent. *Qualitative Research in Psychology*, 19(4), 891 - 916.
- Kimmel, M. and Gordon, K.M. (2018). Gender. In J.M. Ryan (Ed.). *Core Concepts in Sociology*, Wiley Online Library. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/9781394260331.ch34>
- King, D. E. (2022). The Inclusion of Sex and Gender Beyond the Binary in Toxicology. *Frontiers in Toxicology*, 4. <https://doi.org/10.3389/ftox.2022.929219>
- Levy, D. P. (2016). Patriarchy. In A. Wong, M. Wickramasinghe, r. hoogland and N.A. Naples (Eds.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118663219.wbegss532>
- Levy, D.P. (2022). Patriarchy. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosp010.pub2>
- Mazzuca, C., Majid, A., Lugli, L., Nicoletti, R., & Borghi, A. M. (2020). Gender Is a Multifaceted Concept: Evidence that Specific Life Experiences Differentially Shape the Concept of Gender. *Language and Cognition*, 12(4), 649 - 678. <https://doi.org/10.1017/LANGCOG.2020.15>
- Moallef, S., Salway, T., Phanuphak, N., Kivioja, K., Pongruengphant, S., & Hayashi, K. (2022). The Relationship between Sexual and Gender Stigma and Suicide Attempt and Ideation among LGBTQI+ Populations in Thailand: Findings from a National Survey. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57(10), 1987 - 1997. <https://doi.org/10.1007/s00127-022-02292-0>
- Ólafsdóttir, K., & Kjaran, J. I. (2019). "Boys in Power": Consent and Gendered Power Dynamics in Sex. *Boyhood Studies*, 12(1), 38 - 56.
- Ortner, S.B. (2022), Patriarchy. *Feminist Anthropology*, 3, 307 - 314. <https://doi.org/10.1002/fea2.12081>

- Panday, R., & Sushil, Prof. G. (2022). Patriarchy and Resistance in Anita Desai's Fasting, Feasting. *The Creative Launcher*, 7(6), 158 - 164. <https://www.redalyc.org/journal/7038/703874214017/html/>
- Rishani, D. (2017). Patriarchy. In B.S. Turner (Ed.), *The Wiley - Blackwell Encyclopedia of Social Theory*, Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781118430873.est0503>
- Rodríguez - García - de - Cortázar, A., González - Calo, I., & Bueno, C. G. (2024). What Is the Patriarchy Doing in Our Bed? Violent Sexual - Affective Experiences Among Youth. *Sexuality Research and Social Policy*, 22, 424 - 434. <https://doi.org/10.1007/s13178 - 024 - 00956 - x>
- Rothausen - Vange, T. J. (2004). Gender: Work - Family Ideologies and Roles. *Organization Management Journal*, 1(1), 55 - 60. <https://doi.org/10.1057/omj.2004.13>
- Sharabi, H. (1992). *Neopatriarchy: A Theory of Distorted Change in Arab Society*. New York, NY: Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195079135.003.0002>,
- Shelton, K. and Dispenza, F. (2013). Gender Identity. In K.D. Keith (Ed.). *The Encyclopedia of Cross - Cultural Psychology*. Wiley Online Library. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbeccp237>
- Sinnott, M. J. (2017). *Toms and Dees: Transgender Identity and Female Same - Sex Relationships in Thailand*. University of Hawai'i Press. <https://doi.org/10.1515/9780824865221>
- TorrasGómez, E., Krauchenberg, A., Petuya, V., de la Vega Marcos, R., & Serradell, O. (2025). From Speech Acts to Communicative Acts: Social Network Debates about Sexual Consent. *Frontiers in Sociology*, 9. Retrieved from <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1468173>
- Thaweedit, S. (2004). The Fluidity of Thai Women's Gendered and Sexual Subjectivities. *Culture, Health & Sexuality*, 6(3), 205 - 219. <https://doi.org/10.1080/1369105031000156360>

- Wenxin, Z. & Meiping, W. (2024). Gender Typing. In *The ECPH Encyclopedia of Psychology*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-99-6000-2_448-1
- Winter, B. (2018). Patriarchy. In J.M. Ryan (Ed.), *Core Concepts in Sociology*, Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/9781394260331.ch58>
- Youdell, D. (2005). Sex - Gender - Sexuality: How Sex, Gender and Sexuality Constellations Are Constituted in Secondary Schools. *Gender and Education*, 17(3), 249 - 270. <https://doi.org/10.1080/09540250500145148>

บทที่ 2

พัฒนาการ นิยาม และหลักการ เกี่ยวกับความยินยอมทางเพศ

พิมพ์พวี เย็นอุรา

เกริ่นนำ

ความเข้าใจเรื่อง “การข่มขืน และการคุกคามทางเพศ” ของสังคมไทย มักถูกทำให้กลายเป็นเรื่องที่ไม่ซับซ้อน กลายเป็นเรื่องธรรมดา เรื่องขำขัน หรือแม้แต่หนักหนาที่สุด คือ ถูกทำให้กลายเป็นความน่ารักโรแมนติกด้วยซ้ำไป เห็นได้จากการรายงานข่าว นำเสนอเหตุการณ์ หรือเมื่อเกิดประเด็นบนสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งผู้สื่อข่าว ผู้นำเสนอข่าวสารรวมถึงผู้เสพข่าวมักมุ่งเป้าไปที่การพยายามหาบทสรุปที่ง่ายที่สุดในการเข้าใจเหตุการณ์นั้น ตัวอย่างเช่น เพราะแต่งตัวโป้โลยถูกข่มขืน เพราะทำงานกลางคืนจึงโดนคุกคามได้ง่าย บทสรุปของความรุนแรงที่เกิดขึ้นมากจากการที่ผู้เสียหายอยู่ผิดที่ผิดทาง และไม่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง หรือในบางกรณี เช่น นักร้องสาวนุ่งสั้นโดนแต่้องกลายเป็นเรื่องขำขัน การทำอาชีพบริการต้องก้มหน้ายอมรับกับพฤติกรรมทางเพศของลูกค้าเพื่อที่จะยังทำอาชีพนี้ต่อ หรือกรณีคลิปป่าวแฟนเก๋จัดห้องแฟนสาวไปดูแลในวันทีเมาหนัก ภาพของการจับจูบ ลูบคลำผู้อื่นที่หมดสติ ผู้เคยมีความสัมพันธ์กันในอดีต กลายเป็นเนื้อหาที่ชาวเน็ตแสดงความรู้สึกพินกับความรักโรแมนติกของแฟนหนุ่มที่เลิกราแต่ยังมีความรู้สึกดี ๆ ให้กัน

ถึงกระทั่งส่งแรงเชียร์ให้กลับมาคืนดีกัน หลากหลายกรณีที่ยกมานำเสนอนี้ ทำให้เห็นได้ชัดว่า ผู้นำเสนอข่าวรวมถึงผู้เสพข่าวในสังคมไทย ไม่เคยมองเห็นถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้น และไม่อาจทำความเข้าใจไปถึงความซับซ้อนของการตกอยู่ในสภาพที่ต้องจำทน จำยอม หรือกัมหนายอมรับการถูกข่มขืน ถูกคุกคาม และการละเมิดที่เกิดขึ้นต่อร่างกายของผู้ถูกระทำในสถานการณ์นั้นๆ เลยแม้แต่บ่อย

แต่ไม่ใช่สำหรับนักวิชาการสายสตรีนิยมที่วิพากษ์ถึงระบบสังคม ปิตาธิปไตยว่าพฤติกรรมและความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับเรื่องเพศดังกล่าว เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม และอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของเพศชายซึ่งนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในบริบทต่างๆ เช่น แคทธาริน แมคคินนอน (MacKinnon, 1979) ได้วิเคราะห์ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงานต่อผู้หญิง โดยได้นำทฤษฎีอำนาจเหนือ (Dominance Theory) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ เธอชี้ให้เห็นถึงอำนาจที่ไม่เป็นธรรมระหว่างชายและหญิงในสังคมที่ออกแบบให้ฝ่ายชายเหนือกว่า มีอำนาจเรื่องเพศเหนือกว่าฝ่ายหญิง มองว่าการคุกคามทางเพศเป็นเรื่องธรรมชาติของผู้ชาย ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นกลไกในการควบคุมอำนาจของเพศชาย การกระทำการละเมิดทางเพศจึงเป็นผลผลิตของโครงสร้างดังกล่าว ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติบนฐานเพศสภาพเชิงโครงสร้าง ผ่านกระบวนการทางสังคมต่างๆ เช่น ในกระบวนการยุติธรรมที่จะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้หญิงต้องเผชิญจริง ๆ นั้นมีอยู่อย่างจำกัด และพฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่กิดขึ้นผู้หญิงยังคงมีอยู่ต่อไป ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดอำนาจเหนือมาประยุกต์ใช้กับกฎหมายเรื่องการข่มขืน แนวความคิดเรื่องความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) จึงถูกวิเคราะห์ว่าเป็นวิธีการทางกฎหมายที่เป็นการเลือกปฏิบัติบนฐานเพศสภาพเชิงโครงสร้าง เป็นกระบวนการที่ให้อำนาจเพศชายมากกว่าหญิง

ความยินยอมเป็นคำที่มีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในทางกฎหมาย เพราะถูกใช้เป็นคำที่แยกแยะการมีเพศสัมพันธ์อย่างถูกกฎหมาย (ด้วยความสมัครใจ) กับการมีเพศสัมพันธ์ที่ผิดกฎหมาย (การข่มขืน) ซึ่งความหมายดั้งเดิมของความยินยอมหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์ด้วยการสมยอม การไม่ปฏิเสธอย่างชัดเจนหรือการไม่ขัดขืน เท่ากับความยินยอม ซึ่งอาจรวมถึงกรณีที่ผู้หญิงอาจตกอยู่ในความหวาดกลัวเกินจะต่อสู้ ทำให้ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องยอมรับต่อการข่มขืนในความหมายที่อาจไม่ครอบคลุมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง นักวิชาการสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (Radical Feminist) ได้เห็นถึงปัญหาที่กฎหมายมุ่งกำหนดความผิดต่อการบังคับในการมีเพศสัมพันธ์ที่มีการต่อสู้ขัดขืน มากกว่าหลักการยินยอมว่าเป็นการใช้กฎหมายเพื่อครอบงำโดยเพศชายที่ใช้อำนาจและความรุนแรงเหนือผู้หญิงนี้ นำไปสู่ข้อถกเถียงต่อการตีความเกี่ยวกับการข่มขืน ความรุนแรงทางเพศ และการทารุณทางเพศอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา (Cowling 1998, Muehlenhard, 1992; Johnson and Sigler, 1997 อ้างถึงใน Cowling and Renolds, 2016)

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นความยินยอมและการขัดขืน ตามคำวินิจฉัยในคำพิพากษาฎีกาที่เป็นความผิดฐานล่วงละเมิดทางเพศของไทยย้อนหลัง 50 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2545) พบว่า ในคดีข่มขืนกระทำชำเราของไทย ให้ความสำคัญกับการวินิจฉัยประเด็นความยินยอมและถูกหยาบยกมาเป็นข้อโต้แย้งอยู่เสมอ โดยฝ่ายชายที่เป็นจำเลยในข้อหานี้มักอ้างว่าการกระทำเราที่กระทำต่อหญิงเกิดด้วยความยินยอมพร้อมใจ ขณะที่ฝ่ายหญิงผู้เสียหายจะให้เหตุผลว่าไม่ใช่ความสมัครใจของตนในการวินิจฉัยชี้ขาดจึงเรียกร้องประจักษ์พยานหลักฐาน หรือปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจ 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ระยะเวลาในการไปแจ้งความดำเนินคดีอย่างรวดเร็วหลังเกิดเหตุและการเปิดเผยเรื่องราว

ต่อบุคคลอื่นในระยะเวลาอันรวดเร็ว (2) บาดแผลหรือร่องรอยการข่มขืน นอกจากนี้ยังรวมถึงประเด็น (3) ภูมิหลังของผู้เสียหายด้วย การพิจารณาว่าผู้เสียหายเป็นใคร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำอย่างไร กลายเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาเช่นกัน นั่นคือ ลักษณะของการเป็นคนรัก เคยมีเพศสัมพันธ์ด้วยความสมัครใจมาแล้ว เป็นสามีภรรยา แม้จะใช้กำลังข่มขืนบังคับขู่เข็ญ การกระทำของชายก็ยังได้การอธิบายว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยไม่ผิดต่อกฎหมายตามกฎหมายของไทย หากปราศจากการประจักษ์หลักฐานเหล่านี้ก็อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการวินิจฉัยคดีอย่างชัดเจน

มิเชล พูโกต์ นักปรัชญาผู้มีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้ภาวะวิเคราะห้วาทกรรมแนววิพากษ์ ซึ่งสนใจศึกษาอำนาจทางสังคมที่ถูกแสดงออกผ่านตัวบทและการส่งสารในบริบททางสังคมและการเมืองโดยเป็นไปเพื่อผลิตซ้ำเหนี่ยวนำให้เกิดการละเมิดและครอบงำ และสร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น (สามชาย ศรีสันต์, 2561) กระบวนการทางกฎหมายจึงเป็นหนึ่งในรูปแบบของวาทกรรมในฐานะที่เป็นอำนาจที่สร้างการรับรู้ กำกับ ควบคุม และครอบงำให้กับประชาชนในสังคมนั้น แต่คำถามสำคัญในการศึกษาของพูโกต์คือใครบ้างที่ เป็นผู้แสดงออกถึงการใช้อำนาจ พูโกต์กล่าวว่า อำนาจอยู่ทุกหนทุกแห่งในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลอื่น ไปจนถึงระบบ ระเบียบ ตลอดจนอุดมการณ์ทางสังคม จนกลายเป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ที่แทรกซึม และกำกับให้บุคคลแสดงออกภายใต้รูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังนั้นหากพิจารณาถึงความหมายและความเข้าใจเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศและการคุกคามทางเพศในสังคม กระบวนการทางวาทกรรมที่ให้อำนาจกับการควบคุม ใช้อำนาจและความรุนแรงภายใต้วัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ ส่งผลให้เพศหญิงมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าเพศชาย ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดเพศหญิงที่ตกเป็นผู้ถูกกระทำมักถูกกล่าวโทษว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเหตุ ถูกเพิกเฉย ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ และ

นำไปสู่ความกลัว ไม่กล้าออกมาปกป้องสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของตนเอง และนำไปสู่การนำปัญหาซ่อนไว้ได้พรม เท่ากับว่าสังคมกำลังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจเหนือต่อผู้ถูกกระทำดำเนินอยู่ต่อไปไม่สิ้นสุด

ทว่าในภูมิภาคทางสังคมร่วมสมัยนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2010 ประเด็นการล่วงละเมิดทางเพศได้กลายเป็นหัวข้อการสนทนาที่เปิดกว้างกว่าในอดีตอย่างมีนัยสำคัญ จากกรณีการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับโลกอย่าง #MeToo ที่เป็นกระแสครั้งใหญ่ในปี 2017 จากคดี Harvey Weinstein ที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศและถูกเอาเปรียบจากบุคคลผู้มีอำนาจในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ฮอลลีวูด บุคคลในวงการบันเทิง คนดัง นักแสดง และคนทำงานจากวงการอุตสาหกรรม ร่วมออกมาส่งเสียงผ่านแฮชแท็ก #MeToo นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญจนเกิดเป็นแรงกระตุ้นที่ปลุกให้ทั่วโลกออกมาพูดถึงและเห็นถึงปัญหานี้ ผู้เสียหายในกรณีการล่วงละเมิดกล้าที่จะลุกขึ้นมาส่งเสียงและเปิดเผยถึงความจริงที่เคยซุกซ่อนไว้ได้พรมมายาวนาน ไม่นานในเวลาต่อมา ได้เกิดขบวนการที่คนในวงการบันเทิงฮอลลีวูดรวมตัวกันสร้างแคมเปญ #TimesUp เพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไข สร้างมาตรฐานใหม่ในการปกป้องผู้ถูกกระทำ ยกกระดานโยบายด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับการละเมิดทางเพศและคุกคามทางเพศอย่างเป็นทางการเคลื่อนไหวทางสังคมครั้งใหญ่นี้ได้จุดประกายให้เกิดการทบทวนโครงสร้างอำนาจทางเพศและความรุนแรงที่แฝงฝังอยู่ในวัฒนธรรมอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้ แนวคิดเรื่องความยินยอม (Consent) ได้ก้าวขึ้นมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการนิยามความสัมพันธ์ทางเพศที่มีสุขภาพดี ปลอดภัย และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมอย่างจริงจัง การตื่นตัวในเรื่องนี้ ทำให้ทุกองคาพยพของสังคมในหลายประเทศได้ผลักดันให้เกิดการทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารเกี่ยวกับความยินยอม

ทางเพศ ทั้งในแวดวงกฎหมาย การรณรงค์ทางสังคม การเรียนการสอน เพศศึกษาเกิดการพัฒนาลักษณะอย่างต่อเนื่องเพื่อนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริง อย่างเป็นรูปธรรม (Beres, 2014, 2018; Jeffrey, 2022)

ความยินยอมทางเพศคืออะไร

คำว่า “Sexual Consent” ในหนังสือเล่มนี้ใช้คำว่า “ความยินยอมทางเพศ” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่อาจมีผู้แปลภาษาไทยในคำที่ใกล้เคียงกัน เช่น ความยินยอมพร้อมใจทางเพศ ความยินยอมในเรื่องเพศ เซ็กซ์ที่ยินยอมพร้อมใจ เป็นต้น (พิมพ์พจี เย็นอุรา, 2561; ธิดารัตน์ เจริญชัยชนะ, ผู้แปล, 2563; ญัฐภัทร สองห้อง, 2568) ซึ่งหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลอีกฝ่ายเสมอเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่ในสถานการณ์ทางเพศ ทุกครั้ง (แลง, 2563) ความยินยอม หรือเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงคือ ความยินยอมทางเพศ หมายถึง การที่บุคคลมีสิทธิในการตัดสินใจร่วมมีกิจกรรมทางเพศกับบุคคลอื่น ภายใต้การตัดสินใจที่เกิดขึ้นอย่างอิสระในการตัดสินใจ (Freely Given) การตัดสินใจนั้นต้องเปลี่ยนแปลงได้ (Revertible) ผู้ที่ตัดสินใจได้รับข้อมูลครบถ้วน (Informed) เป็นความยินยอมด้วยความกระตือรือร้น (Enthusiastic) และการให้ความยินยอมอย่างเฉพาะเจาะจง (Specific) (Planned Parenthood Federation of America (PPFA), 2015)

อย่างไรก็ตามความหมายและนัยยะกว่าจะเป็นคำว่า “ความยินยอมทางเพศ” ตามความหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ ผ่านพัฒนาการและการต่อสู้ทางความคิดที่ยาวนาน และได้กลายเป็นหมุดหมายสำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางเพื่อต่อต้านความรุนแรงทางเพศ (Anti-Sexual Violence Activism) ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากการปกป้องเหยื่อไปสู่

การสร้างวัฒนธรรมความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความเคารพซึ่งกันและกัน (Consent Culture)

พัฒนาการของความยินยอมทางเพศ

แนวคิดที่ว่าด้วยความยินยอมทางเพศในสังคมปัจจุบันตั้งอยู่บนหลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพทางเพศซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศของตนเอง และหลักความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยกระดับสิทธิของเพศหญิงเพื่อสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมทางเพศ ไม่เลือกปฏิบัติ แบ่งแยก กีดกีด หรือจำกัดใดๆ ด้วยเหตุแห่งเพศ การนิยามและความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความยินยอม” จึงได้พัฒนาในช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างมีนัยสำคัญ ตั้งแต่กระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มสนับสนุนสิทธิและความเสมอภาคของกลุ่มเฟมินิสต์ (Feminist) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 พบว่ามีจุดเปลี่ยนที่สำคัญสองยุคสมัย คือ ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นที่เริ่มจากการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับคดีล่วงละเมิดทางเพศ โดยเปลี่ยนผ่านจากกรอบความคิดแบบดั้งเดิมที่เน้นการตีความที่เจอบนกับมายาคติทางเพศและมายาคติหลายประการเกี่ยวกับการข่มขืน งานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นความยินยอมทางเพศเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นนับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 ผู้ยุคขยายผลเชิงนโยบายในสถาบันการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกอื่นๆ ทำให้ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมีจุดเปลี่ยนจากการเน้นย้ำที่การปฏิเสธ ที่เริ่มให้การยอมรับในหลัก ‘No means No’ (ไม่คือไม่) ในช่วงปลายศตวรรษ 20 ไปสู่การให้ความสำคัญกับใช้หลักการยินยอมในเชิงยืนยันชัดเจน อย่าง Affirmative Consent หรือ ‘Yes means Yes’

ยุคเริ่มต้น: การต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม และการกำเนิดของ No Means No

การต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม วัฒนธรรมข่มขืนและการกล่าวโทษเหยื่อ

ปี ค.ศ. 1979 องค์การสหประชาชาติมีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Form of Discrimination Against Women) หรือที่เรียกว่า อนุสัญญา CEDAW (UN Woman, n.d) มีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ทศนคติทางสังคม ผ่านการร่วมมือจากรัฐภาคีในการนำอนุสัญญานี้ไปปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมทางเพศ ปราศจากการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง สารสำคัญของอนุสัญญานี้ประกอบด้วยมาตรการการดำเนินการ ขั้นตอนและกลไกปฏิบัติงานตามอนุสัญญา และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบันให้ครอบคลุมประเด็นและบริบทใหม่ๆ ในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

ท่ามกลางความพยายามผ่านกลไกการผลักดันเชิงนโยบายและความร่วมมือระดับโลก และคลื่นสตรีนิยมในช่วงทศวรรษที่ 1990 กลุ่มสตรีนิยม นักวิชาการในสหสาขาวิทยาการ เช่น อาชญวิทยา นิติศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ ฯลฯ เริ่มตั้งคำถามที่ท้าทายอคติทางเพศที่ฝังลึกอยู่ในกระบวนการยุติธรรมคดีล่วงละเมิดทางเพศ และศึกษาเกี่ยวกับการนิยาม และความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ “ความยินยอม” และ “การไม่ยินยอม” การตีความเกี่ยวกับการข่มขืนและความรุนแรงทางเพศผ่านวิธีการวิทยาที่หลากหลาย ในทางกฎหมาย ทางสังคมวิทยา สร้างข้อถกเถียงในทางวิชาการเพื่อหาฉันทามติเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับความยินยอมมากขึ้น (Cowling, 1998, 2003; Muehlendard, 1992; Johnson and Sigler, 1997 อ้างถึงใน Cowling & Reynold, 2016)

ในยุคเริ่มต้นนี้ ข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับการวินิจฉัยคดีข่มขืน มักจะ ผลักภาระการพิสูจน์ไปที่ผู้เสียหาย ซึ่งต้องแสดงให้เห็นว่าตนเองได้ “ขัดขืน พยายามหลบหนี หรือต่อสู้อย่างสุดความสามารถอย่างสุดความสามารถ” หรือ การทนายหลักฐานว่าผู้เสียหายนั้น “ไม่ยินยอมอย่างชัดเจน” หากผู้เสียหาย ไม่แสดงออกหรือปฏิบัติตัวตามองค์ประกอบเหล่านี้ได้ กระบวนการยุติธรรม ก็จะได้ตีความว่าการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปด้วยความยินยอมโดยปริยาย ซึ่งแนวปฏิบัติซึ่งเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาเกี่ยวกับความยินยอมแบบ ดั้งเดิมนั้น ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะการนำไปสู่ อคติทางเพศ มายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนหลายประการ และนำไปสู่ความเชื่อ ที่คลาดเคลื่อนในการตัดสินคดี เรียกว่า การกล่าวโทษเหยื่อ (Victim-Blaming)

จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นพร้อมในยุคเริ่มต้นนี้ เมื่อได้ทำทนายกรอบ ความคิดเดิมและผลักดันให้เกิดการปฏิรูปกฎหมายข่มขืนครั้งใหญ่ โดยมี เป้าหมายเพื่อเปลี่ยนจุดสนใจจากการกระทำของผู้เสียหายมาสู่การกระทำ ของผู้กระทำผิด หัวใจของการปฏิรูปนี้คือการนำเสนอหลักการที่ว่า การไม่มีความยินยอม (Absence of Consent) นั้นเพียงพอแล้วสำหรับการเป็น องค์ประกอบความผิด โดยไม่จำเป็นต้องมีการขัดขืนทางกายภาพเสมอไป (Heddens, 2022) จึงได้เกิดเป็นหลักการที่เรียกว่า “ไม่แปลว่าไม่” หรือ “No means No”

การเคลื่อนไหวนี้ได้ก่อให้เกิดแคมเปญรณรงค์ที่ทรงพลังและเป็นที่ยอมรับ ในวงกว้างคือ “ไม่คือไม่” (No Means No) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจในสังคมว่าการปฏิเสธด้วยวาจาของผู้หญิงนั้นมีความหมายที่ชัดเจน และต้องได้รับการเคารพ นักวิชาการด้านสตรีนิยมชี้ว่า “ไม่คือไม่” เป็น ก้าวแรกที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำทนายแนวคิดที่ว่าผู้หญิงมักพูดอย่างหนึ่ง แต่คิดอีกอย่างหนึ่ง (O’Byrne et al., 2006, อ้างถึงใน Beres, 2014) และ เป็นการยืนยันว่าคำปฏิเสธของผู้หญิงมีผลทางกฎหมายที่ต้องยอมรับ

อย่างไรก็ตามแม้ “ไม่ใช่ไม่” จะเป็นความสำเร็จที่สำคัญในการปฏิรูปกฎหมาย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดสำคัญ คือ กรอบความคิดนี้ยังคงวางภาระของการสื่อสารไว้ที่ฝ่ายผู้ถูกระทำให้เป็นหลัก และไม่สามารถครอบคลุมสถานการณ์ที่ซับซ้อนซึ่งบุคคลไม่สามารถพูดปฏิเสธได้อย่างชัดเจน เช่น ภาวะมีเนมาจนหมดสติ การถูกข่มขู่ หรือการตกอยู่ในความสัมพันธ์ที่อีกฝ่ายมีอำนาจเหนือกว่าอย่างสิ้นเชิง (Beres, 2014; Heddens, 2022) หรือการตกอยู่ในภาวะหยุดนิ่งชั่วคราว (Tonic Immobility) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาทางสรีรวิทยาในการเอาตัวรอดทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือส่งเสียงได้ งานวิจัยสนับสนุนหลายชิ้นที่พบว่า ผู้ถูกระทำให้ความรุนแรงทางเพศจำนวนมากมีอาการนิ่งเฉยหรือการตกอยู่ในภาวะหยุดนิ่งชั่วคราว (Tonic Immobility) ซึ่งไม่ควรถูกพิจารณาว่าการนิ่งเฉยนั้นเป็นความยินยอม (Anna M. Miller et al., (2017); Heer & Jones, 2024) ดังนั้นข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้ยังเกิดช่องว่างในการตีความทางกฎหมายและยังไม่สามารถขจัดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกระทำให้ได้อย่างสมบูรณ์ จากแนวคิด No Means No จึงพัฒนาไปสู่การพัฒนาแนวคิดในเวลาต่อมา

ยุคขยายผล: นโยบายในสถาบันการศึกษาและการรณรงค์ Yes Means Yes

เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 การต่อสู้เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องความยินยอมได้ขยายขอบเขตจากกระบวนการยุติธรรมเข้าสู่สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเผชิญกับปัญหาวิกฤตการล่วงละเมิดทางเพศในวิทยาลัยอย่างรุนแรง (Cantor et al., 2017; Krebs et al., 2016, as cited in Ortiz, 2019) นักกิจกรรมและผู้กำหนดนโยบายตระหนักว่าการป้องกันปัญหาที่ต้นเหตุจำเป็นต้องมีมาตรฐานความยินยอม

ที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้สอนได้จริง จุดเปลี่ยนสำคัญในยุคนี้คือการเปลี่ยน กระบวนทัศน์จาก “ไม่แปลว่าไม่” (No Means No) ไปสู่ “ใช่คือใช่” (Yes Means Yes) หรืออาจเรียกแนวคิดนี้ว่า ความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนนิยามของความยินยอมจากการ “ไม่มีคำว่าไม่” ไปสู่การ “ต้องมีคำว่าใช่ที่ชัดเจน” (Friedman & Valenti, 2008) หลักการของความยินยอมเชิงยืนยัน ได้เปลี่ยนภาระความรับผิดชอบไปที่ผู้กระทำ โดยกำหนดให้ผู้ที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่น ต้องได้รับความยินยอม (Get Consent) จากอีกฝ่ายอย่างชัดเจนก่อน องค์ประกอบหลักของความยินยอมเชิงยืนยันมีผู้นิยามในหลากหลายบริบท ตั้งแต่ระดับนโยบายในสถานศึกษา นโยบายระดับรัฐ ไปจนถึงการตีความระดับบุคคล ผู้ที่เสนอนิยามว่าด้วย หลักการยินยอมเชิงยืนยัน หมายถึง สมัครใจ (Voluntary), การยืนยัน ความต้องการผ่านการสื่อสารวิธีการต่างๆ (Affirmative), มีสติสัมปชัญญะ (Conscious), ตกลงเข้าร่วมในกิจกรรมทางเพศ, สามารถบอกยกเลิกหรือเพิกถอนการตกลงได้ทุกเมื่อ (Revoked at Anytime) จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเพศ (End Rape, n.d. อ้างถึงใน Ortiz, 2019) หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยหักล้างอคติในด้านการตีความ เกี่ยวกับการไม่ต่อสู้เท่ากับการยินยอม ไม่ผลักภาระไปที่ผู้ถูกระทำ แต่อย่างไร ก็ดีการนำแนวคิด Yes Means Yes ก็ยังคงเผชิญกับความท้าทายในการนำไปประยุกต์ใช้จริง

หนึ่งในสถาบันการศึกษาแห่งแรกๆ ที่ริเริ่มนำแนวคิดนี้มาใช้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมคือ Antioch College ในรัฐโอไฮโอ ในช่วงต้นทศวรรษ 1990s กลุ่มนักศึกษาหญิงที่เรียกตัวเองว่า “Womyn of Antioch” ได้ผลักดันให้วิทยาลัยยอมรับนโยบายความผิดทางเพศ (Sexual Offense Policy) ที่กำหนดให้ต้องมีการขอความยินยอมด้วยวาจาในทุกขั้นตอนของกิจกรรม

ทางเพศ (“Verbal consent should be obtained with each new level of physical and/or sexual contact/conduct”) (Reigel, 2025) แม้นโยบายนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์และล้อเลียนจากสื่อกระแสหลักในเวลานั้นว่าสุดโต่งและไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ก็นับเป็นหมุดหมายสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของนักศึกษาในการสร้างวัฒนธรรมความยินยอมเชิงยืนยันภายในสถาบันการศึกษาของตนเอง (Reigel, 2025)

ในขณะที่การเคลื่อนไหวในระดับสถาบันอย่าง Antioch College เป็นการจุดประกายที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงในระดับชาติจำเป็นต้องมีกรอบกฎหมายที่แข็งแกร่งมารองรับ ซึ่งก็คือ Title IX แห่งกฎหมายการศึกษา (Education Amendments of 1972) กฎหมายฉบับนี้ซึ่งมีผลบังคับใช้ในปี 1972 เดิมทีมีเป้าหมายหลักเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติด้านเพศในการเข้าศึกษา และในโครงการกีฬา แต่ในช่วงทศวรรษ 1980s และ 1990s นักกิจกรรมและนักกฎหมายสตรีนิยมได้เริ่มตีความขอบเขตของ Title IX ให้กว้างขึ้น โดยโต้แย้งว่า การคุกคามทางเพศและความรุนแรงทางเพศถือเป็นการเลือกปฏิบัติด้านเพศรูปแบบหนึ่งเพราะทำให้สถานศึกษามี “สภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นมิตร” (Hostile Educational Environment) ซึ่งขัดขวางโอกาสในการเรียนรู้ของนักศึกษาอย่างเท่าเทียม (Reynolds, 2019) การตีความนี้ได้รับการยอมรับจากสำนักงานสิทธิพลเมือง (Office for Civil Rights) ของกระทรวงศึกษาธิการสหรัฐฯ ซึ่งส่งผลให้สถาบันการศึกษาที่รับเงินทุนจากรัฐบาลกลางต้องมีนโยบายและกระบวนการจัดการกับการล่วงละเมิดทางเพศอย่างจริงจัง Title IX จึงได้วางรากฐานทางกฎหมายที่สำคัญซึ่งบังคับให้สถาบันการศึกษาต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของนักศึกษา และสร้างเงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดเรื่องความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent) ได้รับการยอมรับในวงกว้างในเวลาต่อมา

แนวคิดนี้ได้รับการผลักดันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในระดับนโยบายระดับชาติ ในอีกกว่าสองทศวรรษต่อมา คือ ในปี 2014 เมื่อทำเนียบขาวในสมัยประธานาธิบดี บารัค โอบามา ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อปกป้องนักศึกษาจากการล่วงละเมิดทางเพศ (White House Task Force to Protect Students from Sexual Assault) และในปีเดียวกัน รัฐแคลิฟอร์เนียได้ผ่านกฎหมายกำหนดให้ทุกมหาวิทยาลัยที่รับเงินทุนจากรัฐต้องใช้นโยบายความยินยอมเชิงยืนยันเป็นมาตรฐาน (Ortiz, 2019) การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายนี้มีเป้าหมาย ดังนี้

1) สร้างความชัดเจนและเพื่อกำจัด “พื้นที่สีเทา” (Gray Area) โดยกำหนดว่าความเจ็บ การไม่ชัดเจน หรือความสัมพันธ์ในอดีต ไม่สามารถตีความได้ว่าเป็นการให้ความยินยอม

2) ย้ายภาระจากการปฏิเสธของผู้ถูกระทำ ไปสู่ความรับผิดชอบของผู้ที่ต้องการเริ่มต้นกิจกรรมทางเพศในการต้องแสวงหาและยืนยันความยินยอมอย่างชัดเจน

3) การสร้างวัฒนธรรมใหม่ โดยส่งเสริมให้การสื่อสารเรื่องความยินยอมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ทางเพศที่ดีและมีความเคารพซึ่งกันและกัน แทนที่จะเป็นเพียงข้อควรระวังทางกฎหมาย

การขยายผลแนวคิดความยินยอมเชิงยืนยันเข้าสู่สถาบันการศึกษา ได้เปลี่ยนสถานะของ “ความยินยอม” จากที่เป็นเพียงเครื่องมือในกระบวนการยุติธรรม มาสู่การเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่สำคัญในการป้องกันความรุนแรงทางเพศ และเป็นรากฐานในการสร้าง วัฒนธรรมแห่งความยินยอม (Consent Culture) ที่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมในระยะยาว

การนิยามและความเข้าใจว่าด้วยความยินยอมทางเพศ

งานวิจัยที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยความยินยอมทางเพศได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมา (Willis, 2020) สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของนักวิชาการในการทำความเข้าใจและตีความเกี่ยวกับความยินยอมในมิติที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ (Sexual Behavior) ร่วมกับปัจจัยทางสังคม ทางจิตวิทยา ตลอดจนมิติทางกฎหมาย

Willis (2020) ได้ชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวของขอบเขตในการศึกษาวิจัยด้านความยินยอมทางเพศที่ครอบคลุมประเด็นเชิงลึกต่างๆ หลากหลายด้าน เช่น

- (1) **ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของความยินยอม:** การตรวจสอบความซับซ้อนเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องความยินยอมทางเพศในกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน อย่างเช่น ในกลุ่มนักศึกษาซึ่งเป็นประชากรหลักในการรณรงค์ (Muehlenhard, Humphreys, Jozkowski, & Peterson, 2016; McKenney et al., 2024; Emily, 2025) ชุมชนหลากหลายทางเพศ และชุมชนเพศวิถีกลุ่มเฉพาะอื่นๆ (Heddens, 2022) เพื่อทำความเข้าใจว่ากลุ่มคนต่างๆ เข้าใจความยินยอมอย่างไร และให้ความสำคัญกับความยินยอมว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่ในกิจกรรมทางเพศในทางสังคม งานศึกษาของ Beres (2014) พบว่าจากการเก็บข้อมูลวัยรุ่นในแคนาดา นิวซีแลนด์ มองว่าความยินยอมเป็นข้อกำหนดขั้นต่ำที่ต้องทำตามกฎหมายและหมายถึงการมีเซ็กซ์ที่โอเค เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการที่ต้องทำเพื่อการถูกกล่าวโทษหรือผิดกฎหมาย มากกว่ามองให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารที่ต้องมีความต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้การทำความเข้าใจความยินยอม

มักจะแยกขาดจากความต้องการ (Wanting) หรือการเต็มใจ (Willing) ที่จะมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งทำให้ในเชิงปฏิบัติจริง เมื่อต้องนิยามความหมายของความยินยอม พวกเขา มักให้ความสำคัญกับแค่คำพูดที่ชัดเจน (เช่น การตอบว่าโอเค) และการไม่ปฏิเสธ

- (2) **ความซับซ้อนเชิงพฤติกรรมและรูปแบบการสื่อสารและตีความเกี่ยวกับความยินยอมทางเพศ:** ผลจากการศึกษาวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการนิยาม และการทำความเข้าใจเรื่องความยินยอมทางเพศนั้นมีความซับซ้อนทั้งเชิงแนวคิด และการปฏิบัติจริง เนื่องจากความยินยอมมีลักษณะที่มีพลวัต ไม่ใช่การตัดสินใจครั้งเดียวหรือมองอย่างแยกส่วนได้ และการสื่อสารก็สามารถทำได้หลายรูปแบบ Muehlenhard และคณะ (2016) ชี้ว่าความยินยอมมีลักษณะของการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ มีการเจรจาต่อรอง ความคลุมเครือไม่ชัดเจนจากการยินยอมที่ไม่ใช่คำพูด (Non-Verbal Cues) หรือการอนุมานเอาเอง (Implied Consent) ว่าอีกฝ่ายยินยอม เช่น การตอบสนองทางร่างกาย ท่าทาง การตกลงไปในพื้นที่ส่วนตัวของอีกฝ่าย ซึ่งกรณีความไม่ชัดเจนในการสื่อสารผ่านอวัจนภาษานี้เองที่กลายเป็นช่องโหว่ที่อาจนำไปสู่การเข้าใจผิด หรือตีความผิดและนำไปสู่การละเมิดได้
- (3) **ความซับซ้อนเชิงบริบทที่เกี่ยวข้องกับความยินยอมในสังคมสมัยใหม่:** ในยุคดิจิทัลความยินยอมอาจไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอีกต่อไป แต่เคลื่อนย้ายไปสู่พื้นที่ของโลกเสมือนบนโลกออนไลน์ หรือเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ที่เปิดพื้นที่สำรวจมิติทางจริยธรรมเกี่ยวกับความยินยอมในสถานการณ์ใหม่ๆ เช่น ความสัมพันธ์กับปัญญาประดิษฐ์ (Kaufman, 2020) หรือ

การปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อโลกเสมือน เช่น Augmented Reality การสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องทางเพศบนสื่อออนไลน์ หรือ Online Dating เป็นต้น

โดยสรุปจากข้อค้นพบในงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความยินยอมทางเพศ บ่งชี้ว่า การนิยามความยินยอมทางเพศนั้นมีความซับซ้อนและต้องคำนึงถึงมากกว่าแค่คำนิยามทางกฎหมาย ด้วยการเข้าใจมิติของจิตวิทยา การสื่อสาร ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สามารถส่งเสริมความเท่าเทียมและป้องกันการล่วงละเมิดทางเพศได้อย่างแท้จริง

องค์ประกอบสำคัญของความยินยอม

หนึ่งในหลักการที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในการรณรงค์อย่างแพร่หลาย เสนอโดย Planned Parenthood Federation of America (PPFA)¹ (2015) คือ “FRIES” ซึ่งเป็นตัวย่อที่มาจากคำ 5 คำในภาษาอังกฤษ นักวิชาการและนักกิจกรรมได้พัฒนาหลักการสากลเพื่อใช้ในการประเมินความสมบูรณ์ของความยินยอมทำหน้าที่เป็นเสมือนรายการตรวจสอบที่ช่วยให้เราเข้าใจและประเมินได้ว่าความยินยอมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความยินยอมที่สมบูรณ์และมีจริยธรรมอย่างแท้จริงหรือไม่ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาวิจัยและการสอนเพศวิถีศึกษาอย่างแพร่หลาย หลักการ FRIES ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

¹ Planned Parenthood Federation of America (PPFA) เป็น องค์กรไม่แสวงหากำไร ในสหรัฐอเมริกา เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ทำงานด้านการให้บริการ การศึกษาและผลักดันนโยบายสุขภาพทางเพศต่างๆ ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นสมาชิกของ International Planned Parenthood Federation (IPPF) องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพและสิทธิทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ทั่วโลก

ภาพที่ 1 หลักการ FRIES: 5 องค์ประกอบสำคัญของความยินยอมพร้อมใจ

ที่มา: สื่อรณรงค์หลักการ FRIES เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการยินยอมทางเพศแบบเชิงยืนยัน (Planned Parenthood, 2022)

ตารางที่ 1 FRIES Principle

FRIES Principle	
Freely Given ให้อย่างอิสระและสมัครใจ	ความยินยอมต้องมาจากการตัดสินใจที่เป็นอิสระ ปราศจากการบีบบังคับ ข่มขู่ กัดดัน หรือชักจูงอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็แรงกดดันทางกายภาพ อารมณ์ หรือสังคม
Reversible เปลี่ยนแปลงและถอนความยินยอมได้	การให้ความยินยอมสามารถเปลี่ยนแปลงหรือถอนคืนได้ทุกขณะ การยินยอมที่จะทำกิจกรรมหนึ่งในตอนเริ่มต้น ไม่ได้หมายความว่า จะต้องดำเนินต่อไปจนจบ และสามารถหยุดได้ทุกเมื่อที่ต้องการ
Informed ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอ	คู่กรณีต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น การให้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนหรือหลอกลวง เช่น การแอบสอดดูขงอนามัย (Stealthing) ถือเป็นการละเมิดหลักการข้อนี้ และทำให้ความยินยอมที่ให้ไปก่อนหน้านี้เป็นโมฆะ
Enthusiastic แสดงออกอย่างกระตือรือร้น	ความยินยอมที่สมบูรณ์ควรเป็นการแสดงออกถึงความต้องการอย่างกระตือรือร้นและเต็มใจ ความลังเล ความเงียบ หรือการไม่ปฏิเสธ ไม่สามารถตีความได้ว่าเป็นการให้ความยินยอมอย่างกระตือรือร้น
Specific เฉพาะเจาะจงในแต่ละกิจกรรม	การยินยอมต่อกิจกรรมทางเพศรูปแบบหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า เป็นการยินยอมต่อกิจกรรมรูปแบบอื่นโดยอัตโนมัติ ตัวอย่างเช่น การยินยอมที่จะจูบ ไม่ได้หมายความว่ายินยอมที่จะมีเพศสัมพันธ์

F = Freely Given (ให้โดยอิสระและสมัครใจ)

องค์ประกอบแรกและสำคัญที่สุด คือ ความยินยอมจะต้องเกิดขึ้นจากเจตจำนงเสรีอย่างแท้จริง โดยปราศจากอิทธิพลของการบีบบังคับ (Coercion) การกดดัน (Pressure) การใช้เล่ห์เหลี่ยม (Manipulation) หรือการข่มขู่ (Intimidation) (Heddens, 2022) การยินยอมที่เกิดขึ้นภายใต้ความกลัว การรู้สึกผิด หรือความรู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ไม่ถือว่าเป็นความยินยอมที่ให้โดยอิสระ การบังคับขู่เข็ญไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแรงกดดันทางอารมณ์และจิตใจ เช่น การทำให้อีกฝ่ายรู้สึกผิด (Guilt-Tripping) หรือการขู่ว่าจะยุติความสัมพันธ์หากไม่ได้รับสิ่งที่ต้องการ ซึ่งทั้งหมดนี้บั่นทอนความสามารถในการตัดสินใจอย่างอิสระ

Sara G. Kern และ Zoë D. Peterson (2019) ศึกษาเกี่ยวกับประเภทของการบีบบังคับ (Coercion) และผลลัพธ์ทางจิตวิทยาในการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้ถูกกระทำรู้สึกไม่อาจปฏิเสธได้ หรือทำให้รู้สึกว่า การยินยอมเป็นทางเลือกเดียวที่ปลอดภัยที่สุด โดยลักษณะของการบีบบังคับซึ่งแบ่งออกเป็นสามประเภทของการบีบบังคับและสองประเภทที่ไม่ใช่การบีบบังคับอย่างชัดเจนแต่เป็นการบีบบังคับทางอ้อมแบบไม่พึงประสงค์ ดังนี้

- **การมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกบังคับอย่างชัดเจน (Actively Forced Sex)** หมายถึง การแสดงออกอย่างชัดเจนทั้งทางวาจาหรือทางร่างกายว่าไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ แต่อีกฝ่ายยังคงดำเนินการต่อ แบ่งเป็น
  - การใช้กำลังทางกายภาพ (Physical Force): ผู้เข้าร่วมถูกจำกัดทางกายภาพหรือถูกทำร้ายทางร่างกาย ตัวอย่างเช่น การถูกบังคับให้ทำออร์แกสม์ หรือการถูกบังคับให้สอดใส่ด้วยเวท

- การเพิกเฉยต่อการปฏิเสธโดยตรง (Ignoring Direct Refusal): ผู้เข้าร่วมกล่าวว่าคำว่า “ไม่” หรือสื่อสารว่าขาดความยินยอม แต่บุคคลอื่นเพิกเฉยต่อการปฏิเสธนั้น และดำเนินการกิจกรรมทางเพศต่อไป
- การข่มขู่ว่าจะใช้กำลังทางกายภาพ (Physical Force Threatened): บุคคลอื่นข่มขู่ว่าจะทำร้ายร่างกายผู้เข้าร่วมหรือคนอื่น หากไม่ยอมมีเพศสัมพันธ์ การข่มขู่ความรุนแรงอาจมีผลกระทบทางจิตใจที่คล้ายคลึงกับการใช้ความรุนแรงจริง
- การมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกบีบบังคับทางกายภาพโดยไม่มี การต่อต้าน (Non-resisted Physically Coerced Sex) หมายถึง ประสบการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่สามารถต่อต้านทางร่างกายได้หรือไม่ได้รับโอกาสให้ต่อต้าน แม้ว่าจะถูกบีบบังคับทางกายภาพเช่นเดียวกับประเภทแรก แต่แตกต่างกันตรงที่ผู้เข้าร่วมไม่มีโอกาสต่อต้านหรือปฏิเสธ แบ่งเป็น
  - ผู้เข้าร่วมหมดสติหรือไร้ความสามารถ (Participant Incapacitated): ผู้เข้าร่วมบรรยายถึงการดื่มแอลกอฮอล์และ/หรือใช้ยาเสพติดจนเมามากเกินกว่าที่จะตัดสินใจได้ หรือระบุว่ามีอาการสูญเสียความทรงจำหรือหมดสติอันเนื่องมาจากสารเสพติด (ไม่รวมถึงผู้ที่ใช้สารเสพติดแต่ยังสามารถให้ความยินยอมได้อย่างมีสติ)
  - ผู้เข้าร่วมนอนหลับ (Participant was Asleep): ผู้เข้าร่วมนอนหลับ (ไม่ได้เกิดจากยาเสพติดหรือแอลกอฮอล์) ในขณะที่กิจกรรมทางเพศเริ่มต้นขึ้น จึงไม่ได้รับโอกาสแสดงความยินยอมหรือไม่ยินยอม

- บุคคลอื่น “ลงมือทำทันที” (Other person “just did it”): บุคคลอื่นเริ่มกิจกรรมทางเพศโดยไม่ได้ขอความยินยอม/สอบถามระดับความสนใจของผู้เข้าร่วมก่อน (เช่น การสอดใส่ด้วยวะเพศโดยไม่ขออนุญาต) ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่ได้รับโอกาสให้ความยินยอมหรือปฏิเสธ
- การมีเพศสัมพันธ์ที่ถูกบีบบังคับด้วยวาจาและตามสถานการณ์ (Verbally and Situationally Coerced Sex) หมายถึง ประสพการณ์ที่ความยินยอมในการมีเพศสัมพันธ์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยอิสระ โดยที่บุคคลอื่นได้กดดันหรือโน้มน้าวผู้เข้าร่วมให้ยินยอมหลังจากที่ผู้เข้าร่วมเคยกล่าวปฏิเสธหรือแสดงความไม่สนใจมาก่อน แบ่งเป็น
  - การบีบบังคับด้วยวาจา (Verbally Coerced Sex): บุคคลอื่นยังคงร้องขอต่อไปจนกว่าผู้เข้าร่วมจะยินยอม, ทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกผิด, แบล็กเมล (เช่น ว่าจะปล่อยข่าวลือ), ล้อเลียนหรือทำให้ผู้เข้าร่วมอับอายเพราะปฏิเสธ, ว่าจะยุติความสัมพันธ์หรือไปมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่น, หรือโกหก/ให้คำมั่นสัญญาที่ไม่เป็นจริง
  - การบีบบังคับตามสถานการณ์ (Situationally Coerced Sex): บุคคลอื่นกีดกันไม่ให้ผู้เข้าร่วมออกจากสถานการณ์นั้น หรือพาผู้เข้าร่วมไปยังสถานที่เปลี่ยวซึ่งยากต่อการหลบหนี เว้นแต่จะยอมมีกิจกรรมทางเพศ

จากงานศึกษากลวิธีการบีบบังคับข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการบีบบังคับในการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ต้องการมีหลายระดับ ทั้งการบีบบังคับอย่างชัดเจนและการบีบบังคับทางอ้อม ซึ่งเป็นปัจจัยที่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาพร้อมกับ

การพิจารณาความยินยอมทางเพศให้ครอบคลุม หากการตัดสินใจโดยปราศจากการพิจารณาสิทธิของการบีบบังคับ การมีเพศสัมพันธ์นั้นย่อมไม่ใช่ความยินยอมอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมไทยซึ่งมีโครงสร้างของ วัฒนธรรมอำนาจนิยม (Authoritarian Culture) และระบบคิดแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ผังรากลึกอยู่ บังคับเชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมจึงเข้ามาบีบบทบาทอย่างยิ่ง (พิมพ์พิ จี เย็นอุรา, 2562) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจเหนือกว่ากับผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ เช่น รุ่นพี่ - รุ่นน้อง เจ้านาย - ลูกน้อง หรือแม้แต่ในความสัมพันธ์อันที่คนรักที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจต่อตรงมากกว่า อาจสร้างสภาวะที่การปฏิเสธเป็นไปได้ยาก ทำให้การ “ยอม” ที่เกิดขึ้นไม่ใช่การให้โดยสมัครใจอย่างแท้จริง โดยในบริบทโครงสร้างครอบครัวแบบอำนาจนิยมในไทยมักสอนให้เด็กต้องเชื่อฟังและยอมทำตามมากกว่าที่จะส่งเสริมให้ยืนยันความต้องการของตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้สามารถส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงความสัมพันธ์เชิงโรแมนติคในวัยผู้ใหญ่ได้

นอกจากนี้การตกอยู่ในสภาวะมึนเมา หรือไม่สามารถควบคุมสติได้จาก แอลกอฮอล์หรือสารเสพติด ยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลไม่สามารถให้ความยินยอมโดยอิสระได้ การมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์จึงไม่สามารถถือว่าเป็นการได้รับความยินยอม แม้งานวิจัยของ Setty (2023) และ Kubota & Nakazawa (2024) จะชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงเยาวชนมักมองว่าการดื่มแอลกอฮอล์ไม่ได้ลดล้างความสามารถในการให้ความยินยอมไปทั้งหมด แต่เป็นเรื่องของระดับความมึนเมา อย่างไรก็ตามในทางหลักการแล้วสภาวะที่การตัดสินใจบกพร่องย่อมทำให้การให้ความยินยอมอย่างอิสระเป็นไปไม่ได้

R = Reversible (เปลี่ยนไปมาและยกเลิกได้เสมอ)

การยืนยันความยินยอมทางเพศจะต้องสามารถเปลี่ยนแปลง และยกเลิกได้ แม้จะตกลงยินยอมไปแล้ว แต่ทุกคนสามารถเปลี่ยนใจได้เสมอ สามารถที่จะขอให้หยุดได้ แม้อยู่ระหว่างกระบวนการหรือดำเนินการกระทำนั้นไปแล้ว หรือเรียกว่า การต่อรองอย่างต่อเนื่อง (Ongoing Negotiation) (Beres M., 2014) จากงานวิจัยหลายชิ้น พบว่า องค์ประกอบด้าน “การเปลี่ยนแปลงความยินยอมได้ตลอดเวลา” (Reversible) มีความสำคัญ เป็นเพราะคนส่วนใหญ่จะรู้สึกไม่มั่นใจหลังจากตัดสินใจไปแล้วว่าจะทำ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศ (Beres et al. (2015), Humphreys T. P. (2004), Muehlenhard et al. (2016)) เนื่องจากความรู้สึกไม่มั่นใจ บางคนต้องการข้อมูลก่อนการตัดสินใจ หรืออาจเกิดความรู้สึกที่ทำให้รู้สึกไม่พร้อมที่จะทำกิจกรรมนั้นต่อ มีหลากหลายปัจจัยที่ซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสำรวจสัญญาณการสื่อสารที่แสดงถึงความต้องการหรือความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้นต่อไป อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการ ไม่ใช่การกระทำที่สอบถามครั้งเดียวแล้วเข้าใจว่ายินยอมทั้งหมด เช่น ในความสัมพันธ์ที่เคยมีเพศสัมพันธ์กันแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะยินยอมในทุกๆ ครั้ง เป็นต้น

ความสำคัญของหลักการนี้ ท้าล้างความเชื่อผิดๆ ที่ว่าเมื่อมีเพศสัมพันธ์กันแล้วจะต้องดำเนินไปจนจบ หรือความเชื่อที่ว่าเคยมีเพศสัมพันธ์กันในอดีตหมายถึงการให้ความยินยอมล่วงหน้าสำหรับอนาคต (พิมพ์พิจี เย็นอุรา, 2562; Jeffrey (2022) และเน้นให้เห็นข้อเท็จจริงว่าเพศสัมพันธ์ไม่ใช่กระบวนการที่เป็นเส้นตรงและมีเป้าหมายสุดท้ายเพียงแค่การสอดใส่มากกว่าที่จะมองว่าเป็นกิจกรรมที่สั้นไหลและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการยกเลิกหรือถอนความยินยอมได้ นั่นคืออรสนิยมทางเพศ

กลุ่ม BDSM ย่อมาจาก Bondage/Discipline, Domination/Submission, Sadism/Masochism ซึ่งเป็นชื่อเรียกกลุ่มกิจกรรมทางเพศและรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีชุดของพฤติกรรม รสนิยมทางเพศที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ การผูกมัด ควบคุม ความเจ็บปวด เป็นกลุ่มผู้มีรสนิยมทางเพศลักษณะนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับหลักการข้อนี้อย่างจริงจัง ผ่านการใช้ “รหัสเตือน” (Safeword) ซึ่งเป็นคำหรือสัญญาณที่ตกลงกันได้ล่วงหน้าเพื่อใช้สื่อสารว่าต้องการหยุดหรือชะลอกิจกรรมทันที (เช่น การใช้ระบบสัญญาณไฟจราจร เขียว/เหลือง/แดง) เป็นกลไกที่สร้างความปลอดภัยและยืนยันว่าการควบคุมยังคงอยู่ในมือของผู้ให้ความยินยอมเสมอ (Heddens, 2022)

I = Informed (ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอ)

บุคคลทั้งสองฝ่ายต่างได้รับรู้ขอบเขตและความต้องการของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนว่ายินยอมในเรื่องใดหรือไม่ยินยอมในเรื่องใดบ้าง ในทุกๆ ครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน หากรู้สึกไม่มั่นใจ หรืออีกฝ่ายแสดงออกไม่ชัดเจนว่าต้องการหรือไม่ต้องการ ควรทำให้ความกำกวมนั้นชัดเจนให้มากที่สุด เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและไม่คาดเดาไปเอง การสื่อสารความยินยอมพร้อมใจควรจะเป็นการสื่อสารที่ชัดเจน ซึ่งสามารถแสดงออกได้ทั้งคำพูด และนัยทางภาษากาย การสื่อสารที่ทำให้เข้าใจความต้องการอย่างชัดเจน (Clearly Communicated) ผ่านการถามและตอบอย่างตรงไปตรงมา การสื่อสารความยินยอมด้วยคำพูดเป็นวิธีที่ดีที่สุดและง่ายที่สุดที่จะช่วยให้ภาษากายที่กำกวม กระจ่างชัดขึ้น เช่น ระหว่างที่มีเพศสัมพันธ์อาจจะสังเกตว่าคู่ขนอนตัวแข็งทื่อหรือนอนเกร็ง เจ็บไป หันหน้าหนี หรือเอามือปิดป้ายออกในบางตำแหน่ง ภาษากายเช่นนี้อาจตีความได้หลากหลาย การใช้วิธีการถามตรงๆ จะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจตรงกัน และสามารถมีความสุขกับสิ่งที่ดำเนินต่อไปได้ (Jennifer Lang, 2020)

การให้ความยินยอมที่สมบูรณ์จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้ข้อมูลที่จำเป็นและเป็นจริงอย่างครบถ้วน เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีวิจารณญาณ การปิดบังข้อมูลสำคัญ หรือการให้ข้อมูลเท็จเพื่อจูงใจให้อีกฝ่ายตกลง ถือเป็น การบั่นทอนความสามารถในการให้ความยินยอมอย่างแท้จริง งานวิจัยของ Heddens (2022) ได้ระบุถึงประเด็นที่สำคัญที่ควรพิจารณาเพื่อให้ข้อมูล เช่น สถานะสุขภาพทางเพศ การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (STI) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้คู่ของตนสามารถประเมินความเสี่ยงและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม พบว่าในวัฒนธรรม BDSM การพูดคุยเรื่องผลการตรวจ STI ถือเป็นส่วนหนึ่งของการให้ความยินยอมอย่างมีข้อมูล นอกจากนี้การสื่อสารให้ชัดเจนว่ากิจกรรมทางเพศที่จะเกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร เช่น การไม่ใช้ถุงยางอนามัย (Bareback) หรือการมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลอื่นร่วมด้วย (Threesome/Group Sex) รวมถึงลักษณะของความสัมพันธ์ โดยควรให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับความคาดหวังในความสัมพันธ์ (เช่น เป็นความสัมพันธ์แบบไม่ผูกมัด หรือกำลังมองหาความสัมพันธ์ระยะยาว) ก็เป็นส่วนหนึ่งของการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ตลอดจนประเด็นการใช้ถุงยางอนามัย โดยหากฝ่ายหนึ่งตกลงที่จะมีเพศสัมพันธ์โดยเข้าใจว่าจะมีการใช้ถุงยางอนามัย แต่กลับถูกอีกฝ่ายถอดออกโดยไม่แจ้งให้ทราบ (Stealthing) การกระทำนั้นถือเป็นการละเมิดความยินยอมเพราะการตัดสินใจเดิมตั้งอยู่บนข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

E = Enthusiastic (แสดงออกอย่างกระตือรือร้น)

ตัว E มาจากคำว่า Enthusiastic หรือการแสดงออกอย่างกระตือรือร้น คือหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จาก “ไม่แปลว่าไม่” (No Means No) ไปสู่ “ใช่เท่านั้นที่แปลว่าใช่” (Only Yes Means Yes) (Jeffrey, 2022) ความยินยอมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงแค่การนิ่งเงียบ การไม่ปฏิเสธ หรือการยอมทำตามอย่างไม่เต็มใจ แต่คือการแสดงออกถึงความต้องการที่จะเข้าร่วม

กิจกรรมนั้นอย่างกระตือรือร้นและชัดเจน การมองหาความกระตือรือร้นคือ การให้ความสำคัญกับความปรารถนาและความสุขของทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ใช่เพียงแค่การหลีกเลี่ยงการถูกปฏิเสธ การที่บุคคลแสดงออกหรือสื่อสารออกมาถึงความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ด้วย ความกระตือรือร้นอาจสังเกตได้จาก คำพูด ท่าที สีหน้า อารมณ์ ความรู้สึกร่วมที่แสดงออกมา สะท้อนถึงความปรารถนาและเต็มใจอย่างแท้จริง

ตัวอย่างของความกระตือรือร้นสามารถแสดงออกได้ทั้งทางคำพูด เช่น “ใช่! ฉันอยากทำแบบนี้มาก” ส่วนทางร่างกายหรือภาษากาย เช่น การพยักหน้าอย่างกระตือรือร้น สีหน้าท่าทางเชิงบวก การสบตา การยิ้ม การเริ่มต้นสัมผัสก่อน การมองหาการตอบสนองเชิงบวกที่ชัดเจนนี้จะช่วยลดความคลุมเครือและป้องกันการตีความการนิ่งเงียบหรือความลังเลว่าเป็น การยินยอม แนวคิดนี้ยังท้าทายบทบาททางเพศแบบดั้งเดิมที่มักกดทับการแสดงออกถึงความต้องการทางเพศของผู้หญิงเพื่อรักษาภาพลักษณ์ (Jeffrey, 2022) การศึกษาของ Aubrey et al. (2023) ก็ให้เห็นว่าสื่อสามารถมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอภาพของการสื่อสารความยินยอมที่กระตือรือร้นว่าเป็น สิ่งที่ “เช็กซี” และเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทางเพศที่ดีได้และหากอีกฝ่าย ไม่ได้แสดงออกว่าต้องการอย่างกระตือรือร้นควรหยุดการกระทำทันที กรณีตัวอย่างของความยินยอมที่ปราศจากอิสระในการตัดสินใจและการกระตือรือร้น เช่น หลายครั้งที่ฝ่ายหญิงต้องมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ต้องการเพราะถูกกดดันจากสังคม หรือเพื่อตอบสนองความต้องการของฝ่ายชาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามควรตระหนักว่าความกระตือรือร้นไม่ได้หมายถึง การแสดงออกที่ต้องดังหรือเกินจริงเสมอไป ความสุขุม นุ่มนวล หรือความเยียบที่มาพร้อมกับการตอบสนองทางกายอย่างเต็มใจก็สามารถเป็นสัญญาณของความกระตือรือร้นได้เช่นกัน สิ่งสำคัญคือการมองหา “ความจริงใจ” และ “ความเต็มใจ” ที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกนั้นๆ

S = Specific (เฉพาะเจาะจงในแต่ละกิจกรรม)

การให้ความยินยอมเป็นสิ่งที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละกิจกรรมและแต่ละช่วงเวลา การยินยอมที่จะทำกิจกรรมอย่างหนึ่งไม่ได้หมายความว่า เป็นการให้ความยินยอมสำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งหมดโดยอัตโนมัติ (Heddens, 2022) ตัวอย่างเช่น การที่คนคนหนึ่งตกลงที่จะจูบไม่ได้หมายความว่า เขาหรือเธอยินยอมที่จะถูกถอดเสื้อผ้า หรือมีเพศสัมพันธ์แบบสอดใส่

หลักการนี้ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารอย่างต่อเนื่องตลอดกิจกรรมทางเพศเพราะเป็นการตรวจสอบความรู้สึกและความต้องการของกันและกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้แน่ใจว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นยังคงเป็นที่ต้องการและยินยอมพร้อมใจของทุกฝ่าย แนวคิดนี้ทำทาบทิศทางเพศที่มองว่าเพศสัมพันธ์คือการดำเนินไปตาม “ลำดับขั้นที่เป็นธรรมชาติ” ที่มีปลายทางคือการสอดใส่เสมอ (Jeffrey, 2022) แต่เปลี่ยนเป็นการมองว่ากิจกรรมทางเพศคือการเดินทางร่วมกันที่สามารถปรับเปลี่ยนเส้นทางได้ตลอดเวลาตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย

บทสรุป

โดยสรุปแล้วความยินยอมพร้อมใจทางเพศเป็นแนวคิดที่ก้าวข้ามเพียงแค่การบอก “ใช่” หรือ “ไม่” หากแต่เป็นรากฐานของการปฏิสัมพันธ์ทางเพศที่มีจริยธรรม ซึ่งหยั่งรากลึกอยู่บนหลักการของความสมัครใจอย่างแท้จริง หลักการยืนยันความยินยอมพร้อมใจข้างต้น หรือหลัก FRIES เป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการกำหนดขอบเขตและความต้องการชัดเจน และทำให้การสื่อสารความยินยอมพร้อมใจสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังจะช่วยส่งเสริมให้ความสัมพันธ์นั้นราบรื่นและเป็นความสัมพันธ์ที่ดี (Healthy Relationship) และจะไม่ทำให้ใครในความสัมพันธ์นั้นเกิดความรู้สึกอึดอัด ไร้อำนาจ ถูกละเมิด

หรือคุกคาม อย่างไรก็ตามแม้ว่าหลักการ FRIES จะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการวางรากฐานความเข้าใจ

ในบริบทของการทำงาน การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพความยินยอมพร้อมใจจะนำไปสู่สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ ความยินยอมพร้อมใจมีได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องเพศสัมพันธ์ แต่ยังคงครอบคลุมถึงการปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ การสัมผัสเนื้อตัว การใช้ภาษาที่สื่อถึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล หรือการสื่อสารที่อาจสร้างความไม่สบายใจในที่ทำงาน การนำเสนอภาพความสัมพันธ์และพฤติกรรมในสื่อที่เคารพหลักการเหล่านี้ จะช่วยหล่อหลอมทัศนคติเชิงบวกในสังคม และลดปัญหาการคุกคามทางเพศได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดีในความเป็นจริงของการปฏิสัมพันธ์ทางเพศนั้นมีความซับซ้อนและเต็มไปด้วยความคลุมเครือมากกว่าที่กรอบแนวคิดใดๆ จะสามารถอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ การทำความเข้าใจความยินยอมพร้อมใจในเชิงลึกจึงจำเป็นต้องสำรวจแนวคิดที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอิทธิพลอย่างสูงต่อพฤติกรรมและการรับรู้ของเราในบทถัดไป

เอกสารอ้างอิง

- Aubrey, J. S., Terán, L., Dajches, L., Gahler, H., & Yan, K. (2022). *Is Sexual Consent Sexy?: Investigating the Effects of a Televised Depiction of Verbal Sexual Consent on College Students' Sexual Consent Attitudes and Behavioral Intentions*. *Health Communication, 38*(12), 2527 - 2536. <https://doi.org/10.1080/10410236.2022.2087264>
- Beres, M. A. (2014). *Rethinking the concept of consent for anti - sexual violence activism and education*. *Feminism & Psychology, 24*(3), 373 - 389. DOI: 10.1177/0959353514539652.

- Cowling, M. & Reynolds, P. (2016). *Making Sense of Sexual Consent* (1st ed). Routledge.
- Cowling, M. (1998). *Date rape and Consent* (1st ed). Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.
- de Heer, B. A., & Jones, L. C. (2024). *Tonic Immobility as a Defensive Trauma Response to Rape: Bridging Public Health and Law*. Violence against women, 30(12-13), 3111-3139. <https://doi.org/10.1177/10778012231174347>
- Friedman, J., & Valenti, J. (Eds.). (2008). *Yes means yes: Visions of female sexual power and a world without rape*. Seal Press.
- Heddens, K. L. (2022). *Building a consent culture and “doing” consent: The impact of interactional scripting processes on gender inequality* [Doctoral dissertation, Kent State University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Jeffrey, N. K. (2022). *Is consent enough? What the research on normative heterosexuality and sexual violence tells us*. *Sexualities*, 27(3), 475-494. <https://doi.org/10.1177/13634607221096760>
- Kern, S. G., & Peterson, Z. D. (2019). *From Freewill to Force: Examining Types of Coercion and Psychological Outcomes in Unwanted Sex*. *The Journal of Sex Research*, 57(5), 570-584. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1671302>
- Kubota, S., & Nakazawa, E. (2024). *Concept and implications of sexual consent for education: a systematic review of empirical studies*. *Sexual and Relationship Therapy*, 39(3), 1021-1043.
- Möller, A., Söndergaard, H. P., & Helström, L. (2017). *Tonic immobility during sexual assault - a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression*. *Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica*, 96(8), 932-938. <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>
- MacKinnon, C. A. (1979). *Sexual harassment of working women: A case of sex discrimination*. Yale University Press.

Muehlenhard, C. L., Humphreys, T. P., Jozkowski, K. N., & Peterson, Z. D. (2016). *The Complexities of Sexual Consent Among College Students: A Conceptual and Empirical Review*. *Journal of sex research*, 53(4 - 5), 457 - 487. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1146651>

Ortiz, R. (2019). *Explicit, Voluntary, and Conscious: Assessment of the Importance of Adopting an Affirmative Consent Definition for Sexual Assault Prevention Programming on College Campuses*. *Journal of Health Communication*, 24(9), 728 - 735. <https://doi.org/10.1080/10810730.2019.1666939>

Planned Parenthood. (2015). *Sexual Consent*. Retrieve from <https://www.plannedparenthood.org/learn/relationships/sexual-consent>

Reigel, C. D. (2025). *Radical Consent: The Origins of the Antioch College Sexual Offense Policy* [Doctoral dissertation, University of Wisconsin - Madison].

ณัฐภัทร สองห้อง. (2567). *ภาวะหยุดนิ่งชั่วขณะในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา*. การค้นคว้าอิสระ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ที่ เย็นอุรา. (2019). *การพัฒนาต้นแบบบอร์ดเกมเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการสื่อสารความยินยอมพร้อมใจทางเพศสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

แลง, เจนนิเฟอร์. (2563). *เพศศึกษาตกใหม่: โศกนาฏกรรมด้วยความยินยอม เช็กซ์และความสัมพันธ์ที่ดีสำหรับวัยรุ่น* (ธิดารัตน์ เจริญชัยชนะ, ผู้แปล). บุกส์เคป.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2558). *เพศวิถีในคำพิพากษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สามชาย ศรีสันต์. (2561). *On Critical Discourse Analysis ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์: บทศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนา/หลังการพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์สมมติ.

บทที่ 3

เหตุใด ‘การสื่อสารความยินยอมทางเพศ’ จึงซับซ้อน?

พิมพ์พีจี เย็นอุรา

เกริ่นนำ

การส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศมีความสำคัญที่จะนำไปสู่การป้องกันการล่วงละเมิดทางเพศ และจะช่วยสร้างความสัมพันธ์และสุขภาพทางเพศที่ดีได้ อย่างไรก็ตามความเข้าใจเกี่ยวกับการยินยอมทางเพศในระดับสังคมนั้นยังมีความคลุมเครือ ซับซ้อน และมีข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการมานานหลายทศวรรษที่ผ่านมา (Muehlenhard et al, 2016) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้นว่าผู้คนสื่อสารในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศกันอย่างไร และอะไรอาจเป็นอุปสรรคทำให้ความเข้าใจเรื่องความยินยอมทางเพศเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ในการศึกษาทางวิชาการด้านเพศสัมพันธ์ในหลายประเทศ พบว่าในระดับบุคคลการสื่อสารเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ถูกทำให้เป็นเรื่องห้ามพูดอยู่เสมอ เช่นเดียวกับบริบทสังคมไทย เรื่องเพศถูกทำให้เป็นเรื่องต้องห้าม ด้วยการยึดถือค่านิยมและความเชื่อว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมงดงามเกินไปที่จะเรียนรู้เรื่องของเพศสัมพันธ์ การเรียนรู้และการพูดถึงเรื่องเพศจึงกลายเป็นสิ่งที่สังคมพยายามหลีกเลี่ยงในพื้นที่สาธารณะ

การเซ็นเซอร์หรือห้ามเผยแพร่สื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทางเพศในสื่อมวลชน หรือแม้แต่ในพื้นที่ของสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา การจัดการเรียนรู้เพศศึกษาในโรงเรียนแม้จะปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐานของไทยมาโดยตลอด แต่กลับพบว่าการสอนเรื่องเพศวิถีศึกษาในโรงเรียนยังไม่สามารถส่งเสริมทักษะชีวิตในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ การป้องกันตัวเองจากเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย ขาดทัศนคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศและสิทธิทางเพศ (จินตนา สรายุทธพิทักษ์, 2565)

อาจกล่าวได้ว่าค่านิยมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคม มีอิทธิพลอย่างมากด้านทัศนคติ ความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศของบุคคลที่มีต่อความคาดหวังเกี่ยวกับประสบการณ์ทางเพศ และพฤติกรรมในการแสดงออก พฤติกรรมทางเพศในความสัมพันธ์ ในบั้นนี้สำรวจถึงปัจจัยหลากหลายประการ จากงานวารสารวิชาการด้านเพศและเพศวิถี (Sex and Sexuality) ตั้งแต่ปัจจัยเชิงค่านิยมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ที่ทำให้คนสังคมต่างๆ มีมายาคติ หรือความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่กล่าวโทษเหยื่อเพิ่มขึ้นมากกว่าการพิจารณาถึงความยินยอมที่เป็นจุดชี้ขาดของการกระทำ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศที่สะท้อนถึงค่านิยมทางเพศ (Gender Norm) ที่ส่งผลความคาดหวังในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการเดท กิจกรรมทางเพศในความสัมพันธ์ และให้ความสำคัญกับการตีความเกี่ยวกับความยินยอมที่แตกต่างกันระหว่างหญิงและชาย

วัฒนธรรมข่มขืน: ฐานรากของความรุนแรงทางเพศ

.....ในวัฒนธรรมการข่มขืน...เราไม่สามารถควบคุมร่างกายของตัวเองได้

.....ในวัฒนธรรมการข่มขืนรวมถึงเรื่องตลก ทวี ดนตรี การโฆษณา ศัพท์แสลงทางกฎหมาย กฎหมาย ถ้อยคำและภาพ ซึ่งทำให้ความรุนแรงทางเพศและการบีบบังคับดูเหมือนเป็นเรื่องปกติจนผู้คนเชื่อว่าการข่มขืนเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

แทนที่จะมองว่าวัฒนธรรมการข่มขืนเป็นปัญหาที่ต้องเปลี่ยนแปลง ผู้คนในวัฒนธรรมการข่มขืนกลับมองว่าการคงอยู่ของการข่มขืนเป็น “สิ่งที่เป็นอย่างอยู่”

วัฒนธรรมการข่มขืน (Rape Culture) เป็นคำที่เริ่มใช้มาตั้งแต่ปี 1970s โดยปรากฏอยู่ในหนังสือ Rape: The First Sourcebook for Women โดยกลุ่มเฟมินิสต์ในนิวยอร์ก (Connell & Wilson, 1974) ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมข่มขืนเป็นสิ่งคัมที่มีความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรมที่ยอมรับว่า ความรุนแรงทางเพศ การล่วงละเมิดทางเพศเป็นเรื่องปกติ แนวคิดเช่นนี้ เชื่อมโยงกับบรรทัดฐาน ค่านิยม และความเชื่อที่นอกเหนือไปจากการข่มขืน และการล่วงละเมิดทางเพศ แต่รวมถึงทัศนคติต่อผู้หญิง ความรุนแรง ความเชื่อทางเพศ ความเสมอภาคทางเพศ การกีดกันทางเพศ (Sexism) และบทบาททางเพศ (Gender Roles)

การข่มขืนในวัฒนธรรมที่มีความคิด ความเชื่อเช่นนี้ ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อที่ส่งต่อมายังผู้ถูกกระทำ เรียกว่ามายาคติเกี่ยวกับการข่มขืน (Rape Myth) และปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้คนในสังคมจะแสดงออกต่อเหตุการณ์ข่มขืนในเชิงการตัดสิน ตีตราผู้ถูกกระทำ ด้วยการกล่าวโทษเหยื่อ (Victim Blaming) หรือการมุ่งกล่าวโทษและโยนความผิดให้กับผู้ถูกละเมิดทางเพศว่าเป็นต้นเหตุของเหตุข่มขืนมากกว่าการพิจารณาปัจจัยแวดล้อม และผู้กระทำ

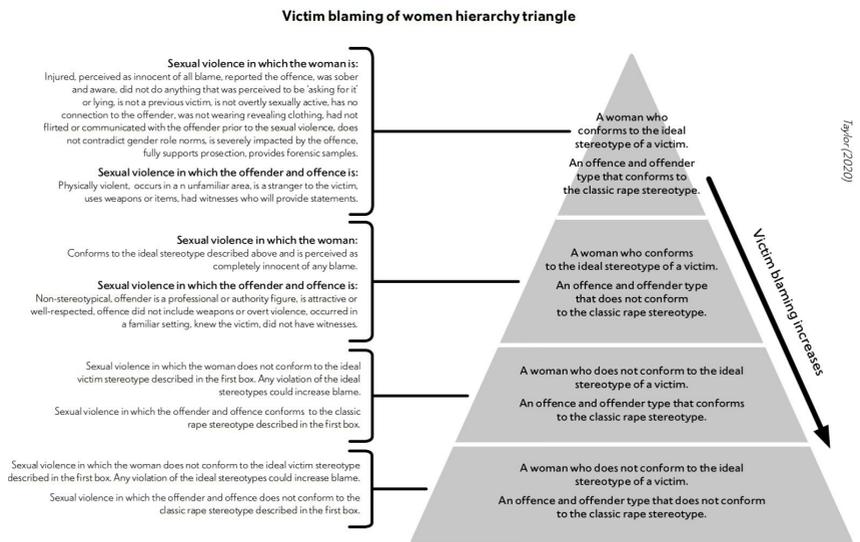
ว่าเป็นต้นเหตุของความผิด พฤติกรรมและความเชื่อเหล่านี้มีรากฐานในอุดมคติแบบปีศาจปไตย และเพิ่มโอกาสให้ผู้ที่กระทำการล่วงละเมิดทางเพศจะได้รับการยอมรับ หาเหตุผลมารองรับการกระทำเพื่อหาข้อแก้ตัว ทำให้การล่วงละเมิดทางเพศเป็นเรื่องปกติ และบุคคลนั้นสามารถกลับสู่สังคมได้ราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับคำพิพากษาในคดีข่มขืนกระทำชำเราของไทย (สมชาย บริษาศิลปกุล, 2550) พบว่า การวางแผนคำพิพากษาในการพิจารณาเรื่องความยินยอมถูกจำกัดด้วยการลดทอนให้รูปแบบของการข่มขืนในคำพิพากษาของศาลกลายเป็นเรื่องของ “การกระทำของชายแปลกหน้าโดยฝ่ายหญิงได้ต่อสู้ขัดขืนทางร่างกายอย่างเต็มที่ และภายหลังจากการถูกข่มขืนก็ได้ดำเนินการทางกฎหมายในทันที” แม้ว่าในเหตุการณ์ของการข่มขืนที่เป็นข่าว หรือเป็นข้อพิพาทขึ้นสู่กระบวนการของศาลยังมีรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการข่มขืนสามี คนใกล้ชิด คนในครอบครัว การใช้อำนาจบีบบังคับรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้ผู้เสียหายต้องใช้ระยะเวลาในการตัดสินใจเพื่อดำเนินคดีกับบุคคลผู้ก่อเหตุ ถือเป็นอคติที่สำคัญในคำพิพากษาของไทยที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมายาวนาน ดังนั้นกรณีเดียวที่จะทำให้ เหตุการณ์ข่มขืนที่เกิดในบริบทสังคมไทยจะให้การยอมรับว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจยอมรับได้โดยไม่มีข้อกังขาจะต้องมีคุณลักษณะของ “เหยื่อข่มขืนในอุดมคติ” (Ideal Victim) นั่นคือ ผู้หญิงบริสุทธิ์ที่ไม่เคยยุ่งอะไรกับผู้ชาย เดินอยู่ดีๆ แล้วโดนลากเข้าไปในพงหญ้าแล้วถูกข่มขืน (บีบีซี นิวส์ ไทย, 2022, สิงหาคม 30)

คำพูดที่มักได้ยินเมื่อเกิดข่าวข่มขืน เช่น “ผู้ชายก็คือผู้ชาย” “วันนั้นเธอเมา” “เมื่อผู้หญิงพูดว่าไม่ แปลว่าเธอต้องการ” “เพราะแต่งตัวโป๊ ถึงทำให้ถูกข่มขืน” หรือ “ฝ่ายหญิงก็ต้องดูแลตัวเองด้วย ไม่ใช่พาดตัวเองไปอยู่ในจุดสุ่มเสี่ยง” เป็นคำพูดที่สะท้อนพฤติกรรมที่มาจากความเชื่อฝังหัวที่ให้คุณค่า

กับความเป็นผู้หญิงที่ดี หรือ “ความเป็นกุลสตรี” ที่ต้องรักษาวลสงวนตัวตามขนบของกรอบเพศหญิงที่ดี สอดคล้องกับ Jessica Taylor นักสตรีนิยมชาวอังกฤษและนักบรรณคดีเกี่ยวกับประเด็นการกล่าวโทษเหยื่อ ที่ได้เสนอ “ลำดับชั้นของการกล่าวโทษผู้หญิง” (Victim Blaming of Women Hierarchy Triangle) เมื่อพวกเขาตกเป็นผู้เสียหายในการข่มขืนโดยผู้ชาย ผู้เสียหายที่มีแนวโน้มได้รับความเห็นใจจากสังคมมากที่สุด คือ ผู้หญิงที่ได้รับบาดเจ็บเป็นผู้บริสุทธิ์ที่แต่งกายมิดชิด ไม่สำส่อน หรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้กระทำ ขณะที่ผู้เสียหายที่จะได้รับความเห็นใจจากสังคมต่ำที่สุด คือ ผู้หญิงที่ตรงข้ามกับแบบแรก คือ แต่งกายไม่มิดชิด ไม่มีร่องรอยได้รับความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน หรือไปอยู่ในพื้นที่ของผู้กระทำเอง เป็นต้น

ภาพที่ 2 ลำดับชั้นของการกล่าวโทษผู้หญิง

ที่มา: Jessica Taylor (2020)

พฤติกรรมการกล่าวโทษเหยื่อและลักษณะการเลือกปฏิบัติต่อผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงที่แตกต่างกันเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในความซับซ้อนของสถานการณ์ที่ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงทางเพศต้องเผชิญ ซึ่งมีรากฐานมาจากอคติทางเพศและความเชื่อผิดๆ หลายประการเกี่ยวกับการข่มขืน ทั้งที่ในปัจจุบันมีหลักฐานเชิงประจักษ์ทางวิทยาศาสตร์ที่ยืนยันได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับการข่มขืนต่อไปนี้เป็นจริง เช่น

1. **ผู้ถูกกระทำจะต้องต่อสู้ขัดขืนผู้กระทำอย่างสุดความสามารถ (Active Resistance)** งานศึกษาของ Möller, Söndergaard and Helström (2017) ชี้ว่า ในสถานการณ์การถูกข่มขืนร่างกายของผู้ถูกกระทำอาจเข้าสู่ภาวะที่ร่างกายไม่สั่งการให้เคลื่อนไหวได้ชั่วคราว เป็นภาวะการตอบสนองที่พบได้ทั่วไป ส่งผลให้ไม่สามารถต่อสู้ขัดขืนหรือส่งเสียงร้องขอความช่วยเหลือได้ เรียกภาวะนี้ว่าสภาวะ “ตัวแข็ง” (Tonic Immobility) หรือ “ภาวะหยุดนิ่งชั่วคราว” ที่เป็นรูปแบบการตอบสนองทางสรีรวิทยา (Physiology) ของมนุษย์เมื่อเผชิญกับภัยคุกคามที่ก่อให้เกิดความกลัวอย่างรุนแรงและรู้สึกว่าจะไม่สามารถต่อสู้หรือหลบหนีได้ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับภาวะเครียดหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (PTSD) และภาวะซึมเศร้าอย่างรุนแรงตามมา
2. **ผู้กระทำการข่มขืนมักเป็นคนแปลกหน้าเท่านั้น (Stranger Rape)** งานศึกษาเกี่ยวกับสถิติของการเกิดเหตุล่วงละเมิดทางเพศทั่วโลก ชี้ว่า อธิบายว่า กว่า 2 ใน 3 ของการล่วงละเมิดทางเพศทั้งหมดนั้นกระทำโดยคนรู้จักใกล้ชิดของเหยื่อ หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด (Acquaintance Rape) เช่น เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ญาติ สมาชิกในครอบครัว หรือการข่มขืนในคู่เดท (Date Rape)

ไปจนถึงการข่มขืนในคู่สมรส ซึ่งในกรณีเหล่านี้ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่ผู้เสียหายรู้จักดี ซึ่งขัดแย้งโดยตรงกับมายาคติของการข่มขืนที่เชื่อว่า 'ผู้ข่มขืน เป็นคนแปลกหน้า' (Koss et al., 1988; Jones, J. S., Wynn, B. N., Kroeze, B., Dunnuck, C., & Rossman, L., 2004)

3. **สามีไม่สามารถข่มขืนภรรยาของตนเองได้** เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนของกฎหมายและศาสนาในอดีต เช่น ในกฎหมายของไทยก่อนปรับแก้ประมวลกฎหมายอาญาใน มาตรา 276 ซึ่งเคยได้กำหนดให้ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราเป็นการกระทำระหว่างผู้ใดกับหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาของตนเอง ซึ่งสะท้อนฐานคติทางเพศเกี่ยวกับสามีให้มีสิทธิเหนือเนื้อตัวร่างกายของภรรยา อย่างไรก็ตามต่อมาได้มีการปรับแก้บทบัญญัติส่วนนี้ เมื่อ พ.ศ. 2550 ให้ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ไม่จำเป็นต้องกระทำต่อ “หญิง” ซึ่งมีใช่ภรรยาอีกต่อไป ข้อมูลจากงานวิจัยหลายชิ้นยังชี้ให้เห็นว่า 10-14% ของผู้หญิงทั้งหมดถูกสามีข่มขืนตลอดช่วงชีวิต และอัตรานี้เพิ่มขึ้นเป็น 40-50% ในกลุ่มผู้หญิงที่ถูกทำร้ายร่างกาย (Martin, Taft & Resick, 2007)
4. **ผู้หญิงมีความสุขกับการถูกข่มขืน หรือจริงๆ แล้วอยากที่จะถูกข่มขืน** ความเชื่อนี้มีการสำรวจในกลุ่มนักศึกษาชาย พบว่า 15% ของนักศึกษาชายเชื่อว่าผู้หญิงอยากถูกข่มขืน และแนวความคิดนี้นำไปสู่แนวคิดที่ว่าผู้หญิงปฏิเสธแต่แท้จริงแล้วต้องการ หรือที่เรียกว่าสร้างทำเป็นขัดขืน (Token Resistance) ทั้งที่ข้อพิสูจน์มากมายที่ชี้ชัดว่าการข่มขืนนำไปสู่ผลกระทบทางกายภาพ สุขภาพจิตใจของผู้ถูกกระทำอย่างรุนแรง (Edwards et al, 2010)

5. ผู้หญิงโกหกเรื่องการถูกข่มขืน มีการถกเถียงและกล่าวหาว่าการเรียกร้องของผู้หญิงว่าตนเองถูกข่มขืนนั้น เป็นเรื่องโกหกและจากงานศึกษาพบว่า 22% ของนักศึกษาชาย เชื่อว่าผู้หญิงโกหกว่าถูกข่มขืนเพื่อแก้แค้นผู้ชาย และ 13% เห็นด้วยว่า ผู้หญิงเป็นฝ่ายยั่วยวนผู้ชายก่อนจะกล่าวหาว่าอีกฝ่ายข่มขืน (Edwards et al, 2010) ความเชื่อดังกล่าว ตรงกันข้ามกับรายงานระหว่างประเทศที่ทบทวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ พบว่ามีเพศ 2-8% ของคดีที่ถูกเชื่อว่าเป็นเท็จ (Lonsway et al. 2007)

มายาคติเกี่ยวกับความยินยอมทางเพศ

นอกจากมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนหลายประการข้างต้น ยังมีความเชื่อผิดๆ ที่เป็นผลพวงจากวัฒนธรรมข่มขืน ซึ่งส่งผลให้ความเข้าใจเกี่ยวกับความยินยอมพร้อมใจทางเพศถูกบิดเบือนและนำไปสู่การคุกคามทางเพศ มีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ ดังนี้ (พิมพ์พจี เย็นอุรา, 2562)

1. มายาคติประการที่ 1: การไม่ขัดขืนคือการยินยอม

การเชื่อว่า “ไม่ปฏิเสธ” เท่ากับ “ยินยอม” เป็นความเชื่อที่แพร่หลายที่สุดประการหนึ่ง ผู้คนมักเชื่อว่าหากบุคคลไม่ปฏิเสธหรือแสดงท่าทีต่อต้านถือเป็นการยินยอมพร้อมใจ มายาคติข้อนี้มักเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่าในการข่มขืน ผู้ถูกกระทำจะต้องแสดงออกถึงการขัดขืนอย่างชัดเจน เช่น มีบาดแผลจากการต่อสู้ หรือพูดปฏิเสธ แต่ข้อเท็จจริงจากหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ พบว่าผู้ถูกคุกคามที่ตกอยู่ในความกลัวขั้นรุนแรงอาจทำตามสัญชาตญาณเพื่อเอาชีวิตรอด เช่น การไม่ต่อสู้กลับเพราะกลัวความรุนแรงที่มากขึ้น หรืออยู่ในภาวะช็อกจนไม่สามารถตอบสนองได้ ซึ่งสอดคล้องกับมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนที่ว่า “การขัดขืนต้องต่อสู้อย่างสุดความสามารถ หากไม่ขัดขืนเท่ากับการยินยอม” ดังนั้นมายาคติข้อดังกล่าวจึงไม่เป็นความจริง

ข้อค้นพบในงานวิจัยชิ้นแรกๆ ที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องความยินยอมทางเพศ เช่น งานศึกษาของ Hickman & Muehlenhard (1999) ศึกษาวิธีการตีความ “ความยินยอม” จากคู่และวิธีการส่งสัญญาณของตนเองให้อีกฝ่ายรับรู้ว่ายินยอมในคู่ความสัมพันธ์ชายหญิงรักต่างเพศ (HeteroSexual Situation) พบว่าผู้กระทำมักใช้การตีความความยินยอมจากการไม่ขัดขืน (Making No Response) และพิจารณาจากเพียงการกระทำเดียวที่อีกฝ่ายให้การอนุญาต เช่น การไม่แสดงอาการขัดขืนหรือการมองว่าการเทียบเท่ากับอีกฝ่ายยินยอม ซึ่งอาจนำไปสู่การตีความที่ผิดพลาด นอกจากนี้ผู้ชายบางคนอาจใช้ “การตีความผิดพลาด” นี้ เป็นข้ออ้างในการเพิกเฉยต่อการปฏิเสธที่กำกวมหรือไม่ใช้คำพูด โดยแท้จริงแล้วเป็นการเลียงความรับผิดชอบและใช้ประโยชน์จากการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน (O’Byrne et al., 2006) ดังนั้นการนำเสนอภาพในสื่อที่ผู้หญิงไม่ปฏิเสธอย่างชัดเจน หรือแสดงออกด้วยความเงิบงั้น อาจตอกย้ำมายาคตินี้และทำให้เข้าใจผิดว่าความเงิบงั้นคือการยินยอม

2. มายาคติประการที่ 2: เคยมีเพศสัมพันธ์กันมาแล้ว ต้องยินยอมทุกครั้ง

ความเชื่อที่ว่าบุคคลที่เคยมีเพศสัมพันธ์กันมาก่อน หรืออยู่ในความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด เช่น แฟนหรือคู่สมรส จะต้องยินยอมเสมอไป มายาคตินี้มักมาพร้อมกับความเชื่อผิดๆ ที่ว่า “การข่มขืนมักเป็นคนแปลกหน้า” ซึ่งขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่ว่าผู้เสียหายมักถูกล่วงละเมิดโดยคนรู้จักมากกว่าคนแปลกหน้า งานวิจัยของ Willis & Jozkowski (2019) อธิบายแนวคิดนี้ว่า “Sexual Precedence” ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลรู้สึกผูกพันหรือมีภาวะผูกพันที่จะต้องยินยอมในกิจกรรมทางเพศครั้งถัดไป เพราะเคยมีเพศสัมพันธ์กันมาแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าความยินยอมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ตามความยินยอมเป็นเรื่องของเจตนาและความเต็มใจในแต่ละครั้ง ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และเวลา (Beres, 2014) มายาคตินี้ทำให้ผู้ชายบางคนละเลยความต้องการที่แท้จริงของผู้หญิง โดยคิดว่าเคยให้การยินยอมครั้งเดียวเท่ากับการยินยอมตลอดไป (Conroy et al., 2015) มายาคตินี้เป็นอันตรายอย่างยิ่งในความสัมพันธ์แบบผูกมัด เช่น คู่รัก สามี ภรรยา เพราะการจำยอมมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ต้องการอาจนำไปสู่ความคับข้องใจและความรุนแรงทางเพศที่แฝงเร้นในความสัมพันธ์ เช่น สามีข่มขืนภรรยา เป็นต้น

3. มายาคติประการที่ 3: ไม่เข้าใจว่าความยินยอมพร้อมใจต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการ

จากการศึกษาหลายชิ้น พบว่า ความยินยอมในช่วยการตกลง ณ จุดเริ่มต้นของกิจกรรมทางเพศ เช่น การยอมให้กอดจูบหรือการยินยอมให้มีการเสิร์ชโลม เป็นสัญญาณของการยินยอมสำหรับการมีเพศสัมพันธ์ในทุกๆ กิจกรรม (Hall, 1998; Jozkowski et al., 2014) แต่อย่างไรก็ตาม Muehlenhard et al. (2016) และ Jeffrey (2024) ชี้ว่าเป็นข้อผิดพลาดร้ายแรง เพราะความยินยอมควรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีการสื่อสารกันตลอดเวลาที่กิจกรรมทางเพศดำเนินไป การเปลี่ยนแปลงความต้องการหรือความรู้สึกเป็นเรื่องปกติ และความยินยอมที่ให้ไว้ในตอนแรกอาจเปลี่ยนใจไม่ยินยอมระหว่างกระบวนการได้ การนำเสนอในสื่อที่ข้ามขั้นตอนการสื่อสารความยินยอมในระหว่างกิจกรรม หรือแสดงภาพที่ความยินยอมครั้งแรกเพียงครั้งเดียวคือการอนุญาตทั้งหมด อาจทำให้ผู้ชมเข้าใจผิดว่าการตกลงกันครั้งแรกก็เพียงพอแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบความต้องการซ้ำอีก ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดโดยไม่ตั้งใจ (Setty, 2025)

4. มายาคติประการที่ 4: การดื่มหรือเมาสุรา หมายถึงการยินยอม

ความเชื่อที่ว่าหากบุคคลอยู่ภายใต้ฤทธิ์ของแอลกอฮอล์หรือสารเสพติดแล้วมีเพศสัมพันธ์จะถือว่าเป็นการยินยอมพร้อมใจ งานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าแอลกอฮอล์ลดทอนความสามารถในการตัดสินใจ และการมาไม่ได้หมายถึงการยินยอมพร้อมใจ แต่เป็นการทำให้บุคคลอยู่ในภาวะเปราะบางต่อการถูกเอาเปรียบทางเพศ (McKenney et al., 2024; Smith et al., 2021) และในการศึกษาของ Gunby et al. (2012) พบว่าผู้ชายมักเชื่อว่าแอลกอฮอล์ไม่ส่งผลต่อความสามารถในการยินยอม และมองว่าข้อกล่าวอ้างเรื่องการข่มขืนขณะมีเมมาเป็น “ข้อกล่าวหาเท็จ” Jeffrey (2024) เน้นย้ำว่าการที่ผู้ชายบางคนใช้ข้ออ้างเรื่องการมีเมมาเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ เป็นการตอกย้ำวัฒนธรรมการข่มขืน Stefansen et al. (2021) เสนอว่า การข่มขืนขณะมีเมมาในหมู่เยาวชน อาจไม่ได้เกิดจากเจตนาที่จะข่มขืน แต่เกิดจาก “บรรยากาศที่นำไปสู่การกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ” เช่น การแข่งขันทำกันให้ดื่ม หรือการดื่มไม่หยุด (Binge Drinking) ซึ่งทำให้เกิด “การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ได้ตั้งใจ”

Freitas (2018) ชี้ว่า ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการดื่มไม่หยุดและการข่มขืนนั้นไม่เกี่ยวข้องกัน และหลายครั้งความรับผิดชอบในบริบทนี้ถูกผลักภาระไปยังผู้หญิงให้เป็นผู้ที่หยุดดื่มหรือดื่มน้อยกว่าฝ่ายชาย ท้ายที่สุดเมื่อเหตุเกิดขึ้นก็จะเกิดเหตุการณ์ที่ผู้หญิงกลายเป็นผู้ผิด และมีผู้กล่าวโทษเหยื่อ (Victim Blamers) และพร้อมที่จะให้อภัยผู้กระทำผิด (Rape Apologists) เนื่องจากเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทสังคม เช่น กรณีบริบทการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน ผู้รอดชีวิตอาจถูกตีตราเป็นผู้ผิด และผู้กระทำผิดได้รับการปกป้อง เนื่องจากเป็นผู้มีตำแหน่ง อำนาจในองค์กรสูงกว่า เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าสาเหตุจะเป็นอะไร การมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่มีสติหรือไม่สามารถให้ความยินยอมพร้อมใจได้ ถือเป็นการละเมิดและเป็นการกระทำ

ที่ไร้จริยธรรมโดยสมบูรณ์ สื่อที่นำเสนอภาพตัวละครที่มีเพศสัมพันธ์ขณะมีเมามาโดยไม่มีการสื่อสารความยินยอมพร้อมใจอย่างชัดเจน หรือแสดงให้เห็นว่าการมีเมามา คือ “ใบอนุญาต” อาจเสริมสร้างมายาคตินี้และเป็นอันตรายอย่างยิ่ง

กล่าวโดยสรุป การยอมรับวัฒนธรรมข่มขืนและมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ กล่าวโทษเหยื่อ (Victim Blaming) ซึ่งเป็นผลพวงมาจากความเชื่อผิดๆ และความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งฝังรากลึกในอุดมคติแบบปิตาธิปไตยที่จากการศึกษามากมายได้หักล้างความเชื่อเหล่านี้อย่างชัดเจน แต่การยอมรับความเชื่อผิดๆ เหล่านี้ยังคงหลงเหลืออยู่ในสังคมเสมอ ส่งผลให้ในสังคมที่ยอมรับวัฒนธรรมเช่นนี้ไม่สามารถเข้าใจถึงมิติของความยินยอมที่มาจากความต้องการของผู้ถูกระทำ และทำให้คำนิยามและความเข้าใจเกี่ยวกับการข่มขืนนั้นตื้นเขินและมองไม่เห็นถึงความซับซ้อนที่เกิดขึ้นจริง

Traditional Sexual Script: บทบาทเพศแบบดั้งเดิมกับการสื่อสารทางเพศ

วัฒนธรรมข่มขืนและมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนมักกำหนดพฤติกรรมของผู้ชายในสังคมปิตาธิปไตย เพื่อให้พวกเขามีอำนาจเหนือผู้หญิง ทั้งทางสังคมและทางเพศ ทำให้สมาชิกในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ยอมรับในบทบาททางเพศที่กำหนดบทบาทของชายและหญิงที่แตกต่างกัน หนึ่งในทฤษฎีที่หยิบมาใช้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทในการสื่อสารทางเพศ คือ ทฤษฎีบททางเพศ (Sexual Script Theory) ซึ่งเสนอโดย Simon และ Gagnon (1986, อ้างถึงใน Kubota & Nakazawa, 2024; Heddens, 2022) ซึ่งแนวคิดนี้ช่วยในการการอธิบายว่าทำไมการสื่อสารความยินยอมทางเพศจึงเป็นเรื่องที่ทำทนาย ทฤษฎีนี้อธิบายว่าพฤติกรรมทางเพศของเราไม่ได้ขับเคลื่อนด้วย

สัญชาตญาณทางชีววิทยาเพียงอย่างเดียว แต่ถูกกำกับโดย “บท” (Script) ที่เราเรียนรู้และซึมซับมาจากสังคมและวัฒนธรรมผ่านสื่อ ครอบครัว และกลุ่มเพื่อน และมักจะทำให้การปฏิเสธของผู้หญิงถูกตีความว่าเป็นการ “เล่นตัว” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเกมความสัมพันธ์ และทำให้การกดดันหรือตีของผู้ชายกลายเป็นเรื่องปกติหรือเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาย

บททางเพศเหล่านี้ทำงานใน 3 ระดับ:

1. **ระดับวัฒนธรรม (Cultural Scenarios):** เป็นบทบาทกว้างที่สังคมกำหนดว่าอะไรคือพฤติกรรมทางเพศที่ “ปกติ” หรือ “เหมาะสม” เช่น ความเชื่อที่ว่าเพศสัมพันธ์ควรเกิดขึ้นในความสัมพันธ์แบบคู่รักเดียว หรือความเชื่อที่ว่าผู้ชายมีความต้องการทางเพศสูงกว่าผู้หญิง
2. **ระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal Scripts):** เป็นบทที่เราใช้ในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการนำบททางวัฒนธรรมมาปรับใช้ในสถานการณ์จริง เช่น วิธีการจีบ การชวนไปเดท หรือการเริ่มต้นกิจกรรมทางเพศ
3. **ระดับภายในบุคคล (Intrapsychic Scripts):** เป็นบทที่เราใช้ทำความเข้าใจและจัดการกับความปรารถนาทางเพศของตนเอง เป็นการตีความและสร้างความหมายให้กับจินตนาการและความรู้สึกทางเพศส่วนตัว

บททางเพศแบบดั้งเดิม (Traditional Sexual Script) ที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างสูงในหลายวัฒนธรรม คือ บทบาททางเพศอย่างชัดเจน มีพื้นฐานมาจากบรรทัดฐานรักต่างเพศ (heteronormative) (Jeffrey, 2022; Setty, 2023; Rittenhour, K., & Sauder, M., 2023)

บททางเพศของผู้ชาย มีลักษณะ ดังนี้:

- สนับสนุนให้ผู้ชายใช้ความก้าวร้าวหรือการบงการ เพื่อให้ได้มีเพศสัมพันธ์
- ความพึงพอใจของผู้ชายถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุด
- ผู้ชายเป็นฝ่ายที่ต้องเริ่มก่อน
- มีอิสระในการแสดงออกและทำตามความต้องการทางเพศของตนเอง

บททางเพศของผู้หญิง มีลักษณะ ดังนี้:

- ผู้หญิงเป็นฝ่ายรับอย่างเดียวในกิจกรรมทางเพศ
- ผู้หญิงต้องยอมทำตามความต้องการของผู้ชาย แม้ไม่ต้องการ
- ไม่มีอิสระในการแสดงความต้องการทางเพศของตัวเอง
- ต้องยอมประนีประนอมเข้าร่วมกิจกรรมทางเพศเพื่อหลีกเลี่ยงการทำให้คู่รักชายรู้สึกเจ็บปวดหรือเสียความรู้สึก

บททางเพศเหล่านี้ ได้สร้างปัญหาอย่างมากต่อการสื่อสารความยินยอมทางเพศ เนื่องจากการสร้างความกดดันให้ผู้ชาย โดยคาดหวังให้ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายรุก ซึ่งอาจนำไปสู่พฤติกรรมการกดดันหรือเพิกเฉยต่อสัญญาณปฏิเสธ เพราะการหยุดอาจถูกมองว่า “ไม่แมน” ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการจำกัดการแสดงออกของผู้หญิง เนื่องจากคาดหวังให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายตั้งรับ และต้องแสดงท่าทีสงวนท่าทีหรือปฏิเสธในตอนแรกเพื่อรักษาคุณค่าของตนเอง แม้ว่าตนเองจะมีความต้องการก็ตาม สิ่งนี้นำไปสู่ความเชื่อผิดๆ เรื่อง “การสร้างทำเป็นขัดขืน” (Token Resistance) ไม่ตรงไปตรงมา แทนที่จะใช้การสื่อสารความต้องการยินยอม หรือไม่ยินยอมอย่างตรงไปตรงมาด้วยคำพูดโดยตรง ทำให้การสื่อสารความยินยอมยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น

งานศึกษาโดย Rittenhour, K., & Sauder, M. (2023) ได้สำรวจเกี่ยวกับบททางเพศ (Sexual Scripts) แบบดั้งเดิมนั้นมีอิทธิพลต่อการเจรจาขอความยินยอมในกิจกรรมทางเพศอย่างไร ผลการศึกษา พบว่า บททางเพศแบบดั้งเดิมยังคงแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ทางเพศน้อย และคนที่เชื่อในบททางเพศแบบดั้งเดิมมักจะมีแนวโน้มมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่พึงประสงค์ ส่งผลต่อการสื่อสารทางเพศที่คลุมเครือหรือนำไปสู่การบีบบังคับ งานศึกษาหลายชิ้น ยังสนับสนุนว่าอิทธิพลของบททางเพศแบบดั้งเดิมส่งผลต่อวิธีการสื่อสารทางเพศ โดยเฉพาะการสื่อสารด้วยการพูด (Verbal Cues) (Hickman & Muehlenhard, 1999; Humphreys, 2007; Jozkowski & Peterson, 2013)

นอกจากนี้ส่วนสำคัญอีกประการ คือ บททางเพศดั้งเดิมทำให้เกิดความรู้สึกว่า การสื่อสารระหว่างกรรมมีเพศสัมพันธ์นั้นไม่จำเป็น ไม่ต้องการสื่อสารด้วยวาจาในกิจกรรมทางเพศ และบางคนมองว่าการพูดคุยเรื่องความต้องการหรือขอความยินยอมด้วยการพูดกันตรงๆ ทำให้เสียบรรยากาศ และรู้สึกแปลกที่จะทำแบบนั้น ดังนั้นการตีความความยินยอมทางเพศ บนฐานของบททางเพศแบบดั้งเดิมนี จึงต้องอาศัยการตีความผ่านทางภาษากาย หรือ อวัจนภาษาเป็นหลัก แม้ว่านโยบายความยินยอมเชิงยืนยันจะพยายามส่งเสริมความสำคัญของการสื่อสารด้วยคำพูดที่ชัดเจน (Verbal Consent) แต่ในความเป็นจริง การสื่อสารเรื่องเพศส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาการสื่อสารแบบไม่ใช่คำพูด (Non-verbal Cues) เป็นอย่างมาก (Kubota & Nakazawa, 2024; Aubrey et al., 2023) ปัญหาคือการตีความสัญญาณที่ไม่ใช่คำพูดนั้นมีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดสูง และมักจะถูกตีความผ่านฐานของบททางเพศแบบดั้งเดิม

งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการตีความด้วยภาษากายผ่านแนวคิด “การสื่อสารที่ผิดพลาด” (Miscommunication Model) ซึ่งเชื่อว่าความรุนแรงทางเพศเกิดจากความเข้าใจผิดระหว่างการสื่อสารทางเพศ เช่น เพราะผู้หญิงปฏิเสธแต่ลึกๆ แล้วผู้หญิงนั้นต้องการ เป็นต้น แต่ในงานวิจัยของ Setty (2023) ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจในการทบทวน “การสื่อสารที่ผิดพลาด” โดยชี้ว่าปัญหาอาจไม่ได้อยู่ที่ความผิดพลาดในการสื่อสาร แต่เป็นเพราะโครงสร้างอำนาจทางเพศได้ จำกัดทางเลือกในการสื่อสารของผู้หญิง ทำให้พวกเขาต้องใช้การปฏิเสธที่นุ่มนวลและอ้อมค้อมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ซึ่งฝ่ายชายที่อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจมากกว่าสามารถเลือกที่จะ “ตีความผิด” หรือเพิกเฉยต่อสัญญาณเหล่านั้นได้ ดังนั้นปัญหาจึงไม่ใช่เรื่องของภาษาศาสตร์ แต่เป็นเรื่องของอำนาจที่ฝ่ายหนึ่งสามารถเลือกที่จะ “ตีความผิด” หรือเพิกเฉยต่อสัญญาณของอีกฝ่ายได้

Kubota & Nakazawa (2024) ได้ชี้ว่าความกำกวมในการสื่อสารความยินยอมนี้ไม่ได้เกิดจาก “เจตนาที่ไม่ดี” แต่เกิดจากพลวัตเชิงอำนาจระหว่างบุคคลและสังคมที่จำกัดการสื่อสารความยินยอม วัฒนธรรมอำนาจนิยมยังส่งผลให้เกิดการ “คิดแทน” หรือตีความความต้องการของผู้อื่นโดยไม่ได้ถามไถ่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสื่อสารความยินยอมพร้อมใจที่ต้องการความชัดเจนจากทุกฝ่าย เมื่ออยู่ในองค์กรสื่อสารมวลชน พลวัตอำนาจเหล่านี้ อาจปรากฏในรูปแบบของการคุกคามทางเพศจากผู้มีอำนาจสูงกว่า ซึ่งมักถูกมองข้ามหรือ “ทำให้เป็นปกติ”

ความแตกต่างระหว่าง “ความต้องการ” (Wanting) และ “ความยินยอม” (Consent)

ประเด็นความแตกต่างระหว่าง “ความต้องการ” และ “ความยินยอม” เป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งและมักถูกมองข้าม ความต้องการ (Wanting) คือความปรารถนาหรือแรงขับทางเพศที่เกิดขึ้นภายใน ในขณะที่ความยินยอม (Consent) คือการตัดสินใจที่จะอนุญาตให้กิจกรรมทางเพศเกิดขึ้น ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมกันเสมอไป งานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าผู้หญิงอาจ “ยินยอม” ที่จะมีเพศสัมพันธ์ทั้งๆ ที่ตนเอง ไม่ต้องการ ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “การยอมมีเพศสัมพันธ์เพื่อรักษาความสัมพันธ์” ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ เพื่อตอบสนองความต้องการของอีกฝ่าย หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีเอาไว้ (Jeffrey, 2022; Kubota & Nakazawa, 2024)

การมีอยู่ของการยอมเพื่อรักษาความสัมพันธ์ ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของแบบจำลองความยินยอมที่เน้นเพียงแค่การตอบว่า “ใช่” (Yes) หรือ “ไม่ใช่” (No) โดยไม่ได้พิจารณาถึงแรงกดดันที่มองไม่เห็นอยู่เบื้องหลังการตัดสินใจนั้น ซึ่งยิ่งตอกย้ำว่าการได้รับคำว่า “ใช่” อาจยังไม่เพียงพอ หาก “ใช่” นั้น ไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริง แต่มาจากความรู้สึกจำยอมหรือแรงกดดันทางความสัมพันธ์

จากผลสำรวจของ Rocket Media Lab (2018) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเดียวกันนี้ในบริบทของประเทศไทยเช่นกัน โดยพบว่า 27.1% ของผู้ตอบแบบสอบถามเคยมีเพศสัมพันธ์โดยที่ไม่ได้ยินยอมพร้อมใจ และเหตุผลอันดับต้นๆ คือ “ต้องการตอบสนองความต้องการของอีกฝ่าย” การยอมทำตามเพื่อให้ความสัมพันธ์ดำเนินต่อไปได้ หรือที่เรียกว่า “การยอมมีเพศสัมพันธ์

เพื่อรักษาความสัมพันธ์” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของแบบจำลองความยินยอมที่เน้นเพียงแค่การตอบ “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” โดยไม่ได้พิจารณาถึงแรงกดดันที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจนั้น

ภาพที่ 3 Spectrum of Consent (Kai Cheng Thom, 2022)

Kai Cheng Thom (2022) ได้เสนอโมเดลเรื่อง Spectrum of Consent ที่ได้มองความยินยอมด้วยการตระหนักถึงพลวัตทางอำนาจในความสัมพันธ์ ที่ส่งผลต่อการแสดงออกเกี่ยวกับความยินยอมที่ได้รับอธิบายและความยินยอมที่ไม่ได้รับอนุญาตให้แสดงออกในความสัมพันธ์ Kai Cheng Thom ได้เสนอแนวคิดเพื่อช่วยให้ผู้คนได้เข้าใจเกี่ยวกับความต้องการภายในของตนเอง โดยชี้ให้เห็นว่าความยินยอม มีลักษณะเป็นสเปกตรัมที่มีระดับแตกต่างกันถึง 4 ระดับ ได้แก่

- Wanting (ต้องการ): ความรู้สึกดีอย่างกระตือรือร้น และมีความสุขที่จะได้ทำ

- Willing (ยินดี): ความรู้สึกกลางๆ รู้สึกว่าทำได้โดยดี
- Tolerating (พอทน): รู้สึกถึงความอึดอัดภายในเมื่อต้องทำ ในระดับที่พอทนได้
- Enduring (จำยอม): ความรู้สึกเจ็บปวดที่ต้องเผชิญกับสิ่งนั้น และไม่มีทางเลือกอื่น หรือไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้

กล่าวโดยสรุปจากวัฒนธรรมข่มขืน มาyacติเกี่ยวกับการข่มขืน การกล่าวโทษเหยื่อ มาสู่สเปกตรัมของความยินยอม ทำให้เห็นว่าพลวัตเชิงอำนาจในความสัมพันธ์ส่งผลต่อการความเข้าใจเรื่องความยินยอมทางเพศอย่างยิ่ง ในการแสวงหารูปแบบทางวัฒนธรรมที่จะจัดความรุนแรงทางเพศให้เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความซับซ้อนที่มาจากเรื่องเพศที่สังคมนั้นประกอบสร้างขึ้น ร่วมกับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับอำนาจเหนือที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันในนามของความเป็นเพศ

วัฒนธรรมยินยอม VS วัฒนธรรมข่มขืน: สองขั้วที่ไม่มีวันบรรจบ

หากวัฒนธรรมข่มขืน คือ รากแก้วของปัญหาความรุนแรงทางเพศ *ขั้วที่อยู่* ในทางตรงกันข้ามอย่างอุดมคติที่สุด ก็คือ วัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture)

Jozkowski, K. N. (2015) อธิบายว่า การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางเพศเชิงบวก เช่น การสามารถพูดเรื่องเพศและความต้องการทางเพศอย่างตรงไปตรงมาได้ และการลดภาพเหมารวมในบททางเพศที่จะนำไปสู่วัฒนธรรมข่มขืน หลักการสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent) เป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้การสื่อสารความยินยอมทางเพศให้เกิดขึ้นได้อย่างตรงไปตรงมาที่สุด และการสื่อสารด้วย

วาทาเป็นวิธีการสำคัญที่ต้องกลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ของสังคม และประการที่สำคัญที่สุดคือ ฐานสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม คือ การตระหนักถึงอำนาจอิสระต่อเนื้อตัวร่างกายของตนเอง (Autonomous Body) (Stryker, K., 2017) ซึ่งเป็นหนทางหลักในการป้องกันการล่วงละเมิดทางเพศอย่างแท้จริง

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปมาคาดติเกี่ยวกับความยินยอมพร้อมใจทางเพศไม่เพียงเป็นความเชื่อผิดๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นผลพวงจากระบบวิธีคิดเรื่องเพศที่ครอบงำในสังคมไทย โดยเฉพาะแนวคิดชายเป็นใหญ่และวัฒนธรรมอำนาจนิยม ซึ่งสร้างกำแพงกันความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นรากฐานของการคุกคามทางเพศองค์กรสื่อสารมวลชนในฐานะผู้สร้างและเผยแพร่เนื้อหาที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทลายมายาคติเหล่านี้ การนำเสนอภาพความสัมพันธ์ที่ชัดเจน เคารพ และเท่าเทียม จะช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในสังคมให้ดีขึ้น และส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเคารพซึ่งกันและกันในทุกความสัมพันธ์ทั้งในที่ทำงานและในชีวิตประจำวัน ดังนั้นในฐานะบทบาทขององค์กรสื่อสารมวลชนคือผู้ที่อยู่เบื้องหลังการสร้างสรรค์เนื้อหาเข้าใจถึงความสำคัญของความยินยอมพร้อมใจทางเพศอย่างลึกซึ้ง สื่อก็จะสามารถทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนในการสร้างสังคมที่ปลอดภัย เคารพ และเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การลดปัญหาการคุกคามทางเพศในทุกมิติของสังคมได้ ในบทถัดไปจะกล่าวถึงทักษะที่สำคัญในการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศให้เกิดขึ้น ตั้งแต่ระดับบุคคล สังคม ไปจนถึงระดับวัฒนธรรม พร้อมหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติใช้จริงในชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

- Beres, M. A. (2014). Rethinking the concept of consent for anti - sexual violence activism and education. *Feminism & Psychology, 24*(3), 373 - 389. <https://doi.org/10.1177/0959353514539652>
- Connell, N. & Wilson, C. (Eds.). (1974). *Rape: The First Sourcebook for Women*. New American Library
- Edwards, K.M., Turchik, J.A., Dardis, C.M. et al. *Rape Myths: History, Individual and Institutional - Level Presence, and Implications for Change*. *Sex Roles 65*, 761 - 773 (2011). <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9943-2>
- Friedman, J., & Valenti, J. (Eds.). (2008). *Yes means yes: Visions of female sexual power and a world without rape*. Seal Press.
- Freita, Donna. (2018). "Consent on campus: a manifesto". *Oxford University Press*. New York, NY.
- Hall, D. S. (1998). Consent for sexual behavior in a college student population. *Electronic Journal of Human Sexuality, 1*(August), 10.
- Hickman, S. E., & Muehlenhard, C. L. (1999). "By the semi - mystical appearance of a condom": How young women and men communicate sexual consent in heterosexual situations. *The Journal of Sex Research, 36*(3), 258 - 272. <https://doi.org/10.1080/00224499909551996>
- Heddens, K. L. (2022). *Building a consent culture and "doing" consent: The impact of interactional scripting processes on gender inequality* [Doctoral dissertation, Kent State University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Jones, J. S., Wynn, B. N., Kroeze, B., Dunnuck, C., & Rossman, L. (2004). Comparison of sexual assaults by strangers versus known assailants in a community - based population. *The American journal of emergency medicine, 22*(6), 454 - 459. <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2004.07.020>
- Jozkowski, K. N., Peterson, Z. D., Sanders, S. A., Dennis, B., & Reece, M. (2014). Gender Differences in Heterosexual College Students' Conceptualizations and Indicators of Sexual Consent: Implications for Contemporary Sexual

- Assault Prevention Education. *The Journal of Sex Research*, 51(8), 904 - 916. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.792326>
- Jozkowski, K. N., Marcantonio, T. L., Rhoads, K. E., Canan, S., Hunt, S. E., & Willis, M. (2019). A content analysis of sexual consent and refusal communication in mainstream films. *Journal of Sex Research*, 56(6), 754 - 765. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1595503>
- Jozkowski, K. N. (2015). Barriers to affirmative consent policies and the need for affirmative sexuality. *U. of Pac. L. Rev.*, 47, 741.
- Jessica Taylor. (2020). *Victim blaming of women hierarchy triangle*. <https://x.com/DrJessTaylor/status/1391821296745467904>
- Jeffrey, N. K. (2022). Is consent enough? What the research on normative heterosexuality and sexual violence tells us. *Sexualities*, 27(3), 475 - 494. <https://doi.org/10.1177/13634607221096760>
- Koss, M. P., Dinero, T. E., Seibel, C. A., & Cox, S. L. (1988). Stranger and acquaintance rape: Are there differences in the victim's experience?. *Psychology of women quarterly*, 12(1), 1 - 24.
- Kubota, S., & Nakazawa, E. (2024). Concept and implications of sexual consent for education: a systematic review of empirical studies. *Sexual and Relationship Therapy*, 39(3), 1021 - 1043.
- Lonsway, K., Archambault, J., & Lisak, D. (2007). False reports: Moving beyond the issue to successfully investigate and prosecute non - stranger sexual assault. National Center for the Prosecution of Violence Against Women. Retrieved from http://www.ndaa.org/publications/newsletters/the_voice_vol_3_no_1_2009.pdf
- McKenney, E. E., Cucchiara, C. L., Senanayake, A., & Gotham, K. O. (2024). "I Don't Care if it Would Kill the Mood. I'm Going to Use My Words": Perceptions and Use of Explicit Verbal Sexual Consent in Neurodiverse Undergraduate Students. *The Journal of Sex Research*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/00224499.2024.2365273>

- Martin, E. K., Taft, C. T., & Resick, P. A. (2007). *A review of marital rape*. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 329-347. doi: 10.1016/j.avb.2006.10.00
- Möller, A., Söndergaard, H. P., & Helström, L. (2017). Tonic immobility during sexual assault - a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica*, 96(8), 932-938. <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>
- Muehlenhard, C. L., Humphreys, T. P., Jozkowski, K. N., & Peterson, Z. D. (2016). *The Complexities of Sexual Consent Among College Students: A Conceptual and Empirical Review*. *Journal of sex research*, 53(4-5), 457-487.
- O'Byrne, R., Rapley, M., & Hansen, S. (2006). "You couldn't say 'no', could you?": Young men's understandings of sexual refusal." *Feminism & Psychology*, 16(2), 133-154. <https://doi.org/10.1177/0959-353506062970>
- Ortiz, R. (2019). Explicit, voluntary, and conscious: Assessment of the importance of adopting an affirmative consent definition for sexual assault prevention programming on college campuses. *Journal of Health Communication*, 24(9), 728-735. <https://doi.org/10.1080/10810730.2019.1666939>
- Reigel, C. D. (2025). *Radical Consent: The Origins of the Antioch College Sexual Offense Policy* [Doctoral dissertation, University of Wisconsin-Madison].
- Rittenhour, K., & Sauder, M. (2023). Identifying the Impact of Sexual Scripts on Consent Negotiations. *The Journal of Sex Research*, 61(3), 454-465. <https://doi.org/10.1080/00224499.2023.2182266>
- Rocket Media Lab. (n.d.). *อยาก/ไม่อยากมีเซ็กส์ต้องพูดกันไว้*. Retrieved from <https://rocketmedialab.co/consent/>
- UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach*. UNESCO.

- Setty, E. (2025). Young people and sexual consent: contextualising 'miscommunication' amid 'grey areas' of ambiguity and ambivalence. *Sex Education, 25*(1), 140 - 155. <https://doi.org/10.1080/14681811.2023.2259321>
- Shotland, R. L., & Goodstein, L. (1992). Sexual precedence reduces the perceived legitimacy of sexual refusal: An examination of attributions concerning date rape and consensual sex. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*(6), 756 - 764. <https://doi.org/10.1177/0146167292186012>
- Smith, L. A., Kolokotroni, K. Z., & Turner - Moore, T. (2021). Making and Communicating Decisions About Sexual Consent During Drug - Involved Sex: A Thematic Synthesis. *The Journal of Sex Research, 58*(4), 469 - 487. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1706072>
- Stefansen, K., Roar Frøyland, L., & Overlien, C. (2021). Incapacitated Sexual Assault Among Youths: Beyond the Perpetrator Tactics Framework. *Journal of Youth Studies, 24*(10), 1373 - 1387. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1844172>
- Stryker, K. (2017). *Ask: Building consent culture*. Thornapple Press.
- Willis, M., & Jozkowski, K. N. (2019). Sexual precedent's effect on sexual consent communication. *Archives of Sexual Behavior, 48*(6), 1723 - 1734. <https://doi.org/10.1007/s10508-018-1348-7>
- Willis, M., Canan, S. N., Jozkowski, K. N., & Bridges, A. J. (2019). Sexual consent communication in best-selling pornography films: A content analysis. *The Journal of Sex Research, 57*(1), 52 - 63. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1655522>
- จินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2565). การจัดการเรียนรู้สุขศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปีปี่ชี นิเวศ ไทย. (2022, 30 สิงหาคม). *ทำไมสังคมไทย (ยัง) ไม่เป็นมิตรต่อผู้เสียหายคดีข่มขืน*. BBC News ไทย. <https://www.bbc.com/thai/articles/cv2wdg1eyk8o>

พิมพ์จี เย็นอุรา. (2019). การพัฒนาต้นแบบบอร์ดเกมเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่อง การสื่อสารความยินยอมพร้อมใจทางเพศสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2558). เพศวิถีในคำพิพากษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บทที่ 4

ทักษะการสื่อสารความยินยอม เพื่อสร้างวัฒนธรรมความยินยอม

พิมพ์พวี เย็นอุรา

เกริ่นนำ

การล่วงละเมิด การคุกคามทางเพศ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งใช้อำนาจเหนือ (Power Over) กระทำต่ออีกบุคคลหนึ่ง เป็นอำนาจที่ไร้การเคารพต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้อื่น และ “ความกลัว” ได้พร่าเลือนความสามารถทางการสื่อสาร การตอบสนองต่อร่างกาย เป็นเหตุให้บ่อยครั้งผู้กระทำมักใช้เป็นข้ออ้างในการกระทำผิดว่าดีความความต้องการของเหยื่อผิดพลาดไป วัฒนธรรมเข้มแข็งที่เราได้กล่าวถึงไปในบทที่ 4 ฉายภาพให้เห็นถึงกระบวนการเชิงโครงสร้างที่หล่อหลอมผู้คนในสังคม ให้มีทัศนคติ ความคิด ความเชื่อต่อความรุนแรงอย่างไร การใช้อำนาจเหนือเนื้อตัวร่างกาย การส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ อย่างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) จึงมีความสำคัญเพื่อจะยุติความรุนแรงทางเพศเหล่านี้ให้หมดไป องค์ประกอบสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม คือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในเนื้อตัวร่างกายของคนทุกคนในสังคม การส่งเสริมวัฒนธรรมของการเคารพซึ่งกันและกัน รวมถึงการตระหนักรู้ในขอบเขตของตนเองและผู้อื่น

หลักการของการยินยอมตามหลัก FRIES ประกอบด้วย อิสระในการให้ความยินยอม (Freely Given) เปลี่ยนแปลงได้ (Reversible) ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน (Informed) กระตือรือร้น (Enthusiastic) และเจาะจง (Specific) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้เราสามารถการพิจารณาได้ว่า “เป็นความยินยอม” สำหรับกิจกรรมทางเพศที่ชัดเจนที่สุด แต่ปัญหาสำคัญคือ ความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถสันนิษฐานจากความเงียบ การนิ่งเฉย ไม่ปฏิเสธ หรือบ้จจ้ยแวดล้อม เช่น ความสัมพันธ์ในอดีต ความคุ้นเคยในความสัมพันธ์ หรือการแต่งตัวของอีกฝ่าย ว่าจะมี ความหมายเท่ากับการยินยอมทางเพศ เห็นได้จากมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืน นานาประการที่ชี้ให้เห็นว่าความเชื่อผิดๆ มากมายได้ส่งผลร้ายแรงต่อเหยื่อข่มขืน และไม่ใช่ความยินยอมทางเพศของพวกเขาเลยแม้ซักนิด (Edwards et al., 2011)

เครื่องมือสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมความยินยอมนั้น คือ การส่งเสริมวัฒนธรรมในการ “สื่อสารความยินยอมทางเพศอย่างมีประสิทธิภาพ” เพื่อให้เสียงของความต้องการที่จริงแท้ได้มีพื้นที่แสดงออก การแสดงออกและตีความเกี่ยวกับความยินยอมเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายทำให้ชัดเจนได้ ผ่านกระบวนการหาข้อตกลงร่วมกัน การเรียนรู้ที่จะถามความต้องการ รับฟังและสื่อสารความต้องการของตนเอง การรู้จักการปฏิเสธเมื่อไม่ต้องการ (Baczynski & Scott 2022)

ทักษะการสื่อสารความยินยอมทางเพศ เปรียบได้กับการเรียนรู้ภาษาใหม่ อาจเป็นภาษาที่ไม่คุ้นชิน รู้สึกแปลกใหม่ ชัดเจนในช่วงแรกที่ต้องใช้ประโยคเหล่านั้นในการสื่อสาร แต่เป้าหมายของภาษาเพื่อการสื่อสารความยินยอมทางเพศนี้จะนำไปสู่บรรทัดฐานใหม่ ค่านิยมใหม่ทางสังคมแห่งการเคารพซึ่งกันและกันได้ การสื่อสารความยินยอมทางเพศ เป็นเครื่องมือทางภาษาที่ใช้ได้ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องบนเตียงหรือการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์เพียงเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการสื่อสารเพื่อต่อรองในสภาพแวดล้อมต่างๆ รวมถึง

การปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชีวิตทุกๆ รูปแบบ (Stryker & Queen, 2017) ในบทนี้ผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นหลักการสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent Communication) ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งรวบรวมแนวปฏิบัติจากข้อเสนอแนวทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารความยินยอมทางเพศ ตั้งแต่อายุ ความยินยอม การทำความเข้าใจเรื่องขอบเขต (Boundary) วิธีการสร้างขอบเขต (Setting Boundaries) และสื่อสารความต้องการ (Voicing Consent) รวมถึงแนวปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องของการสื่อสารความยินยอมอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะ “ทักษะชีวิต” ที่สำคัญของคุณ

สิทธิเนื้อตัวร่างกาย ขอบเขต และความยินยอม

หนังสือเรื่อง *Our Bodies, Ourselves* ร่างกายของเรา ตัวตนของเรา โดยนักกิจกรรมสตรีนิยมในบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 1970 ได้รับการกล่าวขานในกลุ่มสตรีนิยมทั่วโลกเพราะเป็นหมุดหมายของการขับเคลื่อนความเข้าใจเกี่ยวกับ “สิทธิในเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง” เพื่อปกป้องสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ สิทธิทางเพศ รวมถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพร่างกายของผู้หญิงครั้งสำคัญและมีอิทธิพลต่อแนวการเคลื่อนไหวสิทธิสตรีทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ดังเช่น กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมในประเด็นการแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 276 “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน” โดยให้ตัดคำว่า “หญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน” ออกและใช้คำว่า “ผู้อื่น” แทนได้สำเร็จ ในปี พ.ศ. 2550 สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างชุดวาทกรรมเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายขึ้นในสังคมไทยผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคมเข้าสู่กลไกทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการยืนยันว่ารัฐไทยยอมรับข้อเสนอที่ว่า “สิทธิของผู้หญิงคือสิทธิมนุษยชน” (ปรีชญาภรณ์ จันทร์รักษั, 2551)

การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม จึงต้องทำความเข้าใจอยู่บนฐานคิดที่ว่าเราทุกคนเกิดมาพร้อมสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของตนเอง ย่อมมีอิสระในการตัดสินใจ สามารถเลือกใช้ชีวิตตามเจตจำนงของตนเอง ต้องได้รับการเคารพอย่างเท่าเทียม และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามในชีวิตจริงบริบทแวดล้อมของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์ชีวิต สภาพครอบครัว ขนชั้น การศึกษา อภิสถิที่ที่ตนเองมี และได้รับในชีวิตตลอดจนตัวตน เพศสภาพ เพศวิถี และการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเข้าใจสิทธิในเนื้อตัวร่างกายที่ตนเองพึงมี และบริบทแวดล้อมเหล่านี้ได้หล่อหลอมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับ **ขอบเขต หรือ Boundaries** ของเรา (Storm, 2018, p.13)

ขอบเขต คือ อะไร?

Faith G. Harper นักจิตวิทยาให้คำปรึกษาได้ให้คำนิยามของคำว่าขอบเขต (Boundaries) ไว้ว่า ขอบเขต คือ เส้นสมมติที่แบ่งพรมแดนอันเป็นของตัวเองและของบุคคลอื่น คำว่า “ขอบเขต” ถูกนำมาใช้ในบริบทเรื่องความสัมพันธ์ ความใกล้ชิด ความเป็นเจ้าของ และอื่นๆ อีกหลากหลายบริบท ตั้งแต่มิติประเด็นทางเพศ เช่น “ฉันไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ อย่าบังคับฉัน” ขอบเขตในทรัพย์สินสิ่งของ ขอบเขตเชิงอารมณ์ ขอบเขตทางความคิด ความเชื่อ ขอบเขตทางจิตวิญญาณ ไปจนถึงขอบเขตเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว เช่น “ฉันจะไม่คุยเรื่องงานในแชทส่วนตัวหลังเลิกงาน” เป็นต้น (Harper, 2020)

โครงสร้างของขอบเขตที่เรามีอยู่ในชีวิตนั้น แบ่งได้ใหญ่ๆ ถึง 3 รูปแบบหลัก คือ ขอบเขตแบบแข็งตัว (Rigid Boundaries) ขอบเขตแบบซึมผ่านได้ (Permeable/Soft Boundaries) และขอบเขตแบบยืดหยุ่น (Flexible/Healthy Boundaries) (Harper, 2020; Chernata, T., 2024)

1. **ขอบเขตแบบแข็งตัว (Rigid Boundarie)** ขอบเขตที่ปิดกั้น ไม่ยืดหยุ่น ไม่ต่อรง ไม่เปิดให้ใครสามารถเข้าไปได้ ปฏิเสธ ความใกล้ชิดทางกายภาพและทางอารมณ์ หลีกหลี่ยงความสัมพันธ์ ไม่ขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น ฉันจะไม่รับสายใครก็ตามที่โทรมาหลัง 4 ทุ่ม, ฉันไม่ชอบการโดนตัวจากคนที่ไม่สนิทเพราะเคยมีประสบการณ์ไม่ดีในอดีต ขอบเขตรูปแบบนี้มักจะเกิดขึ้นกับผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อของการล่วงละเมิดทางเพศทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ เป็นกลไกการป้องกันตัวจากความเจ็บปวด ส่งผลให้กลายเป็นคนเหินห่าง หรือมักแยกตัวออกห่างจากผู้อื่น
2. **ขอบเขตแบบซึมผ่านได้ (Permeable Boundaries)** คือ ขอบเขตที่ไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน มักรวมขอบเขตของตัวเองเข้ากับขอบเขตของคนอื่น ยอมให้คนอื่นตัดสินใจแทน หรือยอมเพราะให้ค่าความต้องการของคนอื่นมากกว่าตัวเอง เช่น ฉันรับสายโทรศัพท์ทุกสายที่โทรมาทุกเวลา เป็นต้น หลายครั้งอาจพบว่าขอบเขตของบางคนเป็นแบบซึมผ่านได้ เพราะมาจากการไม่กล้าปฏิเสธ ไม่มีสิทธิปฏิเสธ และเบื้องหลังมักมาจากความรู้สึกเกรงใจ เช่น เกรงใจเพราะอาจุโสกว่า กลัวไม่ถูกยอมรับ หรือเป็นที่รัก รู้สึกว่าขอบเขตของตนเองนั้นไม่สำคัญ/ไม่มีค่าพอ/ยกความต้องการของคนอื่นเหนือกว่า ส่งผลให้บุคคลที่มีรูปแบบขอบเขตนี้ง่ายต่อการถูกชักจูง มีปัญหาในการรับเอาปัญหาของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
3. **Flexible Boundaries** ขอบเขตที่ยืดหยุ่น มีพื้นที่ในการสื่อสาร และต่อรงได้ เรียกว่าเป็นขอบเขตที่ดีที่สุด สร้างสุขภาวะที่ดีได้มากที่สุด เนื่องจากเป็นขอบเขตที่มีความสมดุลผล สร้างความสมดุลในใจให้เกิดความมั่นคง เราเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้เองว่าจะ

อนุญาตหรือไม่ก็ได้ ตามสถานการณ์และความรู้สึกปลอดภัย สามารถกล่าวคำว่า “ไม่ต้องการ” ได้อย่างชัดเจน ไม่ประนีประนอมกับค่านิยมของคนอื่น เช่น ฉันรับสายแม่ที่โทรมาหลัง 4 ทุ่ม แต่จะไม่รับสายเพื่อนร่วมงานที่โทรมาเวลานั้น

ประสบการณ์ในชีวิตของเราทุกคนได้หล่อหลอมให้เรามีรูปแบบขอบเขตในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่แตกต่างกัน ในทางจิตวิทยาสามารถอธิบายภาวะที่บุคคลใช้รูปแบบขอบเขตที่แข็งตัว (Rigid Boundaries) เนื่องจากประสบการณ์ที่ไม่ดีในอดีตกลายเป็นกลไกป้องกันตัวแม้กับเรื่องง่าย ๆ ในชีวิตหรือเลือกใช้ขอบเขตแบบซึมผ่านได้ (Permeable Boundaries) เพื่อให้คนอื่นฟังพอใจ กลัวไม่ถูกยอมรับ แต่ขอบเขตสองแบบแรกเป็นขอบเขตที่สร้างความรู้สึกที่อึดอัดเพราะการตัดสินใจขึ้นอยู่กับคนอื่น ขณะที่ขอบเขตแบบยืดหยุ่น (Flexible Boundaries) เป็นขอบเขตที่ต่างออกไปเพราะต้องเผชิญหน้าและใช้การต่อรองเพื่อยืนยันความต้องการอันมาจากตัวเอง แม้บางครั้งอาจจะเป็นทางที่ยากและอึดอัดที่จะต้องยืนหยัดต่อสู้เพื่อจุดยืนของตัวเอง แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงได้เป็นผู้เลือกและตัดสินใจจากความต้องการของตัวเองอย่างแท้จริง

เบื้องหลังรูปแบบพฤติกรรมการรับมือในสถานการณ์ที่น่าอึดอัดหรือถูกคุกคาม ตามขอบเขตแบบที่ 1 Rigid Boundaries และแบบที่ 2 Permeable Boundaries มาจาก “ความกลัว” กลัวที่จะสำรวจ หรือสื่อสารความต้องการ และไม่มีพื้นที่ปลอดภัยเพียงพอที่จะสามารถสื่อสารความต้องการที่แท้จริงออกมาได้ และในที่สุดบุคคลนั้นก็จะมีหลีกเลี่ยงการสื่อสารเพื่อต่อรอง หรือขีดเส้นขอบเขตที่ชัดเจนให้กับสิ่งที่ตัวเองไม่ต้องการ Storm, 2018) โดยเฉพาะในบริบทความสัมพันธ์ที่มีพลวัตในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สูง ย่อมยากที่จะสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสารความต้องการเกิดขึ้นได้ เช่น ในวัฒนธรรมข่มขืน (Rape Culture) ที่มองว่าการใช้ความรุนแรงทางเพศเป็นเรื่องปกติ

หรือในวัฒนธรรมอำนาจเหนือ (Power Over) มีชุดความคิดที่มองว่าการถูกกดทับให้เชื่อฟังผู้มีอำนาจมากกว่าเป็นเรื่องปกติ การใช้อำนาจเพื่อเอาเปรียบแสวงหาประโยชน์ กดขี่ ควบคุม ตัดสินใจแทน หรือกำหนดคุณค่าหรือประสบการณ์ของบุคคลอื่น หรือคนกลุ่มอื่นๆ ที่มีแหล่งอำนาจน้อยกว่า (อวยพร เชื้อนแก้ว, 2558) เป็นลักษณะของการใช้อำนาจเหนือที่เห็นได้ในสังคมไทย และอาจเรียกว่าเป็นความเชื่อระดับลึกที่ทำงานภายใน (Internalized Belief) ของบุคคล ซึ่งถูกรอบงำระดับความคิดความเชื่อให้ยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ และมีระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีชุดการสอนส่งต่อความเชื่อเหล่านี้ว่าเป็นชุดความคิดที่ถูกต้องและเป็นเรื่องธรรมดา รวมทั้งระบบโครงสร้างสังคมเหล่านี้ ส่งผลทำให้บุคคลในสังคมรู้สึกถูกกดดันให้ “เพิกเฉยต่อขอบเขต (Boundaries) และความต้องการ (Desires) ของตัวเอง เพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคม

ในชีวิตของทุกคนย่อมต้องมีขอบเขตในมิติต่างๆ ของชีวิต หากปราศจากซึ่งขอบเขต ก็เท่ากับว่าเราอาจจะกำลังตกอยู่ในอันตราย ไม่ปลอดภัย เพราะบางหรืออาจจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถตัดสินใจในสิ่งต่างๆ อันเนื่องมาจากความเจ็บป่วยหรือภาวะไม่สมบูรณ์ของร่างกายหรือจิตใจบางอย่างขึ้นรุนแรง หากเปรียบเทียบให้ชัดขึ้น ขอบเขตอาจเปรียบเสมือนรั้วบ้าน และมีประตูบ้านเป็นช่องทางผ่านเข้าออก ผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดว่าจะเปิดหรือปิดประตู แน่นนอนก็คือ “เจ้าของบ้าน” นั้น แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าหลายคนเลือกที่จะอนุญาตให้คนอื่นรุกล้ำเข้ามาในรั้วบ้านโดยที่ตัวเองไม่ต้องการหรืออย่างร้ายแรงที่สุดคือไม่เคยสร้างรั้วบ้านขึ้นมาตั้งแต่แรก ดังที่ Laura McGuire อธิบายถึงความสำคัญของการกำหนดขอบเขตในชีวิตว่า การที่บางคนไม่ตระหนักถึงขอบเขต หรือปล่อยให้ขอบเขตของเราถูกละเมิดอยู่เสมอ นั้นนำไปสู่ความเครียด และตกอยู่ในภาวะหมดไฟ บางคนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เสียสละตนเอง นี่คือความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในชีวิตของเราทุกคน

และถึงเวลาที่ควรจะหยุดวงจรเหล่านี้เสียที (2021, p.61) ฉะนั้นในการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม ส่วนสำคัญประการแรก คือต้องสร้างทักษะในการกำหนดขอบเขตของบุคคลให้เกิดขึ้น

ทักษะการกำหนดขอบเขต (Boundary Setting Skills)

การสร้างวัฒนธรรมของการยินยอมทางเพศ (Sexual Consent Culture) คือ การสร้างวัฒนธรรมที่ผู้คนในสังคมนั้นให้คุณค่ากับการถามความต้องการ สื่อสารความต้องการ การเจรจาต่อรองความยินยอมในการกำหนดขอบเขต (Setting Boundaries) จึงเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลมีความสามารถในการสื่อสารยืนยันเพื่อยืนยันความต้องการ รวมถึงการเจรจาต่อรองความยินยอมต่อการกระทำต่างๆ เช่น ในบริบทของการทำงาน อย่างการปฏิเสธการทำงานเกินเวลาและยืนยันอย่างหนักแน่นต่อความตั้งใจของตัวเอง การกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน คือ การกล่าวที่จะสื่อสารว่าสิ่งที่เราต้องการ หรือไม่ต้องการคืออะไรและยืนยันในความต้องการ (หรือไม่ต้องการ หรือการปฏิเสธ) สิ่งเหล่านั้นออกไป แม้ว่าอีกฝ่ายจะมีอำนาจมากกว่าก็ตาม

ในกระบวนการสื่อสารความยินยอม การกำหนดขอบเขตนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง และได้จำเป็นต้องรับความเคารพจากทั้งตัวเองและได้รับการเคารพจากบุคคลอื่น คนส่วนใหญ่มักมองเรื่องขอบเขตเป็นเชิงกายภาพหรือขอบเขตบนเนื้อตัวร่างกาย แต่จริงๆ ขอบเขตของความยินยอมนั้นขึ้นอยู่กับขอบเขตทางอารมณ์ (Emotional Boundaries) มากที่สุด เช่น ในสถานการณ์ที่เข้าข่ายของการคุกคามทางเพศ การสะกดรอยตาม (Stalking) หรือคดีเกี่ยวกับเพศ McGuire (2021) อธิบายว่า ในสถานการณ์คุกคามทางเพศ หรือการสะกดรอยตาม บางครั้งขอบเขตทางกายภาพมักไม่ได้ถูกละเมิด แต่จะเป็นการละเมิดขอบเขตทางอารมณ์ (Emotional Boundaries Violation) แทนมากกว่า เช่น หญิงได้รับข้อความจากแฟนเก่าอย่างต่อเนื่อง แม้หญิง

คนนั้นจะไม่เต็มใจและขอให้หยุดการติดต่อ แต่อีกฝ่ายยังคงพยายามส่งข้อความ มาจนทำให้หญิงรู้สึกหวาดกลัว และกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของตัวเอง ดังนั้นความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตของความยินยอม จำเป็นต้องเข้าใจว่าขอบเขต นั้นไม่ใช่เรื่องเชิงกายภาพอย่างเดียว ในทางจิตวิทยาสามารถแบ่งประเภทของ ขอบเขตตามเนื้อหา ได้ใหญ่ๆ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ขอบเขตเชิงกายภาพ (Physical Boundaries) เป็นขอบเขตที่มองเห็นได้ง่ายที่สุด หมายถึงขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับ ร่างกาย (Physical Body), พื้นที่ส่วนตัว (Personal Space), และการสัมผัสร่างกาย (Touch) สามารถรวมถึงสัมผัสทางเพศ (Sexual Boundaries)
2. ขอบเขตทางอารมณ์ (Emotional Boundaries) ทำหน้าที่ปกป้อง สุขภาพทางอารมณ์ (Emotional well-being) ของคุณ ขอบเขตนี้ ช่วยแยกระหว่างความรู้สึกของคุณ กับความรู้สึกหรือความคาดหวัง ของผู้อื่น ช่วยให้คุณจัดการกับความรู้สึกของคุณได้อย่างเหมาะสม ป้องกันไม่ให้คุณทิ้งภาระทางอารมณ์ให้กับผู้อื่น และป้องกันไม่ให้ คุณรับเอาอารมณ์หรือปัญหาที่ต้องแก้ไขของผู้อื่นมาเป็นภาระ ช่วยให้คุณสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้ โดยที่ไม่มีใคร รู้สึกถูกบังคับให้เห็นด้วย เช่น การปฏิเสธที่จะรับผิดชอบต่ออารมณ์ ของผู้อื่น, การจำกัดการเปิดเผยเรื่องส่วนตัวเพื่อไม่ให้เปิดเผย มากเกินไป, หรือการหลีกเลี่ยงการนินทาที่ทำให้อารมณ์ด้านลบ
3. ขอบเขตทางจิตใจ (Mental Boundaries) ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับ ความคิด (Thoughts), ความคิดเห็น (Opinions), และความเชื่อ (Beliefs) การขอให้ผู้อื่นเคารพความคิดเห็นของคุณแม้ว่าจะไม่ เห็นด้วย, การยุติการสนทนาที่กลายเป็นการโต้เถียงที่ก้าวร้าวหรือ ไม่เคารพ, หรือการปกป้องสิทธิของคุณในการเปลี่ยนใจ

ในทางจิตวิทยา ขอบเขต (Boundaries) ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเองตามสัญชาตญาณ เวลาตกอยู่ในสถานการณ์คับขัน รู้สึกถูกคุกคามหรือรู้สึกไม่ปลอดภัย และอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ขอบเขตเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ชีวิต เช่น การปฏิเสธเมื่อไม่ต้องการ การหลีกเลี่ยงการบอกความต้องการเพราะต้องการเป็นที่ยอมรับ การเกิดขึ้นของขอบเขตอย่างหลังเกิดจากระบบโครงสร้างทางสังคมที่กำหนดให้เราเลือกที่จะซ่อนความต้องการที่แท้จริงของตนเอง อย่างเช่น การที่ภรรยาต้องยอมรับการใช้ความรุนแรงของสามีเพื่อรักษาครอบครัว การยอมมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ต้องการเพื่อที่รักษาความสัมพันธ์กับคู่รัก เป็นต้น

การกำหนดขอบเขตเริ่มต้นจาก “การสำรวจความต้องการที่แท้จริงของตัวเอง” Harper (2020) อธิบายว่า คนส่วนใหญ่มักพบว่าตัวเองรับรู้ว่าคุณกระทำ ความรุนแรง หรือถูกละเมิดขอบเขตเมื่อเหตุการณ์นั้นผ่านไปแล้ว และได้เสนอเทคนิคที่เรียบง่ายเพื่อที่จะสำรวจความรู้สึกกลัว หรือความรู้สึกไม่ปลอดภัยเทคนิค “การฟังเสียงร่างกายตนเอง” (Listen to your bodies) เนื่องจากมนุษย์มีวิธีแสดงผลข้อมูลของตัวเองผ่านทางร่างกายได้เร็วกว่าความคิดร่างกายแสดงออกถึงสัญญาณผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น จังหวะการเต้นของหัวใจ การหายใจที่ติดขัด ภาวะนิ่งชั่วขณะ เมื่อรู้สึกกลัวอย่างสุดขีด เป็นต้น ผู้คนมักละเลยการฟังเสียงสัญญาณเตือนที่ร่างกายของตนเองพยายามสื่อสาร และเลือกเชื่อค่านิยมทางสังคมกำหนดว่าควรทำตามมารยาทสังคมแทนที่จะฟังเสียงร่างกายตนเองและเชื่อฟังเสียงนั้น การกลับมาฟังเสียงร่างกายตนเองมากขึ้นคือ การทบทวนเสียงภายในใจของเรา การได้ถามตัวเองถึงความรู้สึก และความต้องการเล็กๆ ที่มาจากตัวเองจริงๆ นี่เป็นกระบวนการที่สำคัญมาก เพราะเมื่อได้กลับมาตระหนักรู้ถึงความต้องการภายในตนเองได้แล้ว จะทำให้เกิดการรับรู้ถึงการให้คุณค่า และศักยภาพภายในที่บุคคลนั้นมีอยู่ สอดคล้องกับแนวทางของสตาร์ฮอว์ก (Starhawk, 1990) นักสตรีนิยมสายจิตวิญญาณ

ผู้ทำงานในด้านการขับเคลื่อนความเท่าเทียมทางเพศด้วยสันติวิธี ได้เสนออำนาจรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “อำนาจภายใน” (Power Within) ซึ่งเป็นสภาวะภายในที่บุคคลนำมาใช้เพื่อเผชิญหน้ากับความกลัว ความสิ้นหวัง ความรุนแรง และความไม่ยุติธรรมต่างๆ เพื่อปกป้องคุณค่าของตนเอง ลักษณะของอำนาจภายในคือ ความรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง การเคารพตัวเอง รู้จักตนเอง การตระหนักรู้และยอมรับถึงศักยภาพและความปรารถนาของตนเอง Starhawk อธิบายว่าอำนาจภายในเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากภายในตัวบุคคล การมีสติ รู้ตัว รักษาสมดุลภายใน ซึ่งวิธีการสำคัญที่จะสร้างอำนาจภายใน คือการกลับมาระวังเสียงภายในของตัวเอง การมองเห็นความสำคัญของเสียงภายในตัวเอง

อย่างไรก็ตามแม้บุคคลจะมีทักษะในการสื่อสารความยินยอมของตัวเองเข้าใจและสามารถกำหนดขอบเขตของตัวเองได้ผ่านการยืนยันความต้องการภายในของตัวเองออกมาด้วยการสื่อสารความต้องการอย่างตรงไปตรงมา ต่อรอง รวมถึงการบอกปฏิเสธเมื่อไม่ต้องการ แต่ในชีวิตจริงยังคงมีปัจจัยด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ค้ำึงถึง ซึ่งการสื่อสารความยินยอมที่ดี ควรเกิดขึ้นโดยที่บุคคลมีพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสารความต้องการ ไม่หวั่นเกรงหรือกลัวต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารความต้องการจากอำนาจที่เหนือกว่าของอีกฝ่าย

คุณภาพของการสื่อสารและการต่อรองความยินยอม (Quality of Voicing and Negotiate Consent)

ในบทที่ 4 ได้กล่าวถึงบริบทเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม ความรู้ และการสื่อสารวาทกรรมทางเพศเป็นบริบทที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาจำนวนมากที่ชี้ชัดว่า โครงสร้างสังคมแบบชายเป็นใหญ่ วัฒนธรรมรักต่างเพศ บทบาททางเพศของเพศชายและเพศหญิงที่กำหนดกรอบความแตกต่างของหญิงชาย ส่งผลมาสู่การสื่อสารวาทกรรมทางเพศที่ขาดจริยธรรม ซึ่งทำให้พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม

เกิดขึ้น ดำรงอยู่ ดำเนินไปในสังคมนั้นๆ อย่างเป็นปกติ และทำให้คนในสังคมนั้นๆ ไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการสนับสนุนพฤติกรรมที่เหมาะสม (Richardson, 2000; Stychin and Herman (eds.), 2000; Weeks, 1995 อ้างถึงใน Reynolds, 2016)

ดังนั้นในการส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารความยินยอมทางเพศในบริบทสังคมแบบชายเป็นใหญ่ จึงไม่ใช่เพียงการสอนทักษะการสื่อสารใหม่ๆ แต่เป็นการท้าทายโครงสร้างทางสังคมที่ฝังแน่นมายาวนาน การปะทะกันระหว่างแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และการเจรจาต่อรองความยินยอมกับขนบธรรมเนียมดั้งเดิมที่ให้คุณค่ากับการรักษาสถานะทางอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมแบบลำดับชั้น ความขัดแย้งเชิงกระบวนทัศน์นี้เองที่ทำให้การพูดคุยเรื่องความยินยอมเป็นเรื่องยาก และมักถูกมองว่า “น่าอึดอัด” หรือ “ทำลายบรรยากาศ” เพราะมันบังคับให้เราต้องเผชิญหน้ากับพลวัตทางอำนาจที่ซ่อนอยู่ในการปฏิสัมพันธ์ของเราอย่างตรงไปตรงมา

อย่างไรก็ดีแม้จะเป็นความท้าทายในการสร้างความเข้าใจในระดับสังคม แต่ผู้ที่เห็นด้วยกับหลักการเพื่อนำไปสู่การยุติความรุนแรงทางเพศได้นำหลักการไปสู่ชีวิตประจำวัน ปรับใช้ในระดับกลุ่มคน ชุมชน ไปจนถึงสถาบันต่างๆ กระจายในวงกว้างมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดขึ้นได้ หลักการสำคัญที่จะเน้นย้ำ คือ หลักการการสื่อสารเพื่อยืนยันความยินยอม หรือ Affirmative Consent ซึ่งเป็นแนวทางการสื่อสารภายใต้กรอบกระบวนทัศน์ที่ยกระดับการสื่อสารทางเพศโดยเน้นการให้ความสำคัญกับกระบวนกรยินยอม จากเดิมที่การตีความการมีเพศสัมพันธ์ที่ผิดจริยธรรม จากการไม่ยินยอม (Non-consensual) การตีความจากสถานการณ์ ร่องรอยของการปฏิเสธ หรือสันนิษฐานว่าอีกฝ่ายยินยอมเพียงเพราะเคยยินยอมมาก่อน หรือบางครั้งอาจสันนิษฐานเอาเองว่าหากกระทำต่อเนื่องต่อไป อาจทำให้อีกฝ่ายยินยอม

ในที่สุด จากการศึกษาพบว่าความแตกต่างระหว่างชายและหญิงในการตีความความยินยอมมักเป็นลักษณะที่ว่า ผู้ชายเข้าใจว่าผู้หญิงยินยอม จนกว่าผู้หญิงจะแสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่ยินยอม เช่น การขัดขืน ปฏิเสธ แต่ขณะเดียวกันหากหญิงปฏิเสธ ก็จะมีความต้องการแต่แสร้งทำเป็นขัดขืน (Token Resistance) เพื่อรักษาภาพของการเป็นหญิงที่ดี ขณะผู้หญิงจะตีความสัญญาณความยินยอมของผู้ชายน้อยกว่า (Hickman and Muehlenhard, 1999)

หลักการการสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยัน มีเป้าหมายที่แตกต่างไป นั่นคือ การยกระดับการตีความที่คลุมเคลือให้ชัดเจนด้วยการถามความต้องการ และได้รับการยืนยันด้วยคำพูดว่า “ใช่” แทนที่ที่แปลว่า “ยินยอม” ซึ่งเป็นที่มาของวลี “Yes means Yes” รวมถึงการกำหนดให้ความเจ็บหรือการไม่ปฏิเสธ *ไม่ใช่* ความยินยอม หลักการนี้ได้เปลี่ยนภาวะความรับผิดชอบ จากเดิมที่ผู้ถูกกระทำต้องเป็นฝ่ายปฏิเสธ มาเป็นความรับผิดชอบของผู้ริเริ่มกิจกรรมทางเพศที่ต้องตรวจสอบและ “ได้รับ” ความยินยอมที่ชัดเจน กระจ่างหรือรับ และต่อเนื่องจากอีกฝ่ายเสมอ จึงถือว่าเป็นความยินยอมที่มีคุณภาพมากที่สุด ขณะที่คุณภาพความยินยอมอย่างต่ำที่สุด คือ การไม่ปฏิเสธ หรือแสดงออกทางกายหรือวาจาว่าไม่ขัดขืน

การสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยัน

มีการศึกษาหลายชิ้นที่อธิบายถึงข้อดี และจุดอ่อนของวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันระหว่างการสื่อสารด้วยพูด (Verbal Communication) กับการสื่อสารความยินยอมด้วยภาษากาย (Nonverbal Communication) ซึ่งแต่ละรูปแบบมีบทบาท ความหมาย และความเสี่ยงที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่การพูดเรื่องเพศอย่างเปิดเผยยังคงเป็นเรื่องที่น่าอึดอัดสำหรับหลายคน

การสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด (Nonverbal Communication)

จากการศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทย (พิมพ์จี เย็นอุรา, 2562) พบว่าการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดเป็นวิธีการหลักที่คนส่วนใหญ่ใช้เพื่อแสดง “ความยินยอม” รูปแบบที่พบบ่อย ได้แก่ การตอบสนองทางกายในทิศทางเดียวกัน (เช่น การจับตอบ, การสัมผัสกลับ), การไม่แสดงท่าทีขัดขืนหรือปฏิเสธ, หรือการแสดงออกผ่านภาษากายและอารมณ์ที่บ่งบอกถึงความพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษารูปแบบการสื่อสารความยินยอม (Hall, 1998; Hickman and Muehlenhard, 1999) ที่ผู้คนมักมองว่าการสื่อสารแบบนี้มีความเป็นธรรมชาติเป็นปกติที่ลื่นไหล และไม่ “ทำลายบรรยากาศ” โรแมนติกในการทำกิจกรรมทางเพศ และพบว่าคนส่วนใหญ่เชื่อว่าสามารถเข้าใจความต้องการของอีกฝ่าย(ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เช่น คู่รัก สามีภรรยา) ได้โดยสัญชาตญาณผ่านความคุ้นเคย โดยไม่จำเป็นต้องเอ่ยปากถาม แต่สิ่งที่ทำให้การสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดนั้นนำไปสู่ปัญหา คือ การสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดนั้นนำไปสู่การตีความที่ผิดพลาดได้ มากจากความกำกวม (Ambiguity) จากภาษากายและท่าทีต่างๆ สามารถถูกตีความผิดพลาดได้ง่าย โดยเฉพาะเมื่อการตีความนั้นถูกกรองผ่านอคติและ “บททางเพศ” (Sexual Script) ที่มีอยู่เดิม สิ่งที่คนหนึ่งมองว่าเป็นการ “เชื้อเชิญ” อีกคนอาจรู้สึกว่าเป็นเพียงความเป็นมิตร ความเจียมอาจไม่ได้หมายถึงการยอมรับ แต่อาจหมายถึงความกลัว, ความสับสน, หรือสภาวะ “แข็งทื่อ” (Freeze Response) จากความตกใจ การพึ่งพาสัญญาณที่ไม่ชัดเจนเหล่านี้จึงเป็นบ่อเกิดสำคัญของความเข้าใจผิดที่อาจนำไปสู่การล่วงละเมิดโดยไม่เจตนา

การสื่อสารโดยใช้คำพูด (Verbal Communication)

ในทางตรงกันข้ามผลการศึกษาเดียวกันพบว่าเมื่อต้องการ “ปฏิเสธ” นักศึกษาส่วนใหญ่จะหันมาใช้ในการสื่อสารด้วยคำพูดที่ชัดเจน เช่น การพูดว่า “ไม่”, “ไม่ต้องการ”, หรือ “หยุด” ซึ่งมักจะมาพร้อมกับการแสดงท่าทีทางกาย เพื่อย้ำการปฏิเสธนั้น สิ่งสำคัญที่สุดของการสื่อสารด้วยคำพูด คือ การช่วยลดความกำกวมและสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน การเอ่ยปากถามและตอบรับอย่างชัดเจนเป็นการยืนยันความยินยอมที่หนักแน่น และสำหรับบางคน การพูดคุยกอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับความต้องการและขอบเขตยังช่วยสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แต่อุปสรรคสำคัญของการสื่อสารด้วยคำพูดเพื่อ “ขอ” หรือ “ให้” ความยินยอม คือ ความรู้สึกน่าอึดอัด (Awkwardness) หลายคนกลัวว่าจะถูกมองว่าหมกมุ่นเรื่องเพศ, ทำลายบรรยากาศ, หรือดูไม่เป็นธรรมชาติ ความกลัวนี้หยั่งรากลึกในบรรทัดฐานทางสังคมที่มองว่าเรื่องเพศควรเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเอง ไม่ใช่เรื่องของการเจรจาต่อรองด้วยเหตุผล

เพื่อทลายวงจรรของความกำกวมและมายาคติเหล่านี้ เราจำเป็นต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการมองเรื่องความยินยอมโดยสิ้นเชิง การยินยอมเชิงรุก (Affirmative Consent) คือ คำตอบสำหรับความท้าทายนี้

หลักการสำคัญของการยินยอมเชิงยืนยัน ประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบอยู่ที่ผู้ริเริ่ม เป็นหน้าที่ของผู้ที่ต้องการเริ่มกิจกรรมทางเพศที่ต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าอีกฝ่ายยินยอม ไม่ใช่ภาระของอีกฝ่ายที่ต้องคอยปฏิเสธ
2. ต้องเป็นการแสดงออกที่ชัดเจน ความยินยอมต้องเป็นการแสดงออกอย่างสมัครใจ, มีข้อมูลครบถ้วน, และชัดเจน อาจจะเป็นคำพูดว่า “ใช่” หรือการแสดงออกทางกายที่กระตือรือร้นและไม่กำกวม

3. ความเจ็บหรือการไม่ชัดเจน “ไม่ใช่” ความยินยอม: การไม่พูดอะไรเลยหรือการนิ่งเฉย ไม่สามารถตีความเป็นการให้ความยินยอมได้
4. เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ความยินยอมต้องเกิดขึ้นตลอดกิจกรรมทางเพศ และสามารถถอนคืนได้ทุกเมื่อ

แน่นอนว่าการนำหลักการนี้ไปใช้ในชีวิตรจริงต้องเผชิญกับข้อโต้แย้งการศึกษาหลายชิ้นได้สำรวจเกี่ยวกับปัญหาของการใช้ Affirmative Consent ว่าอาจนำไปใช้จริงได้ยาก เนื่องจากขอหรือถามอย่างตรงไปตรงมาเกินไปมัก “ทำลายบรรยากาศ” หรือ “น่าอึดอัด” การเน้นให้ต้องขออนุญาตด้วยวาจาอย่างต่อเนื่องอาจทำให้การมีเพศสัมพันธ์รู้สึกเป็นกระบวนการทางกฎหมายหรือเชิงธุรกรรม แทนที่จะเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงพึงพอใจตามธรรมชาติ ซึ่งอาจลดความร่วมมือเชิงอารมณ์และความใกล้ชิดได้ (Young, 2014; Jozkowski, 2016) นอกจากนี้การศึกษาชี้ว่าบทบาททางเพศแบบชาย-หญิงซึ่งคาดหวังให้ผู้หญิง “ไม่พูดตรงๆ” หรือแสดงความลังเลเป็นมารยาททางสังคม ทำให้ Affirmative Consent กลายเป็นแนวคิดที่ยากต่อการปฏิบัติจริง เนื่องจากขัดกับแบบแผนการสื่อสารที่สังคมคุ้นชินมาเป็นเวลานานจึงต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับโครงสร้าง

อย่างไรก็ตามเราอาจต้องมองมุมกลับว่าความ “น่าอึดอัด” นี้ไม่ได้เป็นความล้มเหลวของแนวคิด แต่เป็น “หลักฐาน” ของประสิทธิภาพในการทำงานของมันต่างหาก ความอึดอัดที่เกิดขึ้นคือความรู้สึกของการที่พลวัตทางอำนาจแบบดั้งเดิมที่เคยซ่อนอยู่ถูกดึงออกมาสู่ที่แจ้ง การต้องหยุดเพื่อถามและรอคำตอบ คือ การสละอำนาจของผู้ริเริ่มและสร้างพื้นที่แห่งความเท่าเทียมขึ้นมา ในช่วงเวลานั้น การฝึกฝนที่จะอยู่กับความรู้สึก “น่าอึดอัด” นี้ให้ได้ คือ หัวใจของการเปลี่ยนผ่านไปสู่วัฒนธรรมแห่งการเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารความยินยอมเชิง ยืนยันอย่างเหมาะสม

ผู้เขียนรวบรวมข้อเสนอแนะจากงานศึกษาชิ้นสำคัญของ Jozkowski (2016) ที่ได้ศึกษาถึง การนำแนวคิดและนโยบาย Affirmative Consent ไปปรับใช้อย่างเหมาะสม จากงานวิจัย Barriers to Affirmative Consent Policies and the Need for Affirmative Sex Education ดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนเพศศึกษาโดยการเสริมทักษะด้านการสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยันตั้งแต่ในสถาบันการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสารเรื่องเพศอย่างปลอดภัย และตระหนักถึงการเคารพซึ่งกันและกัน โดยทักษะที่จำเป็นต่อการฝึกฝนทักษะเรื่องความยินยอม คือ ทักษะการตั้งคำถาม การอ่านและเคารพสัญญาณการยินยอมหรือไม่ยินยอมของคู่ รวมถึงการฝึกฝนการปฏิเสธ หรือรับมือกับการปฏิเสธ โดยไม่กลัวต่อพลวัตเชิงอำนาจ
2. พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องความยินยอมเชิงปฏิบัติการ มากกว่าการสอนเชิงทฤษฎีหรือกำหนดเป็นกฎระเบียบที่เป็นนามธรรม เนื่องจากการสื่อสารความยินยอมเชิงยืนยันต้องสร้างบรรยากาศของการเป็นธรรมชาติ และการฝึกให้อย่างสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความรู้สึกใกล้เคียงกับชีวิตจริง และเพื่อลดช่องว่างระหว่างความเป็นกฎระเบียบข้อบังคับกับพฤติกรรมสื่อสารเรื่องเพศในชีวิตจริง
3. การยอมรับการสื่อสารที่ยืดหยุ่น ทั้งการสื่อสารด้วยคำพูด และไม่ใช้คำพูด ว่าสามารถเป็นสิ่งที่ยืนยันความยินยอมได้ แต่จำเป็นจะต้องตระหนักถึงพลวัตเชิงอำนาจระหว่างบุคคลร่วมด้วย รวมถึงมายาคติต่างๆ เกี่ยวกับการข่มขืน แม้ว่าการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดอาจ

คลุมเครือหรือส่งผลต่อการตีความที่ผิดพลาด แต่การประเมินบริบทเชิงความสัมพันธ์ พลวัตเชิงอำนาจนั้นสำคัญกว่า หากทั้งสองฝ่ายอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่เคารพและเท่าเทียมระหว่างกันแล้ว การตีความไม่ว่าด้วยภาษากายหรือภาษาพูดนั้นสื่อสารอย่างชัดเจนทั้งสิ้น

4. การแก้ไขอุปสรรคเชิงวัฒนธรรมและบทบาทเพศแบบดั้งเดิมในระดับโครงสร้าง จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจไปพร้อมกันด้วย เนื่องจาก การยึดติดกับกรอบเพศ (Gender Norm) ทำให้เกิดการตีตราความต้องการของเพศที่แตกต่างกัน เกิดเป็นแรงกดดันต่อชายและหญิงในการกระทำบทบาททางเพศของตนเอง การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับประเด็นด้านเพศสภาพ และบทบาททางเพศ จึงจำเป็นเพื่อให้การสื่อสารความยินยอมเชิงยินยอมสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง
5. สนับสนุนบรรยากาศของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม เช่น การสร้างชุมชน (Community Based) ที่ร่วมกันสนับสนุนค่านิยม การสื่อสารความต้องการ รับฟังความต้องการ และเคารพในขอบเขตของผู้อื่น สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการรับฟัง และไม่ใช้มาตรการที่เป็นการบังคับ หรือลงโทษเพียงอย่างเดียว เนื่องจากอาจนำไปสู่การต่อต้านหรือเพิกเฉยต่อนโยบายได้

เทคนิคการสื่อสารความยินยอม

ตามหลักการเกี่ยวกับการยินยอมเชิงยินยอมที่ได้นำเสนอไปในบทที่ 3 อธิบายว่า ความยินยอมทางเพศไม่ใช่เพียงแค่การ “ตอบตกลง” เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการสื่อสารที่ต้องอาศัย ความเต็มใจ (Freely Given), ความรู้ความเข้าใจ (Informed), ความจำกัดเฉพาะเรื่อง (Specific),

และสามารถถูกเพิกถอนได้ทุกเมื่อ (Revocable) หรือที่เรียกโดยย่อว่า FRIES การจะบรรลุซึ่งความยินยอมที่มีคุณภาพได้นั้น คู่สนทนาต้องมีความสามารถในการแสดงความต้องการ ความรู้สึก และการกำหนดขอบเขตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มีผู้ที่เสนอหลักการเกี่ยวกับการสื่อสารและต่อรองความยินยอมไว้หลายวิธีการ หนึ่งในเทคนิคทางจิตวิทยาที่ใช้การสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ ใช้หลักการลดการตำหนิ การตัดสิน หรือการใช้ภาษาที่ทำให้คู่สนทนา รู้สึกผิด เน้นที่การแสดงความรู้สึกและความต้องการของตนเองอย่างชัดเจน โดยไม่เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น Thomas Gordon ได้เสนอหลักการสื่อสารที่เรียกว่า "I Message" หรือ "I Statement"

Thomas Gordon ผู้บุกเบิกแนวคิดการฝึกอบรมประสิทธิผลสำหรับผู้ปกครอง (Parent Effectiveness Training - P.E.T.) ได้พัฒนาเทคนิคการสื่อสารที่เรียกว่า "I Message" หรือ "I Statement" ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแสดงความรู้สึกและความต้องการของตนเองอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา โดยไม่เป็นการตำหนิหรือกล่าวโทษพฤติกรรมของผู้อื่น (Gordon, n.d.)

I-Message ถูกออกแบบมาเพื่อใช้ในสถานการณ์ที่พฤติกรรมของอีกฝ่ายกำลังสร้างปัญหาให้กับตัวเรา (ผู้ส่งสาร) โครงสร้างพื้นฐานของ I-Message ในบริบทการเผชิญหน้า (Confrontive I-Message) ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ:

1. การนิยามพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อย่างเป็นกลาง คือ การระบุถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอย่างเฉพาะเจาะจงและเป็นกลาง โดยไม่มีการตีความหรือตัดสิน ตัวอย่าง: "เมื่อคุณสัมผัสร่างกายของฉันโดยไม่ถามก่อน..."

2. การแสดงความรู้สึกของตนเอง (Your Feeling) คือ บอกเล่าถึงผลกระทบทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเราโดยใช้คำที่สื่อถึงความรู้สึกอย่างแท้จริง ตัวอย่าง: "...ฉันรู้สึก ตกใจ และไม่สบายใจ..."
3. การอธิบายผลกระทบที่เป็นรูปธรรม (The Tangible Effect) คือ การชี้แจงถึงผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมหรือผลกระทบที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับตัวเราอันเนื่องมาจากพฤติกรรมนั้น ตัวอย่าง: "...เพราะฉันไม่รู้ว่าคุณต้องการทำอะไร และมันทำให้ฉันรู้สึกท้อใจจากัดของฉันทุณละเลย"

ตารางที่ 2 ความแตกต่างระหว่าง You Message และ I Message

You Message การพูดเชิงตัดสินและกล่าวโทษ	I Message อภการกล่าวโทษ เน้นความรู้สึกและผลกระทบต่อผู้พูด
"คุณนี่เห็นแก่ตัวจริงๆ ที่จู้โจมฉันแบบนี้ ไม่ให้เกียรติฉันเลย"	"ฉันรู้สึก ปรารถนาใจ และไม่สบายใจ เมื่อคุณจู่โจมฉันทันทีโดยไม่ถามก่อน เพราะฉันอยากจะเตรียมตัวทางอารมณ์ก่อนที่จะใกล้ชิดกับใคร และฉันรู้สึกว่าคุณยังไม่พร้อม"

การใช้ I-Message ช่วยให้คู่สนทนาได้รับฟังข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของพฤติกรรมตนเองต่ออีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่รู้สึกว่าคุณโจมตี ทำให้มีโอกาสเปิดใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการสื่อสารเรื่องความยินยอมที่ละเอียดอ่อน

I-Messages เหล่านี้ช่วยส่งเสริม การเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง (Self-Disclosure) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่โปร่งใสและน่าเชื่อถือ ตามที่ Sidney Jourard ได้กล่าวไว้ว่าการปิดบังตัวตนที่แท้จริงและพยายามบงการผู้อื่นเป็นการทำลายความซื่อสัตย์สุจริตของทั้งตนเองและเหยื่อ

การตั้งขีดจำกัด (Setting Boundaries) คือ การกำหนดขอบเขตทางกายภาพ ทางอารมณ์ และทางจิตใจที่เราารู้สึกปลอดภัยและสบายใจในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในบริบทของการต่อรองความยินยอม การตั้งขีดจำกัดเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เราสามารถบอก “ไม่” หรือกำหนดเงื่อนไขของ “ใช่” ได้อย่างมั่นใจ Cristien Storm จากหนังสือ *Empowered Boundaries* (2018) ได้นำเสนอ 4 ขั้นตอนเชิงปฏิบัติในการกำหนดขอบเขตที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพไว้ว่ามีหลักการสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1: Name the Behavior (การนิยามพฤติกรรม) ขั้นตอนนี้คือการระบุและตั้งชื่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์โดยตรงไปตรงมาและไม่มี การตัดสิน ควรใช้ภาษาที่เฉพาะเจาะจงเพื่อให้อีกฝ่ายเข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่สร้างปัญหา ตัวอย่าง: “เมื่อคุณจับมือฉันแน่นเกินไป” หรือ “เมื่อคุณพูดเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศของฉันกับเพื่อนของคุณ”

ขั้นตอนที่ 2: Give a Directive (การให้แนวทางปฏิบัติที่เป็นทางเลือก) หลังจากนิยามพฤติกรรมแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการให้คำแนะนำหรือแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นทางเลือกที่ยอมรับได้ โดยควรใช้คำสั่งที่สุภาพแต่หนักแน่น หรือการขอร้องที่ชัดเจน ตัวอย่าง: “ได้โปรดปล่อยมือฉัน” หรือ “ฉันต้องการให้คุณไม่พูดเรื่องส่วนตัวของฉันกับใครอีก” หรือ “ฉันต้องการให้เราหยุดพัก 5 นาทีก่อนทำกิจกรรมต่อไป”

ขั้นตอนที่ 3: Broken Record (การอธิบายขยายความถึงผลกระทบ) เทคนิค “Broken Record” คือการย้ำคำขอหรือการให้แนวทางปฏิบัติเดิมซ้ำๆ อย่างสงบและหนักแน่น โดยอาจมีการเพิ่มการอธิบายขยายความถึงผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้น เพื่อตอกย้ำความสำคัญของขีดจำกัด โดยไม่จำเป็นต้องโต้แย้งหรือเข้าสู่การสนทนาที่ไม่จำเป็น ตัวอย่าง:

A: “ฉันขอให้คุณปล่อยมือฉัน” (Directive)

B: “ทำไมล่ะ? ฉันก็แค่จับเฉยๆ” (การต่อรอง)

A: “ฉันเข้าใจ แต่ฉันต้องการให้คุณปล่อยมือฉัน เพราะฉันรู้สึกว่าคุณกำลังบังคับฉัน และฉันต้องรู้สึกปลอดภัย” (Directive ซ้ำพร้อมขยายผลกระทบ)

B: “อย่าคิดมากเกินไป”

A: “ฉันขอให้คุณปล่อยมือฉันตอนนี้” (Directive ซ้ำอย่างหนักแน่น)

ขั้นตอนที่ 4: End an Interaction (การหยุดปฏิสัมพันธ์) หากอีกฝ่ายยังคงละเลยหรือพยายามข่มขู่ขัดจุกัดอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนสุดท้ายคือการตัดสินใจยุติการปฏิสัมพันธ์นั้นทันที นี่คือการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองและรักษาความปลอดภัยทางอารมณ์และร่างกาย ตัวอย่าง: “ถ้าคุณไม่ยอมปล่อยมือฉัน ฉันจะเดินออกไปตอนนี้” หรือ “ถ้าคุณยังพูดเรื่องนี่ต่อ ฉันจะขอยุติการสนทนาและแยกย้ายกัน”

การกล้าที่จะหยุดปฏิสัมพันธ์เป็นการแสดงให้เห็นถึงความจริงจังในการรักษาขีดจำกัดของตนเอง และเป็นการส่งสัญญาณที่ชัดเจนว่าการเคารพขีดจำกัดเป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการสานต่อความสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์

การสื่อสารและการต่อรองความยินยอม เป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การนำเอาแนวคิด I-Message มาใช้ช่วยให้เราสามารถแสดงความรู้สึกและผลกระทบที่พฤติกรรมของผู้อื่นมีต่อตัวเราได้อย่างรับผิดชอบและไม่ตำหนิ ในขณะที่การใช้หลักการ Set Boundaries 4 ขั้นตอน ของ Cristien Storm (2018) เป็นเกราะป้องกันที่ช่วยให้เรากำหนดและรักษาขีดจำกัดส่วนตัวได้อย่างหนักแน่นและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะเหล่านี้จะช่วยสร้างวัฒนธรรมความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความเคารพ

(Respect), ความชัดเจน (Clarity), และความปลอดภัย (Safety) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการให้และรับความยินยอมที่ดีในทุกมิติของชีวิต

ความสามารถในการให้ความยินยอม (Consent Capacity)

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ทุกสถานการณ์ที่จะสามารถให้ความยินยอม และนับว่าในสถานการณ์นั้นเป็นการยินยอมได้อย่างสมบูรณ์ ชุดข้อมูลต่อจากนี้คือปัจจัยที่ต้องนำมาใช้ในการพิจารณาร่วมด้วยในกระบวนการความยินยอม

1. **อายุความยินยอม หรือ Age of Consent** หมายถึงอายุตามกฎหมายที่สามารถตัดสินใจที่จะยินยอมมีเพศสัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง เป็นกฎหมายเพื่อปกป้องผู้เยาว์จากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ทั่วโลกมีการกำหนดอายุความยินยอมที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่ 11 ถึง 21 ปี แต่ประเทศส่วนใหญ่มีอายุความยินยอมอยู่ที่ระหว่าง 14-18 ปี แม้ว่าอายุที่บรรลุนิติภาวะส่วนใหญ่ เริ่มนับตั้งแต่ 18-21 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศไทยอายุความยินยอม อยู่ที่ 15 ปี และในช่วงหลายปีที่ผ่านมายังคงมีข่าวการพรากผู้เยาว์ ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจเกิดขึ้น อาทิ ครู-นักเรียน, บุคคลในครอบครัว เป็นต้น เป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนที่ถกเถียงกันในสังคมถึงจุดประสงค์แอบแฝง เช่น กระบวนการหลอกล่อให้เชื่อใจเพื่อจุดประสงค์แอบแฝง (Child Grooming) ซึ่งทำให้การตัดสินใจเป็นความยินยอมพร้อมใจของเด็กหรือไม่ เพราะฉะนั้นควรตรวจสอบอายุความยินยอมของคู่สนทนเพื่อความปลอดภัยก่อนที่จะกลายเป็นความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดกฎหมาย ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวโน้มอายุความยินยอมทางเพศในหลายประเทศทั่วโลก พบว่าอายุความยินยอมตามกฎหมายหลายประเทศเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ที่มีลักษณะไม่สมดุลทางอำนาจ (Ebetürk, 2021)

- 11 ปี จำนวน 1 ประเทศ คือ ไนจีเรีย
- 12 ปี จำนวน 2 ประเทศ คือ แองโกลา, ฟิลิปปินส์
- 13 ปี จำนวน 4 ประเทศ คือ คอโมโรส บุร์กินาฟาโซ, ไนเจอร์, ญี่ปุ่น
- 14 ปี จำนวน 29 ประเทศ คือ ซาฮารีน, ลิกเตนสไตน์, ไมโครนีเชีย, เซาตูเมและปรินซิปี, เคปเวิร์ด, มอนเตเนโกร, มอริเชียส, เอสโตเนีย, แอลเบเนีย, บัลแกเรีย, ปารากวัย, เซอร์เบีย, ออสเตรเลีย, ฮังการี, โปรตุเกส, โบลิเวีย, เอกวาดอร์, ชาด, มาลาวี, มาดากัสการ์, เปรู, โคลอมเบีย, เมียนมา, อิตาลี, เยอรมนี, สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก, บังกลาเทศ, บราซิล, จีน
- 15 ปี จำนวน 24 ประเทศ คือ ไทย, โมนาโก, เซนต์วินเซนต์และเกรนาดีนส์, อาร์บา, คิริบาส, ไอซ์แลนด์, หมู่เกาะโซโลมอน, สโลวีเนีย, อูรุกวัย, โครเอเชีย, คอสตาริกา, เดนมาร์ก, ลาว, กรีซ, เซ็ก, ฮอนดูรัส, สวีเดน, กินี, กัมพูชา, โรมาเนีย, ซีเรีย, เกาหลีเหนือ, โปแลนด์, ฝรั่งเศส
- 16 ปี จำนวน 22 ประเทศ คือ หมู่เกาะคุก, ปาเลา, หมู่เกาะมาร์แชลล์, อเมริกันซามัว, เซนต์คิตส์และเนวิส, แคมเบีย, ศรีลังกา, ใต้หวัน, ออสเตรเลีย, แคเมอรูน, เวเนซุเอลา, กานา, มาเลเซีย, อุซเบกิสถาน, ยูเครน, แคนาดา, แอลจีเรีย, สเปน, แอฟริกาใต้, อังกฤษ, รัสเซีย, สหรัฐอเมริกา
- 17 ปี จำนวน 4 ประเทศ คือ เม็กซิโก, ไอร์แลนด์, ไชปรัส, นาอูรู

ส่วนใหญ่ที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกคือ 10 ปี เนื่องจากขาดความรู้เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ ขาดโอกาสการเข้าถึงข้อมูลเนื่องจากไม่มีภาษามือในการอธิบายข้อมูล เกิดการเลียนแบบจากสื่อต่างๆ ขึ้น (พิชชา ไชยสำแดง, 2564)

3. **ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ** อิศระในการปฏิเสธคือแก่นของการสื่อสาร ความยินยอมพร้อมใจ ในความสัมพันธ์ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้อย่างเสรี ปฏิเสธแล้วอาจส่งผลในแง่ลบตามมา ถูกควบคุม เหนือร่างกายหรือความเป็นอยู่ทางการเงิน ชีวิต หน้าที่การงานต่างๆ แสดงว่าบุคคลนั้นกำลังอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยากจะนำไปสู่การยินยอมพร้อมใจโดยสมบูรณ์ เพราะการยินยอม ถูกกดทับด้วยความกลัว วิตกกังวล การถูกหวังผลประโยชน์บางอย่าง โดยไม่เท่าเทียมกับอีกฝ่าย หรือเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่บีบบังคับ และทารุณ หากอยู่ในความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าว จึงไม่อาจที่จะให้ความยินยอมพร้อมใจได้ นอกเสียจากว่าจะสามารถทำให้อำนาจของทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกัน อยู่ในสถานะที่ไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบไปกว่ากัน
4. **แอลกอฮอล์/สารเสพติด** ส่งผลต่อระดับสติสัมปัญญะของบุคคล แอลกอฮอล์เป็นสารที่เป็นที่ถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากว่า จะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่เพศสัมพันธ์ที่ไม่ยินยอมหรือไม่ ระดับความรู้ตัวที่ระดับใด จึงเรียกได้ว่ายังคง สามารถให้ความยินยอมพร้อมใจได้ แต่ตามหลักการของการยืนยันความยินยอมพร้อมใจ แอลกอฮอล์และสารเสพติดที่ส่งผลให้บุคคลนั้นอยู่ในสภาพ “หมดสติ” หรือไม่รู้สึกรู้ตัว ย่อมไม่สามารถที่จะให้ความยินยอมพร้อมใจต่อการกระทำใดๆ ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะเคยยินยอมมาก่อนก็ตาม ดังนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบของทุกคนที่ควรหลีกเลี่ยงการข้องเกี่ยวกับทางเพศ

กับบุคคลที่อยู่ในสภาวะหมดสติ ไม่รู้ตัว เพราะอาจเสี่ยงอย่างมากที่จะนำไปสู่การล่วงละเมิดทางเพศ

unสรุป

กล่าวโดยสรุป ขอบเขต (Boundaries) ซึ่งเปรียบเสมือนรั้วบ้านที่แบ่งพรหมแดนระหว่างตัวเราและผู้อื่น โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ ขอบเขตที่แข็งตัว (Rigid), ขอบเขตแบบซึมผ่านได้ (Permeable), และขอบเขตที่ยืดหยุ่น (Flexible) ซึ่งเป็นรูปแบบที่พึงประสงค์ที่สุดเนื่องจากเปิดให้มีการสื่อสารและต่อรอง การที่บุคคลมีขอบเขตแบบแข็งตัวหรือซึมผ่านได้มักมาจากความกลัวที่ฝังลึก ซึ่งเกิดจากการถูกกดทับจากวัฒนธรรมอำนาจเหนือ (Power Over) ที่ทำให้บุคคลเพิกเฉยต่อความต้องการของตนเอง

ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม คือ การกำหนดขอบเขต (Setting Boundaries) โดยเริ่มจาก “การสำรวจความต้องการที่แท้จริงของตัวเอง” ผ่านเทคนิค “การฟังเสียงร่างกายตนเอง” เพื่อตระหนักถึงสัญญาณเตือนภายใน การกลับมาสู่การรับฟังเสียงภายในนี้จะนำไปสู่การสร้าง “อำนาจภายใน” (Power Within) ซึ่งเป็นพลังในการเคารพตนเองและยืนยันความต้องการอย่างแท้จริง เพื่อยืนยันความต้องการและต่อรองความยินยอมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบเพื่อให้ความยินยอมนั้นสมบูรณ์ตามหลักการ FRIES โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนและมีพลวัตเชิงอำนาจสูง ได้แก่ อายุความยินยอม, ความสามารถทางสติปัญญาที่อาจทำให้บุคคลยากลำบากในการตัดสินใจ, ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อาจทำให้การปฏิเสธไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเสรี และการอยู่ในสภาวะ แอลกอฮอล์/สารเสพติดจนกระทั่งหมดสติ ซึ่งทำให้บุคคลไม่อาจให้ความยินยอมที่แท้จริงได้ การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม ต้องอาศัยการฝึกฝนทักษะการสื่อสารเหล่านี้

ให้เป็น “ทักษะชีวิต” เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Baczynski, M., & Scott, E. (2022). *Creating consent culture: A handbook for educators*. Jessica Kingsley Publishers.
- Chernata, T. (2024). The Role of Emotional Intelligence in The Personal Boundariesformation. *Personality and environmental issues*, 3(3), 59 - 66.
- Ebetürk, I. (2021). Global diffusion of laws: The case of minimum age of marriage legislation, 1965 - 2015. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 8(3), 294 - 328.
- Gordon, T. (n.d.). *Origins of the Gordon Model*. Retrieve from <https://www.gordontraining.com/thomas-gordon/origins-of-the-gordon-model/#imessages>.
- Harper, F. G., (2020). *Unfuck Your Boundaries: Build Better Relationships Through Consent, Communication, and Expressing Your Needs*. Microcosm Publishing.
- Jozkowski, K. N. (2016). *Barriers to Affirmative Consent Policies and the Need for Affirmative Sexuality*, 47 U. Pac. L. Rev. 741
- Reynolds, P., (2016). The Quality of Consent: Sexual Consent, Culture, Communication, Knowledge and Ethics (p.82 - 86). In Cowling, M. & Reynolds, P. (Eds.), *Making sense of sexual consent*. Routledge.
- Starhawk. (1990). *Truth or dare: Encounters with power, authority, and mystery*. HarperSanFrancisco.
- Stryker, K. & Queen, C. (2017). *Ask: Building Consent Culture*. Thorntree Press.
- Storm, C. (2018). *Empowered Boundaries*. North Atlantic Book.
- Young, C. (2014). Campus Rape: The Problem With ‘Yes Means Yes’. Retrieve from <https://time.com/3222176/campus-rape-the-problem-with-yes-means-yes/>

- ปรีชญา ภรณ์จันทร์รักษ์. (2551). *กระบวนการขับเคลื่อนของสังคมต่อการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 กับการสร้างวาทกรรมเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง* (No. 125658). วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download_digi/125658/?path=thesis/ig/0035/01TITLE.pdf
- พัชชา ไชยลำแดง (2564). *ความเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นผู้หญิงที่พิการทางการได้ยิน*. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 44(3), 123-132. สืบค้น จาก <https://he01.tcithaijo.org/index.php/nah/article/view/247426>

บทที่ 5

ความยินยอมพร้อมใจทางเพศ ในสื่อ: มิติเนื้อหาและองค์กร

เชนตตี กีนนาม

เกริ่นนำ

แม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงจะเริ่มต้นอย่างมีนัยสำคัญนับตั้งแต่มีการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 แต่การรณรงค์ในหัวเวเวลานั้นกลับไม่มีการกล่าวถึงเรื่องความยินยอมพร้อมใจเรื่องเพศอย่างชัดเจน กระทั่งปี ค.ศ. 2017 ที่ขบวนการ #MeToo ได้กลายเป็นกระแสไวรัลไปทั่วโลก เป็นการส่งเสียงต่อสู้ที่โด่งดังที่สุดในเรื่องการคุกคามทางเพศในอุตสาหกรรมสื่อ เมื่อนักแสดงหญิงชาวอเมริกันเปิดเผยคดีล่วงละเมิดทางเพศครั้งร้ายแรงในวงการภาพยนตร์ ปลุกพลังให้ผู้หญิงทั่วโลกออกมาระบุว่าเคยถูกล่วงละเมิดทางเพศเช่นกัน ในช่วงเวลานั้นภายในวันเดียว #MeToo ครอบครองโซเชียลมีเดียด้วยโพสต์และความคิดเห็นมากกว่า 12 ล้านรายการ เปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อของการคุกคามทางเพศขยายจากวงการสื่อไปสู่ผู้เสียหายในสังคมวงกว้างได้มีโอกาสเรียกร้องความยุติธรรม เสียงกระแส #MeToo สร้างการตื่นตัวให้สังคมรับรู้เรื่องความยินยอมหรือไม่ยินยอมในการมีเพศสัมพันธ์

ผู้คนในโลกนี้เรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อมากกว่าการศึกษาในระบบ บทบาทของสื่อโป๊ที่สร้างบรรทัดฐานทางเพศสัมพันธ์ที่แตกต่างจากการมีเช็กส์ในชีวิตจริง หรือแม้แต่สื่อที่พูดถึงเพศสภาพและเพศวิถีของผู้คนในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์อยู่ในกรอบความคิดชายเป็นใหญ่ หรือยึดติดกับระบอบเพศสองขั้ว (Gender Binary) ซึ่งกำหนดบทบาทที่ตายตัวระหว่างเพศรวมไปถึงค่านิยมเรื่องความรักของสังคมที่เน้นการเอาใจมากกว่าจะสื่อสารกัน

สังคมไทยยังไม่มีการทำงานมากพอในการสนับสนุนการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ในด้านความสัมพันธ์ทางเพศ เมื่อผู้คนซึมซับความแฟนตาซีในสื่อมาใช้ในชีวิตจริง ปัญหาที่ตามมาคือการใช้อำนาจบังคับให้อีกฝ่ายต้องตอบสนองความต้องการทางเพศของอีกฝ่าย ซึ่งการบังคับไม่ใช่ความยินยอม การต้องจำยอมทำตามความต้องการทางเพศถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการคุกคามทางเพศ

รากฐานปัญหาการคุกคามทางเพศจึงมาจากการไม่รับฟังเสียงความต้องการของผู้เสียหาย นิยามความหมายของการคุกคามทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางวาจา สายตา ร่างกาย หรือพฤติกรรมอื่นใด มีจุดเน้นที่ความรู้สึกของผู้ถูกกระทำเป็นสำคัญมากกว่าการมองที่เจตนาของผู้กระทำ คำสำคัญจึงอยู่ที่ “การกระทำที่ไม่ปลอดภัยในทางเพศ” “ความรู้สึกของผู้ถูกกระทำ” และ “ความยินยอม” การกระทำใดใดหากไม่ได้มาจากความยินยอมพร้อมใจของผู้ถูกกระทำก็ถือเป็นการคุกคามทางเพศทั้งสิ้น

ความยินยอมพร้อมใจทางเพศ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียม โดยคู่ความสัมพันธ์มีความสมัครใจที่จะทำกิจกรรมทางเพศร่วมกัน ไม่มีการแบ่งแยกเป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ต่างฝ่ายสามารถใช้อำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ รับฟัง ไม่คิดแทนในกิจกรรมความสัมพันธ์ทางเพศ เพศสัมพันธ์ที่ไม่มีการตกลง ไม่มีการอนุญาตจากอีกฝ่ายหนึ่ง สิ่งนี้เรียกว่าการข่มขืน

ในสังคมตะวันตก การสื่อสารเรื่องความยินยอมทางเพศอธิบายได้ด้วยทฤษฎีบท (Sexual Script) แสดงให้เห็นว่าบุคคลเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ จากบท (Script) ที่มีรากฐานมาจากบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (Gagnon & Simon, 1973 ใน Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens, 2025) บทสามารถสร้างขึ้นได้ในบริบทของสภาพแวดล้อมทางสังคมรวมถึงสื่อมวลชน บทเป็นตัวการกำหนดแบบจำลองเพื่อตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรประพฤติตัวอย่างใด การวิจัยก่อนหน้านี้ได้เปิดเผยแง่มุมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ หนึ่งในบทดังกล่าวก็คือการยินยอมทางเพศด้วยวาจาอย่างชัดเจนนั้นถูกมองว่าไม่ใช่ “ธรรมชาติ” (Willis, Canan et al., 2020, p. 53 ใน Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens, 2025) ความไม่เป็นธรรมชาติตามที่กล่าวอ้างเนื่องจากเชื่อว่าการยินยอมทางเพศด้วยวาจาเป็นการขัดจังหวะการมีเพศสัมพันธ์ ในทางกลับกันการมีเพศสัมพันธ์ถูกเชื่อว่าเป็น “เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ” สิ่งนี้ได้รับการตอกย้ำในภาพยนตร์กระแสหลักที่บรรยายกิจกรรมทางเพศ ฉากในภาพยนตร์ตัดตรงไปที่ตัวละครซึ่งมีการแสดงเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการบรรยายเหตุการณ์ของการตกลงยินยอมที่นำไปสู่จุดนั้น (Jozkowski et al., 2019 ใน Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens, 2025) ในการศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในปี ค.ศ. 2013 โดยใช้ตัวอย่างภาพยนตร์สารคดี 50 เรื่องจากสหรัฐอเมริกาพบว่า “บทภาพยนตร์ทางเพศแบบดั้งเดิม” เป็นบทภาพยนตร์ที่มีอิทธิพลเหนือการถ่ายทอดภาพและเสียงกระแสหลัก ได้ทำให้สัญญาณการยินยอมโดยปริยายหรือไม่ใช่คำพูดกลายเป็นเรื่องธรรมดามากขึ้น หรืออีกนัยยะหนึ่งคือบทภาพยนตร์เหล่านี้กำลังลดรูปให้การยินยอมทางเพศมีความหมายโดยแคบผ่านการใช้ภาษาภายใน

เมื่อย้อนกลับไปในช่วงปีในสังคมไทย สื่อมวลชนในประเทศไทยยังไม่มีความเข้มข้นมากเพียงพอในการสื่อสารความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมความยินยอมพร้อมใจทางเพศ ประเทศไทยได้พยายามป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศและความรุนแรงต่อผู้หญิงมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตามการรณรงค์ในหลายครั้งเน้นที่การลดปัจจัยเสี่ยงมากกว่าการสนับสนุนพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม สังคมไทยขาดการสร้างกรอบความคิดพื้นฐานที่สนับสนุนให้ผู้คนเคารพร่างกายของกันและกัน ประเด็นที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือคนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการปลูกฝังเรื่องความยินยอมทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ยินยอมถือเป็นการข่มขืน ปัญหานี้เกิดจากวัฒนธรรมที่ถือว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องต้องห้ามและไม่ควรพูดถึงเรื่องนี้ วัฒนธรรมไทยสั่งสอนให้ผู้หญิงปกปิดและเก็บความต้องการทางเพศของตนเอาไว้เป็นความลับ การมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องส่วนตัว มีเพียงผู้ชายเท่านั้นที่มีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศ ดังนั้นสังคมไทยจึงเป็นหนึ่งในสังคมที่มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศ การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศและรสนิยมทางเพศ และความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ

มีข่าวดังอย่างน้อย 2 กรณีที่แสดงว่าสื่อไทยยังไม่เคยมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนในการทำความเข้าใจเรื่องการยินยอมทางเพศในกระแสหลัก กรณีที่รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ล่วงละเมิดทางเพศผู้หญิงอย่างน้อย 14 คน ลูกขึ้นมาเรียกร้องความยุติธรรม คล้ายกระแส #MeToo ที่เริ่มจากผู้เสียหาย 1 คนส่งผลปลุกผู้เสียหายรายอื่นๆ ตามมา กลายเป็นข่าวพาดหัวในปี พ.ศ. 2565 ต่อมาในปี พ.ศ. 2566 มีรายงานว่าสมาชิกพรรคก้าวไกล 2 คนล่วงละเมิดทางเพศผู้หญิง สื่อมวลชนติดตามรายงานการล่วงละเมิดทางเพศอย่างต่อเนื่อง การจับประเด็นข่าวการคุกคามทางเพศถูกนำเสนอในพาดหัวที่สื่อความหมายว่าเหยื่อผู้หญิงสมควรร่วมคิดเท่ากับว่าผู้หญิงยินยอมให้เกิดการคุกคามทางเพศ

‘พวกเขาต้องการติสเครดิตร่วม’ ... สส. ก้าวไกล ชี้แจงปมแซด
หลุดคุกคามทางเพศ (The Matter, 2023)

การกล่าวว่ายี่หือเป็นผู้หญิงสมรู้ร่วมคิด เป็นต้นเหตุของการล่วงละเมิดทางเพศ โดยมากมักเป็นวาทกรรมของผู้กระทำ ข้อความลักษณะนี้มีพลังดึงดูดให้สื่อพาดหัวข่าว ขณะที่ข้อมูลงานวิจัยในระดับนานาชาติยืนยันว่าการเปิดเผยเรื่องการถูกทำร้ายทางเพศนั้นมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นเรื่องเท็จ ผู้หญิงส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธหรือลดความสำคัญของประสบการณ์การถูกทำร้ายทางเพศมากกว่าที่จะแต่งเรื่องขึ้นมาเอง (Queensland Government, 2025)

หลายครั้งเราจะได้ยินคำว่า ยี่หือยินยอม แต่การยินยอมไม่ได้แปลว่าผู้หญิงต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์ในครั้งนั้น แต่ยินยอมเพราะเขากลัวอำนาจกลัวอิทธิพลของผู้กระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อชีวิต ครอบครัว อาชีพ การงานของผู้หญิงที่ตกเป็นยี่หือ การที่ผู้หญิงไม่สามารถสื่อสารความยินยอมหรือไม่ยินยอมได้นั้นเกี่ยวพันกับการใช้อำนาจของบุคคลที่เหนือกว่า ไม่ว่าจะโดยความกลัวหรือการถูกใช้ตำแหน่งที่เหนือกว่าจูงใจล่อลวงบุคคลอื่นให้ยินยอมเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ เป็นเรื่องที่ไม่อาจยอมรับได้ว่าสิ่งนั้นคือความยินยอม ดังนั้นการล่วงละเมิดทางเพศบางครั้งผู้หญิงไม่สามารถจะลุกขึ้นมาบอกว่าหยุด หรือต่อสู้กับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าอย่างเช่นสถานภาพของคนที่เป็นนักการเมืองได้อย่างง่ายดายนัก

เมื่อพิจารณาจากภาพสะท้อนในสื่อบันเทิง ตัวละครชายในละครโทรทัศน์ไทยมักจะสนับสนุนการล่วงละเมิดทางเพศผู้หญิงโดยไม่สำนึกผิดหรือคัดค้านจากในละครมักยินยอมให้ผู้หญิงต้องลงเอยกับชายผู้ข่มขืนเธอ ปรากฏการณ์ “เมียจำเป็น” ทางช่อง 3 นำเสนอสถานการณ์ที่ตัวละครชายนำข่มขืนตัวละครหญิงนำและนักแสดงสมทบหญิง ชุมชนออนไลน์มีปฏิกริยาเชิงลบต่อเนื้อหา

ประเภทนี้และประท้วง ก่อนหน้านี้มีละครจำนวนไม่น้อยที่ปล่อยให้ฉากข่มขืนเกิดขึ้นและจบลงที่การลงเอยด้วยดี เช่น “คู่กรรม” เป็นการข่มขืนเพราะรัก “สวรรค์เบี่ยง” เป็นการข่มขืนเพื่อล้างแค้น เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของสื่อในการสร้างแนวคิดเรื่องความยินยอมทางเพศ หัวใจสำคัญของความยินยอมทางเพศคือการสื่อสารระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เท่าเทียมกัน การละเอียดที่จะรับรู้ว่าการยินยอมหรือไม่ยินยอมในเรื่องเพศว่าเป็นกระบวนการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งอาจยุติหรือรักษาความสัมพันธ์ทางเพศไว้ได้ตลอดเวลา สื่อล้มเหลวในการถ่ายทอดต่อสาธารณชนว่าการเข้าถึงร่างกายของผู้หญิงโดยไม่ได้รับความยินยอมถือเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ การข่มขืนไม่ใช่ความรักและไม่ควรอนุญาตให้จบลงที่การลงเอย

ประวัติศาสตร์การไม่มีตัวตนของวัฒนธรรมการยินยอมพร้อมใจทางเพศในเนื้อหาสื่อ

เงื่อนไขสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยทำให้วัฒนธรรมความยินยอมทางเพศไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยง่าย ค่านิยมที่ยกย่องบทบาททางเพศแบบปิตาธิปไตยไม่ส่งเสริมการสื่อสารในเรื่องเพศอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะการทำให้ผู้หญิงมีบทบาทเป็นรองและถูกนำเสนอซ้ำในฐานะเหยื่อในพื้นที่สื่อ ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ภายใต้อำนาจของความหวาดกลัวที่จะส่งเสียงยินยอมหรือไม่ยินยอม เนื้อหาในส่วนนี้จะทำการสำรวจรากเหง้าของการไม่มีตัวตนของวัฒนธรรมการยินยอมพร้อมใจทางเพศในสื่อ โดยวิเคราะห์ผ่านข้อเขียนในข่าวและภาพยนตร์ระหว่างปี พ.ศ. 2462-2519 ซึ่งถือเป็นช่วงเริ่มต้นของอุตสาหกรรมสื่อที่สามารถสะท้อนการฝังรากลึกของคตินิยมทางเพศที่ผลิตซ้ำและส่งต่อวัฒนธรรมอคติทางเพศของสื่อไทยมายังสื่อร่วมสมัยในปัจจุบัน

ความรุนแรงทางเพศเป็นความรุนแรงที่กระทำต่อเรือนร่างผู้หญิง พื้นที่สื่อไทยนับตั้งแต่ยุคทองของหนังสือพิมพ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา

สื่อได้กลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมทำหน้าที่ผลิตสร้างเรื่อร่างสดรีให้กลายเป็นวัตถุทางเพศซึ่งเป็นรูปแบบของการใช้อำนาจเหนือเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงการไม่สนใจฟังเสียงของความต้อการหรือไม่ต้องการ การประกอบสร้างความหมายในพื้นที่ข่าวข่มขืนและอนาจารในยุคอดีต ถูกทำให้มีความหมายเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องสนุกสนานของผู้ชายและเป็น การแสดงความรักแบบโรแมนติก ผู้หญิงกลายเป็นต้นเหตุของการคุกคามทางเพศ โดยวัฒนธรรมการกล่าวโทษเหยื่อ (Victim Blaming) ในสื่อไทยเริ่มต้นขึ้น ณ ช่วงเวลานี้

มายาคติความรักแบบโรแมนติกทำให้ความยินยอมต้องเจียบเสียงลง

ความรุนแรงทางเพศในความหมาย “เรื่องโรแมนติก” กลายเป็นมายาคติที่ทรงพลังอำนาจในข่าวข่มขืน เพราะหนังสือพิมพ์สร้างความหมายให้การข่มขืนคือเรื่องทางเพศ ซึ่งนำไปสู่ความเชื่อซึ่ง Benediot (สุกัญญา บุญตานนท์, ผู้แปล, 2533: 10-11) อธิบายว่าการข่มขืนไม่ใช่การทำร้าย ผู้ถูกข่มขืนมากไปกว่าเรื่องเพศที่ทำ ผู้หญิงสนุกสนานกับการข่มขืน หมายความว่าผู้หญิงยินยอมที่จะถูกข่มขืน ดังนั้นการข่มขืนจึงเป็นเรื่องสนุก เป็นความโรแมนติกมากกว่าที่จะน่าห่วงใย แต่ในความเป็นจริงการข่มขืนใกล้เคียงกับความทรนทานมากกว่าเรื่องทางเพศ ตราบเท่าที่คนยังเชื่อว่าการข่มขืนเป็นเรื่องเพศไม่ใช่การทำร้าย ผู้หญิงจะถูกเชื่อว่าเป็นผู้ร้องขอหรือให้ความยินยอมเอง

มายาคติความรักแบบโรแมนติกเป็นชุดความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นความเพิกเฉยต่อสัญญาณความรุนแรงต่อผู้หญิง ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายมักมีการอ้างความชอบธรรมความรักแบบโรแมนติกเพื่อใช้เป็นใบอนุญาตความยินยอมจากผู้หญิง จากข่าว “กอดนางสาวไว้นั้น รักจริง” ในปี พ.ศ. 2462 เนื้อหาข่าวมีข้อสันนิษฐานว่าผู้หญิงอาจจะมีการนัดแนะ

มาพบกับผู้ชาย โลกทัศน์ของสื่อกำลังมองว่าผู้หญิงยินยอมที่จะมาพบผู้ชาย ต่อมาเมื่อผู้หญิงชัดเจน ผู้ชายอ้างว่าเพราะรักจึงต้องใช้กำลังคุกคามทางเพศ

กอดนางสาวไว้แน่น รักจริง

นาง... (ระบุชื่อ) รูปร่างสะสวย เนื้อขาว ผอมยาว มีตุระ
ไปตักน้ำที่บ่อหลังตลาดเจ็กตำบลบ้านเช่า อำเภอบ้านเช่า จังหวัด
ลพบุรี นางสาว... (ระบุชื่อ) นี้จะได้นัดแนะกับนายสิ้น ชาติจิน
ไว้อย่างไรไม่ทราบ นายสิ้นได้เข้าจุดลากจะข่มขืนกระทำการ
นางสาว... (ระบุชื่อ) ได้ร้องขึ้นเสียงดัง จนนาง... (ระบุชื่อ) มารดา
นางสาวโต๊ะไต้ย็นจึงพากันวิ่งมาดู ฝ่ายนายสิ้นทละนางสาว...
(ระบุชื่อ) ไม่ กลับกอดนางสาวนั้นไว้แน่น...พลตำรวจได้ถาม
นายสิ้นว่า กอดเขาไว้ทำไม นายสิ้นตอบว่าอัครักเขา (ไทย,
7 พฤษภาคม 2462)

ความรักแบบโรแมนติก (Romantic Love) เป็นรากทางวัฒนธรรม
ที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่สมบูรณ์แบบ แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อมองจาก
แนวคิดความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ (Gender-based Violence)
ความรักแบบโรแมนติกถูกวิพากษ์ว่าเป็นอุดมการณ์ที่เต็มไปด้วยความไม่สมดุล
ทางอำนาจ แนวคิดเรื่องความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ซึ่งเน้นย้ำ
ความสำคัญกับความสมัครใจ ความเท่าเทียมทางเพศ และการสื่อสาร
อย่างชัดเจน มักถูกท้าทายโดยแบบแผนความรักโรแมนติก และเป็นปัจจัยสำคัญ
ที่ทำให้มองไม่เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่รุนแรงภายใต้ความชอบธรรมของ
อุดมการณ์ความรัก โดยเฉพาะในสื่อได้กลายเป็นพื้นที่การผลิตซ้ำภาพความรัก
แบบโรแมนติกอย่างมหาศาล

ตามแนวคิดสังคมวิทยาระบุว่ารากเหง้าความรักแบบโรแมนติกไม่ได้เป็น
สภาวะตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมผ่านอุดมการณ์ศาสนา

ครอบครัวและทฤษฎีนิยาม Anthony Giddens (1992) ขณะที่แนวคิดสตรีนิยมมองว่าอุดมการณ์เหล่านี้ตั้งอยู่บนโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ซึ่งทำให้การสื่อสารแบบเท่าเทียมอันเป็นหัวใจสำคัญของความยินยอมทางเพศกลายเป็นเรื่องรองหรือถูกมองว่าเป็นตัวทำลายบรรยากาศความรักแบบโรแมนติก

แบบแผนความรักโรแมนติกและผลต่อความยินยอมทางเพศที่ปรากฏในสื่อพบว่า สื่อโรแมนติกมักเน้นว่าการนิ่งเฉยของผู้หญิงหมายถึงความยินยอม ผู้ชายมีความสามารถในการอ่านใจได้โดยไม่ต้องถาม สิ่งนี้ตรงข้ามกับหลักความยินยอมที่ว่าต้องมีการตกลงอย่างชัดเจน (Affirmative Consent) สื่อละครไทยจำนวนมากนำเสนอ แนว “ตบ-จูบ” นำเสนอฉากที่ผู้หญิงนิ่งเพราะตกใจ แต่ทำให้ผู้ชมตีความว่าเป็น “สัญญาณตอบรับ” ภาพยนตร์ฮอลลีวูดหลายเรื่องมีฉากการจูบโดยไม่ถาม ซึ่งถูกทำให้เป็นฉากโรแมนติก ละครไทยแนวโรแมนติกทำให้ฉากที่พระเอกใช้เสียงดังหรืออารมณ์รุนแรง เป็นจังหวะที่ผู้ชม “จิ้น” สิ่งเหล่านี้สร้างมายาคติว่าความรักกลมกลืนไปกับอำนาจครอบงำแบบแผนที่ฝังรากลึกเหล่านี้สกัดกั้นไม่ให้ผู้หญิงและผู้ชายมีทักษะการเจรจาตกลงเรื่องความยินยอม เพราะมันถูกทำให้ขัดแย้งกับบทบาทความเป็นชายหรือความเป็นหญิงในวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่

บรรทัดฐานเรื่องเพศ การกำหนดบทบาททางเพศที่ชัดเจน ความสัมพันธ์ความรักแบบโรแมนติกทำให้ความสัมพันธ์เป็นเรื่องธรรมชาติ การวางบทบาทชายเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์และหญิงเป็นผู้ยอมรับ ส่งผลให้ความยินยอมถูกแทนที่ด้วย “ธรรมชาติของความรัก” ผ่านการนำเสนอละครที่พระเอกเป็นเจ้านาย - นางเอกเป็นลูกน้อง ซีรีส์มหาวิทยาลัยที่รุ่นพี่ชายใช้อำนาจเหนือเด็กใหม่ สื่อมักเล่าให้เห็นว่าความรักเติบโตจากความต่างสถานะ ขณะที่ซ่อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมเอาไว้

ความยินยอมที่เจ็บเสี่ยงในความสัมพันธ์ชีวิตคู่

ความรักแบบโรแมนติกในสื่อยังเชื่อมโยงกับอุดมการณ์สถาบันครอบครัว ถูกนำเสนอเป็นเส้นทางไปสู่การแต่งงานและครอบครัวแบบชาย-หญิง ส่งผลให้การพูดเรื่องความยินยอมกลายเป็นการทำลายความโรแมนติกที่นำไปสู่ การสร้างสถาบันครอบครัว การแต่งงานกลายเป็นใบอนุญาตความยินยอม ในการมีเพศสัมพันธ์ตลอดไป

ในภาพยนตร์เขาชื่อกานต์ (2516) “हतภัย” ภรรยาหมอกานต์ประสบ อุบัติเหตุรถคว่ำทำให้เธอสูญเสียความทรงจำ หมอกานต์เศร้าโศกเสียใจมาก คินหนึ่งเขาทนสภาพเช่นนี้ไม่ไหวจึงใช้กำลังข่มขืนเธอ ภาพยนตร์พยายาม สื่อให้เห็นว่าการใช้กำลังบังคับข่มขืนภรรยาทำให้สถานการณ์ความสัมพันธ์ ในชีวิตคู่ดีขึ้น ความทรงจำของ “हतภัย” กลับคืนมา แสดงให้เห็นว่า ความรุนแรงเป็นใบอนุญาตให้การข่มขืนในชีวิตคู่เป็นสิ่งที่สามีสามารถกระทำ ได้โดยไม่ต้องร้องขอความยินยอม ตรรกะของการอนุญาตให้ผู้ชายข่มขืน หรือ กระทำอนาจารต่อผู้หญิงได้ ถูกผลิตซ้ำในภาพยนตร์หลายต่อหลายเรื่อง การเคยมีความสัมพันธ์ทางเพศมาก่อนในฐานะคู่รักหรือสามีภรรยากลายเป็น ใบอนุญาตความยินยอม พระเอกในภาพยนตร์ไทยมีความชอบธรรม ในการคุกคามทางเพศได้ดังที่ปรากฏในภาพยนตร์ร่วมยุคสมัยเดียวกัน เช่น แม่ศรีไพร (2514) ชู้ (2515) หนองบัวแดง (2516) เป็นต้น

ความจริงที่ถูกนำเสนอในการศึกษายุคปัจจุบันระบุว่า การข่มขืนในชีวิต สมรสเกิดขึ้นได้จริงและเป็นอาชญากรรม การแต่งงานไม่ได้ให้สิทธิแก่ใคร ในการบังคับให้คู่ของตนมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้เต็มใจ เพียงเพราะคนสองคน แต่งงานกัน ไม่ได้หมายความว่าความยินยอมนั้นสามารถเกิดขึ้นโดยนัยหรือ สมมติได้ (Queensland Government, 2025)

งานศึกษาเรื่องความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง (กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ, 2546) พบว่าผู้หญิงไทยที่แต่งงานแล้วมักมีมุมมองว่าการยอมมีเพศสัมพันธ์เป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งที่ต้องแลกได้เมื่อคู่ของตนต้องการ โดยไม่ว่าตนเองจะต้องการหรือไม่ก็ตาม จึงทำให้ไม่สามารถปฏิเสธความต้องการทางเพศของสามีหรือคนรักได้ นอกจากนี้ความรู้สึกกลัวว่าจะไม่รักหรือกลัวจะไปมีผู้หญิงอื่น เป็นแรงผลักดันทางอ้อมให้ผู้หญิงต้องยอมตามใจไม่ว่าความรู้สึกที่แท้จริงอยากจะปฏิเสธหรือไม่ก็ตาม งานศึกษา ยังพบว่าผู้หญิงร้อยละ 26 ที่ยอมมีเพศสัมพันธ์กับสามีหรือคู่เพราะกลัวผลที่จะติดตามมาร้อยละ 8 เคยถูกคู่ของตนใช้กำลังบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ และร้อยละ 5 เคยถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ที่ทำให้รู้สึกแย่หรือต่ำต้อย

ผลกระทบต่อผู้รับสารต่อการผลิตซ้ำเนื้อหาความรุนแรงในชีวิตคู่ โดยปราศจากการยินยอม การศึกษาการยินยอมทางเพศในซีรีส์ทางโทรทัศน์ของสเปนในปี ค.ศ. 2019 (Orianna Calderón-Sandoval a, Isabel Villegas-Simón b and Pilar Medina-Bravo b, 2024) ที่ออกอากาศทาง Netflix ชื่อว่า Les de l'Hoquei (The Hockey Girls) มีการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้รับสารซึ่งตอบโพลต์ 3 โพลต์บนบัญชี Instagram ทางการของซีรีส์ ซึ่งได้สรุปเนื้อเรื่องของซีรีส์เกี่ยวกับการขาดการยินยอมทางเพศในความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหลักสองตัว ผลการวิจัยเผยให้เห็นความคิดเห็นของผู้ชมที่ดีความสถานการณ์ดังกล่าวโดยอ้างอิงแบบแผนของความรักแบบโรแมนติก เพิกเฉยต่อความขัดแย้งเกี่ยวกับการยินยอมทางเพศ และไม่มี การแสดงความคิดเห็นต่อการเลิกราแยกทางกันในฐานะที่เป็นปัญหาชีวิต

องค์ประกอบโรแมนติกของเรื่องราวในสื่อเบี่ยงเบนความสนใจจากสถานการณ์ของการไม่ยินยอมทางเพศ ความคิดเห็นของผู้ชมที่ปรากฏในสื่อ เช่น “ข้างน่าเสียดายที่พวกเขาจบลงแบบนี้” และ “น่าเสียดายที่พวกเขาแยกทางกัน พวกเขาเป็นคู่รักที่น่ารักมาก” ซึ่งมักจะมาพร้อมกับอิมโຈิน่าเศร้า

หรือหัวใจสลายของผู้ชม การสื่อความเหล่านี้จัดอยู่ในกรอบความรักโรแมนติก และเฟิกเฉยต่อปัญหาการยินยอมทางเพศโดยสิ้นเชิง ความสนใจของเรื่องราว ถูกเน้นไปที่การแยกทางโดยไม่พูดถึงสาเหตุที่ทำให้แยกทางกัน (Orianna Calderón-Sandoval a, Isabel Villegas-Simón b and Pilar Medina-Bravo b, 2024) ความหมายของการแต่งงานและความสัมพันธ์แบบคู่รัก ถูกล้อมกรอบภายใต้สถาบันครอบครัวอย่างแน่นหนา ขณะที่สิทธิบนเนื้อตัว ร่างกายไม่ควรถูกทำให้หายไปภายใต้ความโรแมนติกและความสมบูรณ์แบบ ของสถาบันครอบครัว คู่ความสัมพันธ์ควรมีสิทธิที่จะแสดงความยินยอม หรือไม่ยินยอมต่อความสัมพันธ์นั้น

การโทษเหยื่อในสื่อ รากเหง้าของการปฏิเสธความยินยอม

จากข่าว ในปี พ.ศ.2474 ตำรวจพยายามไล่ไล่เกลี้ยให้ยอมความเพราะ เห็นว่าการจับหน้าอกผู้หญิงเป็นเรื่องเล็กน้อยที่ผู้หญิงควรยินยอมไล่ไล่เกลี้ย

นายประνομม์จับอกนางสาว... (ระบุชื่อ) นางสาว... (ระบุชื่อ)
ร้องอะอะขึ้น... พลตำรวจสดพยายามพูดจาไล่ไล่เกลี้ยเพราะ
เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่นาง...(ระบุชื่อ) (มารดา) ไม่ยอม
(สยามราษฎร์, 19 สิงหาคม 2474)

การทำเรื่องความรุนแรงทางเพศให้กลายเป็นเรื่องสนุกและผู้หญิงก็ยินยอม เพราะชอบในความสุขนั้นสะท้อนผ่านการถ่ายภาพถ่ายที่สะท้อนความยินยอม ของผู้หญิง การพาดหัวข่าวสร้างวาทกรรมความรุนแรงทางเพศให้เป็นเพียงเรื่อง สนุกเหมือนการเล่นกีฬาฟุตบอลที่ต้องวางระบบการเข้าทำประตูแบบ 4 ต่อ 1 เช่น "สาวเลือดเขมรเสียเชิงชายในระบบ 4 ต่อ 1 ที่โมเต็ลชลบุรี" (ดาวสยาม, 22 กันยายน 2517) ภาพถ่ายของผู้หญิงผู้ถูกกระทำก็จะถูกเลือกในจังหวะ ที่เธอกำลังยิ้ม ไม่มีสีหน้าแสดงอารมณ์สูญเสียหรือเศร้าโศก รวากับว่าหนังสือพิมพ์

มีเจตนาจะสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจว่า เพราะการข่มขืนเป็นเรื่องสนุก ผู้หญิงจึงชอบที่จะถูกข่มขืน ผู้หญิงคือผู้ที่ให้ความยินยอมในเหตุการณ์ ความรุนแรงนั้นเสียเอง ในแง่มุมนี้จะเห็นว่ายิ่งผู้หญิงมีสัญชาติเขมร สื่อไทย ในยุคสมัยนั้นก็ยิ่งมองพวกเธอในฐานะที่เป็นคนอื่น (the otherness)

ภาพที่ 4 ชาว"สาวเลือดเขมรเสียชีวิตในระบอบ 4 ต่อ 1 ที่โมเต็ลชลบุรี"
(ดาวสยาม, 22 กันยายน 2517)

Carol Smart (1976 อ้างถึงใน มาลี พฤษษ์พงศาวิลี, 2526) ให้ทัศนะว่า หนึ่งในความเชื่อที่มีกันอย่างแพร่หลายที่สุดเกี่ยวกับเรื่องข่มขืน คือความเชื่อที่ว่าความต้องการทางเพศของผู้ชายมักจะเกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน ถ้าผู้ชายถูกกระตุ้นให้เกิดความใคร่แล้วจะไม่สามารถควบคุมหรือระงับได้ ความเชื่อนี้ถูกนำมาเป็นข้ออ้างว่า ถ้าผู้หญิงหยอกล้อหรือยั่วให้ผู้ชายเกิดอารมณ์ขึ้นแล้วผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงเพื่อบำบัดความใคร่จะมาโทษผู้ชาย

ไม่ได้ เพราะความต้องการทางเพศของผู้ชายรุนแรงมาตั้งแต่กำเนิด รุนแรงจนไม่สามารถควบคุมได้

สอดคล้องกับการศึกษาในยุคปัจจุบันที่สื่อมักทำให้ผู้หญิงเป็นวัตถุหรือลดตัวตนของพวกเขาเหลือเพียงรูปลักษณ์และความดึงดูดทางเพศ (Ward, 2002 ใน Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens, 2025) ในทางกลับกัน ผู้ชายถูกมองว่าให้ความสำคัญกับประสบการณ์ทางเพศและความพึงพอใจซึ่งทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า “ผู้ชายถูกขับเคลื่อนด้วยเซ็กส์” สอดคล้องกับการศึกษาในยุคปัจจุบันที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการเปิดรับสื่อและการรับรองมายาคติทางเพศเหล่านี้ (เช่น Galdi et al., 2014; Seabrook et al., 2016; ter Bogt et al., 2010 ใน Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens, 2025) สอดคล้องกับการนำเสนอของสื่อจำนวนมากไม่น้อยในประวัติศาสตร์ทศวรรษ 2500 และ 2510 ที่เน้นการอธิบายสรีระผู้หญิง รูปร่างหน้าตา รวมทั้งการแต่งกายของผู้หญิงได้กลายเป็นพื้นที่ของความยินยอมในเรื่องเพศ เช่น เพราะมีรูปร่างอวบอืด สวยสะคราญต้องใจ การแต่งกายเปิดเผยเรีนร่าง เท่ากับการสื่อความหมายของการยินยอม ถือเป็นมายาคติที่คลาดเคลื่อนและนำไปสู่การคุกคามทางเพศ

หนุ่มกลัดมันเห็นสาวเพื่อนบ้านร่างอวบอืด จึงทำทีเดินไปเป็นเพื่อน ครั้นถึงที่เปลี่ยวโดดเข้าปลุกปล้ำหมายเผด็จสาวทแต่ว่าสาวชั้นเชิงเหนือกว่าจึงเอาตัวรอดพาตัวมาแจ้งความดำเนินคดี (ประชาธิปไตย, 6 กุมภาพันธ์ 2507)

หนุ่มกลัดมันเห็นสาวร่างสะคราญต้องใจ ห้ามความรู้สึกไม่ไหว โดดกอดเอว สาวแจ้งตำรวจจับกลับฮึดสู้เลยต้องไปนอนมันจุกอกในห้องขัง (ไทยรัฐ, 19 มกราคม 2508)

สองหนุ่มเห็นสาวในบาร์รูปร่างต่องตา บาร์เล็กแล้วชวนไปเที่ยวสาวพาซื้อของมไปด้วยแต่สองหนุ่มกลับเล่นไม่ซื้อพาเข้าวัดทำบัตสีจนสาวเสียตัวแล้วสองหนุ่มเซิดหนีไป สาวร้องให้เข้าแจ้งให้ตำรวจตามจับตัวให้ด้วย (ประชาธิปไตย, 14 กุมภาพันธ์ 2508)

พ่อกรมวิฑธการให้การว่า “ผมทนไม่ไหวจริงๆ เพราะ... (ระบุชื่อ) มันสวยบาดใจผม” (ดาวสยาม, 23 กันยายน 2518)

สองหนุ่มช่างปูนและช่างทาสี เห็นสาวเปลื้องผ้ามุ่งกระโจมอกอาบน้ำ เกิดกระสันโดดเข้าปลุกปล้ำข่มขืนจนสำเร็จความใคร่ (ดาวสยาม, 12 กันยายน 2518)

ตั้งนั้นเนื้อข่าวความรุนแรงทางเพศในหน้าหนังสือพิมพ์มักมีการให้เหตุผลตอกย้ำว่า ผู้หญิงเองก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เกิดการข่มขืน ในทศวรรษ 2460 เหตุผลที่ผู้ชายผู้กระทำผิดนำมาอ้างก็คือ ผู้หญิงเป็นฝ่ายยั่ววนผู้ชายก่อน เป็นเพราะเธอไม่ยอมคุยกับผู้ชาย หรือเธออาจเป็นฝ่ายนัดแนะกับผู้ชายเอง สะท้อนให้เห็นอำนาจปิตาธิปไตยที่กำกับอยู่เบื้องหลัง การยั่ววนในความหมายนี้คือการให้ความยินยอมโดยผู้หญิงเอง จากข่าวในปี พ.ศ. 2467 นายเขยตาบอดรับสารภาพว่าข่มขืนเด็กหญิงเพราะเธอยั่ววนก่อน หรือข่าวในปี พ.ศ.2462 สื่อตั้งข้อสงสัยว่าผู้หญิงอาจนัดแนะกับผู้ชาย จนเป็นเหตุให้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ

พลตำรวจขมได้ไปจับตัวนายเขยตาบอดทั้งสองข้างได้บังอาจใช้กำลังกายข่มขืนกระทำชำเราเด็กหญิง... (ระบุชื่อ) อายุ 8 ขวบ บุตรีนาง... (ระบุชื่อ) ที่ตำบลตลาดน้อย...นายเขยให้การรับสารภาพแถลงว่าเด็กหญิง... (ระบุชื่อ) ยั่วตันทา (สยามราษฎร์, 31 มกราคม 2467)

นางสาว... (ระบุชื่อ) นี้จะได้นัดแนะกับนายสิน ชาติจิน ไว้อย่างไร ไม่ทราบ นายสินได้เข้าจุดลากจะข่มขืนกระทำชำเรา (ไทย, 7 พฤษภาคม 2462)

ความรู้จากการวิจัยที่ถูกเผยแพร่ในพื้นที่ข่าวของหนังสือพิมพ์หลังปี 2500 นำเสนอผลการศึกษาที่ยืนยันข้อมูลส่วนหนึ่งว่า ต้นเหตุของการข่มขืนนั้น ผู้กระทำความผิดร้อยละ 18 อ้างว่าทำผิดเพราะผู้หญิงยั่ววนก่อน ร้อยละ 30 ระบุว่าทำผิดเพราะรู้สึกต้องการทางกามารมณ์ (ไทยรัฐ, 17 ธันวาคม 2507) โดยนัยนี้ “ความรู้” จากการวิจัยจึงกลายเป็น “วาทกรรมความรู้” ที่เป็นปัจจัยเบื้องหลังในการสร้างความชอบธรรมให้กับ “วาทกรรมว่าด้วยผู้หญิงคือต้นเหตุแห่งการถูกข่มขืน” เท่ากับเป็นการผลิตซ้ำมายาคติที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความยินยอม

ดร.ธำรง บัวศรี ประธานอนุกรรมการวิจัยเกี่ยวแก่ความผิดทางเพศ แดงผลการวิจัย สาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดทางเพศ 1) สถานที่ปลอดภัยคน เช่น ในป่าในไร่ ถ้าเป็นเหตุเกิดในบ้านพักมักเป็นเวลากลางคืนตามลำพัง 2) 30% ของผู้ทำผิดบอกว่าเป็นเพราะรู้สึกต้องการทางกามารมณ์ 3) จำนวนผู้ต้องขังได้ทำผิดโดยฝ่ายเสียหายเป็นคนรักของตนเอง 4) ทำผิดเพราะทนความยั่ววนไม่ไหว เพราะผู้หญิงยั่ววนก่อนประมาณ 18 % 5) ทำผิดเพราะคึกคะนองรู้เท่าไม่ถึงการณ์ 6) ทำผิดโดยปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่เป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง 7) นอกจากจะเป็นการอนาจาร ยังเป็นการมุงทรัพย์สินด้วย 8) เมาสุรา 9) สื่อมวลชนชักจูง (ไทยรัฐ, 17 ธันวาคม 2507)

ความเห็นของยุคสมัยมีความชัดเจนว่า สื่อจัดวางบทบาทผู้หญิงในฐานะเหยื่อที่เป็นต้นเหตุ บทข่มขืนในหนังสือหลายเรื่อง ผู้เขียนบทไม่ได้เขียนไว้ก่อน แต่ถูกยัดเยียดใส่เข้าไปในตอนหลัง ผู้กำกับและผู้สร้างบอกว่าต้องมีฉาก

เหล่านี้เพราะปลุกอารมณ์ผู้ชาย คาเนียล เมลนิก ผู้สร้างของบริษัทเมโทรให้ความเห็นว่า ความโหม้เมียงที่จะใส่บททฤษฎีกรรมในเรื่องเพศนั้น เนื่องจากผู้ทำหนังมักจะทักทักเอาว่า อันที่จริงแล้วผู้หญิงชอบถูกข่มขืนและอยากให้โดนกับตัวเองบ้างทั้งนั้นแหละ(ประชาธิปไตย, 7 มีนาคม 2518)

ความเชื่อประเภทที่ว่า ผู้หญิงเองก็ชอบที่จะถูกข่มขืน อยู่ภายใต้กรอบคิดทฤษฎีเรื่องปมด้อยของความเป็นเพศหญิง (Penis Envy) จากการศึกษาของ Freud ที่นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า นี่เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปของความเป็นผู้หญิง ข้อค้นพบนี้นำไปสู่การสรุปของ Helene Deutsch ว่าผู้หญิงนั้นแหละต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเป็นเหยื่อของเธอเอง ผู้หญิงส่วนใหญ่จะมีจินตนาการในเรื่องเพศสัมพันธ์กับชายคนรัก (ซึ่งมักจะไม่ใช่จริงมาก่อน) ในแบบที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวดรุนแรง ในหลายกรณีที่คดีข่มขืนขึ้นสู่ชั้นศาลปรากฏว่า ผู้พิพากษายังเชื่อว่าฝ่ายชายถูกกล่าวหาโดยหญิงที่มีปัญหาในเรื่องเพศ (Hysterical Women) ภาพสะท้อนที่มาจากแนววิเคราะห์ดังกล่าวปรากฏในบทภาพยนตร์ที่ได้สร้างให้ชายผู้ข่มขืนนุกห้องนอนของเหยื่อสาวพร้อมอาวุธ แต่ในที่สุดเหยื่อสาวได้เคลิบเคลิ้มหลงใหลในตัวชายคนนั้น (Susan Griffin, 1976 อ้างถึงในสุธีระ ฤกษ์วัลย์, 2545: 23)

การขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมความเข้าใจในการยินยอมทางเพศสร้างปัญหาทำให้เรื่องการข่มขืนต้องเงิบเสียงลง ผู้หญิงส่วนหนึ่งที่ถูกล่วงขืนไม่กล้าเข้าแจ้งความและมีบางส่วนริรอที่จะเข้าแจ้งความ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสียหายของตัวผู้หญิงเองในการพิจารณาคดีของศาล นอกจากอับอายแล้วพวกเธอยังกลัวที่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุในการข่มขืนเสียเองด้วยเหตุผลต่างๆ ที่สังคมและสื่อช่วยกันประกอบสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย สรีระของผู้หญิง การยั่วชวนผู้ชายก่อน การกลับบ้านดึก การเดินในที่เปลี่ยว เป็นต้น

การต่อสู้ขัดขืนถูกเน้นย้ำในสื่อว่าเป็น “หลักฐานเชิงประจักษ์” ในชั้นกฎหมาย

ข่าวในปี พ.ศ. 2509 กรณีศาลฎีกายกฟ้องคดีตำรวจข่มขืนหญิงค้าบริการ ด้วยเหตุผลสถานที่เกิดเหตุข่มขืนนั้นเป็นสถานค้าบริการ แสดงให้เห็นถึงการมอบอำนาจในการยินยอมหรือไม่ยินยอมให้แก่ผู้ชายตามข่าวนี้คือ ศาลและตำรวจ เพื่อยืนยันตัดสินความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ของผู้หญิง โดยนัยนี้สะท้อนถึงอำนาจของปีศาจปีโตยที่กำกับอยู่เบื้องหลัง แต่สิ่งที่ลึกลงไปคือหญิงค้าบริการในข่าวชาติประจักษ์พยานในความเป็นหญิงตีมาต่อสู้คดีศาลจึงยกฟ้องจึงเท่ากับว่าในบริบทของการค้าประเวณี ความสัมพันธ์ทางเพศอยู่ภายใต้การยินยอมของหญิงค้าบริการนั่นเอง

ศาลฎีกาตัดสินยกฟ้องคดี ร.ต.ต. ข่มขืนหญิง

ผู้คดีกันมา 3 ปี ที่เกิดเหตุเป็นช่อง

ศาลวินิจฉัยว่าที่เกิดเหตุเป็นช่องโสเภณี ผู้เสียหายมัวสุมอยู่ในช่องโสเภณี พยานหลักฐานต่างๆ ฟังไม่ได้ว่าจำเลยได้กระทำผิดจริงจึงพร้อมกันพิพากษายกฟ้องจำเลยไป (ไทยรัฐ, 21 มีนาคม 2509)

งานศึกษาในปัจจุบันเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับผู้ค้าบริการทางเพศว่าสามารถเพิกถอนความยินยอมในการมีเพศสัมพันธ์ได้ทุกเมื่อ ผู้ค้าบริการทางเพศสามารถเลือกที่จะไม่เห็นด้วย/ยินยอมตามคำขอของลูกค้า และเพิกถอนความยินยอมได้ทุกเมื่อ ความคิดที่ว่าผู้ค้าบริการทางเพศไม่สามารถถอนอำนาจของผู้ซื้อบริการทางเพศได้ และถือเป็นข้อแก้ตัวสำหรับการกระทำของบุคคลที่ใช้ความรุนแรง ทำให้ผู้ค้าบริการมีความเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายเพิ่มขึ้น (Queensland Government, 2025)

สังคมต้องการหลักฐานเรื่อง “ความบริสุทธิ์” ของฝ่ายหญิง เพื่อยืนยันว่าผู้หญิงที่ถูกข่มขืนนั้นเป็นผู้หญิงดีและมีได้ยินยอมกับการข่มขืน หญิงที่ไม่บริสุทธิ์และไม่อยู่ภายใต้กรอบบรรทัดฐานของสังคมมักถูกตั้งข้อสงสัยไว้ก่อน เป็นวิธีคิดแบบปีศาจปโตโยที่สร้าง ‘เหยื่อในอุดมคติ’ (Perfect Victim) ที่ต้องผูกติดกับความเป็นผู้หญิงตามบรรทัดฐานทางสังคมที่ต้องเรียบร้อย น่าสงสาร เป็นกุลสตรี หญิงดีเหล่านี้ยังจะต้องมีร่องรอยการต่อสู้ เพื่อปกป้องเยื่อพรหมจรรย์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของหญิงบริสุทธิ์ เป็นหลักฐานที่กระบวนการยุติธรรมและสื่อเน้นย้ำต่อการแสดงความไม่ยินยอมต่อการถูกคุกคามทางเพศ ข่าวยข่มขืนจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จึงเต็มไปด้วยหลักฐานการต่อสู้ขัดขืนของผู้หญิงเพื่อรักษาความสาวอีกนัยยะคือเยื่อพรหมจารีผ่านถ้อยคำ “ต่อสู้ป้องกันความสาว” “เธอยังไม่ได้เสียความบริสุทธิ์” “ขัดขืนเพราะกลัวจะเสียสาว”

นักศึกษาสาวบัญชีถูกเสื่ออากาศลูกท้อฟ้าที่เคยส่งเสียเงินให้การศึกษา พาไปดูภาพยนตร์แล้วนั่งรถกินลมกลางดึก ผลที่สุดพาขึ้นโรงแรมปลุกปล้ำขืนใจแต่นักศึกษาสาวต่อสู้ป้องกันความสาวไว้ได้ (ไทยรัฐ, 1 พฤษภาคม 2509)

นส. ... (ระบุชื่อ) ยืนยันกับ ตร. ว่าเธอยังไม่ได้เสียความบริสุทธิ์ เพราะตลอดเวลาที่นอนกันนั้นเธอได้ปกป้องอชิปไตยของเธอไว้ได้ (ไทยรัฐ, 22 พฤศจิกายน 2509)

นางสาว... (ระบุชื่อ) ขัดขืนเพราะกลัวจะเสียสาว เลยถูกคนร้ายต่อยที่หน้าท้องจนล้มลง (ดาวสยาม, 7 เมษายน 2518)

ในเชิงกฎหมายมักให้นิยามที่แคบกว่า เน้นสิ่งที่พิสูจน์ได้ เช่น ร่องรอยการใช้กำลังหรือการขัดขืน ดังนั้น กฎหมายมักตามไม่ทันความหมายเชิงจริยธรรมและสิทธิมนุษยชนของคำว่ายินยอมที่สังคมควรยึดถือ กฎหมายมักนิยาม

ความยินยอมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เช่น อายุ ความสามารถทางปัญญา และเงื่อนไขที่ทำให้การยินยอมไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่รูปแบบกฎหมายอาจล่าช้าและยังคงอาศัยหลักฐาน

แม้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 ระบุชัดเจนว่าเพศสัมพันธ์ที่เกิดจากการข่มขืน ชูเชิญ บังคับ หรือการที่อีกฝ่ายไม่ยินยอมถือเป็นความผิด แต่ในมิติวัฒนธรรมสังคมยังตีความว่า “ต้องมีหลักฐานการข่มขืนทางกายภาพ” จึงจะถือว่าไม่ยินยอม สิ่งนี้สะท้อนว่าความยินยอมในกรอบกฎหมายคือ เจตนาของคุณค่าความแต่ในวัฒนธรรมไทย ความยินยอมถูกตีความผ่านพฤติกรรมตามกรอบบทบาทเพศ เช่นผู้หญิงต้องปฏิเสธ ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายเริ่มต้น และความเงียบคือสัญญาณของความยินยอม ผลลัพธ์คือเมื่อเกิดคดีจริง สื่อและสังคมมักตั้งคำถามกับผู้เสียหายว่า “ทำไมไม่ข่มขืนแรงกว่านี้” แทนการถามผู้กระทำว่า “คุณมีหลักฐานอะไรว่าอีกฝ่ายยินยอม”

ความตระหนักเรื่องความยินยอมเรื่องเพศในองค์กรสื่อ: สถานการณ์ปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาระดับโลก โดย WAN-IFRA ที่วิเคราะห์ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศใน 20 ประเทศรวมประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย (Vincent Peyrègne, 2022) พบว่าผู้หญิงในองค์กรสื่อมวลชนมีความเสี่ยงที่จะประสบกับการล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงานเฉลี่ยถึง 41% โดยเฉพาะหลักฐานชี้ให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานสื่อสตรีและกลุ่มผู้ความหลากหลายทางเพศมีโอกาสที่จะประสบกับการล่วงละเมิดเกือบสามเท่าครึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย

ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าเฉลี่ยแล้ว 41% ของนักข่าวหญิงประสบกับการล่วงละเมิดทางเพศที่เป็นรูปแบบคำพูดและ/หรือร่างกายที่เกิดขึ้นในที่ทำงาน อย่างไรก็ตาม มีเพียง 1 ใน 5 คนเท่านั้นที่รายงานเหตุการณ์นี้ กว่า 80% ของ

กรณีการล่วงละเมิดทางเพศไม่ได้ถูกรายงาน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความกลัว เช่น กลัวผลกระทบในทางลบ กลัวการสูญเสียงาน กลัวว่าจะไม่มีใครเชื่อ และกลัวการตอบโต้ นอกจากนี้โดยเฉลี่ยแล้ว หนึ่งในสี่ของผู้ตอบแบบสอบถามกล่าวว่าพวกเขาไม่ได้รายงานประสบการณ์การล่วงละเมิดเนื่องจากองค์กรของพวกเขาคาดกลัวในการดำเนินการดังกล่าว และ/หรือไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร การวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์การล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่ถูกกระทำโดยเพื่อนร่วมงาน (39%) หรือผู้บริหารระดับสูง (19% เป็นผู้บังคับบัญชาตรงและ 18.9% เป็นผู้บริหารระดับสูง) (Vincent Peyrègne, 2022)

ในประเทศไทยเคยมีการศึกษาเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารองค์กรสื่อเกี่ยวกับสถานการณ์การคุกคามทางเพศในห้องข่าว พบว่าความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นมีตั้งแต่ระดับการคุกคามทางเพศด้วยวาจาในห้องข่าว การวิพากษ์วิจารณ์แหล่งข่าวที่ตกเป็นข่าวในเรื่องความรุนแรงทางเพศ การส่งภาพโป๊ การโชว์อวัยวะเพศและสำเร็จความใคร่ในห้องข่าว ความรุนแรงต่อร่างกาย เช่น การลวนลามเนื้อตัวร่างกาย ถ้ามองผู้สื่อข่าวหญิงในห้องน้ำ รวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศในระหว่างที่มีการทำข่าวภาคสนาม (Tinnam, 2015)

ความรุนแรงทางเพศด้วยวาจา

ตอนที่นั่งดูทีวีหน้าจอในห้องข่าว นั่งดูมอนิเตอร์ข่าวด้วยกัน หรือนั่งรอเวลากลับบ้าน นักข่าวและช่างภาพก็นั่งดูผู้หญิงที่อยู่ในจอ หรือดาราคนไหนออกอากาศ จะพูดถึงผู้หญิงที่อยู่ในจอไม่ได้ เช่น ถ้าผู้หญิงโป๊หน่อยหรือผู้หญิงถูกข่มขืน ถูกลวนลาม ก็จะได้ยินเสียงประณาม แทนที่จะมีความเข้าใจในเรื่องการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ก็กลับเอามาวិพากษ์วิจารณ์เสียหายกันมากกว่า ทั้งที่ตัวเองเป็นคนหนึ่งในองค์กรสื่อมันต้องมีความคิด

ความรับผิดชอบมากกว่า คำพูดที่ใช้ เช่น สมน้ำหน้า ดูหน้า มันดูร้าย เมียมันก็แสบ หรือใส่สั้นเหลือเกินสั้นอะไรอย่างนี้ ไม่ต้องใส่เลยถอดดีกว่า หรือตัวจริงสวยไม่เห็นต้องปิดหน้าตาเลย อย่างนี้สมควรโดนข่มขืน (บรรณาธิการ Modern 9 TV, 20 พฤศจิกายน 2557 ใน Tinnam, 2015)

การลวนลามเนื้อตัวร่างกาย

มันนานมากแล้ว 15 ปีก่อน คือผู้ช่วยช่างภาพกินเหล้าก็เกาะเกาะ นักข่าว คือออกไปทำข่าวด้วยกันข้างนอก ก็แบบพูดคุยแล้วมือถึงตัวอะไรอย่างนั้น ซึ่งมันไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยๆ นักข่าวเขาก็มาฟ้อง พอเรื่องถูกขยายความเสร็จผู้ช่วยช่างภาพก็ถูกลงโทษเป็นตัวอย่าง คนอื่นก็ไม่กล้า (ผู้จัดการแผนกข่าวการเมือง ช่อง 3, 16 มกราคม 2558 Tinnam, 2015)

ภาพโป๊

ลักษณะการคุกคามในกองบรรณาธิการถือเป็นเรื่องโจ๊กมากกว่า มีการส่งภาพผู้หญิงโชว์นมมา ในกองบก. เป็นไลน์กลุ่มที่ใช้ในที่ทำงาน ก็แสบแสบว่าไม่เกรงใจพี่เลยนะพี่ก็เป็นผู้หญิงนะอย่าส่งภาพแบบนี้มาอีกนะ ลักษณะตลกตลกแบบที่เล่นที่จริงอาจเป็นเพราะสังคมไทยชอบทำอะไรที่โจ๊ก จะทำให้ผู้หญิงด้อยกว่า ถามว่าเรา Happy ไหม เราไม่ Happy เลย (บรรณาธิการข่าว ThaiPBS, 9 ธันวาคม 2557 ใน Tinnam, 2015)

ตำมอง

เมื่อสิบปีที่แล้ว ห้องน้ำหญิงที่ช่อง 9 มีช่างภาพเข้าไปแอบมองที่ในห้องน้ำไม่ได้ปิดกันมิดชิด ช่างภาพคนนี้สารภาพว่าเขาเป็นคนแอบดูจริงแอบดูผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นคนแก่ (บรรณาธิการ Modern 9 TV, 20 พฤศจิกายน 2557 ใน Tinnam, 2015)

ห้องน้ำแต่ละชั้นมีแยกหญิง ชาย ก็มีมิดชิดพอสมควร แต่ก็มีคนแอบมอง แอบถ่ายห้องที่เป็นห้องอาบน้ำ น่าจะ 2-3 ปีแล้ว ก็หาตัวคนทำเจอแล้วนำไปแจ้งความบันทึกประจำวัน อาจเป็นผลกระทบทางด้านจิตใจ ผู้บริหารก็จะกดดัน มาตรการและเสริมความปลอดภัยให้เจ้าหน้าที่หญิงเพิ่มมากขึ้น (ผู้ควบคุมการผลิตข่าว ช่อง 5, 4 พฤศจิกายน 2557 ใน Tinnam, 2015)

การใช้ว้อยวะเพศและสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง

ช่วงที่มีรัฐประหารได้มีการส่งทหารมาเฝ้าช่อง 9 เกิดเหตุการณ์มีทหารมาใช้ว้อยวะเพศแล้วสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง บริเวณหน้าห้องแต่งตัวของผู้ประกาศข่าวหญิง แล้วถ้าหากทหารคนนั้นมีปิ่นแล้วเอามาชูอาจจะพาไปข่มขืนหรือทำอะไรใครจะรับผิดชอบ แต่องค์กรก็เก็บเงียบและไม่มีใครพูดถึง มันอันตรายสำหรับผู้ที่อยู่ในองค์กร เขากลัวเสียภาพลักษณ์ขององค์กร บางทีก็ถูกแอบดูในห้องแต่งตัว เพราะผู้หญิงจะพูดกัน ผู้หญิงบางคนอาจทำอะไรกับร่างกายตัวเอง อาจเปลี่ยนชุดชั้นใน เรื่องแบบนี้เป็นเรื่องใหญ่แต่ไม่มีการป่าวประกาศ ไม่มีเอกสารชี้แจงหรือแก้ไขอะไร มันไม่ปลอดภัยสำหรับคนในองค์กร นี่ก็ไม่มีการป้องกันอะไรเลย แม้แต่การแลกบัตรเข้าออกยังไม่มีใครอยากเข้ามา

ที่นี้ก็ได้เข้าได้ อย่างช่อง 3 ช่อง 7 มีระบบป้องกันเขาในช่วงจรปิด
จับว่ามีใครแอบเอาอะไรออกไปไหม ที่นี้วงจรปิดก็ไม่มี (บรรณาธิการ
Modern 9 TV, 20 พฤศจิกายน 2557 ใน Tinnam, 2015)

การล่วงละเมิดทางเพศ

เคยมีกรณีนักศึกษาฝึกงานกับช่างภาพ เขาไปมีอะไรกันที่ห้องร้อง
ทางช่องก็พิจารณาโทษ แล้วไล่ออกจากภาพคนนี้ไปแล้ว เหตุที่
เกิดมันเกิดจากเขา 2 คนเอง แล้วมันเกิดในการที่ผู้หญิงร้อง
ที่เขาโดนให้ออกเพราะว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงาน
เป็นชั่วโมงงาน หลายปีแล้ว (บรรณาธิการข่าวการเมืองและ
ความมั่นคง ช่อง 7, 8 ธันวาคม 2557 ใน Tinnam, 2015)

นักข่าวผู้หญิงต้องออกไปทำข่าวข้างนอกกับช่างภาพ หรือ
คนขับรถ ไปต่างจังหวัด อันนี้ก็มึบ้าง เพราะพนักงานขับรถ
เป็นพนักงานใหม่หมุนเวียนกันมาทำ เราไม่สามารถไปสกรีน
เขาได้ว่าใครเป็นใคร แต่ปัญหาไม่ถึงกับเข้ามาคุกคาม อาจมี
แสดงกริยาไม่เหมาะสมเราก็คุยกับทางหัวหน้าของเขา (หัวหน้า
กองบรรณาธิการ ช่อง 7, 20 พฤศจิกายน 2557 ใน Tinnam,
2015)

ในคู่มือหลักสูตรการป้องกันการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อ (ชเนตตี
ทินนาม และคณะ, 2567) ได้สรุปแนวโน้มความตื่นตัวของวงการสื่อที่มีต่อ
ประเด็นการคุกคามทางเพศในการปฏิบัติงานของสื่อไว้ ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2546 กรณีบ็อกซ์หลิขำราชการระดับสูงที่แสดงพฤติกรรม
ที่ไม่เหมาะสมกับผู้สื่อข่าวหญิง กลุ่มนักข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล
ออกแถลงการณ์เพื่อเตือนภัยข้าราชการระดับสูงที่มีพฤติกรรม

ไม่น่าไว้วางใจ พยายามทาบตามนักข่าวสาวคนหนึ่งไปที่ห้องพัก
ในระหว่างเดินทางไปร่วมประชุม คณะรัฐมนตรีสัญจรที่ จ.ภูเก็ต
(MGR Online, 2559)

- ปี พ.ศ. 2549 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้เคย
จัดอภิปรายเรื่อง “นักข่าว (หญิง) กับภัยคุกคามทางเพศ” โดยมี
การระบุจากผู้ร่วมการอภิปรายว่า ส่วนใหญ่นักข่าวไม่มีเวลาทำงาน
ที่แน่นอน บางทีเสี่ยงเพื่อที่จะได้ข่าวมา ในเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศ
มักไม่เกิดกับคนที่สมยอมแต่มักเกิดกับคนที่ไม่ยินยอมเรื่อยมา
ที่สำคัญไม่มีการฝึกอบรมนักข่าวผู้หญิง มีเพียงแต่การสอนแบบ
ที่สอนน้องในการป้องกันตัวเอง การละเมิดต่อนักข่าวหญิงในที่ทำงาน
ว่ามีหลายรูปแบบ เช่น ความรุนแรงทางกาย การที่นักข่าวต้องเป็น
หญิงแกร่ง ข่าวต้องมาอันดับหนึ่ง ต้องกินเหล้า สูบบุหรี่ ไม่ถือตัว
สามารถแต่ะอั่งได้เพื่อที่จะแลกกับข่าว ปัญหาการลวนลามนักข่าว
ผู้หญิงโดยผู้ชายนั้นถูกทำให้เป็นเรื่องเล็ก เช่น ฝ่ายชายออกมา
รับผิดชอบว่าเมาขาดสติ และถ้าผู้หญิงไม่ยอมก็คงไม่มาด้วย หลังจากนั้น
ปัญหาก็จบเพราะว่าเป็นการเมาขาดสติหรือการสมยอมของฝ่ายหญิง
คดีการล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่จบแบบเดียวกันคือการยอมความ
อีกประการหนึ่งคือความรุนแรงทางสังคม ปัญหาเรื่องนักข่าวหญิง
ถูกล่วงละเมิดทางเพศพูดกันอยู่ตลอดแต่ไม่เคยกลายเป็นประเด็น
หลักเพราะสังคมมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ (ประชาไท, 2018)
- ปี พ.ศ. 2559 ผู้สื่อข่าวหญิงอาวุโสท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์กับ
ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ) ถึงประเด็น
การคุกคามทางเพศในวงการข่าวว่านักข่าวหญิงมักถูกล่วงละเมิด
ทางเพศเป็นประจำทั้งจากเพื่อนร่วมงานและแหล่งข่าวที่เป็นเพศ
ตรงข้าม เช่น ทางวาจาโดยเฉพาะกับนักข่าวผู้หญิงที่เข้าข่ายหน้าตา

และบุคลิกภาพดีมักตกเป็นเป้าหมายของการล่วงละเมิดทางเพศ หนึ่งในปัจจัยของปัญหาดังกล่าวสาเหตุหลักมาจากทัศนคติของเพศชายที่ยังมองว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่มีไว้เพื่อชื่นชมในความงามน่ารักหรือเพื่อเซ็กซี่ มากกว่าจะใส่ใจคุณค่าสมองและเห็นผู้หญิงเป็นเพื่อนร่วมงาน (ประชาไท, 2018)

- ปี พ.ศ. 2560 ผู้สื่อข่าวหญิงสายสังคมของสถานีโทรทัศน์ชื่อดังแห่งหนึ่ง ได้นำหลักฐานเอกสารสำเนาคำสนทนาระหว่างคู่กรณีที่อ้างตัวเป็นเสีย แชนแนลเงินแลกกับการเป็นภรรยาบ่อย เข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินคดีกับชายคนดังกล่าว โดยระบุว่าในคืนวันเกิดเหตุมีผู้ใช้เฟซบุ๊กรายหนึ่งเพิ่มเพื่อนเข้ามา จากนั้นได้ทักแชตเข้ามาในอินบ็อกส่วนตัวเฟซบุ๊ก ก่อนมีการเจรจาขึ้นข้อเสนอเงิน 222,000 บาทต่อเดือน แลกกับการเป็นภรรยาบ่อย ต่อมาผู้ใช้เฟซบุ๊กดังกล่าวยังวิดีโอคอลเข้ามา และพยายามยอให้เปิดกล้องเพื่อดูหน้า เมื่อปฏิเสธก็มีการอัดค่าตัวเพิ่มให้อีก 65,000 บาท รวมเป็น 287,000 บาท แล้วก็มีการส่งรูปผู้หญิงคนอื่นๆ แบบเปื้อนเลือดที่ชายคนดังกล่าวอ้างว่าเป็นเมียบ่อยๆของตนเองเหมือนกัน นอกจากนี้ยังส่งรูปอวัยวะเพศชายมาให้ดูด้วย (ประชาไท, 2018)
- ปี พ.ศ. 2560 มีกระแสข่าวว่าผู้บริหารองค์กรสื่อแห่งหนึ่งมีพฤติกรรมคุกคามทางเพศพนักงานในสังกัด จนทำให้ต้องลาออกจากองค์กร และเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอย่างกว้างขวาง จนทำให้สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยต้องตั้งคณะกรรมการแสวงหาข้อเท็จจริงขึ้นมา (ประชาไท, 2018) ต่อมา มีการตัดสินใจให้ผู้บริหารสื่อพันธมิตรจากการคุกคามทางเพศนักข่าวในสังกัด จากข่าว “ผลสอบ “บิกสื่อ” ชี้ไม่ผิดปม “คุกคามทางเพศ” หยอกล้อ-ถูกเนื้อต้องตัว ประสาคนใกล้ชิด” (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) ถือเป็นกรณีอุกฉกรรจ์

เพราะผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในวงการข่าว องค์กรสื่อที่เกิดเหตุการณ์การคุกคามทางเพศถือเป็นองค์กรที่มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับในการทำงานที่มีคุณภาพและมีบทบาทอย่างมากในการรายงานข่าวที่ปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะ เมื่อผู้บริหารองค์กรสื่อซึ่งสังคมให้การยอมรับถูกกล่าวหาว่าคุกคามทางเพศนักข่าวในองค์กรตัวเอง จึงเป็นประเด็นที่ถูกจับตามองอย่างมาก เพราะสันคลอนต่อความเชื่อมั่นและศรัทธาที่ประชาชนมีต่อองค์กรสื่อแห่งนี้ อย่างไรก็ตามเมื่อผลการตัดสินระบุว่า “การหยอกล้อ ถูกเนื้อต้องตัว” ไม่ถือว่าเป็นการคุกคามทางเพศ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นผิด ส่วนผู้เสียหายตัดสินใจลาออกจากงาน สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าความเข้าใจและความตระหนักต่อการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อยังมีความคลุมเครือและองค์กรสื่อเองก็ยังไม่ใช่สถานที่ปลอดภัยที่ปลอดภัยจากการคุกคามทางเพศ

- ปี พ.ศ. 2566 กรณียุติการเผยแพร่รายการ ‘ใดๆ ในโลกล้วนพิลึกส์’ ของ The Standard เนื่องจากการร้องเรียนนักสื่อสารวิทยาศาสตร์ ในรายการมีพฤติกรรมคุกคามร่างกายและจิตใจ มีผู้หญิงหลายคนตกเป็นเหยื่อ โดย THE STANDARD มีข้อสรุปและมาตรการ ดังนี้
1. ยุติการเผยแพร่รายการ ‘ใดๆ ในโลกล้วนพิลึกส์’ โดยมีผลทันที
2. ระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าวในทุกช่องทาง โดยมีผลย้อนหลังจนถึงปัจจุบัน
3. ยุติการร่วมงานกับบุคคลดังกล่าว
4. สำหรับพนักงานที่ได้รับผลกระทบ บริษัทให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจ และมีมาตรการเยียวยาอย่างรอบด้านตามกระบวนการที่เหมาะสม
5. หากมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางกฎหมาย บริษัทฯ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือตามกระบวนการ (ThairathOnline, 2566)

ในการฝึกอบรมผู้สื่อข่าวและผู้บริหารสื่อ “โครงการนโยบายและกลไกการป้องกันการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อ” เมื่อปี 2567 ที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีการหยิบข่าวการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงมาจัดกระบวนการเรียนรู้ (ขเนตตี ทินนาม และคณะ 2567) กระบวนการเรียนรู้มีการตั้งคำถามให้ผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นผู้สื่อข่าวและผู้บริหารองค์กรสื่อจำนวน 18 คน ได้แสดงจุดยืนหากตนเองเป็นผู้เสียหายและถูกคุกคามทางเพศจากผู้บังคับบัญชาในองค์กรสื่อ คำถามในกระบวนการคือ “หากท่านเป็นนักข่าวผู้หญิงที่ปรากฏในข่าว ผลสอบ “บิ๊กสื่อ” ชี้ไม่ผิดปม “คุกคามทางเพศ” หยอกล้อ-ถูกเนื้อต้องตัว ประสาคนใกล้ชิด” (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) เมื่อถูกคุกคามทางเพศจากหัวหน้า โดยถูกสัมผัสร่างกาย พุดจาหยอกล้อ ท่านจะตัดสินใจทำอะไร”

จากคำถามข้างต้นผู้เข้าร่วมอบรมที่เป็นผู้สื่อข่าวและผู้บริหารสื่อทั้ง 18 คน ตัดสินใจเหมือนกันคือไม่ยินยอมและจะทำการร้องเรียน โดยสะท้อนความรู้สึกและความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ด้านความรู้สึก คือ มีความรู้สึกหวั่นใจแต่คิดว่าตนเองไม่ผิด รู้สึกโกรธมากและรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม รู้สึกตกใจ รู้สึกผิดหวังกับหัวหน้าและองค์กรสื่อที่ทำงานอยู่ รู้สึกเครียด มีความกดดันแบบบอกไม่ถูก มีความรู้สึกกลัวแต่อยากขัดขืน มีความกังวลว่าหากเกิดขึ้นจริงจะทำได้ไหมอย่างที่คิดไว้หรือไม่

2. ด้านเหตุผล คือ ต้องการแสดงการขัดขืนและร้องเรียนเพราะไม่ยอมให้ใครโดนแบบที่ตนเองโดน ต้องการร้องเรียนเพื่อแสดงจุดยืนว่าไม่ได้ยอมการร้องเรียนเป็นสิ่งที่ควรทำเพื่อสะท้อนความจริงและความถูกต้องให้เกิดขึ้นในสังคมเพราะผู้หญิงก็เป็นมนุษย์เท่ากันไม่ควรถูกกระทำหรือตกเป็นเหยื่อในสังคม นอกจากนี้มีผู้สื่อข่าวบางส่วนไม่แน่ใจในการตัดสินใจว่าจะร้องเรียน

หรือไม่ร้องเรียนเพราะกลัวอยู่ในองค์กรสื่อไม่ได้ รู้สึกถูกกดดันในสถานการณ์นั้นเพราะอาจไม่มีใครเชื่อว่ามีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นจริง

3. ด้านผลกระทบ ผู้สื่อข่าวสะท้อนว่าการร้องเรียนอาจทำลายชื่อเสียงองค์กรและเกิดการสร้างความแตกแยกในองค์กร อาจถูกเลิกจ้างและนำไปสู่จุดจบของวิชาชีพสื่อ ผู้สื่อข่าวคิดว่าถ้าหากเราร้องเรียนชีวิตจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป อาจจะถูกสังคมตัดสินและตีตรา ถูกนินทาในที่ทำงาน โดนกลั่นแกล้งจากผู้มีอำนาจสูงกว่า อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตเพราะเราจะมองตัวเองไม่เหมือนเดิม

การสะท้อนของผู้สื่อข่าวและผู้บริหารสื่อในกระบวนการเรียนรู้อ้างถึงว่าแสดงอย่างชัดเจนว่าผู้สื่อข่าวตระหนักว่าการสื่อสารความไม่ยินยอมต่อเหตุการณ์การคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อเป็นทางออกที่ถูกต้อง ดังที่ทุกคนแสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่ยอมรับกับการคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นแม้จะมีความไม่มั่นใจและหวาดกลัวต่อผลกระทบที่จะตามมา แต่ทั้งหมดนี้เป็นกรสื่อสารหลังเหตุการณ์ทว่าก่อนเกิดเหตุหากผู้กระทำความผิดมีความตระหนักต่อการยินยอมหรือไม่ยินยอมน่าจะเป็นทางป้องกันและยุติปัญหาการคุกคามทางเพศในองค์กรได้ดีที่สุด

ดังนั้นทราบได้ที่ปัญหาการคุกคามทางเพศยังคงมีอยู่ในองค์กรสื่อ นั้นหมายความว่าองค์กรยังขาดความตระหนักในการสื่อสารเรื่องความยินยอมทางเพศ ปัจจัยที่ทำให้องค์กรสื่อส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร และยังไม่นำไปสู่ในการกำหนดประเด็นการสื่อสารความยินยอมเรื่องเพศไว้ในนโยบายขององค์กรสื่ออย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเพราะนโยบายองค์กรสื่อขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมองค์กรซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของ ระเบียบรัฐ ระบบอาวุโส การเมือง กองทัพ การบริหารงานแบบตระกูล ปัจจัยเหล่านี้ถูกทำให้มีความสำคัญมากกว่าเรื่องเพศวิถี (Tinnam, 2012) ดังที่ Louise North

(2009, 3) วิเคราะห์ว่า ไม่ใช่มีเพียงแค่ปัจจัยเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีเท่านั้นที่จะส่งผลต่อการทำงานในห้องข่าว ทว่ายังมีปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงอื่นๆ ได้แก่ เชื้อชาติ ชนชั้น และอายุ รวมทั้งตัวแปรอื่นๆ ที่สำคัญคือโครงสร้างองค์กร ความเป็นเจ้าของสื่อ ธุรกิจ เทคโนโลยี และโลกาภิวัตน์ เช่นกัน

อีกนัยหนึ่งก็คือผู้บริหารองค์กรสื่อเชื่อว่าการบริหารงานองค์กรสื่อภายใต้กำกับหมาย การยึดจริยธรรมและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน รวมทั้งอุดมการณ์ความเป็นสื่อสาธารณะ เป็นหลักประกันสำคัญที่จะทำให้การดำเนินถึงความเสมอภาคทางเพศเกิดขึ้นในองค์กรสื่อโดยอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องมีนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ข้อค้นพบนี้เสนอว่าสภาพแวดล้อมในห้องข่าวส่งผลกระทบต่อความเป็นมืออาชีพของนักข่าว มากกว่าการคำนึงถึงเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ (Weaver, 1997, 39 in Louise North, 2009, 9) นอกจากนี้การค้นพบนี้ยังอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่าอาชีพนักข่าวไม่มีเรื่องเพศและความรู้ของนักข่าวไม่ถูกจัดให้เป็นเรื่องเพศด้วยเช่นกัน (Louise North, 2009, 9)

อีกประเด็นที่เกี่ยวข้องกันในเชิงนโยบาย คือ ความปลอดภัยจากความรุนแรงทางเพศในองค์กร งานศึกษา ของ Farrel, 2006 (Leo Leigh et al, 2014: 6064) ระบุว่า การศึกษาต่างๆ พบว่าผู้ชายมีแนวโน้มที่จะมีปัญหารื่องการกระทำรุนแรงทางร่างกาย ในขณะที่ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะมีประสบการณ์ในเรื่องของการกระทำทารุณทางวาจาจากมากกว่า แต่สำหรับในองค์กรสื่อไทย ผู้สื่อข่าวหญิงไม่เพียงแต่จะถูกกระทำ ความรุนแรงทางวาจาเท่านั้น แต่ความรุนแรงทางเพศยังกระทำต่อร่างกายและจิตใจของพวกเธอ เช่น การส่งภาพโป๊ การขู่ร้ายวะเพศและสำเร็จความใคร่ในห้องข่าว การลวนลามเนื้อตัวร่างกาย ถ้ามองผู้สื่อข่าวหญิงในห้องข่าว รวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศในระหว่างที่มีการทำข่าวภาคสนาม

ทั้งนี้การพูดคุยหลอกล้อในท้องข่าวอย่างอิสระเสรีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ ทั้งที่เป็นประเด็นเชื่อมโยงกับเนื้อหาข่าว และการหยอกล้อเรื่องเพศในระดับปัจเจกบุคคล ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการกีดกันและได้ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะที่ไร้ตัวตนในท้องข่าว การที่องค์กรสื่อไทยไม่มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการป้องกันความรุนแรงทางเพศในที่ทำงาน เป็นเพราะตามทฤษฎีเพศสภาวะในองค์กร (Gendered Organizations) ระบุว่าองค์กรทั้งหลายได้พยายามทำให้การบริหารจัดการองค์กรมีลักษณะของการปลอดจากเรื่องเพศวิถี (Hearn and Parkin 1983, 1987 in Acker, 1990:142)

การหายไปของนโยบายเพศวิถีในองค์กร อาจทำให้ความรุนแรงทางเพศในทุกกระดับที่ผู้สื่อข่าวหญิงต้องเผชิญดำรงอยู่โดยปราศจากการตั้งคำถาม การส่งเสียงยินยอมหรือไม่ยินยอมเป็นการสื่อสารที่หายไปและต้องทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการสื่อสารในองค์กรสื่อ Acker (1990: 152) ระบุว่า ร่างกายของผู้หญิงได้ถูกกดทับภายใต้ต้นนโยบายองค์กร ซึ่งเมินเฉยในเรื่องความรุนแรงทางเพศ การลดคุณค่าเป็นเพราะผู้หญิงถูกรูปร่างว่าไม่มีความสามารถที่จะไปตอบสนองความต้องการในเนื้องาน การแบ่งแยกทางเพศในที่ทำงานยังถูกตัดสินอย่างเปิดเผยในบางครั้งด้วยเหตุผลในการควบคุมเพศสภาวะ และผู้หญิงอาจจะถูกห้ามจากงานบางประเภทด้วย เช่น งานด้านแรงงานที่ต้องใช้ทักษะหรืองานในตำแหน่งสูงๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีความเสี่ยงเกินไปที่จะขึ้นสู่ตำแหน่งเหล่านี้เพราะอ่อนไหวต่อการถูกคุกคามทางเพศ (Lorber 1984 in Acker 1990:152)

แนวทางการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ ในองค์กรสื่อ: มุมมองของผู้สื่อข่าว

การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศเพื่อป้องกันปัญหาการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อถือเป็นเรื่องใหม่ หลังจากได้มีการจัดฝึกอบรม

ผู้สื่อข่าวและผู้บริหารสื่อในโครงการนโยบายและกลไกการป้องกันการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อเมื่อปี พ.ศ. 2567 ในปีถัดมา มีการจัดฝึกอบรมผู้สื่อข่าวภายใต้โครงการสื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ ณ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ขเนตตี ทินนามและคณะ, 2568) ผู้สื่อข่าวจำนวน 18 คน ได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคูคามทางเพศในองค์กรสื่อโดยการกำหนดให้ “วัฒนธรรมความยินยอมทางเพศ” เป็นนโยบายขององค์กรมีกระบวนการและมาตรการที่ชัดเจน สื่อสารวิธีการปฏิบัติให้บุคคลในทุกระดับ ทั้งระดับผู้บริหาร ฝ่ายทรัพยากรบุคคล และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทั่วไป

ผู้สื่อข่าวมีข้อเสนอว่าการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในองค์กรสื่อสามารถเริ่มจากการปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ทุกคนเข้าใจได้ง่ายขึ้น ก่อนจะเชื่อมโยงไปสู่ความยินยอมเรื่องเพศ เช่น การขอไม่ตอบไลน์ในวันหยุด การขอไม่ไปร่วมวงดื่มแอลกอฮอล์หลังเลิกงาน ให้สมาชิกในองค์กรตระหนักถึงการให้ความสำคัญกับสิทธิในการตัดสินใจของคนในองค์กรโดยไม่แทรกแซงจนทำให้เกิดความลำบากใจ ขณะเดียวกันควรทำแคมเปญรณรงค์และทำพื้นที่ทดลอง (Sandbox) เช่น การใช้ข้อความรณรงค์ “ความยินยอมหรือไม่ได้” “no = no” ยกกระดับการสื่อสารขององค์กรให้มีพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นวัฒนธรรมความยินยอม ทำให้เป็นเรื่องที่สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และทำให้วัฒนธรรมการยินยอมเป็นส่วนหนึ่งเทรนด์สุขภาพขององค์กร

ผู้สื่อข่าวระบุว่าองค์กรสื่อควรเปิดโอกาสให้มืองค์กรอิสระเข้ามาตรวจสอบปัญหาการคุกคามทางเพศภายในองค์กรสื่อได้ เพราะภายในองค์กรสื่อเองมีช่วงชั้นอำนาจไม่เท่ากัน หากผู้กระทำซึ่งอยู่โครงสร้างส่วนบนขององค์กรกระทำ

ต่อโครงสร้างส่วนล่างจะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและเกิดการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ควรมีการตรวจสอบการดำเนินงานหลังร้องเรียนหรือแจ้งเหตุการณ์ และมีช่องทางกรร้องเรียนที่อิสระ ปลอดภัย ให้ความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียม เพื่อไม่นำไปสู่การส่งเสริมอำนาจในองค์กรในทางที่ไม่เหมาะสม ฝ่ายทรัพยากรบุคคล ต้องเข้มงวดและเป็นทีมที่แข็งแกร่ง เพราะฝ่ายทรัพยากรบุคคลบางองค์กร ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจและไม่มีเครือข่ายทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

นอกจากนี้องค์กรสื่อยังต้องมีการกำหนดให้มีการวัดและประเมินความรู้เรื่องความยินยอมทางเพศในทุกปี มีการประเมินทบทวนในส่วนของโครงสร้างอำนาจขององค์กรสื่อ หากโครงสร้างส่วนบนขององค์กรมีผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ควรพิจารณาหรือกำหนดสัดส่วนเรื่องเพศของผู้บริหารเพราะในฐานะสื่อที่ต้องการนำเสนอข่าว อำนาจการตัดสินใจมีผลต่อการเลือกข่าวเพื่อที่จะนำเสนอ ผู้บริหารจึงมีส่วนสำคัญและส่งผลกระทบต่อเลือกรายงานข่าวเพราะอาจมีอคติทางเพศแฝงอยู่ในการคัดเลือกข่าว เช่น จากเดิมหากนักข่าวต้องการนำเสนอข่าวการคุกคามทางเพศแต่เมื่อผู้บริหารมีความคิดแบบชายเป็นใหญ่ ไม่มีความรู้เรื่องความยินยอมทางเพศอาจจะทำให้มีการเปลี่ยนเนื้อหาข่าวที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานความเข้าใจเรื่องความยินยอมทางเพศ

สำหรับนโยบายการคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงาน ผู้สื่อข่าวเสนอให้มีการประเมินความเข้าใจของผู้สมัครงานเรื่องความยินยอมทางเพศ นำไปสู่การเห็นถึงความสำคัญและตระหนักถึงเรื่องของวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) และการยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) เมื่อรับเข้าทำงานแล้วต้องมีการเพิ่มความรู้อยู่โดยมีการฝึกอบรมให้แก่คนในองค์กร และฝ่ายทรัพยากรบุคคลเพื่อเป็นการตอกย้ำความสำคัญและเป็นเรื่องที่ต้องรับฟังบนฐานการเรียนรู้เรื่องการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์กรได้

โดยสรุป วัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในองค์กรสื่อสามารถเริ่มจากการสื่อสารความยินยอมในชีวิตประจำวัน จากนั้นเชื่อมโยงสู่การตระหนักรู้ในวัฒนธรรมการยินยอมทางเพศ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร การสร้างวัฒนธรรมในองค์กรสื่อเริ่มจากปรับวัฒนธรรมภายในก่อนจะไปสู่การผลิตเนื้อหาสื่อเพื่อนำเสนอสู่สังคม เมื่อองค์กรตระหนักรู้เรื่องวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) การเปลี่ยนแปลงขององค์กรจะสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล เมื่อเปลี่ยนมุมมองจากภายในจากนั้นทุกอย่างจะยังยืนขึ้น วัฒนธรรมในองค์กรที่เกิดขึ้นจะสามารถกลายเป็นแรงผลักดันในเชิงนโยบายในระดับกว้างต่อไป

บทสรุป

การไม่ยอมรับหรือความไม่เข้าใจในหลักการความยินยอมทางเพศเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรม การโทษเหยื่อทั้งในสังคมและในสื่อ กระบวนการผลิตข่าวและคอนเทนต์สื่อในประเทศไทยยังคงสะท้อนมายาคติทางเพศ บทบาทเพศแบบดั้งเดิม และวัฒนธรรมรักแบบโรแมนติกที่เบลอเส้นแบ่งระหว่างความยินยอมกับการบังคับ ซึ่งส่งผลให้ความยินยอมเรื่องเพศถูกทำให้เป็น “เรื่องส่วนตัวของเหยื่อ” มากกว่าการเป็น “มาตรฐานสิทธิมนุษยชน” ที่ต้องได้รับการคุ้มครอง

จากการการวิเคราะห์ตัวอย่างข่าว ภาพยนตร์ในอดีต พบว่าสื่อจำนวนมากยังคงผลิตซ้ำกรอบคิดแบบ โทษเหยื่อผ่านการเน้นพฤติกรรมของเหยื่อ การทำให้โรแมนติก และการรายงานข่าวที่ขาดมิติความเท่าเทียมทางเพศ ปัจจุบันเหล่านี้สะท้อนช่องว่างที่ฝังลึกในวัฒนธรรมองค์กรสื่อ ช่องว่างที่เกิดจากการขาดความรู้เรื่องความยินยอมทางเพศ การขาดเครื่องมือรายงานข่าวเชิงสิทธิ และบรรยากาศการทำงานที่ไม่สนับสนุนการสื่อสารอย่างเท่าเทียมในกองบรรณาธิการเอง

ดังนั้นหากต้องการให้การสื่อสารความยินยอมทางเพศกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยอย่างแท้จริง จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นผู้กำหนดกรอบความคิดสาธารณะอย่างมีพลังได้แก่:

1. สร้างนโยบายองค์กรที่ยึดหลักการเคารพความยินยอม ทุกกองบรรณาธิการควรมีนโยบายความปลอดภัยทางเพศที่ชัดเจน ทั้งด้านการทำงานภายใน และการรายงานข่าว เช่น กระบวนการร้องเรียนอย่างปลอดภัย อบรมเจ้าหน้าที่เรื่องความยินยอมทางเพศและมาตรฐานการเขียนข่าวที่ไม่โทษเหยื่อ

2. พัฒนาแนวปฏิบัติกรายงานข่าวเชิงสิทธิ (Rights - Based Reporting Guidelines) สื่อควรใช้นโยบายบังคับใช้ เช่น ลดการตีตราผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศด้วยการลบสิ่งผิดที่เป็นอันตราย นำเสนอบริบททางสังคมในการรายงานข่าวผ่านการใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ขยายเสียงของผู้ที่มีประสบการณ์จริงเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ เพื่อให้พวกเขาสามารถบอกเล่าเรื่องราวของตนเองได้เมื่อต้องการ ไม่รายงานลักษณะการแต่งกายของเหยื่อ ไม่ใช่ถ้อยคำที่ทำให้เหยื่อดูไม่น่าเชื่อถือ ใช้สถิติ ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูลจากหน่วยงานสนับสนุน และรายละเอียดอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้สาธารณชนตระหนักถึงบริบทของความรุนแรงบนพื้นฐานทางเพศมากขึ้น ซึ่งสามารถช่วยป้องกันความรุนแรงได้โดยการเพิ่มความเข้าใจในสาเหตุและมุ่งเน้นไปที่วิธีการเปลี่ยนแปลงการยอมรับของสังคมต่อปัญหา และเน้นอธิบายบริบทของอำนาจ ความกลัว การข่มขู่ และปัจจัยเชิงโครงสร้างอื่นๆ ที่ทำให้ความยินยอมทางเพศไม่เกิดขึ้น

3. สร้างวัฒนธรรมการสื่อสารภายในองค์กรที่เคารพความยินยอม ห้องข่าวควรส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานที่ปลอดภัยทุกด้าน เช่น การเคารพพื้นที่ส่วนตัว การไม่ใช้มุกล้อเลียนทางเพศ การกำหนดกฎเกณฑ์การสัมภาษณ์เหยื่อ และการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่พนักงานทุกเพศรู้สึกปลอดภัย

4. ส่งเสริมจิตสำนึกเรื่องอำนาจ (Power Awareness) ผู้บริหารสื่อและหัวหน้ากองข่าวควรได้รับการฝึกอบรมเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งภายในองค์กรและระหว่างผู้สื่อข่าวกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ตระหนักถึงผลกระทบของความไม่สมดุลในการสื่อสารและการทำงานภาคสนาม

5. ทำให้ความยินยอมเรื่องเพศเป็น “ภาษากลาง” ในการสื่อสารสาธารณะ การผลิตข่าว บทความ วิดีโอ และคอนเทนต์ออนไลน์ที่ให้ความรู้เรื่องความยินยอมทางเพศนำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในร่างกาย และชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารความยินยอมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม สามารถช่วยเปลี่ยนค่านิยมของสังคมได้อย่างยั่งยืน

วัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสื่อในฐานะผู้กำหนดวาระสาธารณะเปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างเป็นระบบจากองค์กรที่ผลิตข่าวมาคาดทิศทางเพศไปสู่การเป็นองค์กรที่ปกป้องสิทธิในร่างกายของทุกคนอย่างเท่าเทียม เมื่อสื่อสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมภายในองค์กรได้อย่างแท้จริง ผลกระทบเชิงบวกจะขยายออกไปสู่การรายงานข่าวและต่อยอดสู่การเปลี่ยนค่านิยมของสังคมไทยโดยรวม ซึ่งเป็นก้าวสำคัญสู่การยุติปัญหาการคุกคามทางเพศอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Anthony Giddens. (1992). *The Transformation of Intimacy Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. USA: Stanford University Press.
- Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens. Peterson. (2025). I Can Tell You Wanna F****: A Content Analysis of Sexual Communication in Popular. *The Journal of Sex Research*. VOL. 62, NO. 4, 600 - 609.
- Cassandra Alexopoulos, Drew P. Cingel, and Hannah Stevens. (2025). Media Portrayals of Sexual Consent and Refusal Influence Adolescents. Gender-Related Attitudes. *Psychology of Popular Media*. Vol. 14, No. 3, 466–471.

- Joan Acker. (1990) Hierarchies, Jobs, bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender and Society*.4(2): 139-158.
- Leo Leigh. Reid Robyn, Geldenhuys Madelyn and Gobind Jenni. (2014) The Inferences of Gender in Workplace Bullying: a Conceptual Analysis. *Gender & Behaviour*. 12(1), 6059-6069.
- Louise North. (2009). *The Gendered Newsroom*. USA: Hampton Press, Inc.
- MGR Online. (2559). เปิดตำนานฉายา “บิกชีห์ลี้” ชื่อนี้มีที่มา? สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2568. จาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9590000127007>
- Orianna Calderón-Sandoval a, Isabel Villegas-Simón b and Pilar Medina-Bravo b. (2024). Debating Sexual Consent in the Teen Series *The Hockey Girls*: Reactions of Instagram Audiences. *Sex Education*. VOL. 24, NO. 4, 531–545.
- Queensland Government. (2025). *Sexual Violence Media Guide*. Retrieved 22 October, 2025 from <http://www://efaidnbmnnnibpccajpcgclefindmkaj/https://www.publications.qld.gov.au/ckan-publications-attachments-prod/resources/1acecf71-6fc6-4d55-b104-6ab1d178826d/sexual-violence-media-guide.pdf?ETag=e35d95b5eb17b843e5d78d0f84b42468>
- Sprague, Carolyn. (2023). *Sexual Harassment*. Salem Press Encyclopedia.
- ThairathOnline. (2566). สรุปราม่าฉาว ลงทวิตต์ “ไอตอลวิททยาศาสตร์” คุกคามร่างกาย-จิตใจ. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2568. จาก <tps://www.thairath.co.th/news/society/2745654>
- The Matter. (2023). ‘พวกเขาต้องการดิสเครดิตผม’ วุฒิปิงค์ สส.ก้าวไกล ชี้แจงปมแฮตแฮตคุกคามทางเพศ. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2568. จาก <https://thematter.co/brief/214897/214897>
- Tinnam, Chanettee. (2015). Gender Equality in Thai TV Broadcasting Organizations. UNESCO.
- UNESCO. (2012). Gender-Sensitive Indicators for Media. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Vincent Peyrègne.(2022). *Global study analysing sexual harassment in newsrooms* released by WAN-IFRA Women in News. Retrieved 22

February 24, 2024 from <https://wan-ifra.org/2022/01/sexual-harassment-in-newsrooms/>

กฤตยา อาชวนิจกุล ขึ้นฤทัย กาญจนะจิตรา และวาสนา อิมเอม. *ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

ชเนตตี ทินนาม โกสุม โอมพรนุวัฒน์ รัตนา ด้วยดี. (2567). *คู่มือหลักสูตรนโยบายและกลไกการป้องกันการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อิมเพรส.

ชเนตตี ทินนาม โกสุม โอมพรนุวัฒน์ พิมพ์พีจี เย็นอุรา. (2568) *รายงานโครงการสื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ*. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ชเนตตี ทินนาม โกสุม โอมพรนุวัฒน์ รัตนา ด้วยดี. (2567). *รายงานโครงการนโยบายและกลไกการป้องกันการคุกคามทางเพศในองค์กรสื่อ*. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดาวสยาม, 22 กันยายน 2517

ดาวสยาม, 12 กันยายน 2518

ดาวสยาม, 23 กันยายน 2518

ดาวสยาม, 7 เมษายน 2518

ไทย, 7 พฤษภาคม 2462

ไทยรัฐ, 17 ธันวาคม 2507

ไทยรัฐ, 19 มกราคม 2508

ไทยรัฐ, 21 มีนาคม 2509

ไทยรัฐ, 1 พฤษภาคม 2509

ไทยรัฐ, 22 พฤศจิกายน 2509

ประชาธิปไตย, 6 กุมภาพันธ์ 2507

ประชาธิปไตย, 14 กุมภาพันธ์ 2508

ประชาธิปไตย, 7 มีนาคม 2518

ประชาชาติธุรกิจ. (2561). *ผลสอบบักส์ ซึ่งไม่ผิดปม คุกคามทางเพศ หยอกล้อ คุกเนื้อต้องตัวประชาชน ใกล้ขีด*. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2568. จาก www.prachachat.net

มาลี พฤษ์พงศาวิลี. เมื่อผู้หญิงพูดเรื่องข่มขืน: เสี่ยงประท้วงจากเฟมินิสต์. ใน *สตรีทัศน์* 1 (กุมภาพันธ์-เมษายน 2526): 15-24.

สุธีระ ฤกษ์วัลย์. *การนิยามความหมายใหม่ของการข่มขืนในสังคมไทยกับประเด็นสิทธิมนุษยชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. 2545.

สยามราษฎร์, 5 กรกฎาคม 2463

สยามราษฎร์, 31 มกราคม 2467

สยามราษฎร์, 19 สิงหาคม 2474

สุกัญญา บุญตานนท์. *มายาคติเกี่ยวกับการข่มขืน*. *สตรีทัศน์* 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2533): 10-11.

บทที่ 6

การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม ในองค์กร

โทสม โอมพรนุวัฒน์

เกริ่นนำ: จากการขออนุญาต สู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งความ เคารพ

“ขอจับมือหน่อยได้ไหม?”

ประโยคสั้น ๆ ที่ดูเรียบง่าย แต่สะท้อนรากฐานของสิ่งที่เราเรียกว่า “ความยินยอม” (Consent) การยอมรับ การให้สิทธิ์ และการเคารพพื้นที่ของกันและกัน

ในชีวิตประจำวัน เราอาจไม่ได้เอ่ยคำว่า “ขออนุญาต” บ่อยนัก แต่เรากำลังตัดสินใจเรื่องความยินยอมอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่การยอมให้เพื่อนอ่านแชตในโทรศัพท์ การปล่อยให้เพื่อนร่วมงานแตะบ่าขณะพูดคุย ไปจนถึงการยินยอมให้ใครบางคนบันทึกภาพหรือส่งต่อข้อความของเราในกลุ่มไลน์ “ความยินยอม” เหล่านี้ดูเหมือนเรื่องเล็กน้อย แต่แท้จริงแล้วสะท้อนระบบคุณค่าในความสัมพันธ์ว่าใครมีสิทธิ์ที่จะขอ ใครมีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธ และใครถูกคาดหวังให้ยินยอมโดยอัตโนมัติ

วัฒนธรรมความยินยอมไม่ได้หมายถึงการเซ็นสัญญาก่อนทำอะไรใด แต่คือการสร้างสังคมที่ผู้คนรู้จักถาม รับฟัง และเคารพคำตอบของผู้อื่นอย่างแท้จริง เป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับว่า ร่างกาย เสี่ยง และขอบเขตของแต่ละคน มีความหมายและมีอำนาจเท่ากัน การสร้างวัฒนธรรมเช่นนี้จึงไม่จำกัดอยู่แค่ในมิติของเพศสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว หากแต่ขยายไปถึงทุกพื้นที่ของชีวิตร่วมกัน อาทิ โรงเรียน ที่ทำงาน สื่อออนไลน์ และพื้นที่สาธารณะ

อย่างไรก็ตามในหลายสังคมรวมถึงสังคมไทย “ความยินยอม” ยังมักถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเป็นสิ่งที่คนต้อง “อดทน” มากกว่าจะ “มีสิทธิปฏิเสธ” การพูดแซวในที่ทำงานยังถูกมองว่าเป็นเรื่องขำ การเตะตัวโดยไม่ถามยังถูกมองว่าไม่เป็นไร และการเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวโดยไม่ได้รับอนุญาตยังถูกอ้างว่า “ไม่ได้ตั้งใจ”

คำถามคือหากความยินยอมคือพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมแล้วเหตุใดสังคมของเราจึงยังไม่ยอมสร้าง *วัฒนธรรมความยินยอม* ขึ้นอย่างจริงจัง?

ในบทนี้การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมในองค์กร จะกล่าวถึง (1) ความหมายและพัฒนาการของแนวคิดวัฒนธรรมความยินยอมและความยินยอมเชิงยืนยัน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม อำนาจ และการยินยอม (3) แนวทางการสร้างวัฒนธรรมการยินยอมในองค์กรผ่านนโยบาย การอบรม และระบบสนับสนุน (4) กรณีศึกษาจากต่างประเทศที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม และ (5) บทเรียนเชิงนโยบายสำหรับการประยุกต์ใช้ในบริบทองค์กรและสังคมไทย

ความหมายและพัฒนาการของวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture)

วัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) หมายถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลักการเรื่อง “การยินยอม” ถูกฝังอยู่ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนอย่างลึกซึ้ง เป็นวัฒนธรรมที่เน้นให้ทุกการปฏิสัมพันธ์ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตส่วนบุคคล เกิดขึ้นบนพื้นฐานของ “การตกลงร่วมกันอย่างสมัครใจและด้วยความเคารพ” วัฒนธรรมความยินยอมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในมิติของเพศสัมพันธ์ หากแต่ครอบคลุมถึงทุกมิติของชีวิตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การทำงาน การเรียนรู้ หรือการอยู่ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะ หลักสำคัญของวัฒนธรรมนี้คือการสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าทุกคนมีสิทธิในร่างกาย เสี่ยง และขอบเขตของตนเองอย่างเท่าเทียม การเคารพความยินยอมจึงเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี (McMains, 2021; Radcliffe, et. al., 2024; Romme et. al. 2018)

ความหมายเชิงหลักการ: ความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent)

หัวใจของวัฒนธรรมความยินยอมตั้งอยู่บนแนวคิดที่เรียกว่า “Affirmative Consent” หรือ “ความยินยอมเชิงยืนยัน” ซึ่งหมายถึงการตกลงร่วมกันอย่างชัดเจนโดยสมัครใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่เพียงการ “ไม่ปฏิเสธ” แต่คือการตอบรับด้วยความเต็มใจและสื่อสารอย่างเปิดเผย ความยินยอมลักษณะนี้จึงเกินกว่าคำกล่าวที่ว่า “Yes means Yes” เพราะไม่เพียงต้องการคำตอบรับแต่ยังต้องอาศัยความตั้งใจ ความตระหนักรู้ และความกระตือรือร้นของทุกฝ่าย (Coy, 2016; Leary, 2016; Cole, 2019.)

แนวคิด ความยินยอมเชิงยืนยัน (Affirmative Consent) นี้เน้นว่า “ความเงียบ” หรือ “การไม่ปฏิเสธ” ไม่อาจถูกตีความว่าเป็นความยินยอมได้ การสื่อสารและการฟังจึงเป็นหัวใจของความยินยอม เพราะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนในการตัดสินใจ และรู้สึกถึงความต้องการของตนเอง ได้รับการรับฟังและเคารพอย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: ความยินยอมไม่ได้มีรูปแบบเดียว

แม้หลักการของความยินยอมจะดูเป็นสากล แต่ในทางปฏิบัติ “ความหมายของความยินยอม” ย่อมแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจในแต่ละสังคม (Levand, 2020) ในบางวัฒนธรรม การแสดงออกอย่างเปิดเผยของการปฏิเสธอาจถูกมองว่าไม่เหมาะสมหรือไม่สุภาพ ขณะที่ในบางสังคม การเงียบอาจถูกตีความว่าเป็นการยินยอมโดยปริยาย

ดังนั้นการส่งเสริมวัฒนธรรมการยินยอมในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัย “ความไวต่อวัฒนธรรม” (Cultural Sensitivity) เพื่อทำความเข้าใจและเคารพความแตกต่างเหล่านี้ โดยไม่ลดทอนหลักการสำคัญของการเคารพขอบเขตและสิทธิของผู้อื่น

พัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์และกฎหมาย

แนวคิดเรื่อง “ความยินยอม” มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในมิติทางกฎหมาย ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ระบบกฎหมายเริ่มเปลี่ยนจุดเน้นจากการพิจารณา “ความรุนแรงทางกาย” ไปสู่การใช้ “ความยินยอม” เป็นเกณฑ์สำคัญในการแยกแยะคดีข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศ แม้กระนั้นการพิสูจน์ “การไม่ยินยอม” ยังเป็นเรื่องยาก เนื่องจากสังคมและกฎหมายในยุคหนึ่งยังตั้งอยู่บนอคติทางเพศและโครงสร้างอำนาจที่ผู้ชายถืออำนาจเหนือกว่า (Featherstone et al., 2023)

ในปัจจุบัน แนวคิดเชิงกฎหมายได้พัฒนาไปสู่การผลักดัน “กฎหมายความยินยอมเชิงยืนยัน” (Affirmative Consent Laws) ซึ่งมุ่งขยายความคุ้มครองให้แก่ผู้ถูกละเมิด และสร้างมาตรฐานใหม่ที่เน้นความสมัครใจ ความชัดเจน และความเท่าเทียมในการปฏิสัมพันธ์ทางเพศ (Leary, 2016) การเปลี่ยนผ่านนี้สะท้อนให้เห็นว่าการยินยอมมิใช่เพียงเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเรื่องของโครงสร้างกฎหมาย จริยธรรม และวัฒนธรรมที่สังคมต้องร่วมกันสร้าง

การส่งเสริมวัฒนธรรมความยินยอมในองค์กรและสังคม

การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมในองค์กรหรือชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการณรงค์เชิงสัญลักษณ์ แต่ต้องอาศัยทั้งการศึกษา การออกนโยบาย และการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความซื่อสัตย์ องค์กรที่ส่งเสริมวัฒนธรรมนี้มักให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างเปิดเผย การเคารพขอบเขตส่วนบุคคล และการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ซึ่งทำให้ผู้คนรู้สึกปลอดภัยที่จะพูดปฏิเสธ หรือแสดงออกโดยไม่ถูกกดดัน

ในแง่นี้วัฒนธรรมการยินยอมไม่ใช่เพียง “แนวคิด” แต่คือการปฏิบัติที่ฝังอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นการเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่คุ้นชินกับการใช้อำนาจและการบังคับ ไปสู่สังคมที่ให้ความสำคัญกับความเคารพ การรับฟัง และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

การสร้างวัฒนธรรมการยินยอมในองค์กร

การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ภายในองค์กรหมายถึงการบูรณาการหลักการแห่งความยินยอมเข้าไปในทุกระดับของการดำเนินงาน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ให้ความเคารพต่อขอบเขตส่วนบุคคล สิทธิในร่างกาย และอำนาจการตัดสินใจของทุกคนในองค์กร ไม่เพียงในประเด็น

ทางเพศ แต่รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการทำงาน การสื่อสาร และการบริหารจัดการด้วย วัฒนธรรมการยินยอมในองค์กรจึงเป็นมากกว่า การปฏิบัติตามข้อบังคับหรือการ “ป้องกันปัญหา” หากแต่เป็นรากฐานของการสร้างองค์กรที่มีความเท่าเทียม โปร่งใส และมีจริยธรรม (Leary, 2016; Featherstone et al., 2023)

การศึกษากับการอบรม: การปลูกฝังวัฒนธรรมความยินยอม

การศึกษาคือหัวใจของการสร้างวัฒนธรรมความยินยอมในองค์กร โครงการฝึกอบรมควรเน้นทั้งความรู้พื้นฐานเรื่อง “ความยินยอมเชิงยืนยัน” (Affirmative Consent) ได้แก่ การตกลงร่วมกันอย่างชัดเจนโดยสมัครใจ มีสติรู้ตัว และการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงของที่ทำงาน (Leary, 2016) การอบรมที่มีประสิทธิภาพจึงควรประกอบด้วย

- การนิยามและการสื่อสารที่ชัดเจน: ให้ความเข้าใจว่า “การนิ่งเฉยไม่เท่ากับการยินยอม” และ “มีแต่คำว่าใช่เท่านั้นที่หมายถึงใช่” (Only Yes Means Yes)
- การใช้สถานการณ์จำลองและกรณีศึกษา: ใช้บทบาทสมมติ (Role Play) และเหตุการณ์สมมติที่อิงจากชีวิตจริง เพื่อฝึกการสื่อสารอย่างเคารพขอบเขต
- การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: เปิดพื้นที่ให้พนักงานได้ตั้งคำถามและสะท้อนประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันในมิติทางอารมณ์และวัฒนธรรม
- การอบรมเฉพาะอุตสาหกรรม: เนื่องจากแต่ละภาคส่วน เช่น การบริการหรือสาธารณสุข มีลักษณะการทำงานเฉพาะตัว การอบรมจึงควรปรับให้เข้ากับบริบทของอาชีพ (Levand, 2020)

การฝึกอบรมลักษณะนี้จะช่วยให้พนักงานเข้าใจว่าความยินยอมไม่ใช่เรื่องของ “การปฏิบัติตามระเบียบ” แต่คือจริยธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในทุกมิติของการทำงาน (Cole, 2019)

การพัฒนาโยบายและการบริหารจัดการอย่างมีจริยธรรม

องค์กรควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการของความยินยอม ทั้งในระดับโครงสร้าง เช่น จรรยาบรรณองค์กร (Code of Conduct) และในระดับปฏิบัติ เช่น นโยบายต่อต้านการล่วงละเมิด (Anti-Harassment Policy) และแนวปฏิบัติว่าด้วยการสื่อสารอย่างเคารพ (Respectful Communication Guideline) การกำหนดนโยบายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่มีการสื่อสารอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องให้พนักงานทุกคนเข้าใจว่า “ความยินยอม” เป็นทั้งสิทธิและความรับผิดชอบร่วมกันในทุกระดับขององค์กร

นอกจากนี้องค์กรควรส่งเสริมธรรมาภิบาลเชิงจริยธรรม (Ethical Governance) โดยเคลื่อนจากวัฒนธรรมแบบ “ทำเพราะกฎกำหนด” ไปสู่ “ทำเพราะเคารพผู้อื่นและคุณค่าร่วม” (Featherstone et al., 2023) การเปลี่ยนผ่านนี้ช่วยลด “ความเงียบทางศีลธรรม” (Moral Silence) และสร้างสภาพแวดล้อมที่พนักงานกล้าแสดงความเห็นอย่างเท่าเทียม

การสร้างบรรยากาศของการเปิดเผยและการสื่อสารอย่างปลอดภัย

วัฒนธรรมแห่งความยินยอมต้องอาศัย “พื้นที่ปลอดภัย” (Safe Spaces) ที่ผู้คนรู้สึกที่สามารถพูดคุยเรื่องขอบเขต ความไม่สบายใจ หรือการถูกรุกล้ำได้โดยไม่ถูกตัดสินหรือกลั่นแกล้ง องค์กรจึงควรสนับสนุน ช่องทางการสื่อสารภายในที่เป็นมิตรและโปร่งใส เช่น การให้คำปรึกษา (Counseling) เจ้าหน้าที่ดูแลกรณีร้องเรียน (Ombudsperson) หรือเครือข่ายผู้สนับสนุนในที่ทำงาน

(Workplace Advocates) เพื่อให้ทุกคนมั่นใจว่าความกังวลของตนจะได้รับการรับฟังและแก้ไขอย่างยุติธรรม

ในมุมมองของผู้บริหารองค์กร การสื่อสารเชิงรุกเกี่ยวกับประเด็นการยินยอม เช่น การเปิดวงสนทนาในที่ประชุม การกล่าวถึงในกิจกรรมองค์กร หรือ การสนับสนุนโครงการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ ถือเป็น การส่งสัญญาณทางวัฒนธรรมว่า “องค์กรนี้ให้คุณค่ากับความยินยอมและความเคารพ”

ความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity)

แนวคิดเรื่อง “ความยินยอม” ไม่ได้มีความหมายสากลตายตัว แต่แปรผันไปตามบริบททางวัฒนธรรมและสังคม ในบางวัฒนธรรม การปฏิเสธตรงๆ อาจถูกมองว่าไม่สุภาพ ขณะที่บางแห่งถือเป็นการยืนยันสิทธิชัดเจน (Levand, 2020) การสร้างวัฒนธรรมการยินยอมในองค์กรที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงต้องให้ความสำคัญกับความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) เพื่อหลีกเลี่ยงการยึดยึดมาตรฐานแบบตะวันตก และเพื่อให้แนวปฏิบัติเรื่องการยินยอมสอดคล้องกับคุณค่าของแต่ละกลุ่มโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้ใด

ตัวอย่างในแวดวงสุขภาพ กระบวนการ “การให้ความยินยอมโดยได้รับข้อมูลครบถ้วน” (Informed Consent) ที่เน้นการอธิบายข้อมูลให้เข้าใจง่าย และให้ผู้ป่วยตัดสินใจด้วยตนเอง สะท้อนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และผู้ป่วยจากระบบอำนาจแนวดิ่งสู่ความสัมพันธ์แนวราบที่เท่าเทียมมากขึ้น ในทำนองเดียวกันองค์กรควรออกแบบแนวทางส่งเสริมการยินยอมที่คำนึงถึงภาษา วัฒนธรรม การสื่อสารแบบอ้อม และบรรทัดฐานทางสังคมของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนเข้าใจสิทธิของตนเองและสามารถแสดง “การยินยอม” ได้อย่างอิสระแท้จริง ไม่ใช่เพียงตามแบบแผนของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง

ระบบสนับสนุนและการดูแลผู้เสียหาย (Survivor - Supportive Systems)

องค์กรควรออกแบบระบบสนับสนุนที่เป็นมิตรต่อผู้ที่เคยประสบการคุกคามหรือการละเมิด เช่น การให้คำปรึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ การตั้งคณะกรรมการอิสระสอบสวนข้อร้องเรียน และการอบรมเจ้าหน้าที่ให้เข้าใจมิติทางอารมณ์ของผู้เสียหาย การออกแบบการอบรมที่มีความละเอียดอ่อนทางอารมณ์ (Trauma-Informed Training) ช่วยลดโอกาสในการกระตุ้นความทรงจำเลวร้ายซ้ำ (Retraumatization) และสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเห็นอกเห็นใจ

การประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมไม่ใช่กิจกรรมครั้งเดียว แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง องค์กรควรมีการติดตามและประเมินผล เช่น แบบสอบถามก่อน-หลังการอบรม การเก็บข้อมูลสะท้อนจากพนักงานและการทบทวนนโยบายอย่างสม่ำเสมอ ผลลัพธ์จากการประเมินควรถูกนำกลับมาใช้พัฒนาโปรแกรมและนโยบาย เพื่อให้วัฒนธรรมความยินยอมฝังแน่นในองค์กรอย่างยั่งยืน

ความท้าทายและข้อพิจารณา

แม้ว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมความยินยอมเป็นสิ่งจำเป็น แต่อุปสรรคหลายประการยังคงมีอยู่ เช่น การตีความ “ความยินยอม” ที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในองค์กรที่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมแบบ “ทำตามระเบียบ” รวมถึงความขัดแย้งระหว่างนโยบายคุ้มครองความเป็นส่วนตัวกับการเปิดพื้นที่พูดคุยเรื่องการละเมิด การเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความมุ่งมั่นระยะยาว การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และภาวะผู้นำที่ยึดมั่นในคุณค่าแห่งความเคารพและความเท่าเทียม

กล่าวโดยสรุปแล้ว วัฒนธรรมความยินยอมในองค์กรคือการเปลี่ยนผ่านจาก “การควบคุม” ไปสู่ “การเคารพ” ซึ่งไม่ใช่เพียงนโยบายหรือกิจกรรมอบรม แต่คือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในองค์กร เพื่อสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจ ความเท่าเทียม และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การสร้างวัฒนธรรมเช่นนี้จึงไม่ใช่เป้าหมายระยะสั้น แต่เป็นการเดินทางระยะยาวที่ต้องอาศัยทั้งความรู้ ความเข้าใจ และความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง

กรณีศึกษา: การสร้างวัฒนธรรมการยินยอม

แนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรมความยินยอม” (Consent Culture) ไม่ได้เกิดขึ้นจากทฤษฎีในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เติบโตจากความพยายามของผู้คนและองค์กรที่เผชิญกับปัญหาการละเมิด ความไม่เท่าเทียม และการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสมในชีวิตจริง การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ต้องอาศัยทั้งนโยบาย การสื่อสาร และการเปลี่ยนทัศนคติในระดับโครงสร้างของสังคม

Consent Can't Wait

Consent Can't Wait เป็นโครงการรณรงค์ระดับประเทศของรัฐบาลออสเตรเลียที่เปิดตัวในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2024 โดยกรมบริการทางสังคม (Department of Social Services) มีเป้าหมายหลักเพื่อกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เข้าใจและสามารถพูดคุยเรื่อง “ความยินยอมทางเพศ” (Sexual Consent) กับคนรุ่นถัดไป ได้อย่างมั่นใจ เพราะการสร้างวัฒนธรรมการยินยอมต้องเริ่มจากผู้ใหญ่ที่มีความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องก่อนจะถ่ายทอดต่อไปยังเด็กและเยาวชน (Commonwealth of Australia, 2024) โครงการนี้จึงมุ่งเน้นการเสริมศักยภาพให้กับผู้ปกครอง ครู และผู้ดูแล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพล

ต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ให้สามารถสื่อสารเรื่องเพศและการยินยอม ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

หัวใจของโครงการ Consent Can't Wait อยู่ที่การสร้าง “ความสบายใจ” และ “ความมั่นใจ” ให้ผู้ใหญ่ในการพูดคุยเรื่องนี้ โดยใช้แนวทางการสื่อสารแบบขจัดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการยินยอม เช่น การยืนยันว่า “ความเจียม” หรือ “การไม่ปฏิเสธ” ไม่เท่ากับความยินยอม และความยินยอมที่แท้จริงต้องเกิดจากความสมัครใจ ความเข้าใจ และการสื่อสารอย่างชัดเจน (Gooley, 2024) เว็บไซต์หลักของโครงการ Consent Can't Wait (<http://www.consent.gov.au>) จัดทำแหล่งทรัพยากรที่หลากหลาย เช่น คู่มือการสนทนาตามช่วงวัยของเด็ก บัตรคำเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการยินยอม และเครื่องมือช่วยตั้งคำถามเพื่อเริ่มต้นบทสนทนาในครอบครัวหรือในห้องเรียน รวมถึงสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ทั่วประเทศ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง

จุดเด่นของโครงการ Consent Can't Wait คือ การออกแบบเครื่องมือที่ใช้งานได้จริงและเข้าถึงได้ทุกกลุ่ม โดยมีการแปลสื่อเป็นหลายภาษา และสร้างชุดทรัพยากรเฉพาะสำหรับชุมชนชนพื้นเมืองดั้งเดิมของออสเตรเลีย (First Nations) เพื่อความเหมาะสมเชิงวัฒนธรรม โครงการรณรงค์นี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนสูงราว 40 ล้านเหรียญออสเตรเลียตลอดระยะเวลา 12 เดือน แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของรัฐบาลในการสร้างวัฒนธรรมการยินยอมอย่างเป็นระบบทั่วประเทศ (Gooley, 2024) เบื้องหลังการออกแบบโครงการรณรงค์นี้อาศัยข้อมูลการวิจัยเชิงประจักษ์ที่สะท้อนช่องว่างระหว่าง “ความเข้าใจ” กับ “พฤติกรรมจริง” ของผู้ใหญ่ เช่น แม้ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่จะยอมรับความสำคัญของการยินยอม (Consent) แต่เกือบร้อยละ 40 ยอมรับว่าไม่แน่ใจว่าจะเข้าไปขัดขวางเหตุการณ์ที่เห็นว่าไม่มีการยินยอมอย่างไร (Long, 2024)

ในด้านการตอบรับโครงการรณรงค์นี้ได้รับเสียงชื่นชมจากนักวิชาการ และสื่อมวลชนว่าเป็นตัวอย่างของการสื่อสารที่ชัดเจนและใช้งานได้จริงมากกว่า สื่อรณรงค์ในอดีต เช่น วิดีโอ “Milkshake” ในปี ค.ศ. 2021 ที่เคยถูกวิพากษ์ อย่างหนัก แต่ก็มีเสียงวิจารณ์ว่าการรณรงค์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากไม่มีนโยบายและระบบสนับสนุนทางสังคมควบคู่ เช่น การฝึกอบรมครู การปรับหลักสูตร และการจัดบริการช่วยเหลือผู้เสียหาย (Waling, 2024).

สิ่งที่ทำให้การรณรงค์นี้น่าสนใจสำหรับองค์กรไทยคือแนวคิด “Adults-as-Teachers” ที่เน้นให้ผู้ใหญ่ตรวจสอบความเข้าใจของตนเองก่อนถ่ายทอดสู่เยาวชน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจุดเน้นจากการให้ความรู้เชิงรับ มาสู่การสร้าง วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น ทั้งยังแสดงให้เห็นความสำคัญของการออกแบบสื่อและเครื่องมือที่สะท้อนพหุวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของ ชุมชนตั้งแต่ต้นกระบวนการ หากองค์กรไทยต้องการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ ใช้ควรมองไปไกลกว่าโครงการรณรงค์เพียงชั่วคราว โดยควรมองรวมการสื่อสาร การฝึกอบรม และการกำหนดนโยบายระดับองค์กร เพื่อให้ “วัฒนธรรม ความยินยอม” กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันในที่ทำงาน โรงเรียน และ ครอบครัวอย่างแท้จริง

Let's Talk About Yes

“Let's Talk About Yes” หรือที่รู้จักในชื่อ “Let's Talk Yes” เป็น โครงการรณรงค์ระดับนานาชาติของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) ซึ่งเปิดตัวในปี ค.ศ. 2020 โดยเริ่มจากสหราชอาณาจักร และขยายไปยังหลายประเทศในยุโรป เช่น เดนมาร์ก สวีเดน และสเปน จุดมุ่งหมายหลักของการรณรงค์ คือ การปฏิรูประบบกฎหมาย ความเข้าใจทาง สังคม และวัฒนธรรมสาธารณะเกี่ยวกับ “ความยินยอมทางเพศ” (Sexual Consent) ภายใต้แนวคิดหลักที่ชัดเจนว่า “Sex without Consent is Rape”

หรือ “เช็ทซ์ที่ปราศจากความยินยอมคือการข่มขืน” แนวคิดนี้เป็นการย้ายจุดศูนย์กลางของการถกเถียงทางสังคมและกฎหมายเกี่ยวกับการข่มขืนจากการพิจารณาเรื่อง “การใช้กำลัง” ไปสู่ “การไม่มีความยินยอม” เป็นองค์ประกอบหลักของนิยามทางอาญาและความเข้าใจทางศีลธรรม (Amnesty International UK, 2020)

แรงผลักดันของแอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนล ในการเปิดตัวการรณรงค์นี้มาจากข้อมูลเชิงสถิติที่ช่องว่างร้ายแรงระหว่างกฎหมายกับความเป็นจริงในชีวิตของผู้หญิงยุโรป ข้อมูลจากการสำรวจสะท้อนให้เห็นว่า หนึ่งในห้าของผู้หญิงในภูมิภาคนี้เคยประสบกับความรุนแรงทางเพศ แต่ในหลายประเทศ กฎหมายยังไม่ได้นิยาม “การข่มขืน” โดยยึด “ความยินยอม” เป็นเงื่อนไขสำคัญ มีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่ระบุอย่างชัดเจนว่า “การมีเพศสัมพันธ์โดยปราศจากการยินยอม” ถือเป็นข่มขืน ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร ผลสำรวจปี ค.ศ. 2021 พบว่า หนึ่งในสามของผู้หญิงเคยมีประสบการณ์ทางเพศที่ไม่ยินยอม แต่มีผู้เสียหายไม่ถึงร้อยละ 5 ที่แจ้งความ และระดับความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมอยู่ในระดับต่ำมาก ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมาย วัฒนธรรม และความยุติธรรมทางเพศ ซึ่งแอมเนสตี้มองว่าเป็น “วิกฤติของสิทธิมนุษยชน” ที่ต้องแก้ไขทั้งเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม

หัวใจของแคมเปญ Let's Talk About Yes คือการ “เปลี่ยนบทสนทนา” (Change the Conversation) โดยมุ่งให้สังคมโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่กล้าพูดคุยเรื่องความยินยอมอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา ไม่ใช่เพียงการพูดว่า “ไม่” แต่รวมถึงการสื่อสาร การถาม และการยืนยัน “ความยินยอม” อย่างชัดเจน แอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนล “ความยินยอมอย่างเต็มใจ (Enthusiastic Consent)” หรือ “YES ที่ชัดเจนและเต็มใจ” เพื่อทลายมายาคติที่ฝังรากลึกในสังคม เช่น “เธอไม่ปฏิเสธ แสดงว่าโอเค” “เป็นคู่รักกันไม่ต้องถาม” หรือ “คนเมาให้การยินยอมได้”

การรณรงค์นี้ใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ โดยออกแบบข้อความรณรงค์ให้กระชับ จำง่าย และเข้าใจ เช่น “Only Yes Means Yes,” “Silence is not consent,” และ “Let’s talk about se-and consent.” แอมเนสตี้อผลิตสื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งโปสเตอร์ วิดีโอออนไลน์ ป้าย LED และการรณรงค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พร้อมทั้งพัฒนาชุดเครื่องมือปฏิบัติ (Activist Toolkit) เพื่อให้เยาวชนและนักกิจกรรมสามารถนำไปจัดกิจกรรม พูดคุย หรือสร้างสื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง แนวทางนี้ช่วยให้การรณรงค์นี้ไม่เพียงหยุดอยู่ที่ระดับการ “ให้ความรู้” แต่ขยับไปสู่การสร้าง “การมีส่วนร่วมทางสังคม” (Participatory Activism)

ในเชิงนโยบาย Let’s Talk About Yes เดินหน้าเคลื่อนไหวควบคู่กันระหว่างการรณรงค์สาธารณะและการผลักดันเชิงโครงสร้าง แอมเนสตี้อจัดการรวบรวมรายชื่อ (Petition) การยื่นข้อเสนอกฎหมายต่อรัฐสภา และการขับเคลื่อนแบบ “Survivor-Led Campaign” ที่ให้เสียงของผู้รอดชีวิตเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง ผลลัพธ์ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในหลายประเทศ เช่น สวีเดนผ่านกฎหมาย “Yes Means Yes” ในปี ค.ศ. 2018 เดนมาร์กปรับกฎหมายข่มขืนในปี ค.ศ. 2021 ให้ยึด “การยินยอม” เป็นหัวใจของนิยาม และสเปนออกกฎหมาย “Only Yes Means Yes Law” ในปี ค.ศ. 2022 ทั้งหมดนี้ได้รับแรงหนุนจากขบวนการสิทธิสตรีและแอมเนสตี้อ ในฐานะพันธมิตรหลัก ในขณะที่ในสหราชอาณาจักร แม้กฎหมายหลักยังไม่เปลี่ยน แต่แคมเปญได้สร้างแรงกดดันให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณด้านการป้องกันความรุนแรงทางเพศและปรับปรุงแนวทางการสอบสวนคดี

ผลสำเร็จสำคัญของ Let’s Talk About Yes คือการทำให้คำว่า “Consent” และ “Enthusiastic Yes” กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสนทนาในชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ทั้งในสื่อ การศึกษา และวงสังคมทั่วไป การรณรงค์ช่วยลดทัศนคติแบบกล่าวโทษเหยื่อ (Victim-Blaming) และเปิดพื้นที่ให้สังคม

พูดคุยเรื่องเพศอย่างไม่รู้สึกผิดหรืออาย วิธีสื่อสารของแอมเนสตี้มีพลัง เพราะ “เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง” โดยใช้ภาษาเข้าถึงได้อิงกับประสบการณ์จริง และ เชื่อมโยงการสื่อสารเข้ากับการเรียกร้องเชิงนโยบายได้อย่างแนบเนียน

อย่างไรก็ตามความท้าทายยังคงอยู่ที่การบังคับใช้กฎหมายและอคติ ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งยังสะท้อนค่านิยมแบบปิตาธิปไตยและมายาคติเรื่อง “เหยื่อที่แท้จริง” การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายจึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้น ขณะที่ การเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่อง การสนับสนุนจากระบบบริการผู้ผ่านพ้น (Survivor Support Systems) การศึกษาในโรงเรียน และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้แนวคิด “Only Yes Means Yes” กลายเป็นการปฏิบัติที่ปลอดภัยและเท่าเทียมได้จริง

บทเรียนสำคัญจากกรณี Let’s Talk About Yes สำหรับบริบทอื่น ๆ รวมถึงประเทศไทย คือ การบูรณาการสามมิติอย่างสมดุล ได้แก่

- (1) การสื่อสารสาธารณะที่เรียบง่ายแต่ทรงพลัง ใช้ข้อความที่เข้าใจง่าย ย้ำซ้ำได้ และกระตุ้นให้ผู้คนตั้งคำถามกับมายาคติเดิม
- (2) เครื่องมือปฏิบัติที่นำไปใช้จริงได้ในระดับชุมชน เช่น คู่มือกิจกรรม สำหรับครูและเยาวชน หรือสื่อที่ส่งเสริมการสนทนาเรื่อง Consent อย่างปลอดภัย
- (3) การเชื่อมโยงระหว่างการเปลี่ยนวัฒนธรรมกับการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ผ่านนโยบาย กฎหมาย และระบบสนับสนุนผู้ผ่านพ้น

ทั้งหมดนี้สะท้อนแนวคิดหลักของแอมเนสตี้ว่า “การสร้างวัฒนธรรมแห่งการยินยอม” ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนคำพูดในสังคม แต่คือการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับลึก เพื่อให้ทุกคนมีสิทธิควบคุมร่างกายและเสียงของตนเองอย่างแท้จริง

NPR และความท้าทายของการสร้างวัฒนธรรมการยินยอม ในห้องข่าว

ในปี ค.ศ. 2017 เครือข่ายวิทยุสาธารณะของสหรัฐอเมริกา (NPR - National Public Radio) ได้กลายเป็นกรณีตัวอย่างที่มีชื่อเสียงซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความไม่สมดุลของอำนาจ และการขาดกลไกความรับผิดชอบภายในที่เข้มแข็ง สามารถบั่นทอนบรรยากาศของทีมงานที่ควรตั้งอยู่บนความเคารพและความยินยอมได้อย่างไร

หลังจากที่มีผู้หญิงหลายคนออกมากล่าวหา ไมเคิล โอเรสกีส์ (Michael Oreskes) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองประธานอาวุโสฝ่ายข่าวและผู้อำนวยการกองบรรณาธิการ ในข้อหาล่วงละเมิดทางเพศ รวมถึงการเข้าหาโดยไม่พึงประสงค์และการบังคับให้มีปฏิสัมพันธ์เชิงชู้สาวโดยไม่ยินยอม การสอบสวนภายในพบว่า ฝ่ายบริหารระดับสูงของ NPR ได้ *ละเลยไม่ดำเนินการอย่างเด็ดขาด* ต่อคำร้องเรียนในอดีตที่มีลักษณะเดียวกัน (Farhi, 2017; Folkenflik, 2017)

เหตุอื้อฉาวดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสการประท้วงจากพนักงานภายในองค์กร การลาออกของผู้บริหารบางราย และการทบทวนตัวเองอย่างจริงจังทั้งใน NPR และในวงการสื่อสารมวลชนโดยรวม เพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์นี้ NPR ได้ดำเนินการปฏิรูประบบอย่างกว้างขวาง โดยแก้ไขนโยบายการล่วงละเมิดและการประพฤติมิชอบในที่ทำงาน ปรับปรุงช่องทางการร้องเรียนให้เข้มแข็งขึ้น เพิ่มสายด่วนภายนอกและระบบร้องเรียนแบบไม่เปิดเผยชื่อ รวมทั้งกำหนดให้พนักงานทุกคนต้องผ่านการอบรมประจำปีในหัวข้อการป้องกันการล่วงละเมิด ความรับผิดชอบของผู้เห็นเหตุการณ์ และ “การยินยอมในที่ทำงาน” (Workplace Consent)

สิ่งสำคัญคือ ความพยายามในการปฏิรูปของ NPR ไม่ได้หยุดอยู่แค่ การ “ปฏิบัติตามกฎระเบียบ” แต่ก้าวไปไกลกว่านั้น องค์กรได้ส่งเสริมวัฒนธรรมที่เน้น การเคารพในชีวิตประจำวัน และการกำหนดขอบเขตทางวิชาชีพที่ชัดเจน โดยเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยเรื่องเหล่านี้โดยตรงไปตรงมาในบริบทของการทำงานเชิงบรรณาธิการ ซึ่งมักมีเส้นแบ่งระหว่างลำดับขั้นและความสัมพันธ์แบบพี่เลี้ยง - ลูกศิษย์ที่ไม่ชัดเจน (NPR Ombudsman, 2017)

กรณีนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงระหว่าง นโยบาย กับ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องข่าวที่มีความเหลื่อมล้ำทางอำนาจสูง ซึ่งอาจทำให้เหยื่อถูกทำให้เจ็บเสียงและทำให้พฤติกรรมกดขี่กลายเป็นเรื่องปกติ ประสบการณ์ของ NPR จึงมักถูกอ้างถึงในเวลาต่อมาในฐานะทั้งบทเรียนเตือนใจ และตัวอย่างของแนวทางการฟื้นฟูความไว้วางใจในองค์กรสื่อ ผ่านการสร้างและทำให้วัฒนธรรมการยินยอม (Consent Culture) กลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

ความเชื่อมโยงระหว่างกรณี NPR กับ “วัฒนธรรมการยินยอม” (Consent Culture)

กรณีของ NPR แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อขอบเขตระหว่างบุคคลไม่ชัดเจนและไม่ได้รับการเคารพ รวมถึงเมื่ออำนาจถูกใช้อย่างไม่เหมาะสม ย่อมบั่นทอนหลักการของความยินยอมในที่ทำงาน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าการมีเพียงนโยบายหรือระเบียบข้อบังคับไม่เพียงพอ หากปราศจากการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเคารพ การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และช่องทางการรายงานที่ปลอดภัย วัฒนธรรมการยินยอมก็ไม่อาจหยั่งรากได้จริง กรณีนี้จึงกลายเป็นหมุดหมายสำคัญ สำหรับการศึกษาแนวทางที่องค์กรสื่อสามารถใช้เพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจ และทำให้การพูดคุยเกี่ยวกับ “ความยินยอมในที่ทำงาน” กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของการทำงาน

กรณีของไมเคิล โอเรสกีส์ (Michael Oreskes) ที่ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ เป็นตัวอย่างชัดเจนของ ความซับซ้อนของแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการยินยอม (Consent Culture) โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในองค์กร เหตุการณ์นี้สะท้อนปัญหาในระดับโครงสร้างที่มีการถกเถียงอย่างกว้างขวางในขบวนการ #MeToo ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ความยินยอม” มักไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะนิยามได้ตรงไปตรงมาในความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้นอำนาจ เพราะความไม่สมดุลเช่นนี้สามารถบดบังความยินยอมที่แท้จริงได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจรู้สึกถูกกดดันให้ตอบรับการเข้าหา เพราะกลัวผลกระทบทางอาชีพหรือการตอบโต้ภายหลัง เหตุการณ์นี้จึงเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการทบทวนแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการยินยอมใหม่อีกครั้ง โดยเฉพาะในที่ทำงานที่มีความต่างของอำนาจสูง

พลวัตของอำนาจกับความยินยอม (Power Dynamics and Consent)

ขบวนการ #MeToo ได้เปิดเผยให้เห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางอำนาจในความสัมพันธ์ภายในสถานที่ทำงาน ซึ่งผู้บริหารระดับสูง เช่น โอเรสกีส์ อาจใช้ตำแหน่งของตนในการมีความสัมพันธ์เชิงคู่สาวกับผู้ใต้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์ลักษณะนี้มักถูกอ้างว่า “เกิดจากความยินยอม” แต่ในความเป็นจริง ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจอาจทำให้ “ความยินยอมที่แท้จริง” ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะผู้ใต้บังคับบัญชาอาจกลัวผลกระทบหากปฏิเสธการเข้าหา (Green, 2019)

กรณีของโอเรสกีส์ใน NPR จึงเป็นตัวอย่างสำคัญของวิธีที่ “พลวัตอำนาจ” สามารถทำให้แนวคิดเรื่องการยินยอมซับซ้อนขึ้น ตำแหน่งอำนาจของเขาอาจทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รู้สึกยากที่จะปฏิเสธโดยไม่ต้องกลัวว่าจะกระทบต่อเส้นทางอาชีพของตน ซึ่งเป็นการทำลายความหมายของ “การยินยอมโดยสมัครใจอย่างแท้จริง” (Green, 2019)

บทบาทของวัฒนธรรมความยินยอม (The Role of Consent Culture)

วัฒนธรรมความยินยอม เน้นย้ำว่าการมีส่วนร่วมในทุกการปฏิสัมพันธ์จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ความยินยอมที่ชัดเจน มีข้อมูลครบถ้วน และสมัครใจ” (Clear, Informed and Voluntary Consent) อย่างไรก็ตาม ในบริบทขององค์กรที่มีลำดับชั้นอำนาจ การให้หรือปฏิเสธความยินยอมอย่างอิสระมักถูกจำกัด ซึ่งเห็นได้ชัดในกรณีของโอรสกีส์ที่ความไม่สมดุลทางอำนาจมีนัยสำคัญ (Torras-Gómez et al., 2025)

แนวคิดเรื่อง “Commonsense Consent” หรือ “ความยินยอมตามสามัญสำนึก” ซึ่งถูกหล่อหลอมจากเรื่องเล่าทางสื่อและวัฒนธรรม มักไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของความยินยอมในความสัมพันธ์ที่มีอำนาจไม่เท่ากันได้ (Cefai, 2023) นี่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและการตีความคลาดเคลื่อนว่า “อะไรคือการยินยอม” อย่างแท้จริง

การตอบสนองเชิงกฎหมายและองค์กร (Legal and Corporate Responses)

เพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์นี้อันตรายลักษณะนี้ หลายองค์กรเริ่มเรียกร้องให้มีกฎเกณฑ์ภายในที่ห้ามผู้บริหารอ้างว่า “ผู้ใต้บังคับบัญชายินยอม” เป็นข้อแก้ต่าง ในกรณีที่มีข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ นโยบายเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องผู้ใต้บังคับบัญชาจากแรงกดดันเชิงอำนาจ และลดความเสี่ยงทางกฎหมายขององค์กร (Green, 2019)

ขณะเดียวกัน กรอบทางกฎหมายในหลายประเทศก็ให้ความสำคัญกับ “ความยินยอมโดยมีข้อมูลครบถ้วน (Informed Consent)” เช่นเดียวกับที่เคยใช้ในบริบททางการแพทย์ เช่น กรณีนี้อันตรายเรื่องการเก็บอวัยวะโดยไม่ขออนุญาต ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นของ “ความยินยอมอย่างชัดเจนและไม่ขออนุญาต” ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นของ “ความยินยอมอย่างชัดเจนและไม่

โปร่งใส” หลักการนี้จึงถูกนำมาปรับใช้ในบริบทของความสัมพันธ์ในที่ทำงาน เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด (Leith, 2007)

ประเด็นเชิงโครงสร้างและข้อถกเถียง (Broader Implications and Critiques)

แม้การส่งเสริมวัฒนธรรมการยินยอมจะมีเป้าหมายเพื่อปกป้องบุคคลจากการถูกบีบบังคับและการแสวงหาประโยชน์ แต่ก็มีข้อถกเถียงว่าแนวทางนี้อาจ “ขยายขอบเขตมากเกินไป” นักวิจารณ์บางส่วนมองว่า แนวทางแบบ “ไม่ยอมรับการละเมิดใดๆ ทั้งสิ้น” (Zero Tolerance) ของขบวนการ #MeToo อาจนำไปสู่การจำกัดความสัมพันธ์ที่เกิดจากความยินยอมโดยแท้จริงในที่ทำงาน เพราะไม่ใช่ทุกกรณีที่ผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชามีความสัมพันธ์เชิงแสวงหาประโยชน์ บางความสัมพันธ์อาจเกิดจากความสมัครใจและให้ผลเชิงบวก

อย่างไรก็ตามนักวิชาการส่วนใหญ่ยังเห็นพ้องว่า ศักยภาพในการใช้อำนาจในทางที่ผิดในความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม เป็นเหตุผลสำคัญที่ต้องมีนโยบายและกลไกกำกับดูแลที่รอบคอบ เพื่อให้แน่ใจว่าความยินยอมนั้นเป็น “ความยินยอมที่แท้จริงและสมัครใจโดยปราศจากแรงกดดัน” (Green, 2019)

การดำเนินการสำคัญของ NPR

ภายหลังจากเกิดกรณีอื้อฉาวเกี่ยวกับการประพฤติผิดทางเพศของไมเคิล โอเรสกีส์ อดีตบรรณาธิการอาวุโส NPR ได้ดำเนินมาตรการสำคัญหลายประการเพื่อรับมือกับสถานการณ์ พื้นฟูความเชื่อมั่นของสาธารณชน และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพ “ความยินยอม” มากยิ่งขึ้น มาตรการเหล่านี้สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และนโยบาย เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมการยินยอม ดังต่อไปนี้

1) การปรับปรุงนโยบายองค์กรอย่างครอบคลุม (Comprehensive Policy Overhaul)

- NPR ได้ปรับปรุงนโยบายต่อต้านการคุกคามและการประพฤติผิดทางเพศให้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับมุมมองของผู้รอดพ้นจากเหตุการณ์ (Survivor - Focused)
- ได้ระบุค่าจำกัดความของ “การล่วงละเมิดทางเพศ” อย่างชัดเจนมากขึ้น ครอบคลุมถึงการเกี่ยวพาราสีโดยไม่พึงประสงค์ การใช้อำนาจในทางที่ผิดและขอบเขตของความยินยอม (Consent Boundaries) ซึ่งก่อนหน้านี้มักคลุมเครือในบริบทของห้องข่าว
- มีการชี้ชัดลักษณะของ “ความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม” ภายในสายบังคับบัญชาของฝ่ายบรรณาธิการ ซึ่งมีลักษณะความไม่เท่าเทียมทางอำนาจโดยเฉพาะ

2) การสร้างระบบการรายงานที่เข้มแข็งขึ้น (Stronger Reporting Mechanisms)

- NPR ได้สร้างช่องทางใหม่หลายรูปแบบสำหรับให้พนักงานรายงานเหตุการณ์การล่วงละเมิด เช่น
  - สายด่วนภายนอก (External Hotline)
  - ช่องทางการรายงานแบบไม่เปิดเผยชื่อ (Anonymous Reporting)
  - กระบวนการ HR ที่ออกแบบใหม่ให้มีกรอบเวลาและขั้นตอนที่ชัดเจน

- ช่องทางเหล่านี้ได้รับการสื่อสารกับพนักงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การรายงานเป็นเรื่อง “ปกติ” และลดความกลัวต่อการถูกตอบโต้หรือกลั่นแกล้ง

3) ความรับผิดชอบของผู้นำ (Leadership Accountability)

- คณะกรรมการบริหารและผู้บริหารระดับสูงของ NPR ออกมาแสดงความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวในอดีตอย่างเปิดเผย
- มีคำมั่นที่จะทำให้ผู้จัดการฝ่ายบรรณาธิการทุกคนไม่เพียงเข้าใจกฎระเบียบทรัพยากรบุคคลเท่านั้น แต่ต้องผ่านการอบรมเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพต่อ “ความยินยอม” และความเท่าเทียม
- มีการจัดเวทีการประชุมในองค์กรที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับสูงได้พบปะ พูดคุย และสื่อสารกับพนักงานทุกระดับอย่างสม่ำเสมอ และเพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานสะท้อนความกังวลและประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจในองค์กร

4) การฝึกอบรมภาคบังคับ (Mandatory Training)

- NPR จัดการอบรมประจำปีสำหรับพนักงานทุกคน รวมถึงบรรณาธิการและโปรดิวเซอร์อาวุโส ครอบคลุมหัวข้อการป้องกันการคุกคามและการสร้างความตระหนักเรื่อง “ความยินยอม”
- มีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมเฉพาะกลุ่ม เช่น
  - สำหรับผู้จัดการ: การรับมือกับการร้องเรียน และบทบาทของผู้พบเห็นเหตุการณ์ (Bystander Responsibility)

o สำหรับผู้สื่อข่าวภาคสนามและผู้ดำเนินรายการ: การรักษาขอบเขตความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวหรือผู้ให้สัมภาษณ์

- การอบรมเหล่านี้เน้นให้พนักงานเข้าใจแนวคิดการยินยอมในพื้นที่การทำงาน (Workplace Consent) คือ การเคารพพื้นที่ส่วนตัว การหลีกเลี่ยงการบังคับข่มขู่ และการกล้าแทรกแซงเมื่อพบเห็นการละเมิด

5) การส่งเสริมวัฒนธรรมเปิดเผยและพูดคุยได้ (Encouraging an Open Culture)

- NPR พยายามทำให้การพูดคุยเรื่อง “ความยินยอม” (Consent) และ “การเคารพ” (Respect) เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันในห้องข่าว
- ได้จัดทำสื่อภายใน เช่น คู่มือและเครื่องมือ (Toolkits) อธิบายตัวอย่างของ “ความยินยอมในชีวิตประจำวัน” เช่น ไม่ปิดล้อมหรือกดดันพนักงานรุ่นใหม่ในงานเลี้ยงหรืองานหลังเวลางาน ทำให้แน่ใจว่านักข่าวรุ่นใหม่จะไม่รู้สึกถูกบังคับให้ยอมรับคำปรึกษาแบบไม่เป็นทางการ (Informal Mentoring) ที่ละเมิดขอบเขตส่วนตัว
- ผู้สื่อข่าวอาวุโสและผู้จัดการได้รับการส่งเสริมให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และกล้าที่จะพูดถึงสถานการณ์ที่อยู่ใน “พื้นที่สีเทา”

6) การมีส่วนร่วมของสหภาพแรงงาน (Union Involvement)

- สหภาพนักข่าวของ NPR (The Screen Actors Guild - American Federation of Television and Radio

Artists - SAG - AFTA) เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันการปฏิรูป

- สหภาพจัดให้มีระบบสนับสนุนผู้ร้องเรียน เช่น บริการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย และช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัยเพิ่มเติม
- บทบาทนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจต่อกระบวนการตรวจสอบและคุ้มครองผู้เสียหายมากขึ้น

โดยสรุปมาตรการเหล่านี้ของ NPR ไม่ได้เป็นเพียงการ “แก้ปัญหาเฉพาะหน้า” จากกรณีอื้อฉาวเท่านั้น แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการปรับตัววัฒนธรรมองค์กรให้สอดคล้องกับแนวคิด “วัฒนธรรมการยินยอม” (Consent Culture) อย่างแท้จริง ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่การทำงานที่ปลอดภัย โปร่งใส เคารพกัน และยอมรับว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relations) เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องถูกตั้งคำถามและจัดการอย่างรอบคอบในทุกองค์กร รวมถึงองค์กรสื่อในประเทศไทยที่อาจเผชิญปัญหาลักษณะเดียวกัน.

บทสรุป

บทที่ 6 ได้ชี้ให้เห็นว่า “วัฒนธรรมการยินยอม” (Consent Culture) มิใช่เพียงแนวคิดเชิงศีลธรรมหรือหลักการทางกฎหมาย แต่เป็นกรอบวัฒนธรรมที่ต้องฝังรากอยู่ในชีวิตประจำวัน การทำงาน และโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจขององค์กรอย่างเป็นระบบ ความยินยอมในความหมายเชิงยืนยัน (Affirmative Consent) ถูกเสนอในฐานะหัวใจสำคัญของความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม โดยเน้นว่าความยินยอมต้องเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจน สมครใจ และสามารถเพิกถอนได้ตลอดเวลา ไม่ใช่การยอมจำนนโดยปริยายหรือภายใต้แรงกดดันจากโครงสร้างอำนาจ

ในเชิงแนวคิดบทนี้อธิบายว่าความยินยอมมิได้มีรูปแบบตายตัว หากแต่แปรผันตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม และลำดับชั้นอำนาจในแต่ละพื้นที่ การส่งเสริมวัฒนธรรมการยินยอมในองค์กรจึงไม่อาจอาศัยสูตรสำเร็จเดียวกันทุกแห่ง แต่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) และความเข้าใจต่อความแตกต่างของคนในองค์กร เพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับใช้แนวคิดจากภายนอกอย่างไม่สอดคล้องกับบริบทจริง พร้อมทั้งยังยืนยันหลักการพื้นฐานว่าทุกคนมีสิทธิ์ในร่างกาย เสี่ยง และขอบเขตของตนเองอย่างเท่าเทียม

ในระดับการปฏิบัติบทนี้ชี้ว่าองค์กรที่ต้องการสร้างวัฒนธรรมการยินยอมจำเป็นต้องดำเนินการเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม ตั้งแต่การจัดอบรมสร้างความเข้าใจเรื่องความยินยอมเชิงยืนยัน การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การสร้างช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัยและเป็นธรรม การพัฒนาผู้นำให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม ตลอดจนการออกแบบระบบดูแลผู้รอดพ้นจากการละเมิดอย่างเข้าใจมิติทางบาดแผล (Trauma-Informed Approach) โดยเน้นว่าการมีนโยบายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากปราศจากการทำให้คุณค่าของ “การเคารพความยินยอม” กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการทำงานและความสัมพันธ์ในองค์กร

กรณีศึกษาที่น่าเสนอ ไม่ว่าจะเป็นโครงการรณรงค์ระดับประเทศอย่าง Consent Can't Wait ของออสเตรเลีย การเคลื่อนไหวเชิงสิทธิมนุษยชนของ Amnesty International ในแคมเปญ Let's Talk About Yes หรือกรณีองค์กรสื่ออย่าง NPR ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างวัฒนธรรมการยินยอมต้องอาศัยทั้งการสื่อสารสาธารณะที่มีพลัง การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย และการมีระบบสนับสนุนที่เป็นมิตรต่อผู้เสียหาย ควบคู่กันไปอย่างเป็นองค์รวม มิใช่อาศัยการรณรงค์เชิงสัญลักษณ์เพียงอย่างเดียว

ท้ายที่สุดบทนี้ย้ำว่าวัฒนธรรมความยินยอมคือการเปลี่ยนผ่านจาก “การใช้อำนาจ” ไปสู่ “การเคารพซึ่งกันและกัน” จากองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยคำสั่งและลำดับชั้น ไปสู่องค์กรที่ทำให้คุณค่ากับเสียงของทุกคนอย่างเท่าเทียม การสร้างวัฒนธรรมเช่นนี้จึงไม่ใช่โครงการระยะสั้น แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระยะยาว เพื่อสร้างไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความปลอดภัยในการทำงาน และความเป็นธรรมทางเพศในโลกของการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- Amnesty International. (2018, November 25). *Did you know this about rape?: Sex without consent is rape. It's as simple as that*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/11/did-you-know-this-about-rape/>
- Amnesty International. (2018, November 28). *Let's talk about yes! Sex without consent is rape. It's as simple as that. Or, at least it should be*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/11/rape-in-europe/>
- Amnesty International. (2020). *Lets Talk About Yes*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2020/02/letstalkaboutyes/>
- Baczynski, M., & Scott, E. (2022). *Creating Consent Culture: A Handbook for Educators*. London: Jessica Kingsley Publishers. <http://dx.doi.org/10.5040/9781805016649>
- Cefai, S. (2024). Consent - deception: A Feminist Cultural Media Theory of Commonsense Consent. *Feminist Theory*, 25(1), 3 - 25. <https://doi.org/10.1177/14647001231206026>
- Cole, K. (2019). Affirmative Consent. In Alexander, L., Kessler Ferzan, K. (eds) *The Palgrave Handbook of Applied Ethics and the Criminal Law*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-22811-8_3
- Commonwealth of Australia. (2024). *Consent Can't Wait*. Retrieved from www.consent.gov.au.

- Coy, M., Kelly, L., Vera - Gray, F., Garner, M., Kanyeredzi, A. (2016). From 'No Means No' to 'Nn Enthusiastic Yes': Changing the Discourse on Sexual Consent Through Sex and Relationships Education. In: Sundaram, V., Sauntson, H. (eds) *Global Perspectives and Key Debates in Sex and Relationships Education: Addressing Issues of Gender, Sexuality, Plurality and Power*. London: Palgrave Pivot. https://doi.org/10.1057/9781137500229_6
- Featherstone, L., Byrnes, C., Maturi, J., Minto, K., Mickelburgh, R., Donaghy, P. (2024). Sexual Consent and Its Contexts. In *The Limits of Consent. Palgrave Socio - Legal Studies*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-46622-9_1
- Gooley, J. (2024, June 13). Campaign to Explain New Sexual Consent Law. *Stack Law Firm*. Retrieved from <https://stacklaw.com.au/news/personal/criminal-law/campaign-to-explain-new-sexual-consent-laws>
- Farhi, P. (2017, October 31). Top NPR Editor Accused of Sexual Harassment. *The Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/top-npr-editor-accused-of-sexual-harassment/2017/10/31/f8c961a0-bdbb-11e7-8444-a0d4f04b89eb_story.html
- Folkenflik, D. (2017, November 1). Michael Oreskes Resigns as NPR News Chief after Harassment Allegations. *NPR*. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/11/01/561218333/michael-oreskes-resigns-as-npr-news-chief-after-harassment-allegations>
- Green, M. Z. (2019). A new #MeToo Result: Rejecting Notions of Romantic Consent with Executives. *Employee Rights & Employment Policy Journal*, 23(1), 115 - 164
- Jensen, E. (2018, February 20). NPR Posts Independent Findings on Its Handling of Sexual Harassment Complaints. *NRP*. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/publiceditor/2018/02/20/587378423/npr-posts-independent-findings-on-its-handling-of-sexual-harassment-complaints>
- Leary, M. G. (2016), Affirmatively Replacing Rape Culture with Consent Culture. *Texas Tech Law Review*, 49, 1 - 56. <https://ssrn.com/abstract=2944265>

- Leith, V. M. (2007). Consent and Nothing but Consent? The Organ Retention Scandal. *Sociology of Health & Illness*, 29(7), 1023 - 1042. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2007.01031.x>
- Levand, M.A. (2020). Consent as Cross - Cultural Communication: Navigating Consent in a Multicultural World. *Sexuality & Culture*, 24, 835 - 847. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09667-7>
- Long, C. (2024, May 26). Government Launches New Campaign to Get You to Talk to Your Kids about Consent. *ABC News*. Retrieved from <https://www.abc.net.au/news/2024-05-26/consent-parent-conversation-teenagers-sexual-education/103542740>
- McMains, J. (2022). Fostering a Culture of Consent in Social Dance Communities. *Journal of Dance Education*, 22(4), 256 - 264. <https://doi.org/10.1080/15290824.2020.1851693>
- Radcliffe, J., Gadow, F., Leary, H., & Kelly, R. (2024). Doing Consent Differently: A University Practitioners' Reflection on Delivering Large - Scale Respect and Consent Education. *JANZSSA - Journal of the Australian and New Zealand Student Services Association*, 32(1), 19 - 29. <https://doi.org/10.30688/janzssa.2024-1-05>
- Romme, A. G. L., Broekgaarden, J., Huijzer, C., Reijmer, A., & van der Eyden, R. A. I. (2018). From Competition and Collusion to Consent-Based Collaboration: A Case Study of Local Democracy. *International Journal of Public Administration*, 41(3), 246 - 255. <https://doi.org/10.1080/01900692.2016.1263206> .
- Torras - Gómez, E., Krauchenberg, A., Petuya, V., Marcos, R., Serradell, O., & Soler - Gallart, M. (2025). From Speech Acts to Communicative Acts: Social Network Debates about Sexual Consent. *Frontiers in Sociology*, 9, Article 1468173. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1468173>
- Waling, A. (2024). *Australia's New Consent Campaign Gets a Lot Right: But Consent Education Won't Be Enough to Stop Sexual Violence*. Retrieved from <https://phys.org/news/2024-05-australia-consent-campaign-lot-wont.html>.

บทที่ 7

หลักสูตรการฝึกอบรมสื่อมวลชน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสาร ด้วยความยินยอมทางเพศ

ชเนตตี กัณนาม โกลุม โอมพรนุวัฒน์ และพิมพ์พจี เย็นอุรา

เกริ่นนำ

ความยินยอมทางเพศ ได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาทางเพศ วิชาศึกษาเพศ (Sexuality Studies) และงานศึกษาสื่อ (Media Studies) ในศตวรรษที่ 21 อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ท่ามกลางการเพิ่มขึ้นของการเปิดโปงคดีล่วงละเมิดทางเพศในพื้นที่สาธารณะและโลกดิจิทัล ทั้งในวงการบันเทิง การเมือง มหาวิทยาลัย และสถานที่ทำงาน การถกเถียงเรื่อง “ความยินยอม” ไม่เพียงเป็นประเด็นด้านกฎหมายเท่านั้น แต่ยังสะท้อนการต่อรองอำนาจระหว่างเพศ บรรทัดฐานทางเพศ (Gender Norms) และกรอบคิดทางวัฒนธรรมที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในการสื่อสารเรื่องเพศ

แม้ความยินยอมทางเพศจะเป็นหลักการสากลที่มีความหมายชัดเจนในเชิงสิทธิมนุษยชนแต่ในบริบทของสังคมไทย ความเข้าใจเรื่องนี้กลับซ้อนทับกับชุดความเชื่อแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับเพศสภาพ และอำนาจในความสัมพันธ์เชิงโรแมนติค ซึ่งทำให้ความยินยอมทางเพศกลายเป็นประเด็นที่ถูกตีความผิดหรือถูกลดทอนความสำคัญลงอย่างต่อเนื่องในพื้นที่สื่อไทย

หนึ่งในผลลัพธ์สำคัญของการไม่ยอมรับหรือไม่เข้าใจในประเด็นความยินยอมทางเพศ คือ การโทษเหยื่อ (Victim Blaming) ในกระบวนการนำเสนอข่าวและในสื่อบันเทิง โดยมักมองว่าเหยื่อเป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ เช่น “เพราะแต่งตัวโป๊”, “ยอมไปกับผู้ชายเอง”, หรือ “ไม่ปฏิเสธให้ชัดเจน” การโทษเหยื่อไม่เพียงสร้างความเจ็บปวดซ้ำแต่ยังสะท้อนและผลิตซ้ำวัฒนธรรมการข่มขืน ที่ทำให้ความรุนแรงทางเพศกลายเป็นเรื่องธรรมดาในสังคม

หลักสูตรการฝึกอบรมสื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ ถือเป็นความท้าทายที่จะเปลี่ยนมุมมองของสื่อมวลชนที่มีต่อเรื่องเพศในบริบทของการสื่อสาร “จากหัวใจสู่หัวใจ” หมายถึงการใส่ใจและคำนึงถึงความต้องการของผู้อื่น โดยอาศัยหลักการของความเท่าเทียมกันของอำนาจระหว่างผู้ชายและผู้หญิง เพื่อสนับสนุนให้สื่อมวลชนสามารถสร้างการยินยอมทางเพศให้เป็นค่านิยมใหม่ของสังคมในประเทศไทย ขจัดความเข้าใจผิดที่สังคมมีมาอย่างยาวนานเกี่ยวกับเรื่องเพศ เพื่อให้บรรลุนิติสถานะที่บุคคลย่อมสามารถแสดงความรู้สึกของตนเองได้ เรื่องทางเพศเป็นเรื่องที่ผู้หญิงสามารถต่อรองได้ นอกจากนี้ ผู้ชายต้องรับฟังและเคารพความต้องการของผู้หญิง เพื่อสร้างพฤติกรรมทางเพศที่ยอมรับได้บนความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เพื่อนำไป

สู่การแก้ไขปัญหาและยุติการล่วงละเมิดทางเพศที่ยั่งยืน ประเด็นเรื่อง “ความรุนแรงต่อสตรี” จะยังคงไม่ได้รับการแก้ไขจนกว่าความยินยอมทางเพศยังไม่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญ แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะยุติความรุนแรงต่อสตรีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่มีการรับรองอนุสัญญา CEDAW ในปี 1979 แต่ความยินยอมทางเพศกลายเป็นประเด็นที่ถูกมองข้าม ดังนั้นหลักสูตรนี้จึงมุ่งหวังที่จะเติมเต็มช่องว่างเรื่องความยินยอมทางเพศที่ขาดหายไปจากขบวนการทางสังคม ด้วยความตระหนักของสื่อมวลชนในการร่วมสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศจะทำให้วัฏจักรซ้ำซากของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศสตรีสามารถยุติลงได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สื่อมวลชนซึ่งเข้าร่วมฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศ
2. เพื่อให้สื่อมวลชนซึ่งเข้าร่วมฝึกอบรมสามารถประยุกต์แนวทางการสื่อสารความยินยอมทางเพศไปใช้ในการปฏิบัติงานสื่อและเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอมทางเพศในองค์กรสื่อ

ผู้เข้าร่วมเรียนรู้: ผู้สื่อข่าวกว่าจำนวน 18 คน

ระยะเวลาการฝึกอบรม: 4 วัน

ตารางที่ 3 เนื้อหาและการดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรม

วันที่	09: 00 - 10: 30	10: 45 - 12: 00	Break	13: 00 - 14: 30	14: 45 - 16: 00
1	พิธีเปิด	Deep Listening		เพศ (ไม่) จำกัด ครอบ	เพศต้อง พุด/อำนาจ
2	Check-in ทบทวน เนื้อหาจาก ครั้งก่อน	ความ รุนแรง บนฐาน เพศสภาพ	กาฟักไข่ Consent & Boundaries	Listen to your bodies	Consent spectrum Statement
3	Recap เชื่อมโยงเรื่อง Sexual consent เสวนา “เสียง จาก ประสบการณ์: Toxic Relationship”	เมื่อ ‘ไม่’ คือ ‘ไม่’: Consent & กฎหมาย ไทย		เมื่อ ‘ไม่’ คือ ‘ไม่’: กฎหมายไทยและ เสี่ยงจากคดีจริง ว่าด้วยความ ยินยอมทางเพศ”	การสร้าง วัฒนธรรม ความยินยอม (Consent Culture) ในองค์กร
4	การออกแบบนโยบาย เกี่ยวกับ Sexual consent ในองค์กรสื่อ			ประเมินผล	เสวนา สาธารณะ หัวข้อ วัฒนธรรม การสื่อสาร ความยินยอม ทางเพศ

กิจกรรมวันที่ 1

กิจกรรมการฟังอย่างลึกซึ้ง (90 นาที)

สาระสำคัญ

การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการฟังเพื่อรู้จักตัวเองและเข้าใจผู้อื่น เมื่ออยู่กับตัวเอง อยู่กับสภาพแวดล้อมรอบตัว ไม่สื่อสาร ใช้เพียงแค่การฟังเพียงอย่างเดียว ผู้คนสามารถฟังเสียงรอบข้างได้อย่างไร จิตนั้นมีความเป็นเอกเทศเกิดขึ้นที่ขณะเท่านั้น สิ่งที่สำคัญของการฟังคือการเรียนรู้ที่จะเท่าทันและตระหนักรู้ถึงความเป็นปัจจุบันขณะ รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้าอย่างแท้จริง และรับรู้ว่ามีสิ่งใดเกิดขึ้นตรงหน้าจะส่งผลต่อเราอย่างไร และรู้เท่าทันความคิดตลอดจนการตัดสินผู้อื่น

ในการฝึกอบรมเรื่องความยินยอมทางเพศซึ่งเกี่ยวข้องกับอคติและการตีตราเรื่องเพศ การตัดสินผู้คนบนฐานอคติทางเพศสภาพและเพศวิถีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่าย การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งจะเป็นการวางรากฐานที่สำคัญเกี่ยวกับการไม่ด่วนตัดสิน การสร้างความไว้วางใจ และสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับผู้เข้าฝึกอบรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้และความเข้าใจแนวคิดการฟังแบบลึกซึ้ง
2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถสังเกตความคิด ความรู้สึก สังเกตเห็นการตัดสิน อคติ การตีตราผู้อื่นที่อาจเกิดขึ้น
3. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดความรู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจที่จะรับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้บนฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. ให้ผู้เข้าฝึกอบรมฟังเสียงธรรมชาติรอบตัวเป็นเวลา 5 นาที แล้วจดบันทึกเสียงที่ได้ยิน จากนั้นกระบวนการถามผู้เข้าฝึกอบรมว่าได้ยินเสียงอะไรบ้าง ส่วนใหญ่ผู้เข้าฝึกอบรมจะได้ยินเสียงที่อยู่ภายนอก แต่สิ่งที่จะสังเกตเห็นเสียงภายในของตัวเอง กระบวนการชี้ให้เห็นว่า เสียงภายในที่ถูกละเลยมีความสำคัญมากเพราะเป็นเสียงที่จะนำมาซึ่งการตัดสินใจ การตีตรา จากอคติต่างๆ ที่มีต่อผู้คนที่
2. จากการฝึกฟังเสียงธรรมชาติรอบตัว ขั้นตอนต่อไปกระบวนการชวนผู้เข้าร่วมมาฟังเสียงของเพื่อนมนุษย์ ให้ผู้เข้าร่วมอบรมจับคู่กับผู้เข้าอบรมที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน โดยให้ผลัดกันเล่าถึง สิ่งของตนเองที่มีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพสื่อมวลชน โดยระหว่างการผลัดกันเล่าและผลัดกันฟังมีกติการ่วมกันดังนี้
  - a. ให้ความสำคัญกับคนตรงหน้าด้วยความเคารพ
  - b. รักษาความลับ
  - c. ใส่ใจทั้งวจนภาษาและอวัจนภาษา
  - d. ไม่พูดแทรก ไม่ถาม
  - e. เมื่อเกิดคำถามหรือคำตัดสิน ให้ห้อยแขวนไว้ก่อนแล้วกลับมารับฟัง
  - f. ไม่ทำกิจกรรมอื่นขณะฟัง
3. หลังจากผลัดกันฝึกฟังแล้ว กระบวนการชวนสะท้อนโดยการตั้งคำถามถึงความรู้สึกขณะเป็นผู้ฟังและผู้เล่า ชวนสำรวจสภาวะภายในขณะเป็นผู้ฟังว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีความคิด การตัดสินใจอะไรเกิดขึ้นบ้าง สังเกตเห็นการตัดสินใจเหล่านั้นเป็นอย่างไร โดยใช้แนวทาง U Theory ในการอธิบาย (ชาร์เมอร์, ออดโต, 2563)

ระดับที่ 1 Downloading I in me เป็นการฟังที่มีตัวเราเป็นศูนย์กลาง หรือการฟังแบบน้ำเต็มแก้ว เราเรียนรู้แต่สิ่งที่เรามีอยู่แล้ว ฟังผ่านความคิด และการตัดสินของตัวเอง เอาความคิดและความเห็นของตัวเองเป็นหลัก เป็นการฟังที่ไม่ได้อะไรใหม่ๆ ฟังเพื่อยืนยันความเชื่อเดิมของตัวเองเท่านั้น

ระดับที่ 2 Debate in it เป็นการฟังอยู่บนข้อมูลความเป็นจริง (Fact) และเน้นไปที่วัตถุหรือประเด็น ผู้ฟังถอยตัวเองออกมา การฟังระดับนี้ สารที่ได้รับอาจไม่ตรงกับที่คนต้องการบอก ผู้พูดกับผู้ฟังยังไม่ประสานเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลเท่านั้น ข้อดีของการฟังแบบนี้คือผู้ฟังสามารถ ปิดเสียงของการตัดสินภายใน โดยสนใจแยกแยะจับประเด็นและเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิม

ระดับที่ 3 I in You เป็น Empathic/Dialogue เป็นการฟังในระดับที่ข้ามพ้นความเคยชินเดิมๆ เป็นการฟังด้วยใจเพื่อให้เข้าถึงใจ เป็นการฟังที่เราใช้จิตเต็มแท่งที่มีความกรุณา ความปรารถนาดีเป็นผู้รับฟัง การฟังเช่นนี้ทำให้ใจผู้ฟังอ่อนโยน เปิดใจกว้าง ฟังอย่างไม่ตัดสิน อยู่กับผู้ที่เรากำลังฟังอยู่ ผู้ฟังปรับตัวออกจากโลกของวัตถุภายนอก ภาวลักษณะหรือข้อเท็จจริงไปสู่การเป็น ประจักษ์พยานของเรื่องราว ตัวตนของผู้ฟังหายไป เป็นการฟังด้วยความกรุณา แต่การฟังระดับนี้ยังมีจุดอ่อนตรงที่ใจของผู้ฟังอยู่กับผู้พูดมาก

ระดับที่ 4 I in now: Generative เป็นการฟังที่รับรู้ทั้งคนที่อยู่ตรงหน้าและการมีอยู่ของตัวเองหรือเรียกกว่าการฟังอย่างมีสติ หากมีการฝึกจนเป็น Mindfulness ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการฟังที่ก่อกำเนิดปัญญา จากภายใน ไม่ใช่แค่การฟังเพื่อเปิดใจแต่เป็นการเปิดเจตจำนง (Open Will) เมื่อบทสนทนาจบลงการฟังจะทำให้ผู้ฟังไม่อาจหวนกลับไปเป็นคนเดิมก่อนหน้าที่บทสนทนาจะเริ่มต้นได้อีก

การฟังในระดับที่ 1 และ 2 เป็นการฟังด้วยสมองที่มักจะมีความคิดเปรียบเทียบ ชัดแจ้ง โต้แย้ง เพราะโดยปกติแล้วหัวสมองของคนเรานั้น เมื่อได้รับข้อมูลมาแล้วจะมีการแปลสารต่างๆ จะมีการตัดสินถูกผิดชอบไม่ชอบทันที แต่การฟังระดับที่ 3 และ 4 เป็นการฟังด้วยหัวใจ ฟังด้วยความเข้าใจ หรือการฟังด้วยความกรุณา ระดับของการห้อยแขวนหรือชะลอการตัดสิน ตีตราผู้คนจากเรื่องเพศจะอยู่ในการฟังระดับที่ 3 และ 4 ซึ่งต้องใช้อการเปิดใจ กว้างในการรับฟังและอยู่กับบุคคลตรงหน้าซึ่งเป็นเจ้าของประสบการณ์นั้น โดยแท้จริง

อุปสรรคที่ใช้

1. ระวังให้สัญญาณการฝึกฟัง
2. กระต่ายบันทึกเสียงที่ได้ยิน

การประเมินผล

ใช้อการสะท้อนความรู้สึกลักษณะโดยตรงไปตรงมาต่อภาวะภายในที่เกิดขึ้น ขณะฝึกฟัง ความสามารถในการสังเกตความคิดที่ปรากฏภายใน ความสามารถในการปฏิบัติตามกติกการฟังอย่างลึกซึ้ง

แนวทางการสรุป

การฟังเป็นเหมือนกับการภาวนาอย่างหนึ่งเพราะจะต้องมีสติและรู้สึกตัว ว่าตอนนี้กำลังรู้สึกอะไร และเป็นการปลุกความกรุณาเอาไวในใจ การฝึกฟังจะทำให้สามารถอยู่กับสิ่งที่ไม่ชอบใจได้นานขึ้นและเข้าใจมากขึ้น การฟังเป็นเหมือนกับการฝึกใจที่เอาแต่ตัวเองเป็นศูนย์กลาง กลายเป็นหัวใจที่เปิดกว้างมากขึ้น การฟังเพื่อความเข้าใจในประเด็นความยินยอมทางเพศ เป็นเครื่องมือที่มีความ

สำคัญมาก เพราะความยินยอมทางเพศเป็นสภาวะภายในที่ต้องใช้การเปิดหัวใจ และเปิดเจตจำนงของทั้งผู้ฟังและผู้พูด

กิจกรรม: “เพศ (ไม่) จำกักรอบ”(90 นาที)

สาระสำคัญ

กิจกรรมนี้ออกแบบเพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับ เพศสภาพ (Gender), บทบาททางเพศ (Gender Roles) และแนวคิด SOGIESC ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) โดยมุ่งให้ผู้เข้าร่วมได้สำรวจตนเอง ตั้งคำถามต่อภาพจำเรื่องเพศ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์

กิจกรรมเริ่มจากการชวนคิดผ่านคำถามง่ายๆ อย่าง “Pink or Blue?” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นว่ หลายสิ่งที่เราคิดว่าเป็น “ธรรมชาติ” ของเพศ แท้จริงแล้วคือ การประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social Construction) ที่สังคมกำหนดให้คนแต่ละเพศควรเป็น ควรทำ ควรรู้สึก และควรดำรงตนอย่างไร

จากนั้นกระบวนการจะอธิบายกรอบแนวคิด SOGIESC (Sex, Sexual Orientation, Gender Identity and Expression and Sex Characteristics) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นว่า “เพศ” ไม่ได้มีมิติเดียว และไม่ได้จับแคผู้ชาย - หญิง แต่ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบที่อาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

กิจกรรมใช้แบบจำลอง The Genderbread Person ของ Sam Killermann (2011, 2017) เป็นเครื่องมือกลางในการเรียนรู้ เพื่อช่วยแยกและอธิบายความแตกต่างระหว่าง

- เพศสรีระ (Biological Sex)
- อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity)
- การแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Expression)
- วิธีทางเพศ (Sexual Orientation)
- ลักษณะทางเพศ (Sex Characteristics)

แบบจำลองนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเห็นว่า ตัวตนทางเพศ ของมนุษย์ไม่ได้เป็นเส้นขีดที่ตายตัว แต่เป็นสเปกตรัม (Continuum) ที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง และหลากหลาย

วัตถุประสงค์

1. ผู้เข้าร่วมเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศสรีระ (Biological Sex) อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity) การแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Expression) และวิธีทางเพศ (Sexual Orientation)
2. ผู้เข้าร่วมได้วิเคราะห์ว่า “เพศ” เป็นการประกอบสร้างทางสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวตามชีววิทยา
3. ผู้เข้าร่วมเห็นความหลากหลายของตัวตนในกลุ่ม และเรียนรู้ที่จะเคารพความแตกต่าง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. กระบวนการแนะนำวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม และวางกติกา การพูดคุย เช่น ฟังด้วยความเคารพ ไม่มีถูก-ผิด ไม่ตัดสิน ไม่บังคับ

2. กระบวนการกระตุ้นการคิดและการตั้งคำถามต่อภาพจำเรื่องเพศ โดยนำเสนอภาพตัวแทนหรือวัตถุที่ชวนคิดเรื่องภาพจำ และบทบาททางเพศสภาพ กระบวนการตั้งคำถาม เช่น กระบวนการตั้งคำถาม เช่น “ของใช้เด็กควรเป็นสีอะไร?” “ใครควรถูกคาดหวังให้อ่อนโยน/เข้มแข็ง?” “ใครถูกคาดหวังเรื่องครอบครัว/งาน?” ผู้เข้าร่วมเสนอคำตอบ กระบวนการจดคำบนบอร์ดหรือฟลิปชาร์ต จากนั้นชวนตั้งคำถาม ทำไมเราจึงคิดแบบนี้? สิ่งนี้มาจากธรรมชาติหรือวัฒนธรรม? สรุปเชื่อมโยงว่า เพศสภาพและบทบาททางเพศ คือการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด

ภาพที่ 5 ภาพตัวแทนเพศสภาพและบทบาททางเพศ

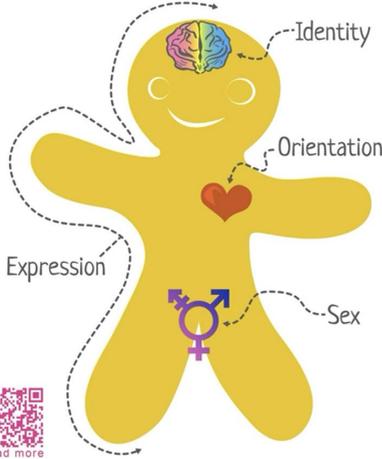

ที่มา: <http://www.jeongmeeyoon.com/>

3. กระบวนการแนะนำแบบจำลอง The Genderbread Person และอธิบายแต่ละองค์ประกอบของแบบจำลอง โดยเน้นการยกตัวอย่างเรื่องเล่าผ่านประสบการณ์

The Genderbread Person

by www.ItsPronouncedMetrosexual.com

Gender Identity
 Woman — Genderqueer — Man
 Gender identity is how you, in your head, think about yourself. It's the chemistry that composes you (e.g., hormonal levels) and how you interpret what that means.

Gender Expression
 Feminine — Androgynous — Masculine
 Gender expression is how you demonstrate your gender (based on traditional gender roles) through the ways you act, dress, behave, and interact.

Biological Sex
 Female — Intersex — Male
 Biological sex refers to the objectively measurable organs, hormones, and chromosomes. Female = vagina, ovaries, XX chromosomes; male = penis, testes, XY chromosomes; intersex = a combination of the two.

Sexual Orientation
 Heterosexual — Bisexual — Homosexual
 Sexual orientation is who you are physically, spiritually, and emotionally attracted to, based on their sex/gender in relation to your own.

ที่มา: <https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>
<https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>
<https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>
<https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>
<https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>
<https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>

4. กระบวนการโยงภาพรวมกลับเข้ากับเป้าหมายเรื่องของการเคารพความหลากหลายและเปิดใจรับฟังกัน

อุปกรณ์ที่ใช้

ฟลิปชาร์ตหรือกระดานสำหรับเขียน

การประเมินผล

สังเกตผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมทำ Reflection กลุ่มย่อยมีการแลกเปลี่ยนกันจริง และกลุ่มสามารถสรุป Insight ร่วมกันได้

แนวทางการสรุป

- ชี้ให้เห็นว่าแม้เพศจะดูเหมือนเรื่องส่วนบุคคล แต่จริงๆ ถูกกำหนดด้วยโครงสร้างและค่านิยมสังคม
- ย้ำว่าเพศสภาพและเพศวิถี ไม่ได้คงที่หรือเหมือนกันทุกคน
- เชื่อมโยงไปยังสิทธิ ความเท่าเทียม และการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ

กิจกรรมเพศต้องพูด (Sex must say) (60 นาที)

ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย “เพศต้องพูด” เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสื่อสารเรื่องเพศ โดยเฉพาะการพูดถึง “ความยินยอม” (Sexual Consent) กลับถูกจำกัดด้วยบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดมั่นความสงบเสงี่ยม ความเป็นกุลสตรี การไม่เอ่ยความปรารถนาทางเพศออกมาอย่างตรงไปตรงมา รวมถึงระบบอำนาจกดทับให้ผู้ที่มิสถานะด้อยกว่าไม่กล้าปฏิเสธหรือบอกความต้องการของตนเอง บรรทัดฐานเหล่านี้ ก่อให้เกิดสภาวะที่การสื่อสารเรื่องเพศถูกตีกรอบว่า “ไม่ควร

พูด” หรือ “พูดแล้วดูไม่ดี” ส่งผลให้ผู้คนจำนวนมากไม่สามารถระบุ ยืนยัน หรือปฏิเสธความต้องการทางเพศของตนได้อย่างชัดเจน

กิจกรรม “เพศต้องพูด” จะนำพาผู้เข้าร่วมสังเกตตัวเองจากโลกภายใน ถึงขอบเขตและพื้นที่ซึ่งอนุญาตให้ตัวเองสามารถพูดเรื่องเพศได้ โดยทำงานผ่านการวาดรูปเพศสรีระ และสะท้อนความรู้สึกภายใน เพื่อค้นหาว่ามีปัจจัยใดที่ทำให้สามารถสื่อสารกับตัวเองและคนรอบข้างเกี่ยวกับเพศสรีระซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวและไม่เคยได้รับอนุญาตจากสังคมในการพูดถึง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถสังเกตความรู้สึกและความคิดที่เกิดขึ้น ขณะวาดภาพเพศสรีระ และสะท้อนถึงปัจจัยที่อนุญาตให้พูดหรือไม่พูดเรื่องเพศได้

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. แจกกระดาษ A4 พร้อมสีชอล์คให้ผู้เข้าฝึกอบรม โดยพับกระดาษออกเป็นสองส่วน กระดาษส่วนแรกให้วาดภาพใบหน้าของตนเองลงไป และกระดาษส่วนที่สองให้วาดรูปเพศสรีระของตนเอง ระหว่างการวาดภาพระบายสี กระบวนกรชวนให้ผู้เข้าร่วมสังเกตโลกภายในของตัวเอง สำรวจความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้น ขณะวาดภาพ
2. เมื่อวาดภาพเสร็จแล้วให้ผู้เข้าฝึกอบรมจับคู่ สะท้อนสิ่งที่สังเกตเห็นตัวเองจากโลกภายในให้คู่ฟัง ขณะวาดภาพมีความรู้สึก และความคิดอะไรเกิดขึ้นบ้าง

3. ให้ผู้เข้าฝึกอบรมนำผลงานภาพวาดไปติดบนฝาผนังเพื่อจัดนิทรรศการ โดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยว่าเป็นภาพของใคร สังเกตความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อภาพเพศสรีระของตนเองถูกเปิดเผยในที่สาธารณะ
4. ถอดบทเรียนการเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้สึกที่เกิดขึ้นและค้นหาปัจจัยเบื้องหลังที่ทำให้สามารถพูดเรื่องเพศได้ หรือไม่สามารถพูดได้

อุปกรณ์ที่ใช้

1. กระดาษ A4 คนละ 1 แผ่น
2. สีชอล์ค
3. กระดาษขาว

การประเมินผล

ใช้การสะท้อนความรู้สึกโดยสามารถประเมินปัจจัยทางเพศสภาพ เพศวิถี ที่มีอิทธิพลต่อการอนุญาตให้พูดหรือไม่สามารถพูดเรื่องเพศได้

แนวทางการสรุป

“เพศต้องพูด” ไม่ใช่การเรียกร้องให้ผู้คนเปิดเผยชีวิตส่วนตัวเกินความจำเป็น แต่คือการยืนยันว่าทุกคนมีสิทธิในการสื่อสารความต้องการของตนเอง โดยไม่ถูกตีตราว่าสร้างปัญหา ไม่เหมาะสม หรือไม่ดีพอ การสร้างวัฒนธรรมที่ผู้คนสามารถพูดเรื่องเพศได้อย่างปลอดภัย จะช่วยให้สังคมไทยก้าวข้ามมายาคติทางเพศ และสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการสื่อสารความยินยอมทางเพศ

กิจกรรมอ่าน (45 นาที)

โจอันนา เมซี (อ้างใน อวยพร เชื้อนแก้ว, 2558) นักปรัชญาและนักกิจกรรมด้านนิเวศวิทยาแนวจิตวิญญาณผู้ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาทฤษฎีระบบ (Systems Theory) เห็นว่ากระบวนทัศน์ในการมองโลกที่ส่งผลต่อแนวความคิดความเข้าใจเรื่องอำนาจมีอยู่สองแบบที่แตกต่างกัน แบบที่หนึ่งคือกระบวนทัศน์ที่เห็นว่าโลกนี้ประกอบขึ้นด้วยธาตุต่างๆ ที่แยกจากกัน เช่น ก้อนหิน พืช ผู้คน สัตว์ และรวมถึงธาตุและสสารต่างๆ นักคิดที่มีอิทธิพลต่อกระบวนทัศน์นี้คือ อริสโตเติล นิวตัน และกาลิเลโอ นักคิดผู้ชายเหล่านี้เชื่อว่านอกจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแล้ว ยังมีปฏิกริยาหลักไต่กันและกันหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกันอีกด้วย ด้วยโลกทัศน์เช่นนี้อ่านาจจึงถูกให้ความหมายเชื่อมโยงกับการครอบงำ (Domination) ของสิ่งหนึ่งต่อสิ่งอื่นๆ ความหมายของอำนาจเช่นนี้ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หมายถึง การที่บุคคลคนหนึ่งพยายามกระทำการใดๆ ก็ตามเพื่อจำกัดทางเลือกของอีกคนหนึ่งหรือคนอื่นๆ ที่เรียกกันว่าการใช้อำนาจเหนือกว่า (Power Over) ซึ่งหมายความว่าหากฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเท่าไร ก็จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจน้อยลงเท่านั้น และส่งผลให้เกิดฝ่ายที่ฝ่ายแพ้และฝ่ายที่ชนะ ด้วยทัศนะเช่นนี้จึงทำให้การวิเคราะห์อำนาจในองค์กรเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ปัจจัยเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีเป็นแหล่งอำนาจที่สำคัญ และทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ การทำความเข้าใจเรื่องอำนาจจึงเป็นการแสวงหาแนวทางให้ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรงบนฐานเพศสภาพและการใช้แหล่งอำนาจที่มีอยู่ในการก้าวข้ามอุปสรรคดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. ผู้เข้าฝึกอบรมมีความเข้าใจและตระหนักถึงระบบอำนาจที่เกี่ยวข้องกับเพศในบริบทสังคมชายเป็นใหญ่

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. ผู้เข้าฝึกอบรมจับคู่ สมมุติสถานการณ์ความขัดแย้งในครอบครัวหรือในที่ทำงานระหว่างคนสองคน ในเหตุการณ์นั้นมีผู้สั่งการและผู้ร้องขอ ผู้เข้าฝึกอบรมสลับบทบาทในการเป็นผู้ร้องขอและผู้สั่งการ โดยผู้ร้องขอนึกถึงเหตุการณ์ที่เคยต้องเป็นผู้ร้องขอ แสดงท่าทางนิ่งๆคุกเข่าหรือนั่งลงไปและยื่นมือไปข้างหน้าในลักษณะของการวิงวอนร้องขอ ส่วนผู้สั่งการให้ยื่นแยกขาพอประมาณ มือข้างหนึ่งชี้ออกไปในลักษณะของการออกคำสั่ง ให้ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงออกผ่านทางสีหน้าตามบทบาทและค้ำท่าทางดังกล่าวไว้สักครู่ กระบวนการให้ผู้เข้าร่วมสำรวจความรู้สึกที่เกิดขึ้น จากนั้นให้สลับบทบาทกัน
2. กระบวนการถามความรู้สึกของผู้เข้าร่วม เปิดให้ผู้เข้าร่วมสะท้อนความรู้สึกหนักเบาของร่างกายในฐานะที่เป็นผู้ร้องขอและผู้สั่งการ
3. กระบวนการให้ผู้เข้าฝึกอบรมปรับท่าทางใหม่ให้รู้สึกเบา ไม้หนัก เช่น วางมือลง ลูกขี้นยีนในท่าพัก คลายกล้ามเนื้อบนใบหน้าทีเกร็งตั้ง กระบวนการถามความรู้สึกหลังมีการผ่อนคลายท่าทาง มีการรับรู้ความรู้สึกอย่างไรในร่างกาย อำนาจของเราในบทบาทดังกล่าวเป็นอย่างไร อำนาจนั้นมาจากไหนได้บ้าง อำนาจแบบใดที่รู้สึกดีทั้งสองฝ่าย การสะท้อนแหล่งอำนาจให้เชื่อมโยงไปสู่แหล่งอำนาจจากเพศสภาพและเพศวิถี

4. กระบวนการถามผู้เข้าฝึกอบรมว่า อะไรที่ทำให้ผ่อนคลาย ให้ลองเอามือสัมผัสร่างกาย และที่หัวใจ หายใจเข้าออกช้าๆ กลับตาลองสำรวจภาวะภายในว่าอะไรที่ทำให้ความเกร็งตึงของร่างกายคลายตัวลง ภาวะเหล่านั้นเกิดจากพลังอำนาจอะไร สิ่งนั้นคือความรัก ความเมตตา ความกรุณา การรับฟัง (กระบวนการติดคำที่แสดง อำนาจภายในไว้รอบห้อง เพื่อช่วยให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถมีคลังภาษาในการอธิบาย) ขณะที่สัมผัสร่างกายมีคำที่สะท้อนอำนาจภายในได้บ้างที่ช่วยลดความเกร็งตึงเครียดที่เกิดขึ้นลงได้
5. กระบวนการอธิบายอำนาจ 3 แบบ อำนาจเหนือ อำนาจร่วม อำนาจภายใน เชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่ได้ทำกิจกรรมในข้อ 1-3

อำนาจ 3 รูปแบบ มีดังนี้ (อวยพร เชื้อนแก้ว, 2558)

อำนาจเหนือกว่า (Power Over) หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน สถาบัน รัฐ หรือชาติใช้แหล่งอำนาจของตนที่มีอยู่ เช่น เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพ วัย ความอาวุโส ทรัพย์สิน เงินทอง ข้อมูล นโยบาย กฎหมายหรือกฎระเบียบ กองกำลังทหาร อาวุธ พวกพ้องเครือข่าย ฯลฯ เพื่อการเอาเปรียบ แสวงหาประโยชน์ กดขี่ ตัดสินใจแทน หรือให้คุณค่าและความหมายประสบการณ์ของบุคคลอื่นหรือคนกลุ่มอื่นๆ ที่มีแหล่งอำนาจน้อยกว่าตน พฤติกรรมการใช้อำนาจเหนือกว่าทำได้หลายรูปแบบตั้งแต่การไม่รับฟัง การออกคำสั่ง การบังคับ การกดดัน การโน้มน้าว หรือการคิดแทน เป็นต้น

อำนาจร่วม (Powersharing/Shared Power) หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มบุคคล สถาบัน รัฐ หรือชาติใช้แหล่งอำนาจที่ตนมีอยู่ เช่น เพศ เงิน ทรัพย์สิน ตำแหน่งหน้าที่ อายุหรือวัย ประสบการณ์ ข้อมูล ความรู้ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม เวลา พวกพ้อง นโยบาย กฎระเบียบ กติกา

ฯลฯ เพื่อรับฟัง บริกษาหาหรือ ช่วยเหลือเกื้อกูล สนับสนุน และเปิดโอกาสให้อีกบุคคลหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่งที่มีแหล่งอำนาจน้อยกว่า ได้ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือสนับสนุนให้เขาตัดสินใจในด้วยตัวเอง พฤติกรรมของการใช้อำนาจร่วมทำได้หลายรูปแบบ เช่น การฟังอย่างตั้งใจโดยไม่ตัดสิน ไม่แนะนำหรือเทศนา การให้กำลังใจ การแบ่งปันทรัพย์สิน เวลา ความรู้ข้อมูล หรือใช้แหล่งอำนาจเราปกป้องสิทธิคนอื่น ๆ ที่ถูกเอาเปรียบ

อำนาจภายใน (Power Within) คือ สภาวะของความสามารถหรือศักยภาพที่มาจากภายในที่บุคคลหรือกลุ่มมีอยู่หรือหากไม่มีก็สามารถฝึกฝนพัฒนาขึ้นมาได้ และนำอำนาจภายในนี้มาใช้เพื่อเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับความกลัว ความสิ้นหวัง ความรุนแรง และความไม่ยุติธรรม และเพื่อให้สามารถตอบโต้กับสถานการณ์ดังกล่าวได้โดยสันติวิธี

ตัวอย่างของอำนาจภายใน ได้แก่ สติ ความสงบ ความมั่นคงภายใน ความมุ่งมั่น การไม่สยบยอมต่อสิ่งที่ไม่ชอบธรรม ความกล้าหาญ การปล่อยวาง ความเมตตา ความกรุณา ความคิดสร้างสรรค์ ความสัจย์ซื่อ ความไว้วางใจ ความหวัง คุณธรรม ปัญญา ความมั่นใจ การให้อภัย ความอดทนอดกลั้น ความรัก และการมีจิตใจหนักแน่น เป็นต้น

อุปกรณ์ที่ใช้

กระดาษ A4 20 แผ่น เขียนคำที่สะท้อนอำนาจภายใน

การประเมินผล

ใช้การสะท้อนความคิดเห็นโดยสามารถประเมินแหล่งอำนาจในตัว ผลกระทบของอำนาจ และการก้าวข้ามการถูกกดทับจากแหล่งอำนาจ

แนวทางการสรุป

พึงระมัดระวังความเปราะบางของผู้เข้าร่วมเนื่องจากอาจเป็นการเปิดบาดแผลความทรงจำในด้านลบเกี่ยวกับประสบการณ์การถูกใช้อำนาจในบริบทต่างๆ กระบวนการอาจแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่าเป็นกิจกรรมที่มีความอ่อนไหวขอให้มีการรักษาความลับและรับฟังผู้เข้าร่วมด้วยหัวใจและคำนึงถึงความละเอียดอ่อน

การบ้าน มอบหมายให้ผู้เข้าฝึกอบรมกลับไปสังเกตการใช้อำนาจของตนเองบนฐาน SOGIE และเขียนบันทึกส่งสัปดาห์ถัดไป

กิจกรรมวันที่ 2

กิจกรรมความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ (60 นาที)

สาระสำคัญ

โดยทั่วไปหากไม่ใช่ความรุนแรงที่กระทำต่อร่างกายจนได้รับบาดเจ็บหรือนำไปสู่การสูญเสียชีวิต ความรุนแรงบนฐานเพศสภาพเป็นรูปแบบความรุนแรงที่บางครั้งมองเห็นได้ยาก เพราะรากความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมสร้างมายาคติครอบงำเอาไว้ ที่สำคัญมายาคติความรุนแรงจากความรักแบบโรแมนติก ทุนนิยม ชายเป็นใหญ่ ความเชื่อค่านิยมต่างๆ ทำให้สังคมมักละเลยที่จะสำรวจความรู้สึกหรือความต้องการของผู้ถูกระทำ จึงทำให้ความรุนแรงดำรงอยู่และกลายเป็นวงจรที่ยากจะหาทางออก บ่อยครั้งความรุนแรงบนฐานเพศสภาพมักถูกนับเหมารวมให้กลายเป็นเรื่องปกติ เพราะแหล่งอำนาจจากโครงสร้างสังคมและระบบคิดทางวัฒนธรรมไม่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกระทำได้ส่งเสียงบอกความต้องการหรือไม่ต้องการ ความคุ้นชินของสังคมที่มักตีความเจตนาของผู้กระทำว่าไม่ได้มีความประสงค์ที่จะกระทำความรุนแรงเพราะทำไป

ในนามของความรักแบบโรแมนติก หรือด้วยเจตนาดีตามกรอบค่านิยมสังคม วัฒนธรรม กิจกรรมความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ จึงมุ่งให้ผู้ฝึกอบรมทำความเข้าใจความรุนแรงบนฐานเพศสภาพเพื่อนำไปสู่การสร้างความตระหนักว่าการรับฟังเสียงของผู้ถูกระทำมีความรุนแรงมีความสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมเข้าใจเรื่องความยินยอมหรือไม่ยินยอมต่อการกระทำบนฐานเพศสภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความเข้าใจและตระหนักถึงความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ
2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมตระหนักถึงความสำคัญของการบอกความต้องการ และรับฟังหรือถามความต้องการของผู้ถูกระทำ ความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. กระบวนการวาดรูปภูเขาน้ำแข็งบนพื้นในห้องเรียน แยกส่วนของภูเขาเป็นความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม จากนั้นอธิบายในแต่ละส่วนโดยเชื่อมโยงกับความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ
2. กระบวนการให้ผู้เข้าฝึกอบรมเขียนประสบการณ์ตรงของตนเองหรือที่เคยพบเห็นเกี่ยวกับความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ แล้วเอาไปวางบนภูเขาน้ำแข็ง

3. แบ่งห้องเรียนออกเป็น 2 ฝั่ง ฝั่งชายและฝั่งขวา หากผู้เข้าร่วมคิดว่าข้อความต่อไปนี้เป็นความรุนแรงบนฐานเพศสภาพให้ไปยืนที่ฝั่งชาย สำหรับผู้ที่คิดว่าข้อความที่กระบวนกรอ่านไม่ใช่ความรุนแรงบนฐานเพศสภาพให้ไปยืนที่ฝั่งขวา จากนั้นกระบวนกรอ่านข้อความ “ผู้หญิงรักแฟนมาก ไม่กล้าบอกแฟนว่าไม่เคยมีความสุขเวลามีเซ็กส์”

ข้อความนี้เป็นมายาคติเกี่ยวกับความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ กระบวนกรชวนผู้เข้าร่วมคิดวิเคราะห์ว่าความรุนแรงบนฐานเพศสภาพดังกล่าวเกิดจากปัจจัยความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมใดบ้าง ได้แก่ อิทธิพลวัฒนธรรมความรักแบบโรแมนติก วัฒนธรรมปิตาธิปไตย เป็นต้น การที่คนจำนวนมากยอมรับว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ความรุนแรงทำให้ความใส่ใจในการตั้งคำถามถึงความต้องการของผู้ถูกระทำถูกละเลย ผู้ถูกระทำเองก็อาจละเลยที่จะสังเกตความรู้สึกและความต้องการของตัวเอง จึงขาดการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ทำให้วัฏจักรความรุนแรงดำรงอยู่ ซึ่งเกิดจากความคลุมเครือที่ไม่สามารถบอกเจตจำนงที่แท้จริงได้อันอาจเป็นผลมาจากปัจจัยความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม

4. กระบวนกรนำผู้เข้าร่วมกลับไปทักทวน้ำแข็งอีกครั้ง คราวนี้เปลี่ยนองค์ประกอบทักทวน้ำแข็งเป็นทักทวน้ำแข็งที่ยอดบนสุดของทักทวน้ำแข็งเป็นพื้นที่ของท่าที พฤติกรรมที่แสดงออกที่สามารถมองเห็นได้ ส่วนที่อยู่ใต้ทักทวน้ำแข็งเป็นโลกภายในที่ซ่อนความรู้สึกต่างๆ เอาไว้ โดยความรู้สึกภายในอาจไม่ตรงตามท่าทีและพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงบนฐานเพศสภาพในลักษณะที่แตกต่างกัน และอาจได้รับอิทธิพลจากความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม กระบวนกรตั้งคำถามไว้ว่าจะทำอย่างไรให้ความรู้สึกภายในของเราสามารถสื่อสารออกมาอย่างตรงไปตรงมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการยุติความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ

5. Check out ด้วยการส่งสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ให้ผู้เข้าร่วมส่งต่อกันไปในวง และพูดว่าฉันมาที่นี่พร้อมกับความรู้สึก..... และสิ่งที่ฉันตระหนักเกี่ยวกับความรุนแรงบนฐานเพศสภาพคือ....

อุปกรณ์ที่ใช้

1. เทปขาวสำหรับการแบ่งห้องเป็น ฝั่งซ้าย กับ ฝั่งขวา
2. เชือกสำหรับการลากเส้นภูเขาน้ำแข็ง
3. กระดาษ A4 สำหรับเขียนรูปแบบความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ

การประเมินผล

ใช้การประเมินผ่านการสะท้อนสรุปสิ่งที่ได้เรียนในกิจกรรม Check out รวมถึงการสะท้อนความรู้สึกและความตระหนักเกี่ยวกับความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ

แนวทางการสรุป

การเรียนรู้เรื่องความรุนแรงบนฐานเพศสภาพนี้ เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นว่าผู้เข้าร่วมนั้นมีจุดยืนอย่างไรต่อความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ เพื่อให้เห็นตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง และใคร่ครวญให้เห็นว่ามีปัจจัยใดที่ทำให้เกิดความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ กระบวนการควรย้ำว่าไม่ว่าผู้เข้าร่วมจะเลือกอยู่ฝั่งซ้ายหรือขวา จะไม่มีการตัดสินหรือตีตราคำตอบนั้น ทุกประสบการณ์ที่มีการแบ่งปันจะได้รับการเคารพและรักษาความลับโดยผู้เข้าร่วมทุกคน

กิจกรรมกาฟักไข่ (90 นาที)

สาระสำคัญ

กิจกรรมนี้ออกแบบโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยนำ การละเล่นพื้นบ้านของไทยอย่าง “เกมกาฟักไข่” โดยแม่กาและไข่แทนสัญลักษณ์ ของเนื้อตัวร่างกายของตัวเอง และเส้นวงกลม แทนสัญลักษณ์ของ “ขอบเขต” 3 ประเภท ได้แก่ ขอบเขตแบบแข็งตัว (Rigid Boundaries) ขอบเขตแบบ ไม่ชัดเจน (Permeable Boundaries) และขอบเขตแบบยืดหยุ่น (Flexible Boundaries) ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่สร้างเงื่อนไขวิธีการสื่อสาร ที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์การถูกล้ำเส้น (Boundary Violation) และการเคารพขอบเขต (Respect to Boundary) ด้วยการสื่อสารบนฐานอำนาจร่วม ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพของกระบวนการสื่อสาร ความยินยอม และความรุนแรงของการไม่สื่อสารความยินยอม พร้อมเชื่อมโยง กลับมาที่ชีวิตของตนเองว่าความสัมพันธ์ในชีวิตของตนเองนั้นมักมีรูปแบบ ขอบเขตแบบใด และนำไปสู่การไม่ตระหนักถึงอำนาจในเนื้อตัวร่างกายของ ตนเองด้วย

วัตถุประสงค์

1. ผู้เข้าร่วมรู้จักความหมายของการกำหนดขอบเขต ประเภทของขอบเขต ทางกายและขอบเขตทางเพศ และความสำคัญของการสื่อสาร ความยินยอม
2. ผู้เข้าร่วมได้สำรวจและสะท้อนขอบเขตทางกายและขอบเขตทางเพศ ผ่านประสบการณ์ของตนเอง
3. ผู้เข้าร่วมได้เห็นความแตกต่างหลากหลายของระดับของขอบเขต ของแต่ละบุคคล เรียนรู้ที่จะเคารพในขอบเขตของผู้อื่น

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. กระบวนการนำวัตถุ เช่น ลูกบอลเป่าลม ตุ๊กตานุ่มนิ่ม ฯลฯ เพื่อสมมติว่าเป็นไข่จำนวน 8-10 ชิ้น (จำนวนที่พอให้ผู้เล่นนอกวงได้ร่วมเล่นได้) และสร้างพื้นที่วงกลมกลางห้องจัดกิจกรรม ให้มีขนาดประมาณ 3 ช่วงแขนของผู้เล่น ให้มีพื้นที่ผู้เล่น 1 คนยืนและเคลื่อนไหวได้สะดวก (เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของขอบเขตของบุคคล และไข่เป็นสัญลักษณ์แทนพื้นที่บนเนื้อตัวร่างกายของบุคคลคนนั้น) โดยอาจใช้เชือกฟาง หรืออุปกรณ์ที่สามารถใช้ในการสร้างพื้นที่วงกลมบนพื้นห้องได้ เช่น กระดาษใช้แล้ว หรือเทปกาวย่น ติดไปบนพื้นเป็นวงกลม จากนั้นวางไข่ไว้กลางวง
2. ขออาสาสมัคร 3 คน เป็นแม่กานในแต่ละรอบ แม่กามีหน้าที่ยืนในวงกลมปกป้องไข่ ส่วนผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ จะอยู่นอกพื้นที่วงกลม กระบวนการอธิบายกติกากับผู้เข้าร่วมว่า
  - เราจะเล่นกิจกรรมนี้ 3 รอบ บนเงื่อนไขที่แตกต่างกัน บนกติกาเดียวกันคือทั้งห้องจะร่วมกันแย่งไข่มาจากแม่กาให้ได้ทั้งหมด แต่ละรอบ อาจเพิ่มจำนวนแม่กาได้ถึง 2 คน เพื่อสร้างความท้าทายให้กับกลุ่มเพิ่ม และทำให้เห็นวิธีการแก้ไขสถานการณ์ที่แตกต่างกันของแม่กาแต่ละรอบได้
  - รอบที่ 1 คนข้างนอกต้องแย่งไข่มาให้ได้ โดยใช้แขนหรือมือเอื้อมเข้าไป แต่ตัวห้ามเข้ามาในวงกลม และระวังไม่ให้แม่กาโดนตัวถ้าโดนตัวต้องออกจากเกม ส่วนแม่กาไม่สามารถพูดอะไรได้ ใช้การเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างเดียว

- **รอบที่ 2** ในรอบนี้ผู้ที่อยู่นอกวงสามารถเดินเข้าไปในวงได้โดยไม่ต้องขออนุญาต แม่กาไม่มีสิทธิแตะตัวคนนอกวงเพื่อปกป้องไข่ แต่แม่กาสามารถพูดคุยสื่อสารกับคนนอกวงได้เล็กน้อย ขึ้นอยู่กับว่าคนนอกวงจะเห็นใจหรือไม่
  - **รอบที่ 3** ในรอบนี้คนวงนอกห้ามเข้ามาในวง ห้ามแอบขโมย แต่สามารถพูดคุยสื่อสารกับแม่กาได้เท่านั้น และรอบนี้แม่กาอาจมอบไข่ให้คนวงนอกหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับวิธีโน้มน้าวใจและความพอใจของแม่กา
3. เมื่อจบกิจกรรมทั้ง 3 รอบ ให้ทุกคนมานั่งรวมกัน โดยเริ่มถามจากคนนอกวงก่อนถึงความแตกต่างด้านความรู้สึกในแต่ละรอบ ความยากง่ายในการได้ไข่มาจากแม่กาเป็นอย่างไร ความรู้สึกที่เห็นการดิ้นรนของแม่กาในแต่ละรอบ หากในระหว่างทำกิจกรรมรอบที่ 3 มีคนที่สื่อสารกับแม่กาและได้ไข่มา ให้ถามว่าเขาใช้วิธีการอย่างไร และคิดว่าทำไมถึงได้ไข่มา หลังจากนั้นมาถามคำถามจากอาสาสมัครแม่กาทั้ง 3 คนว่าในแต่ละรอบแม่กาแต่ละคนรู้สึกอย่างไร
4. กระบวนการถามเพื่อถอดบทเรียน ดังนี้
- กิจกรรมนี้ช่วยให้เรียนรู้เรื่องอะไรบ้างเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชีวิตของเรา ไข่ของแม่กาหมายถึงอะไร เส้นวงกลมหมายถึงอะไร (คำตอบที่ได้จะมี เช่น ไข่ของแม่กา คือสิ่งต่างๆ ที่เราเป็นเจ้าของทรัพย์สินของเรา เนื้อตัวร่างกาย ความคิดความเชื่อ เวลา ฯลฯ ส่วนเส้นวงกลม คือ ขอบเขตหรือพื้นที่ที่เราสร้างขึ้นเพื่อกันระหว่างส่วนที่เป็นของเราและคนอื่น)

- กระบวนการนี้มักเกิดขึ้นเวลาไหนบ้าง (กระบวนการที่ชวนพิจารณา “ระหว่างการมีเซ็กซ์” มีกระบวนการนี้เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ “การมีสัมพันธ์ใกล้ชิดทางกาย การกอด การหอม การแสดงความรัก”)
  - ถ้าเป็นชีวิตเราจริง ๆ แม่กาดัวโหนดมีอำนาจมาก ตัวโหนดอำนาจน้อยที่สุด และเป็นอำนาจแบบใด (คำตอบที่ได้ เช่น รอบที่ 1-2 มีลักษณะความสัมพันธ์แบบอำนาจเหนือ รอบ 3 ความสัมพันธ์แบบอำนาจร่วม ให้พื้นที่ในการสื่อสาร แต่รอบที่ 3 อาจต้องระมัดระวังการวางเงื่อนไขแบบบีบบังคับให้จำยอม เป็นต้น)
5. กระบวนการนำเสนอชุดคำศัพท์ที่ควรรู้ โดยขึ้นรูปแบบของขอบเขต 3 แบบ (Faith G. Harper, 2020)
- **Rigid Boundaries** ขอบเขตที่แข็งตัว ไม่ยืดหยุ่น ไม่ต่อรอง ไม่สามารถเข้าไปได้ เช่น ฉันจะไม่รับสายใครก็ตามที่โทรมาหลัง 4 ทุ่ม, ฉันไม่ชอบการโดนตัวจากคนที่ไม่สนิท เพราะเคยมีประสบการณ์ไม่ดีในอดีต
  - **Permeable Boundaries** ขอบเขตที่ไม่ชัดเจน เรายอมให้คนอื่นตัดสินใจแทน หรือยอมเพราะให้ค่าความต้องการของคนอื่นมากกว่าตัวเอง เช่น ฉันรับสายโทรศัพท์ทุกสายที่โทรมาตลอดเวลา เป็นต้น หลายครั้งอาจพบว่าขอบเขตของบางคนเป็นแบบ Permeable คือ เราไม่กล้าปฏิเสธ ไม่มีสิทธิปฏิเสธ ถ้าเราอดยดุติ ๆ อาจมีข้อความกำกับเราอยู่เบื้องหลัง “เพราะเกรงใจ เพราะเป็นผู้ใหญ่กว่า เพราะรักเขา... ฯลฯ” กำลังฝังอยู่ในสมองเรา เหมือนกำลังบอกว่า “ขอบเขตของเรานั้นไม่สำคัญ/ไม่มีค่าพอ/ยกความต้องการของคนอื่นเหนือกว่า

- **Flexible Boundaries** ขอบเขตที่ยืดหยุ่น มีพื้นที่ในการสื่อสารและต่อรองได้ เราเป็นผู้มีอำนาจในตัดสินใจได้เองว่าจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ตามสถานการณ์และความรู้สึกปลอดภัย เช่น ฉันรับสายแม่ที่โทรมาหลัง 4 ทูม แต่จะไม่รับสายเพื่อนร่วมงานที่โทรมาเวลานั้น
6. กระบวนการให้ผู้เข้าร่วมจับคู่กับเพื่อน และให้แลกเปลี่ยนกันว่า “ในชีวิตของตัวเองมักเลือกใช้ขอบเขตแบบใดมากที่สุด จาก Rigid Boundaries/Permeable Boundaries/Flexible Boundaries) จากนั้นแลกเปลี่ยนในวงใหญ่

แนวทางการสรุป

กระบวนการสรุปกิจกรรมโดยชี้ว่า กิจกรรมนี้ชวนให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของขอบเขต รูปแบบของขอบเขต และในกิจกรรมนี้ได้ฉายภาพให้เห็นถึงกระบวนการขอความยินยอม ซึ่งความรุนแรงทุกรูปแบบเกิดขึ้นเมื่อปราศจากพื้นที่ของการต่อรองการสื่อสารเพื่อขอความยินยอม

อุปกรณ์ที่ใช้

1. ไข่ปลอม หรือลูกบอลยาง (สำหรับแทนไข่แม่กา) จำนวน 10-15 ใบ
2. เชือก หรือเทปขาวสำหรับสร้างวงกลม

การประเมินผล

สังเกตผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมทำ Reflection เกี่ยวกับกระบวนการขอความยินยอม และสามารถเชื่อมโยงรูปแบบอำนาจกับขอบเขตแต่ละแบบได้

กิจกรรมฟังเสียงร่างกายของฉันท Listen to your bodies (45 นาที)

สาระสำคัญ

ทักษะการให้ความยินยอม (Consent Skills) เริ่มต้นจากการรู้จักและเคารพขอบเขตของตนเอง (Setting & Voicing Boundaries) กิจกรรมนี้จะพาผู้เข้าร่วมมาฝึกทักษะพื้นฐานที่สุด คือการ “ฟัง” สัญญาณจากร่างกายเพื่อรับรู้ถึงขอบเขตทางกายภาพของตนเอง เป็นการสร้างความตระหนักรู้ว่าทุกคนมีขอบเขตที่แตกต่างกัน และการเชือสัญญาตัญญาณของร่างกายคือการคืนอำนาจให้ตัวเอง (Autonomous Body) ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างวัฒนธรรมยินยอม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้จักเครื่องมือในการสำรวจขอบเขตทางกายภาพของตนเอง โดยใช้การฟังเสียงและปฏิกิริยาของร่างกาย
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมตระหนักผ่านประสบการณ์ตรงว่าระดับขอบเขตของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่สามารถคิดแทนหรือเหมารวมได้
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้จักและเชื่อมั่นใน “สัญญาณเตือนจากร่างกาย” ส่งออกมาเมื่อรู้สึกไม่ปลอดภัยหรือไม่โอเค

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. เกริ่นนำและเชื่อมโยง กระบวนการเชื่อมโยงจากกิจกรรมก่อนหน้านี้ กิจกรรมกาฟังไขที่ทำให้เห็นว่าเราต่างมีลักษณะของการกำหนดขอบเขตในชีวิตที่แตกต่างกันไป และบางครั้งเราอาจไม่เคยได้สำรวจ

ขอบเขตในเรื่องต่างๆ ในชีวิตมาก่อน ในกิจกรรมนี้จะช่วยฝึก ‘ทักษะ’ ที่สำคัญที่สุดในการสร้างวัฒนธรรมยินยอม นั่นคือทักษะการฟังและยืนยัน ‘ขอบเขต’ ของตัวเราเองผ่านเสียงในร่างกายของเรา

2. กระบวนการอธิบายเรื่องกลไกการป้องกันตัวอัตโนมัติของร่างกาย (Autonomic Nervous System) และการตอบสนอง 3 รูปแบบ คือ สู้ (Fight), หนี (Flight), และนิ่ง (Freeze) เน้นย้ำประเด็นสำคัญ นั่นคือ “การตอบสนองเหล่านี้เป็นกลไกเอาตัวรอดที่มีมากับมนุษย์ทุกคน มันเกิดขึ้นเองและเร็วกว่าความคิด ไม่ใช่ความอ่อนแอหรือความขี้ขลาด ดังนั้นร่างกายและสัญชาตญาณของเราจึงเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้เสมอในการปกป้องตัวเรา”
3. กระบวนการชวนผู้เข้าร่วมระดมสมอง ขึ้นบนกระดาน ด้วยคำถามว่า “เวลาที่เรารู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่สบายใจ หรือถูกคุกคาม มีสัญญาณอะไรบ้างที่ร่างกายส่งมาเตือนเรา?” โดยกระบวนการเขียนคำตอบที่ได้จากผู้เข้าร่วมลงบนกระดานฟลิปชาร์ต (เช่น หัวใจเต้นแรง, หายใจติดขัด, มือเย็น, ท้องไส้ปั่นป่วน, หูอื้อ, หน้าร้อนผ่าว) เพื่อสร้างคลังคำศัพท์และความตระหนักรู้ร่วมกัน
4. กระบวนการนำเข้าสู่กิจกรรม Listen to your boundaries โดยเน้นย้ำว่า กิจกรรมนี้ไม่ใช่การทดสอบความกล้าหรือความสุภาพ แต่เป็นการทดลองกับร่างกายตัวเอง เพื่อฝึกฟัง ‘สัญญาณเตือนแรก’ ที่ร่างกายส่งออกมา เมื่อพื้นที่ส่วนตัวของเรากำลังจะถูกล้ำเส้น ให้ฟังเสียงภายในร่างกายของเราจริงๆ อยู่กับปัจจุบันขณะ
5. กระบวนการให้ผู้เข้าร่วมจับคู่กัน (A และ B) และยืนห่างกันประมาณ 3-4 เมตร

- บทบาทของ A (ผู้ฟุ้งร่างกาย): ให้ A ยืนนิ่งๆ ในท่าที่สบาย หลังตาหรือมองไปที่จุดๆ เดียวข้างหน้า เพื่อจดจ่อกับความรู้สึกภายในร่างกายตัวเอง
- บทบาทของ B (ผู้เคลื่อนที่): ให้ B ค่อยๆ เดินเป็นเส้นตรงเข้าไปหา A อย่างช้าๆ และเงียบที่สุด
- คำสั่งสำหรับ A: “หน้าที่ของคุณคือฟุ้งร่างกายตัวเอง เมื่อคุณรู้สึกถึง ‘สัญญาณแรก’ ไม่ว่าจะมันจะเบาบางแค่ไหนก็ตาม เช่น กล้ามเนื้อเกร็งขึ้นนิดหน่อย, ลมหายใจสะดุด, หรือแค่ความรู้สึกในใจว่า ‘ใกล้เกินไปแล้ว’ ให้คุณพูดคำว่า ‘หยุด’ ออกมาทันทีและชัดเจน”
- คำสั่งสำหรับ B: “เมื่อได้ยินคำว่า ‘หยุด’ ให้คุณหยุดเดินและยืนนิ่งอยู่ตรงนั้นทันที”
- สังเกตการณ์: ให้ทั้งคู่ลืมตาและใช้เวลาสักครู่สังเกต “ระยะห่าง” ที่เกิดขึ้นระหว่างกัน นี่คือเส้นขอบเขตทางกายภาพของ A ในขณะนั้น
- พูดคุยสั้นๆ ในคู่: ให้เวลา 1 นาทีให้แต่ละคู่คุยกันว่า A รู้สึกถึงสัญญาณอะไร และ B รู้สึกอย่างไร
- สลับบทบาท: ให้ B เป็นผู้ฟุ้งร่างกาย และ A เป็นผู้เคลื่อนที่ ทำซ้ำกระบวนการเดิม
- Option (ถ้ามีเวลาเหลือ) อาจลองเพิ่มคำสั่ง ให้ผินใจไม่ฟังสัญญาณ และเปรียบเทียบระหว่าง การบอกว่าหยุด กับไม่บอกต่างกันอย่างไร

6. เมื่อทำกิจกรรมครบทุกคนแล้ว กลับสู่วงใหญ่ กระบวนการชวนสะท้อนประสบการณ์ผ่านคำถาม
  - “สำหรับคนที่พูดว่า ‘หยุด’ คุณจับสัญญาณอะไรในร่างกายได้บ้าง? มันเป็นความรู้สึกที่ชัดเจนหรือแค่บางเบา?”
  - “มีใครลังเลที่จะพูด ‘หยุด’ บ้างไหม? เพราะอะไร? (เช่น กลัวว่าจะเสียมารยาท, กลัวเพื่อนจะเสียความรู้สึก)” (คำถามนี้สำคัญมาก เพราะจะเผยให้เห็นแรงกดดันทางสังคม)
  - “จากการสังเกตการณ์ ระยะห่างของแต่ละคู่เท่ากันหรือไม่? เราได้เรียนรู้อะไรจากการที่ขอบเขตของแต่ละคนไม่เท่ากัน?”
7. กระบวนการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ในกิจกรรมนี้ว่า กิจกรรมนี้พิสูจน์ให้เห็นถึง “ระบบเตือนภัย” ในร่างกายของเราที่ทำงานอยู่ตลอดเวลา แต่ละคนมีระยะที่ไม่เท่ากัน และสามารถใช้อัตลักษณ์ของเรานี้ในการพิจารณา ฝึกฟังร่างกาย และกล้าที่จะพูดว่า “หยุด” ออกมา

แนวทางในการสรุป

การสื่อสารขอบเขต และฝึกฟังร่างกายตัวเอง เป็นขั้นตอนแรกสุดของการคืนอำนาจกลับมาให้กับตัวเรา สิ่งนี้คือรากฐานทักษะของความยินยอม เพราะเราจะ ‘ให้’ ความยินยอมได้ ก็ต่อเมื่อเรารู้จัก ‘เส้น’ ของตัวเองอย่างชัดเจนเสียก่อน และเราจะ ‘เคารพ’ ความยินยอมของผู้อื่นได้ ก็ต่อเมื่อเราเข้าใจว่าขอบเขตของเขาอาจไม่เหมือนของเรา และชวนให้ทุกคนนำทักษะการฟังร่างกายนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลองสังเกตและเชื่อมั่นใน ‘สัญญาณแรก’ ของตัวเองบ่อยๆ เหมือนการฝึกกล้ามเนื้อ เพื่อให้เราสามารถปกป้องขอบเขตของตัวเองได้อย่างมั่นใจและเป็นธรรมชาติมากขึ้น”

อุปกรณ์

1. ฟลิปชาร์ต และปากกา
2. พื้นที่ว่างเพียงพอสำหรับทำกิจกรรม
3. ระวัง (สำหรับให้สัญญาณ)

การประเมินผล

ผู้เข้าร่วมสามารถสะท้อนความรู้สึกเชิงบวก หลังการปรับมุมมองและทัศนคติที่มีต่ออำนาจอิสระในร่างกายตัวเอง (Autonomous Body) หรือมีการสะท้อนความคิดเห็นหรือเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับ การยินยอมขอบเขตของตัวเองในโลกความเป็นจริงว่าเป็นไปได้จริงหรือไม่

กิจกรรม Consent Spectrum (45 นาที)

สาระสำคัญ

ความยินยอม (Consent) ไม่ใช่แค่ “ยินยอม/อนุญาต” หรือ “ไม่ยินยอม/ไม่อนุญาต” แต่การสื่อสารความยินยอมมีลักษณะเป็นสเปกตรัมที่ซับซ้อนและขึ้นอยู่กับบริบท (Context) ปัจจัยด้านอำนาจในความสัมพันธ์ (Power in Relationship) และความรู้สึกภายในของแต่ละบุคคล ความรู้สึก “โอเค” หรือ “ไม่โอเค” ของแต่ละคนต่อสถานการณ์เดียวกันสามารถแตกต่างกันได้อย่างสิ้นเชิงเบื้องหลังความรู้สึกโอเคและไม่โอเคนั้นเกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกปลอดภัยในบริบทการตัดสินใจนั้น

กิจกรรมนี้ได้อ้างอิงแนวคิดเรื่อง Spectrum of Consent เสนอโดย Kai Cheng Thom ซึ่งได้เน้นถึงการยินยอมที่มีระดับแตกต่างกันถึง 4 ระดับ ได้แก่ Enduring (การยอมทน) Tolerating (ยอมรับได้) Willing (เต็มใจ)

และ Wanting (ต้องการจริงๆ) เป็นแนวคิดที่เน้นให้เห็นถึงการยินยอมที่มีลักษณะแบบ กระตือรือร้น (Enthusiastic Yes) ที่ต่างจากการยอมเพราะไม่อยากปฏิเสธหรือเพื่อรักษาน้ำใจ นอกจากนี้กิจกรรมนี้ได้อ้างอิง แนวคิดเรื่อง “Yes to No Spectrum” ที่เสนอโดย Mia Schachter ที่ฉายให้เห็นถึงระดับการยินยอมไว้ 3 ระดับหลัก ได้แก่ ยินยอม ไม่นั่นใจ และปฏิเสธอย่างชัดเจน มาประยุกต์สร้างเป็นสเปกตรัมของความยินยอมในกิจกรรมนี้ โดยขยายเป็น 6 ระดับเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้สำรวจขอบเขตความยินยอมของตัวเองได้อย่างลึกซึ้ง

ในกิจกรรม Consent Spectrum จะฉายภาพให้เห็นถึงระดับความแตกต่างหลากหลายของขอบเขตความยินยอมของแต่ละบุคคล ว่ามีมิติความหลากหลาย และผู้เข้าร่วมจะได้ฝึกสำรวจความต้องการของตนเอง การแสดงออกด้านระดับความยินยอมของตนเอง รวมถึงการสำรวจระดับความยินยอมของผู้อื่น ในกิจกรรมนี้จะเน้นสร้างความตระหนักรู้และเคารพในขอบเขตส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการสื่อสารความยินยอมและการสร้างรูปแบบสังคมที่ใช้อำนาจแบบอำนาจร่วม (Power Sharing) อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ฝึกทักษะการสำรวจขอบเขตและความต้องการของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจว่า “ความยินยอม” มีรูปแบบเป็นสเปกตรัมที่มีซับซ้อน มีระดับของความยินยอมไม่ใช่แค่การตอบรับหรือปฏิเสธแบบตายตัว

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. กระบวนการใช้เทปขาว หรือเชือกจึงเป็นเส้นตรง ยาวหน้าห้อง และติดป้ายกำกับสเปกตรัมแต่ละระดับ แทนเส้นระดับความหลากหลายของระดับความยินยอม Consent Spectrum จึงเป็นเส้นตรงยาวบนพื้นห้อง ทำเป็น จุดยืน 6 จุด
  - จุดที่ 1 “Wanting = ฉันอยากทำ”
  - จุดที่ 2 “Willing = ฉันเต็มใจทำให้”
  - จุดที่ 3 “Not Sure = ไม่แน่ใจ/ยังลังเล”
  - จุดที่ 4 “Tolerating = ไม่อยากทำ แต่ยอมทำเพราะเกรงใจ”
  - จุดที่ 5 “Enduring = ยอมๆ ไป/กลัวมีปัญหา”
  - จุดที่ 6 “Clear No” = ปฏิเสธอย่างชัดเจน
2. กระบวนการแนะนำเส้น Consent Spectrum 6 ระดับ บอกว่าในชีวิตจริง ความรู้สึกต่อสถานการณ์ต่างๆ ไม่ได้มีความหมายตายตัวว่า ยินยอมหรือไม่ยินยอม แต่ภายใต้การแสดงออกว่ายินยอม มีระดับซ่อนอยู่ ตามระดับที่ปรากฏบนเส้นสเปกตรัม กระบวนการจะอ่านสถานการณ์สมมติต่างๆ ให้ผู้เข้าร่วมหลับตาใช้เวลาคิดกับตัวเองสักครู่ แล้วเดินไปยืนในจุดบนเส้นสเปกตรัมที่สะท้อนความรู้สึกของคุณต่อสถานการณ์นั้นมากที่สุด ย้ำว่าไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิด ไม่มีการตัดสินกัน นี่คือพื้นที่ของการสำรวจความรู้สึกตัวเอง
3. กระบวนการอ่านสถานการณ์ทีละข้อ ให้ผู้เข้าร่วมเคลื่อนที่ไปยืนตามจุดต่างๆ บนเส้นทีละข้อ

- คุณได้รับ Direct Message เป็นรูปอวัยวะเพศจากคนแปลกหน้า
  - คุณกำลังนอนดูหนังอยู่กับแฟน แล้วเขาค่อยๆ สอดมือไปได้เสีย โดยไม่ได้ถาม
  - คุณเมามากจนแทบไม่รู้สึกร่างตัวตื่นมาบนห้องของคนที่ชอบในเช้าอีกวัน
4. หลังจากที่หยุดยั้งแต่ละรอบ ใช้คำถามเพื่อชวนสะท้อนคิด ต่อไปนี้
- สำหรับคนที่ยั้งแต่ละจุด ทำไมจึงเลือกยั้งตรงนี้ มีใครยั้งดีที่จะแบ่งปันความคิดและเหตุผลในการเลือกยั้งจุดนี้ไหม
  - ถ้าสถานการณ์นี้เกิดกับคนที่มีอำนาจมากกว่าเรา เช่น “เจ้านาย” หรือกลายเป็น “คนที่เราไม่ชอบ” คุณจะเปลี่ยนจุดยั้งใหม่ เพราะอะไร
5. กิจกรรมนี้ทำให้เราเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับการยินยอมที่เรายังไม่เคยมองเห็นมาก่อนหลังจากจบทุกสถานการณ์ ให้ทุกคนกลับมาเขียนหรือนั่งเป็นวงกลม กระบวนการชวนคุยสรุป:
- “จากการที่เราได้เห็นเพื่อนๆ (และตัวเอง) ยั้งในจุดที่แตกต่างกัน ตลอดกิจกรรมนี้ เราได้เรียนรู้อะไรใหม่เกี่ยวกับ ‘ความยินยอม’ บ้าง?” (คำตอบที่อาจได้รับ เช่น แม้ในสถานการณ์เดียวกัน แต่ความรู้สึกยินยอมหรือไม่ยินยอมต่อเรื่องนั้นของแต่ละคนแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ไม่มีใครเหมือนกัน ไม่สามารถคิดแทนหรือตัดสินใจแทนใครได้ เพศชายหรือเพศหญิง หรือเพศใดๆ ก็ไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนกันหมด)

- “หลังจากได้ลองทำกิจกรรมแล้ว เราเห็นตัวเองใช้เส้นขอบเขตแบบ ไหน (Rigid/Flexible/Permeable Boundaries) บ่อยที่สุด?
  - มีปัจจัยอะไรที่จะทำให้เปลี่ยนจากการยินยอมแบบ จุดที่ 5 Enduring เป็น Wanting
  - ปัจจัยอะไรที่ทำให้เรากลับปฏิเสธอย่างชัดเจน โดยไม่เลือกยีน ในจุด Enduring/Tolerating หรือ Maybe
6. กระบวนการเสนอแนวทางการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสาร ความยินยอม ตามหลัก FRIES ที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ที่จะช่วยชี้วัดว่า เป็นการสื่อสารความยินยอมบนพื้นฐานของอำนาจร่วม
- F-Freely given: ให้อย่างเต็มใจ ปราศจากการกดดัน บังคับ หรือข่มขู่
  - R-Reversible: สามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนใจได้ทุกเมื่อ แม้จะเคย ตกลงไปแล้ว
  - I-Informed: อยู่ในสภาวะที่รับรู้และเข้าใจได้ (มีสติสัมปชัญญะ ไม่เมาหรือหมดสติ)
  - E-Enthusiastic: แสดงออกอย่างกระตือรือร้นและเต็มใจ ไม่ใช่ การยอมจำนนหรือนิ่งเฉย
  - S-Specific: การยินยอมนั้นเป็นไปอย่างเฉพาะเจาะจงในกิจกรรม นั้นๆ ไม่เหมารวม (ยอมให้จับมือ ไม่ได้แปลว่ายอมให้กอด)

แนวทางการสรุป

ในชีวิตจริงความยินยอมของแต่ละบุคคลมีหลายระดับ ไม่ได้มีแค่ “ตกลง” หรือ “ปฏิเสธ” แต่มีพื้นที่สีเทาโซนระหว่างกลางที่ไล่ระดับอยู่ ซึ่งในชีวิตจริงอาจมีมากกว่า 5-6 ระดับมาก เบื้องหลังที่ทำให้มีเฉดระหว่างกลางอยู่คือ ระดับอำนาจระหว่างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ไม่เคยมีพื้นที่ของการให้อำนาจ (Power Sharing) ทำให้เบื้องหลังการยินยอม เป็นการยินยอมแบบ อดทนยอม ยอมๆ ไป ยอมเพราะกลัว ยอมเพราะกลัวอำนาจ กลัวถูกทำร้าย

อุปกรณ์ที่ใช้

1. เทปกาวย่น (Masking Tape) หรือเชือกยาว
2. กระดาษ A4 และปากกาสำหรับทำป้าย Consent Spectrum
3. รายการสถานการณ์ที่เตรียมไว้ล่วงหน้า

การประเมินผล

ผู้เข้าร่วมกล้าที่จะยืนในจุดที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ และสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองได้และผู้เข้าร่วมสามารถยกตัวอย่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความยินยอมได้ (เช่น ความสัมพันธ์, สภาวะมินเมา, อำนาจต่อรอง) และสามารถอธิบายได้ว่าทำไมคนอื่นถึงมองสถานการณ์เดียวกันแตกต่างจากตนเอง

กิจกรรม | Statement (60 นาที)

สาระสำคัญ

หลังจากที่ได้เรียนรู้ที่จะ “ฟัง” เสียงและขอบเขตจากภายในร่างกายตัวเองแล้ว ทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในลำดับถัดไปคือการ “สื่อสาร” ขอบเขตนั้นออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมนี้มุ่งเน้นการสร้างทักษะการสื่อสารความต้องการอย่างจริงแท้และชัดเจน โดยใช้เครื่องมือ “I Statement” เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเอง และเสนอทางออกให้กับอีกฝ่ายโดยไม่สร้างความขัดแย้ง ควบคู่ไปกับการใช้หลักการ “FRIES” เป็นกรอบในการตรวจสอบความยินยอม เพื่อให้แน่ใจว่าการสื่อสารนั้นนำไปสู่ความยินยอมพร้อมใจที่แท้จริงและเคารพซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อฝึกปฏิบัติการสื่อสารที่ชัดเจน (Verbal Communication) ด้วยแนวคิด I Statement โดยใช้หลัก FRIES เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาบริบทของความยินยอม
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้รู้จักและสามารถทลายมายาคติหรือความเข้าใจผิดต่างๆ เกี่ยวกับความยินยอมพร้อมใจ
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีทักษะในการสื่อสารความยินยอมพร้อมใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ

1. กระบวนการตั้งคำถามกับผู้เข้าร่วมว่าในชีวิตจริง “การปฏิเสธ” ของแต่ละคนเป็นเรื่องยากมากน้อยแค่ไหน ขวนผู้เข้าร่วมแบ่งประสบการณ์

การปฏิเสธของแต่ละคน และช่วยระดมแนวทางว่า มีวิธีการในการปฏิเสธ และแสดงขอบเขตของตัวเองอย่างไร กระบวนการจดแนวการสื่อสารขึ้นกระดาน (แนวคำตอบที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น “ขอพื้นที่ส่วนตัวหน่อยนะ”, “ตอนนี้ยังไม่สะดวกคุย”, การยกมือขึ้นเป็นสัญลักษณ์ห้าม, การขยับตัวถอยออกมา)

2. กระบวนการนำเสนอโครงสร้าง “I Statement” ว่าเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสื่อสารความต้องการและขอบเขตของเรา โดยไม่ไปตัดสินหรือกล่าวโทษอีกฝ่าย
  - โครงสร้างประโยค “ฉันรู้สึก... (บอกความรู้สึกของเรา) เวลาเธอ... (บอกพฤติกรรมของอีกฝ่ายที่เกิดขึ้น) เพราะมันทำให้ฉัน... (อธิบายผลกระทบต่อเรา) และสิ่งที่ฉันต้องการคือ...”
  - ตัวอย่างจากกระบวนการ: “ฉันรู้สึกไม่สบายใจ เวลาเธอพูดล้อเลียนเรื่องรูปร่างของฉันต่อหน้าเพื่อน ๆ เพราะมันทำให้ฉันอายและเสียความมั่นใจ สิ่งที่ต้องการคืออยาก让她ไม่พูดล้อเลียนฉันแบบนั้นอีกโดยเฉพาะเมื่ออยู่กับคนอื่น”
  - กระบวนการอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างนี้เพิ่มเติม
    - “ฉันรู้สึก...” -> เป็นการแสดงความเป็นเจ้าของความรู้สึก: ลดการกล่าวโทษ ทำให้อีกฝ่ายเปิดใจรับฟังมากกว่าการเริ่มต้นว่า “เธอทำ...”
    - “เวลาเธอ...” -> เป็นการระบุพฤติกรรมที่สังเกตได้ (Observation) ไม่ใช่การตีความ (Interpretation): การบอกว่า “เวลาเธอพูดแทรก” ชัดเจนกว่าการบอกว่า “เวลาเธอไม่ให้เกียรติฉัน” ซึ่งทำให้อีกฝ่ายรู้ว่าต้องปรับแก้ที่พฤติกรรมใด

- “สิ่งที่ฉันต้องการคือ...” -> เป็นการเสนอทางออกที่ชัดเจน และทำได้จริง: ไม่ปล่อยให้ฝ่ายตัวเองว่าเราต้องการอะไร เป็นการสื่อสารอย่างรับผิดชอบ

3. ให้ผู้เข้าร่วมจับคู่หรือกลุ่มเล็ก ๆ (3-4 คน) กระบวนการแจกการ์ด โจทย์สถานการณ์เตรียมไว้ให้แต่ละกลุ่มย่อย จากนั้นให้แต่ละคนในกลุ่มเล็ก ๆ สลับกันหยิบการ์ดโจทย์สถานการณ์ แล้วร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์และฝึกสร้างประโยค I Statement เพื่อตอบสนอง ต่อสถานการณ์นั้น ๆ ร่วมกัน แต่ละกลุ่มจับการ์ดสถานการณ์ให้ครบ ทุกคนหรือสามารถจับเพิ่มได้จนกว่าจะหมดเวลา

ตัวอย่างการ์ดโจทย์สถานการณ์

- แฟนแอบดูมือถือเปิดดูแชทส่วนตัวของฉัน และฉันรู้ว่าเขาแอบเอาไปเปิดดู ฉันรู้สึกอึดอัด และคิดว่าเขาล้ำเส้นความเป็นส่วนตัวมากเกินไป
- แฟนพยายามจูบปากของฉันหลังจากที่ฉันพูดว่า “อย่า”
- เพื่อนร่วมงานเข้ามายืนใกล้ฉันมาก ๆ จนรู้สึกอึดอัด
- แฟนยกโทรศัพท์มือถือมาถ่ายวิดีโอตอนเรากำลังจะมีอะไรกัน ฉันรู้สึกไม่โอเคเลย
- คนคุยส่งรูปของลับของตัวเองมาให้จนฉันรู้สึกว่ามันมากเกินไป อยากจะจบความสัมพันธ์กับเขา

1. หลังจากสมาชิกในกลุ่มร่วมกันสร้างประโยคเรียบร้อยแล้ว ให้สมาชิกในกลุ่ม เลือกสถานการณ์ที่อยากทดลองสื่อสาร โดยให้สมาชิกเลือกตัวแทนแต่ละบทบาทในสถานการณ์ (เช่น บทบาทแฟน

ที่แอบดูมือถือ และบทบาทเจ้าของมือถือ เป็นต้น กระบวนการให้คำสั่งเพิ่มเติมว่า “นอกจากการฝึกพูดแล้ว ให้ลองสังเกตและปรับ ‘ภาษากาย’ ของตัวเองด้วย เช่น นั่งหรือยืนในท่าที่มั่นคง, สบตาอย่างเป็นมิตรแต่หนักแน่น, ใช้โทนเสียงที่สงบแต่ชัดเจน”

- ระหว่างทำกิจกรรมกระบวนการให้คำสั่งเพิ่มเติมว่า “สำหรับบทบาทผู้ฟังประโยค I Statement หลังจากเพื่อนของคุณพูดจบแล้ว ให้ใช้การตอบสนองกลับในทางที่เคารพขอบเขตนั้น (กระบวนการอาจแสดงตัวอย่างประโยคตอบสนองบนสไลด์เพื่อเป็นแนวทาง) เช่น
  - ขอขอบคุณที่บอกตรงๆ นะ เราไม่รู้เลยว่ามันทำให้เรารู้สึกแบบนั้นต่อไปเราจะระวังมากขึ้น
  - ฉันดีใจที่เธอบอกเรื่องนี้กับฉันนะ
  - เธออยากให้เราทำอะไรให้เธอไหม
  - มีอะไรที่เธออยากบอกฉันอีกไหม
- 2. หลังจากฝึกในกลุ่มย่อยแล้ว กระบวนการชวนคุยว่า “มีกลุ่มไหนที่เจอสถานการณ์ที่น่าสนใจ หรือมีประโยค I Statement ที่อยากจะแบ่งปันเป็นตัวอย่างให้เพื่อนๆ ฟังบ้างไหม?”
- 3. กระบวนการชวนคุยสั้นๆ ว่า “ในชีวิตจริง ถ้าเราพูด I Statement ไปแล้ว แต่อีกฝ่ายตอบกลับมาในเชิงลบ เราจะทำอย่างไรได้บ้าง?” และอาจให้แนวทางในการตอบสนอง เช่น

- ยืนยันขอบเขตของเราอย่างสงบ: “ฉันเข้าใจว่าเธออาจจะรู้สึกไม่ดี แต่ฉันยังคงต้องการให้...”
  - ให้เวลาและพื้นที่: “โอเค ฉันเราพักเรื่องนี้ไว้ก่อนแล้วค่อยกลับมาคุยกัน”
  - รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเดินออกมา: “ถ้าเรายังคุยกันเรื่องนี้ไม่รู้เรื่อง ฉันขอตัวก่อนนะ”
4. กระบวนการกล่าวชื่นชมการฝึกฝน และย้ำว่าการกล้าพูดถึงความต้องการและความรู้สึกของตัวเอง คือการแสดงออกถึงการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self - Worth) และสรุปเชื่อมโยงว่า นอกจากเราจะรู้วิธีให้ความยินยอมที่แท้จริงแล้ว เราก็ต้องเป็นผู้ที่แสดงความเคารพต่อขอบเขตของผู้อื่นด้วย ซึ่งวิธีการที่ง่ายที่สุดคือ “การถาม” และ “การฟัง”

แนวทางการสรุป

ทักษะการสื่อสารความยินยอม (Consent Skills) ที่เราได้เรียนรู้ และฝึกฝนในวันนี้ คือทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารความยินยอม (Consent Culture) ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ:

1. การรู้จักและกำหนดขอบเขตของตัวเอง (Setting Boundaries): ที่เราได้ฝึกฟังเสียงร่างกายในกิจกรรมก่อนหน้านี้
2. การรู้จักเคารพขอบเขตของผู้อื่น (Respecting Boundaries): ผ่านการทำความเข้าใจหลัก FRIES และการตระหนักว่าขอบเขตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน

3. การรู้จักสื่อสารขอบเขตของตัวเอง (Voicing Consent): ผ่าน เครื่องมือ I Statement ที่เราได้ฝึกฝนกันในวันนี้

การนำทักษะทั้งสามนี้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้เราสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกันได้อย่างแท้จริง

อุปกรณ์ที่ใช้

1. ฟลิปชาร์ตและปากกา
2. การ์ดโจทย์สถานการณ์
3. การ์ดตัวอย่างโครงสร้างประโยค

การประเมินผล

ผู้เข้าร่วมสามารถสร้างประโยค I Statement ที่ถูกต้องตามโครงสร้าง เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์สมมติในกลุ่มย่อยได้ และสามารถฝึกเป็นผู้รับสารที่ดีได้ ผู้เข้าร่วมสามารถสะท้อนคิดและยกตัวอย่างได้ว่า จะนำทักษะ I Statement ไปปรับใช้กับสถานการณ์ในชีวิตจริงของตนเองได้อย่างไร

การบ้าน

ให้ฝึกเอาประโยค I Statement ไปพูดกับใครซักคน เรื่องอะไรก็ได้ และจดบันทึกประสบการณ์และความรู้สึกหลังจากได้ลองใช้ประโยคนี้

กิจกรรมวันที่ 3

ช่วงที่ 1: เสวนา “เสียงจากประสบการณ์: Toxic Relationship” (60 นาที)

สาระสำคัญ:

ผู้เข้าร่วมได้รับฟังเรื่องราวจากวิทยากรผู้มีประสบการณ์ตรงในการอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นพิษ (Toxic Relationship) และการถูกละเมิดความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) เพื่อให้เห็นภาพจริงว่าการไม่เคารพความยินยอมเกิดขึ้นอย่างไร มีผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ และสังคมอย่างไร และเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงสิทธิในการตัดสินใจเหนือเนื้อตัวร่างกายของแต่ละบุคคล

ทั้งนี้วิทยากรที่ร่วมแลกเปลี่ยนในการเสวนา ควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

- เป็นบุคคลผู้มีประสบการณ์ตรง กับการอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นพิษ (Toxic Relationship) และ/หรือเคยถูกละเมิดความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent)
- ยินดีและพร้อมเปิดเผยเรื่องราวในระดับที่ไม่กระทบความปลอดภัยทางกายใจของตนเอง
- สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างชัดเจน ทั้งในเชิงเรื่องส่วนบุคคล และผลกระทบต่อสังคม
- ตระหนักถึงขอบเขตของการบอกเล่า และเข้าใจสิทธิความเป็นส่วนตัว
- ยินดีร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางกับผู้เข้าร่วม (ซึ่งเป็นผู้สื่อข่าว) เกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวของตน อย่างมีจรรยาบรรณในกระบวนการทำข่าว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ฟังเรื่องราวจริง เกี่ยวกับประสบการณ์ความสัมพันธ์ที่เป็นพิษ (Toxic Relationship) และการถูกละเมิดความยินยอม (Sexual Consent) จากมุมมองของผู้ที่เคยเผชิญสถานการณ์โดยตรง
2. เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจผลกระทบทางกาย จิตใจ และสังคมของการไม่เคารพความยินยอมในความสัมพันธ์
  1. เพื่อสร้างการตระหนักถึงสิทธิในการตัดสินใจเหนือร่างกายของแต่ละบุคคล
  2. เพื่อปูพื้นฐานสู่การแลกเปลี่ยนแนวคิดว่าคุณสื่อข่าวควรมีวิธีฟัง วิธีถาม วิธีเล่าเรื่องอย่างไร เมื่อนำเรื่องราวของผู้ที่ผ่านประสบการณ์การถูกละเมิดความยินยอมมานำเสนอสู่สาธารณะ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. กระบวนการเกริ่นหัวข้อ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และแนะนำวิทยากร
2. วิทยากรแบ่งปันประสบการณ์ส่วนตัว พร้อมอธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับ Consent
3. เปิดวงถาม-ตอบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงใหญ่
4. กระบวนการปิดท้ายด้วยคำถามชวนคิดสำหรับผู้สื่อข่าว: “ในฐานะผู้สื่อข่าว ถ้าคุณจะนำเสนอเรื่องนี้ อย่างไรให้เคารพสิทธิของเจ้าของประสบการณ์และคำนึงถึงหลักการของ Consent?”

วิธีประเมินผล

- สังเกตการมีส่วนร่วม (คำถาม/การฟัง)
- ประเมินด้วยการถามผู้เข้าร่วมสั้น ๆ ว่าได้ข้อคิดอะไร

แนวทางการสรุปกิจกรรม

- เน้นว่าการเข้าใจ Toxic Relationship และ Sexual Consent ไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่ปลอดภัย
- เชื่อมโยงว่าการสื่อสารเรื่อง Consent ต้องเริ่มจากการเคารพสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้เล่า
- ชี้ว่าในฐานะผู้สื่อข่าว การฟังเรื่องราวที่บอบช้ำคือความรับผิดชอบที่ต้องรายงานโดยไม่ซ้ำเติมเหยื่อ

ข้อควรระวัง

- กระบวนการช่วยจัดการคำถามอ่อนไหว
- เตรียมที่ปรึกษาหรือหน่วยงานช่วยเหลือ หากผู้เข้าร่วมรู้สึกว่าคุณกระตุ้นความรู้สึกไม่สบายใจ ความเจ็บปวด ความโกรธ หรือความทรงจำไม่ดี

ช่วงที่ 2: เมื่อ ‘ไม่’ คือ ‘ไม่’: กฎหมายไทยและเสียงจากคดีจริง ว่าด้วยความยินยอมทางเพศ (90 นาที)

สาระสำคัญ

กิจกรรมนี้บูรณาการการให้ความรู้ด้านกฎหมายไทยเกี่ยวกับความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) เข้ากับประสบการณ์จริงจากคดีความรุนแรงทางเพศ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจทั้งในระดับ “โครงสร้างกฎหมาย” และ

“ความเป็นจริงในกระบวนการยุติธรรม” ผ่านการบรรยายกฎหมาย กรณีศึกษาจริงและการเสวนากับนักกฎหมายผู้ทำคดีโดยตรง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโดยเฉพาะผู้สื่อข่าวเห็นภาพการละเมิดความยินยอมในชีวิตจริง เข้าใจสิทธิของผู้เสียหาย ข้อจำกัดของระบบยุติธรรม และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการสื่อสารข่าวอย่างระมัดระวัง เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่สร้างความรุนแรงซ้ำในสื่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจหลักการและนิยามทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ในบริบทประเทศไทย
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรับรู้สิทธิทางกฎหมายของผู้เสียหาย และแนวทางการปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจบริบทจริงของคดีละเมิดความยินยอมในระบบยุติธรรมไทยผ่านประสบการณ์ตรงจากนักกฎหมาย
4. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงช่องโหว่ อุปสรรค และข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมในทางปฏิบัติ
5. เพื่อให้ผู้สื่อข่าวนำความรู้ไปใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสารเรื่องความยินยอมอย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. วิทยากรแนะนำหัวข้อและวิทยากรนักกฎหมาย
2. วิทยากรนำเสนอกรณีศึกษาจากประเด็นข่าว และนำผู้เข้าร่วมร่วมอภิปรายกับวิทยากรเกี่ยวกับกรณีศึกษา

3. วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แบ่งปันประสบการณ์ การทำคดี หรือช่วยเหลือผู้เสียหาย พร้อมยกตัวอย่างเหตุการณ์จริง (โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล)
4. เปิดวงถาม-ตอบ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หรือกรณีศึกษา เพิ่มเติมในวงใหญ่

อุปกรณ์

Slide, เอกสารสรุปกฎหมายแจกผู้เข้าร่วม, Post-it

วิธีประเมินผล

- สังเกตการมีส่วนร่วม เช่น การตั้งคำถาม การฟังอย่างตั้งใจ
- กระบวนการถามผู้เข้าร่วมสั้นๆ ว่าได้ข้อคิดหรือมุมมองอะไรใหม่ จากเรื่องราวจริง

แนวทางการสรุปกิจกรรม

- สรุปว่าความยินยอมทางเพศ (Sexual Consent) ไม่ได้หยุดแค่ในห้องนอนหรือศาล แต่สื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจสาธารณะ
- ย้ำว่าผู้สื่อข่าวต้องปกป้องข้อมูลผู้เสียหายและเล่าเรื่องด้วยภาษาที่ไม่ตีตราเหยื่อ
- ปิดด้วยการชี้ว่า “วัฒนธรรมความยินยอม” จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้สื่อข่าวใช้พลังของการเล่าเรื่องเพื่อเปลี่ยนความคิดสังคม ไม่ใช่แค่ขายเรื่องราวที่กระทบความรู้สึก

ช่วงที่ 3: สร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในองค์กร (90 นาที)

สาระสำคัญ

ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้แนวคิดการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในพื้นที่ทำงาน องค์กร หรือสถาบันสื่อ ผ่านกรณีศึกษาและตัวอย่างนโยบายจริง เช่น มาตรการป้องกันการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน นโยบายจัดการเหตุการณ์ละเมิดความยินยอม หรือแนวทางฝึกอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่อง ความยินยอมทางเพศ ในระดับพนักงานและผู้บริหาร ตลอดจนตัวอย่างการรณรงค์สื่อสารณะที่ช่วยสร้างการรับรู้และเปลี่ยนทัศนคติของสังคม

ผู้เข้าร่วมจะเห็นว่า การสร้างวัฒนธรรมความยินยอมไม่ใช่เพียงเรื่องส่วนบุคคลที่จำกัดแค่คู่รักหรือบุคคลทั่วไป แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร ไม่เว้นแม้แต่ห้องข่าว สถานีข่าว หรือทีมสื่อ ที่มีหน้าที่เล่าเรื่องให้สังคมเข้าใจโดยไม่ซ้ำเติมเหยื่อ

ผู้เข้าร่วมจะได้ฝึกวิเคราะห์ว่าในสถาบันสื่อ/กองบรรณาธิการ/องค์กรข่าวของตนมีช่องว่าง อุปสรรค หรือวัฒนธรรมแบบใดที่ยังขัดขวางการสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ทั้งในเชิงการทำงานภายใน (เช่น บรรยากาศการทำงานที่ยังมีการคุกคามทางเพศ) และเชิงวิชาชีพ (เช่น วิธีการสัมภาษณ์ การเลือกประเด็น การใช้ภาษา)

สุดท้ายผู้เข้าร่วมจะได้ระดมความคิด ออกแบบข้อเสนอ หรือแนวทางปฏิบัติจริง ที่จะนำไปปรับใช้เพื่อเริ่มต้นสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ให้เกิดขึ้นจริงในห้องข่าว ทีมข่าว หรือองค์กรสื่อของตนเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจว่าการสร้าง วัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) เป็นเรื่องที่ต้องทำทั้งในระดับนโยบาย โครงสร้าง และ วัฒนธรรมองค์กร
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมในฐานะ ผู้สื่อข่าว เห็นบทบาทของตนเองว่า ห้องข่าว หรือสื่อมวลชน ก็สามารถและควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยและนโยบาย ป้องกันการละเมิดความยินยอม ได้เช่นเดียวกับองค์กรอื่น
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ฝึกคิด วิเคราะห์ อุปสรรคหรือช่องว่าง ที่อาจ เกิดขึ้นในสถาบันสื่อ สถานประกอบการข่าว หรือแม้แต่ในกระบวนการ ทำข่าวเอง
4. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมองเห็นแนวทางนำไปปรับใช้ เช่น แนวปฏิบัติการ สัมภาษณ์/การเผยแพร่ข่าว/การจัดการในกองบรรณาธิการที่เคารพ ความยินยอม
5. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันออกแบบแนวคิดหรือข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม ว่า จะเริ่มสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในพื้นที่สื่ออย่างไร

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. กระบวนการนำเสนอกรณีศึกษาและตัวอย่างนโยบายจริงทั้งจาก ในประเทศไทยและต่างประเทศ 2-3 กรณี เช่น
  - มาตรการฝึกอบรมเรื่องความยินยอมทางเพศสำหรับพนักงาน

- นโยบายจัดการเหตุการณ์การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment)
  - การรณรงค์สื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องความยินยอมในสังคม
2. แบ่งกลุ่มย่อย 4-5 คน เพื่อระดมความคิด:
    - ในองค์กร/สถาบัน/พื้นที่ของคุณ มีช่องว่างอะไรในการทำงานเรื่อง Consent?
    - อะไรคืออุปสรรคเชิงโครงสร้าง/วัฒนธรรม?
    - ถ้าจะเริ่มสร้าง Consent Culture สิ่งแรกที่คุณควรทำคืออะไร?
  3. กลุ่มย่อยเขียนข้อเสนอหรือประเด็นลงบน Sticky Notes แล้วติดบนกระดาน/โปสเตอร์
  4. ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอแนวคิดและข้อสรุปในวงใหญ่

อุปกรณ์

1. PowerPoint หรือ Poster ตัวอย่างกรณีศึกษา/นโยบาย
2. Sticky Notes สำหรับแต่ละกลุ่ม
3. กระดาน ฟลิปชาร์ต หรือบอร์ดสำหรับติดไอเดีย

วิธีประเมินผล

1. สังเกตการแลกเปลี่ยนไอเดียและการมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย
2. เก็บ Reflection: ผู้เข้าร่วมแต่ละคนเขียนสั้นๆ ว่าเห็นช่องว่างหรืออุปสรรคอะไร และจะกลับไปสร้างวัฒนธรรมความยินยอม (Consent Culture) ในพื้นที่ของตนได้อย่างไร

แนวทางการสรุปกิจกรรม

กระบวนการสรุปกิจกรรมโดยเน้นว่า

- วัฒนธรรมความยินยอมไม่ใช่แค่การมีนโยบายบนกระดาษ แต่คือการเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติของทุกคนในองค์กร ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร บรรณาธิการ นักข่าว ไปจนถึงทีมงานฝ่ายเทคนิค
- สำหรับ ผู้สื่อข่าว การสร้างวัฒนธรรมความยินยอม เริ่มได้จากวิธีการทำงาน เช่น
  - การออกแบบ แนวทางสัมภาษณ์ ที่ให้พื้นที่และความปลอดภัยแก่แหล่งข่าว
  - การจัดการข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลอย่างรัดกุม
  - การตรวจสอบถ้อยคำและวิธีนำเสนอที่ไม่ซ้ำเติมเหยื่อ
  - การสร้างพื้นที่ในกองบรรณาธิการที่ทุกคนกล้าพูดเรื่องการละเมิดหรือคุกคามทางเพศภายในองค์กร
- กระบวนการเน้นว่าการสร้างวัฒนธรรมความยินยอมสำหรับสื่อคือการสร้างมาตรฐานวิชาชีพที่คนในสังคมจะเห็นว่าสื่อให้คุณค่ากับ ศักดิ์ศรี ความยินยอม และสิทธิส่วนบุคคล
- อาจให้ผู้เข้าร่วมเขียน 1 สิ่งที่ตนจะกลับไปทำ เพื่อช่วยยับยั้งวัฒนธรรมความยินยอมในห้องข่าวหรือองค์กรสื่อของตนเอง เช่น
  - “ฉันจะเริ่มรณรงค์เรื่องแนวทางการสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่เป็นผู้รอดชีวิต”

- “ฉันจะเสนอให้กองบรรณาธิการมีนโยบายจัดการกรณีการคุกคามภายในทีมข่าว”
- “ฉันจะตรวจคำและพาดหัวข่าวให้ปลอดภัยกว่าโทษเหยื่อ”

กิจกรรมวันที่ 4

กิจกรรมออกแบบนโยบายเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสาร Sexual Consent ในองค์กรสื่อและประเมินผล

สาระสำคัญ

กิจกรรมนี้จะให้แนวทางที่ครอบคลุมในการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ปลอดภัยและเคารพซึ่งกันและกันบนแนวคิดความยินยอมทางเพศ รวมไปถึงแนวทางในการรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบที่จำเป็นของการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ที่ประสบความสำเร็จ และได้รับคำแนะนำในการพัฒนาโครงการริเริ่มที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรตนเอง

กิจกรรมสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้ใช้ World Café เป็นรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสุนทรียสนทนา (Dialogue) บนพื้นที่โต๊ะสนทนาซึ่งเปรียบเหมือนโต๊ะกาแฟที่จัดวางประเด็นต่าง ๆ ให้ผู้เข้าร่วมได้แวะเวียนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทั้งผ่านกระบวนการไร้เสียง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้กลับเข้าสู่การทำงานมิติภายในของแต่ละคนและกระบวนการส่งเสียงเพื่อชี้หัวใจในการรับฟังเสียงของผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ เกี่ยวกับประเด็นความเสมอภาคระหว่างเพศ

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ในหลักสูตรวัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ

กระบวนการเรียนรู้แบบ World Café ช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในทุกประเด็นได้อย่างทั่วถึง เป็นอิสระ รู้สึกปลอดภัย เปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมซึ่งมีความหลากหลายในวิธีการแสดงความคิดเห็นได้มีโอกาสมีส่วนร่วม ลดบทบาทการเป็นผู้นำและผู้ตาม ในกระบวนการนี้ทุกคนจะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งอย่างเท่าเทียมและผลของกระบวนการนี้จะกลายเป็นฉันทามติของกลุ่ม

โดยวิธีการนี้ซึ่งจะใช้เป็นกระบวนการสุดท้ายของการฝึกอบรม เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการจะทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถตกตะกอนความคิดที่ได้เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมดออกมาเป็น “วัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ” ซึ่งเป็นฉันทามติของกลุ่มที่จะใช้ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่อไป

กิจกรรมการเสวนาสาธารณะ หัวข้อ “วัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ”

ในส่วนนี้จะเป็นการเปิดพื้นที่การเรียนรู้สู่สาธารณะ โดยนำเสนอสิ่งที่ได้จากการฝึกอบรมเผยแพร่สู่สังคม ผ่านการจัดเสวนาสาธารณะ หัวข้อ “วัฒนธรรมการสื่อสารด้วยความยินยอมทางเพศ” โดยมีตัวแทนผู้เข้าร่วมอบรมเป็นผู้นำการเสวนาร่วมกับวิทยากรภายนอก โดยวิทยากรภายนอกจะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการคุกคามทางเพศ

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อเผยแพร่ผลการฝึกอบรมสู่สังคม และเป็นแนวทางในการผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมความยินยอมทางเพศในองค์กรสื่อ

การประเมินผล

ใช้การประเมินผ่านการสำรวจความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเวทีสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- ชาร์เมอร์, ออดโต. (2563). หัวใจทฤษฎีด้วย หลักการและการประยุกต์ใช้: สู่การตื่นรู้ และการสร้างขบวนการทางสังคม = *The Essentials of theory U core principles and applications* (สมสิทธิ์ อัสตรินธิ์ ผู้แปล). มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- อวยพร เชื้อนแก้ว. (2558). เส้นทางสู่การเปลี่ยนแปลง เพศและความเป็นธรรมชาติบนฐานจิตวิญญาณและการเรียนรู้ด้วยหัวใจ. แผนงานสุขภาวะผู้หญิงและความเป็นธรรมทางเพศ.

unesco

The International
Programme for
the Development
of Communication